MIGUEL
DELIBES

ERETICUL

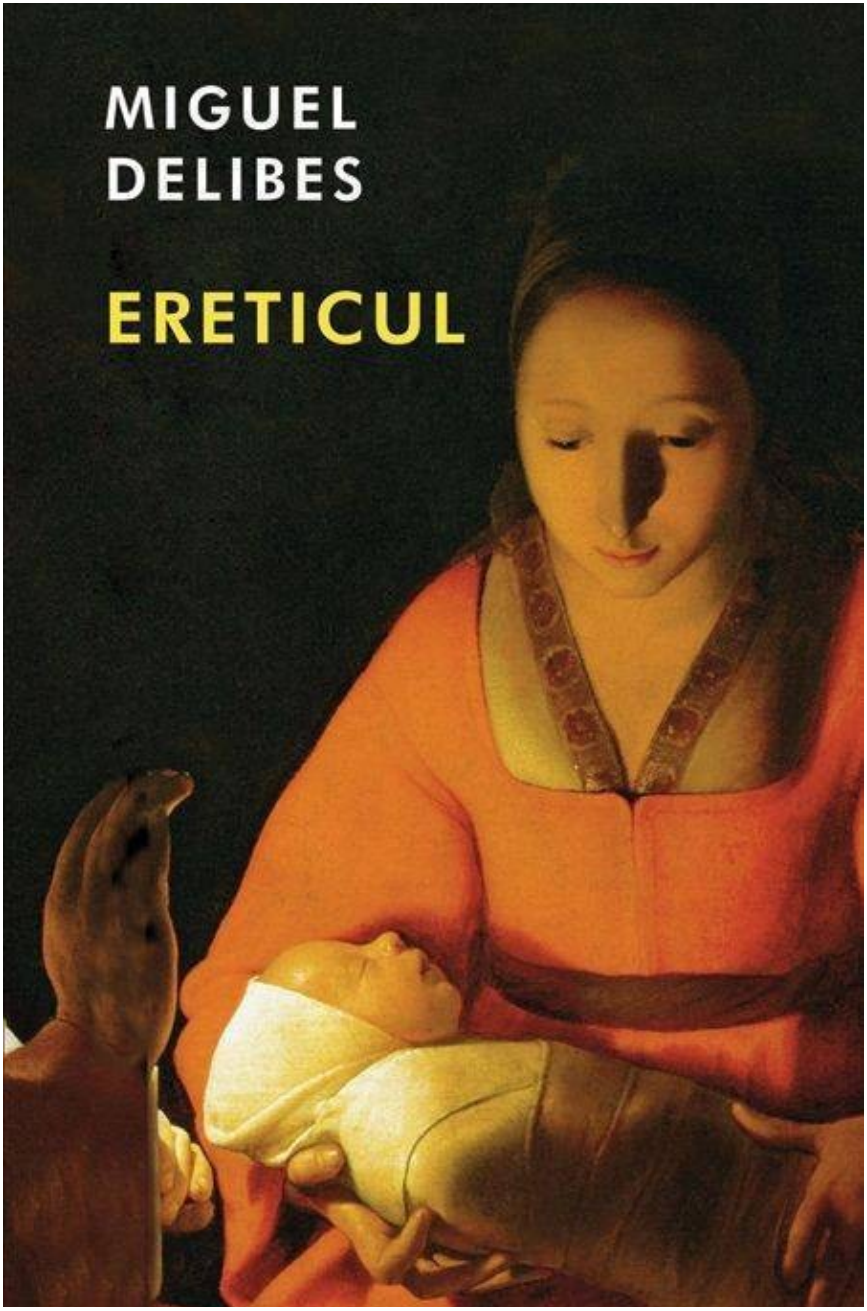

MIGUEL DELIBES

ERETICUL

Traducere din limba spaniolă şi note
TUDORA ŞANDRU MEHEDINŢI

Oraşului meu, Valladolid

„Cum să treci sub tăcere atâtea forme de violenţă săvârşite şi în numele credinţei? Războaie religioase, tribunale ale Inchiziţiei şi alte forme de încălcare a drepturilor omului... Este nevoie ca Biserica, în acord cu Conciliul Vatican II, să revizuiască din proprie iniţiativă aspectele obscure ale istoriei sale, punându-le în valoare în lumina principiilor Evangheliei.”

Ioan Paul al 11-lea către cardinali, 1994

Ereticul este un roman istoric. Am urmărit deci ca în tălmăcirea lui să reconstitui cu fidelitate epoca: zbuciumatul secol al XVI-lea spaniol, în contextul european al Reformei. Cititorul poate fi frapat însă de faptul că am apelat totodată la numeroase neologisme, ceea ce poate crea impresia de anacronism. Şi în această privinţă am respectat spiritul originalului, dorind să transpun nealterat mesajul scriitorului care, pledând pentru ideea nobilă a libertăţii fiinţei umane, plăsmuieşte o operă atemporală, deci de profundă rezonanţă şi în actualitate.

Tudora Şandru Mehedinţi

PRELUDIU

Nava *Hamburg,* o galeasă cu trei catarge, îngustă şi lungă de 63 de metri, de cabotaj, trecu încet prin gura portului şi ieşi spre larg. Se lumina de ziuă. Era la începutul lunii octombrie a anului 1557; ceaţa de pe întinderea mării şi stabilitatea navei prevesteau vreme bună, o zi liniştită, poate călduroasă, cu soare puternic şi vânt uşor dinspre nord. Galeasa *Hamburg* era un vas mic de mărfuri, cu cincizeci şi doi de marinari, iar căpitanul, Heinrich Berger, pătruns de un pronunţat simţ al economiei personale, instala pe timp frumos pe dunete două corturi de campanie pentru a găzdui patru eventuali pasageri de încredere, în schimbul unei sume neînsemnate.

În primul cort dinspre proră călătorea un bărbat mărunt, îngrijit, cu barba scurtă, cum se purta în Valladolid, de unde provenea, cu pălărie, pantaloni strâmţi, pieptar şi tunică de Segovia, care, cu coatele pe copastia de la babord, scruta cu o lunetă portul pe care tocmai îl părăsiseră. Un stol de pescăruşi zburând în urma galeasei începea să se adune, cu ţipete stridente, pentru a se întoarce în port. În dreptul provei, deasupra fâşiei de pământ, ceaţa prindea să se destrame lăsând să se vadă, printre franjuri, crâmpeie de cer albastru ce se iveau în diafana linişte adâncă a zorilor. Bărbatul mărunt şi îngrijit scotoci cu mâna-i mică şi nervoasă în buzunarul pieptarului, scoase hârtia împăturită pe care i-o înmânase un marinar când s-a îmbarcat şi citi încă o dată scurtul mesaj scris acolo: „Bun venit la bord! Vă aştept să luăm prânzul în cabina mea la ora unu. Căpitanul Berger”.

La Valladolid Doctorul îi vorbise cu afecţiune despre căpitan. Cu toate că nu se vedeau de multă vreme, între Doctor şi Heinrich Berger dăinuia o prietenie veche de ani

de zile. Doctorul avea atâta încredere în căpitan încât până n-a aflat de intenţia acestuia de a se întoarce la toamnă în Spania nu s-a hotărât să autorizeze călătoria în Germania a coreligionarului său Cipriano Salcedo. Bărbatul mărunt contempla marea refăcând în minte imaginea Doctorului, nespus de taciturn şi temător în ultima vreme, avertizându-l în privinţa riscurilor şederii în Europa. De curând se interzisese trecerea graniţei, e drept că numai clericilor şi studenţilor, dar se ştia că orice călător care se hotăra să circule prin Germania în zilele acelea avea să fie supus unei „discrete supravegheri". Doctorul spusese „discretă supraveghere", dar din tonul vocii lui Cipriano Salcedo deduse că supravegherea va fi îndeaproape şi ameninţătoare. De aici se trăgeau precauţiile sale de pe parcursul călătoriei: bruştele schimbări de mijloace de transport, grija în alegerea hanurilor sau a locurilor de întâlnire, şi chiar şi în privinţa simplelor vizite pe la librari. Cipriano Salcedo se simţea mândru că Doctorul îl alesese pe el pentru misiunea aceea atât de delicată. Decizia aceasta îl eliberă de nişte vechi complexe, îi îngădui să creadă că mai putea fi util cuiva, că încă exista o fiinţă pe lume care avea încredere în el şi se lăsa pe mâna lui. Şi faptul că această fiinţă era un om înţelept, inteligent şi prudent ca Doctorul îi satisfăcu vanitatea ce începea să se înfiripe. Acum, pe covertă, Salcedo se gândea că e pe punctul de a-şi încheia călătoria; că în această penultimă etapă, pe *Hamburg,* cu căpitanul Berger la cârmă, putea dormi liniştit şi că dusese la bun sfârşit însărcinarea încredinţată de Doctorul Cazalla.

Auzi voci pe covertă şi se întoarse, ţinând luneta în mâna-i micuţă şi păroasă. Şase marinari desculţi duceau spre pupă nişte bârne şi parâmele necesare pentru a le lega.

În urma lor, alţi trei cărau o structură de lemn ce se adapta la pupa navei, pe care stătea scris, cu litere mari

aurite: *Dante Alighieri.* În doar câteva minute, cu o pricepere ce dezvăluia o practică obişnuită, marinarii potriviră scândurile de bordaj şi strânseră zdravăn funiile care le fixau de artimon. Doi dintre ei săriră pe schelă, pe când ceilalţi coborau cu funii placa mare pe care cei de jos o puseră peste numele *Hamburg*. De pe platforma suspendată, fixară în cuie şi ştifturi structura cu noul nume şi astfel, în mai puţin de o jumătate de ceas, galeasa a fost botezată cu discreţie.

Două ore mai târziu, în cabina sa, unde un ajutor de bucătar le servea prânzul, căpitanul preciză că schimbarea de nume este o elementară măsură de prevedere ce se lua ori de câte ori nava se afla în apele unor ţări duşmane Reformei lui Luther. Dat fiind însă că bărbatul mărunt şi îngrijit se arăta neîncrezător, căpitanul Berger, care vorbea veşnic cu ochii mijiţi, ca şi cum ar fi scrutat neîncetat orizontul, adăugă, cu vocea sacadată şi răguşită pe care o au adesea cei care au trăit pe mare:

— Riscul poate fi lesne evitat. *Hamburg* este înregistrată şi la Hamburg, şi la Veneţia. Amândouă numele sunt, prin urmare, legitime. Folosirea unuia sau a celuilalt depinde de cum considerăm necesar.

Tocmai se aşezaseră la masă, iar Cipriano Salcedo îşi aţinti pentru prima oară privirea asupra celui de-al treilea comesean, vecinul lui din celălalt cort de campanie, pe care căpitanul Berger i-l prezentase drept don Isidoro Tellería, din Sevilla, un bărbat înalt şi slab, fără barbă, îmbrăcat în negru din cap până-n picioare, care mărturisi că îşi petrecuse la Geneva ultima jumătate de an. Când căpitanul începu conversaţia, el tăcu şi-şi ridică privirea din farfurie numai când acesta îl întrebă pe Salcedo de *Doktor*.

Cipriano Salcedo îşi drese glasul. Se codi să înceapă să vorbească. Era o reminiscenţă a fricii inspirate de părintele lui, de privirea-i îngheţată, de reproşurile sale, de

tusea-i spasmodică din dimineţile de iarnă. Nu era bâlbâială, ci o uşoară poticnire la prima silabă, un fel de ezitare neînsemnată:

— Doc… Doctorul o duce bine cu sănătatea, domnule căpitan. Poate că e puţin mai slab şi mai dezamăgit, acolo lucrurile sunt departe de a merge cum ar trebui. Se teme ca Trento[1] să nu trimită înapoi problema la obârşie, şi astfel să nu obţinem nimic. Acesta a fost motivul călătoriei mele: să mă informez. Să cunosc îndeaproape realitatea germană, să mă întâlnesc cu Filip Melanchton[2] şi să achiziţionez cărţi.

— Ce fel de cărţi?

— De toate felurile, mai ales cele de curând apărute. De multă vreme nu mai intră cărţi în Spania. Sfântul Tribunal îşi sporeşte vigilenţa. În acest moment, revizuieşte indexul cărţilor interzise. A citi aceste cărţi, a le vinde sau a le difuza constituie în sine delicte grave.

Salcedo tăcu, socotind că răspunsul lui vag n-avea să-l mulţumească pe căpitan şi, văzând că acesta nu scoate un cuvânt, adăugă:

— Mama Doctorului a murit. Am îngropat-o la Mănăstirea San Benito cu oarecare pompă, păstrând cum se cuvine uzanţele. Dar, chiar şi aşa, în timpul înmormântării s-au auzit şuşoteli şi proteste.

— Doña Leonor de Vivero? Întrebă căpitanul.

— Doña Leonor de Vivero, întocmai. Odinioară, ea a fost într-un anume fel sufletul acţiunii în Valladolid.

Căpitanul Berger dădu din cap, tăgăduind cu un zâmbet. Să tot fi avut vreo doisprezece sau cincisprezece ani mai

---

1 Conciliul de la Trento (în latină, Concilium Trentinum) a fost cel de-al XIX-lea sinod ecumenic ţinut între 1545–1563, recunoscut doar de Biserica Catolică, în scopul clarificării problemelor legate de Reforma protestantă. Iezuiţii au înfrânt atunci opoziţia, anulând toate cererile „ereticilor”, între care folosirea limbii vernaculare ca limbă de cult.

2 Profesor de ebraică, prieten şi adept al lui Luther, pe care acesta l-a desemnat să-i continue opera de reformator.

mult decât interlocutorul său; avea o bărbuţă roşie şi părul foarte bălai, aproape ca un albinos, părând mai de grabă scandinav decât german. Se uita mai departe la mâinile micuţe ale lui Salcedo cu nestăpânită curiozitate, cu ochii întredeschişi şi, încetişor, îşi ridică privirea până la chipul acestuia, de asemenea mărunt, tot aşa precum mărunte şi corecte îi erau trăsăturile, dominate de nişte ochi întunecaţi şi adânci. Încercând puterea de sugestie a personajului, bău jumătate de pahar de vin de Bordeaux, turnându-şi dintr-o cană din mijlocul mesei, îşi ridică privirea şi preciză:

— Cred că Doktor-ul a fost întotdeauna sufletul acţiunii la Valladolid. Mama l-a sprijinit. Poate cea care a îmbrăţişat doctrina justificării cu mai mare entuziasm. L-am cunoscut pe *Doktor* în Germania, la Erfurt, pe vremea când era încă un adept înflăcărat al lui Erasmus. Mai târziu, când s-a întors la Valladolid, aducea deja cu sine *lepra.*

Salcedo se foi neliniştit. Veşnic i se întâmpla să creadă că spusese ceva nelalocul lui, poate tot o reminiscenţă a fricii sale filiale:

— De fapt, ce voiam să spun, lămuri el, e că doña Leonor a fost femeia puternică, cea care-l susţinea pe Doctor în ceasurile de descurajare şi însufleţea întrunirile secrete, dându-le un sens.

Căpitanul Berger continuă de parcă nu l-ar fi auzit:

— Nu i-am întors vizita *Doktor*-ului decât după opt ani. Călătoria aceea la Valladolid a fost de neuitat. Am avut onoarea să asist la o adunare secretă condusă de *Doktor* împreună cu mama sa, doña Leonor de Vivero. De bună seamă, femeia aceasta avea o viziune clară asupra lucrurilor, o intuiţie fără greş a ceea ce este esenţial, chiar dacă, în felul ei de a fi, vădea un anume autoritarism.

Prin hublou se vedea linia albastră a mării, urcând şi coborând în ritmul uşoarei legănări a navei. Comesenii

erau însoţiţi şi de un scrâşnet repetat al peretelui de lemn ce despărţea mica sufragerie de cabina căpitanului. Cipriano Salcedo spuse, încuviinţând:

— Toţi copiii ei o venerau. Credinţa ei îi îmbărbăta. Unul dintre aceştia, Pedro, paroh în Pedrosa, îi împărtăşea dragostea lui Luther pentru muzică, fiindcă înţelegea că adevărul şi cultura, pentru a fi astfel, trebuie să se unească.

Tânărul ajutor de bucătar le servea acum o mâncare cu carne şi, înainte de a se retrage, puse pe masă altă cană cu vin roşu de Bordeaux. Căpitanul îi turnă lui Salcedo. Tellería nu-l gustase încă şi continua să-l observe pe Berger cu o curiozitate de entomolog, în vreme ce-şi umplea cu tutun căuşul pipei, o pipă indiană, de lut, din acelea pe care contrabandiştii de pe galioane le introduceau în Sevilla împreună cu tutunul, al cărui consum începea să se răspândească în popor, în ciuda opoziţiei Inchiziţiei. Căpitanul aşteptă ca băiatul să tragă uşa batantă pentru a spune:

— Fiindcă veni vorba de Valladolid, nu trebuie să-l uităm pe don Carlos de Seso, un om-cheie, întruchiparea desăvârşită a bărbatului din Verona: chipeş, puternic, inteligent şi trufaş. După cum înţeleg, don Carlos de Seso e o figură neapărat necesară în dezvoltarea luteranismului spaniol.

Cipriano Salcedo îşi mângâia în răspăr barba scurtă. Încuviinţa într-un fel automat, cam forţat:

— Don Carlos de Seso e un om interesant, foarte citit, dar e ceva obscur legat de persoana lui: de ce a plecat din Verona? De ce a venit în Spania? Fugea poate de ceva sau pur şi simplu din spirit misionar?

Căpitanul Berger nu ascundea niciun amănunt ce s-ar fi putut interpreta ca o necunoaştere a realităţii luterane:

— Papiştii îl acceptă, în principiu, pe Seso, bizuindu-se pe el. L-au trimis chiar la Trento, la Conciliu, spre a-l însoţi

pe episcopul de Calahorra. Vreun răuvoitor susţinea că e doar un simplu tălmaci, dar nu-i deloc sigur. Însuşi episcopul i-a spus lui Carranza, pe când se pregătea de drum să se întoarcă în Spania, că se simţea cu don Carlos de Seso în bună tovărăşie, acesta fiind un cavaler prietenos şi instruit, şi că în cercurile intelectuale se vorbea despre el numai de bine, nu avea cunoştinţă de niciun scandal. Mărturie stând faimoasa lui întrevedere cu marele teolog Carranza la Valladolid, însă nimeni nu ştie în cunoştinţă de cauză ce s-a întâmplat acolo cu adevărat.

Galeasa începu să se clatine uşor şi Tellería, după ce trase adânc din pipă, se uită surprins la ferestruica rotundă, de parcă s-ar fi aflat la un joc de cărţi şi şi-ar fi dat brusc seama că cineva trişează. La rândul lui, Cipriano îl cerceta cu vădită neîncredere pe bărbatul acela din Sevilla, grav şi îndoliat, care fuma fără să se amestece în discuţie. Dar atitudinea dezinvoltă a căpitanului Berger faţă de el, dispreţul ironic cu care-l privea risipeau de la bun început orice suspiciune. Ochii lui cenuşii, atât de conştienţi şi pătrunşi de simţul responsabilităţii, păreau a-i spune: Vorbiţi fără teamă, prietene Salcedo. Oaspetele nostru, don Isidoro Tellería, are mai multe motive decât noi ca să tacă. Totuşi, căpitanul se uită la Tellería înainte de a lămuri laconic:

— Am intrat în canal.

Luă cana goală şi puse alta plină în loc. Isidoro Tellería, care nici nu gustase din vin, îi privea scrutător pe cei doi, cu un amestec de stupoare şi scepticism. Spre deosebire de el, căpitanul Berger devenea mai vorbăreţ cu fiecare pahar:

— Mă interesează călătoria Domniei Voastre, i se adresă lui Salcedo. Spuneţi că v-aţi dus ca să cumpăraţi cărţi, să găsiţi sprijin, să vă întâlniţi cu Melanchton. Aţi putut să vă îndepliniţi scopurile? Cum aţi călătorit prin ţară? Ce oraşe aţi văzut?

Salcedo încuviinţa la spusele lui Berger:

— Pe 13 aprilie am plecat din Valladolid, îi răspunse. În afară de legătura cu Sevilla, pe zi ce trece mai anevoioasă, eram de luni întregi izolaţi. După discuţii prelungi, Doctorul recunoscu că aveam nevoie de informaţii la primă mână. După moartea lui Luther, era foarte interesat de gândirea lui Melanchton. Nu ştia exact în ce ape se scaldă.

— Şi cum s-a descurcat Domnia Voastră?

— A fost destul de greu, admise Salcedo, care se uita încă bănuitor la Tellería. Sfântul Tribunal tocmai le interzisese clericilor şi intelectualilor să plece din Spania. Am mers aşadar călare până la Pamplona şi un localnic cu experienţă m-a ajutat să trec Pirineii. Am recurs apoi la toate modalităţile de deplasare imaginabile: trăsură, corabie, călare, pe jos. Era de dorit să nu o ţin tot în linie dreaptă şi să fac popas în mai multe locuri şi să schimb mijlocul de transport. Am străbătut astfel sudul Franţei: Bordeaux, Toulouse, până la Lausanne. Franţa are drumuri bune, în ciuda traficului intens.

Căpitanul se arăta nerăbdător:

— Şi în Germania?

— Mi-am luat mai departe măsuri de precauţie. Se zice că pretutindeni sunt iscoade, aşa că mă arătam cât mai puţin posibil la vedere. Aveam întâlniri în oraşele mai importante. Am fost la Hamburg, Erfurt, Eisleben şi Wittenberg, centrul luteranismului, făcând adesea escapade pe la sate. La Wittenberg am cumpărat cărţile şi am izbutit, în cele din urmă, să mă văd cu Filip Melanchton.

Ochii pătrunzători ai căpitanului Berger îl îndemnau pe Salcedo să povestească mai departe, îl incitau. Aşadar, continuă:

— Oraşul Wittenberg m-a uimit prin activitatea lui editorială. Pretutindeni erau tiparniţe şi librării. Cutreierându-l, am înţeles expresia „Luther, fiul tiparului”

căci, dacă ne gândim bine, în asta consta forţa lui. Era cel dintâi eretic care dispunea de un mijloc de comunicare atât de eficient, de puternic, de rapid. Mi-am dat seama, pe de altă parte, că majoritatea tipografilor erau adepţi de-ai lui şi, ca urmaşi credincioşi, se dovedeau vrednici în privinţa tuturor lucrărilor care-l interesau pe reformator şi, dimpotrivă, zăboveau şi împânzeau de erate cărţile ce proveneau de la adversarii acestuia. Acolo, la Wittenberg, am putut răsfoi pamfletul acela împotriva papei, *Pasional,* plin de texte grosolane şi ilustraţii vulgare în care Papa apare ca un măgar defecat de diavol.

Isidoro Tellería tocmai termina de fumat şi scutura căuşul de lut al pipei într-o farfurie, când căpitanul îl întrerupse pe Salcedo:

— Maculaturi de soiul ăsta nu reprezintă Reforma. Nu trebuie să judecaţi Reforma prin prisma lor. În orice revoluţie sunt excese. Este inevitabil. În critica revoluţionară nu există niciodată nuanţe.

Îşi dăduse drumul la gură şi Salcedo vorbea întruna, fără cea mai mică şovăire, la rece, ca şi cum ar fi expus ceva străin de ideile lui, cu totul şi cu totul evident:

— Nu reprezintă Reforma, căpitane, dar acţionează împotriva ei. Văzând asemenea lucruri în Germania, călătorul străin are impresia că Luther a mers prea departe. Pe drept cuvânt socotea că tiparul e o invenţie divină, dar bănuiesc că n-ar fi fost de acord cu proasta întrebuinţare a acestuia, după moartea lui, chiar dacă primele sale cărţi *Captivitatea babiloniană* şi *Papalitatea creată de diavol* n-au fost chiar basme pentru copii.

— Dar gândiţi-vă la Biblia lui, nu uitaţi esenţialul.[3]

— Ştiu, căpitane, Biblia germană, un monument, nu-i aşa? După unii intelectuali spanioli, această lucrare

3 Punându-şi în practică ideile reformatoare, cum ar fi cea care susţinea folosirea în biserică a limbilor vernaculare în locul latinei, Luther a tradus Biblia în germană, publicând-o în 1534.

justifică prin ea însăşi celebrul dicton care spune că „Dumnezeu a vorbit în germană”, atât e de inimoasă, de armonioasă. Luther şi Biblia sa dau o proiecţie universală limbii germane sacralizate. E evident.

Tangajul navei era tot mai puternic şi don Isidoro Tellería îşi ţinea capul în mâini, temându-se parcă să nu-i cadă de pe umeri de atâtea scuturături. Ajutorul de bucătar strânsese farfuriile şi acum aduna firimiturile de pe masă într-o tavă; când termină, aduse nişte pahare cu rachiu. Căpitanul Berger îl privi cu compasiune pe Isidoro Tellería şi aşteptă ca băiatul să plece şi să închidă uşa batantă pentru a adăuga:

— Faptul că Luther s-a folosit de muzică şi tipar a fost esenţial. Asta spune mai multe în favoarea lui decât izbucnirile sale morocănoase; cel puţin e ceva mai convingător. Şi când afirmă: „Nu vreau să retractez nimic, fiindcă nu e cinstit să acţionezi împotriva propriei conştiinţe”, vorbeşte de tezele sale, nu de batjocura şi criticile sale.

Privirea fixă, iscoditoare a căpitanului Berger îl descumpănea pe Salcedo. Îi amintea de privirea îngheţată a părintelui său în faţa lui don Álvaro Cabeza de Vaca, atunci când acesta îl pâra: „E cu mintea în altă parte; nu reuşesc să-l fac să se concentreze, señor Salcedo”.

— Însă, remarcă el scărpinându-se în barbă, în *Captivitatea babiloniană* Luther susţine că sacramentele instituite de Domnul Nostru sunt doar două: botezul şi împărtăşania. Probabil nu voia să spună decât asta, dar profita de ocazie ca să-şi dea drumul la gură, să înţepe şi să insulte. Ceva asemănător se întâmplă şi cu *Papalitatea de la Roma*.

Căpitanul întinse mâna dreaptă:

— Îngăduiţi-mi, vă rog, un cuvânt. Batjocura papiştilor împotriva acestor cărţi şi împotriva căsătoriei lui Luther cu o călugăriţă sunt şi mai necruţătoare decât cele pe care

Luther le-a adresat lor.

Era un duel verbal pe care Salcedo îl susţinea dornic să-l sondeze pe căpitan, pentru a vedea până unde îl lăsa să ajungă şi pentru a pune la încercare flexibilitatea luterană. Nu-i răspunse, fiindcă îşi dădu seama că mai avea ceva de scos la iveală. Îi privi ţintă vârful nasului, aşa cum trebuie să faci cu vinovatul, ca să deşerte tot sacul, după cum spunea părintele Arnaldo de la Copiii Găsiţi. Căpitanul Berger zise:

— Insist asupra faptului că se cuvine să punem pe celălalt taler al balanţei sensibilitatea reformatorului, dragostea lui pentru artele frumoase, faptul că folosea muzica în timpul liturghiei. Concret, imnul *Un castel de necucerit e Domnul Nostru* a avut mai mult răsunet în Europa Centrală decât *Tedeum*-ul.

Vocea căpitanului Berger căpăta tremolouri emoţionante precum cele ale noilor predicatori. Se înfierbântase. Salcedo îşi îndulci cu bună ştiinţă tonul:

— Luther trebuie să răspundă pentru toate şi pentru luterani, pentru ofensele lor. Eu am acceptat doctrina justificării prin credinţă, căpitane, ca întregul grup din Valladolid, dar socotesc că bunăoară credinţa este esenţa şi că jertfa lui Hristos are mai mare valoare întru mântuirea mea decât faptele mele bune, oricât de mărinimoase ar fi.

Aidoma unui câine de vânătoare adulmecând o urmă, Cipriano Salcedo nu-şi ridica nasul din pământ. Urma pornea de la celălalt şi Salcedo găsea o rară plăcere în a ridica vânatul înainte de a porni mai departe. Toate declaraţiile lui porneau de bună seamă din aceeaşi sursă, însă el se desfăta separându-le, atribuindu-le motivaţii diferite, scoţându-l pe căpitan din obişnuitul proces mental al discuţiilor lui obişnuite:

— Încă ceva, căpitane: furia ţăranilor din Turingia. La

zece ani după „profeţii din Zwickau”[4] încă mai răbufneşte acolo violenţa. Ei nu pot înţelege schimbarea religioasă fără o schimbare socială. Exemplul prost l-au dat principii când au pus mâna pe bunurile clerului. Pentru ţărani o schimbare religioasă care nu aduce bani e lipsită de interes.

Căpitanul Berger lăsă paharul pe masă.

— Religia are în mod inevitabil un aspect social, spuse măsurându-şi cuvintele, parcă voind să pună lucrurile la punct. „Profeţii din Zwickau” erau reformatorii Reformei. Distrugeau imagini sfinte şi tânjeau după bani mai presus de orice. Erau umani. Năzuiau ca religia să-i mântuiască; luptau pentru o religie practică. Din pricina asta au declanşat războiul. Franz von Siecbingen, folosindu-se de prestigiul său, s-a pus în fruntea lor, dar Luther a fost mai puternic şi i-a învins. Şi nu pentru că aspiraţiile lor i se păreau meschine, ci fiindcă nu era bună calea pentru a le împlini.

— Nici eu nu aprob această cale.

— Totul e omenesc şi de înţeles. Ţăranii, cântăreţii populari, minerii, n-aveau printre ei capete luminate, nu dispuneau decât de câteva idei elementare, dar acestea erau de-ajuns ca să-i înflăcăreze. Astfel s-au extins în Alsacia. Mai presus de orice, Dreptul Divin, îşi spuneau. Însă acest Drept ar trebui să prevaleze faţă de servitute, de privilegiul de a vâna sau de dreptul primei nopţi… pe scurt, faţă de toate abuzurile senioriale. Şi, în acelaşi timp, aspirau să-şi aleagă ei preoţii, să modifice dijma pe care le-o impunea Biserica lor şi să trăiască o viaţă în spiritul evanghelic. Pentru ei, totul era religie.

Cipriano Salcedo nu gândea altminteri, dar simţea o

4 Numele dat celor trei adepţi ai lui Thomas Müntzer, teolog evanghelist revoluţionar din timpul Războiului Ţărănesc German (1524–1525), ale cărui predici au contribuit la difuzarea mişcării anabaptiştilor, susţinătorii Reformei radicale.

anume plăcere în a zădărnici consideraţiile interlocutorului său.

— Până în acest punct, aşa a fost. Mai târziu a fost mai tare politica.

— Domnia Voastră vă referiţi la pretenţia de a crea un parlament al ţăranilor? Vi se pare exagerată această aspiraţie a celor dezmoşteniţi? Nu o consideraţi creştinească? Thomas Müntzer, crezându-se un iluminat, a decis să creeze o teocraţie, dar a fost redus la tăcere la Frankenhausen. Peste o sută de mii de morţi, un adevărat măcel. Şi mai sunt încă unii care susţin că Luther a semnat pamflete „împotriva hoardelor de hoţi şi criminali ale ţăranilor", dar nu s-a dovedit c-ar fi fost aşa. Luther detesta dezordinea, dar iubea dreptatea.

— Însă povestea cu anabaptiştii a fost ceva asemănător.

— Ceea ce i-a făcut nepopulari pe anabaptişti a fost faptul că întârziau botezul copiilor. Oamenii erau înspăimântaţi de ameninţarea cu limbul. De altfel, a existat un grup de idealişti care a înălţat anarhismul precum un steag; Hubmaier l-a dus în Turingia. Dar, pe lângă desfiinţarea statului, urmăreau suprimarea Bisericii, a ierarhiei, a sacramentelor şi a proprietăţii particulare.

Un adevărat program revoluţionar. Luaţi aminte că Hutter, fiindcă a făcut aşa ceva, a fost ars pe rug în Austria acelor ani. Până la urmă, poporul s-a revoltat, iar catolicii şi protestanţii la un loc au fost învinşi la Münster. După atâta vărsare de sânge cum de vă poate surprinde că mai există încă urme de violenţă în Turingia?

Vocea spartă a lui Berger avea un ton ridicat. „Uneori, parcă e un predicator", îi spusese în glumă Doctorul, într-una dintre discuţiile de dinaintea călătoriei lui. „Om bun, în esenţă bun, şi instruit", a adăugat imediat, de teamă să nu-i atribuie prietenului său o imagine ce nu i se cuvenea. Salcedo îşi dădea seama că Berger cunoştea ca pe apă istoria germană recentă, argumentele pro şi contra cu

privire la revoluţia lui Luther şi că pe el îl considera, pesemne, un biet intrus, un naiv lipsit de orice pregătire. Nava se legăna mai departe, scuturându-se zdravăn din când în când, iar don Isidoro Tellería, imperturbabil, îşi umplea din nou căuşul pipei. Cipriano Salcedo îşi trase sufletul, îl privi pe căpitan drept în ochii săi limpezi şi continuă:

— Lucrurile astea şi altele asemănătoare mi-au stârnit dorinţa de a-l cunoaşte pe Melanchton. El şi Luther n-au fost întotdeauna de acord, dar partizanii amândurora îl recunosc acum drept conducătorul protestantismului. În cele din urmă, am reuşit să mă primească la Wittenberg. S-a arătat afabil şi înţelegător cu mine. Mi-a vorbit de Luther cu o devoţiune plină de exaltare, cu afecţiune filială. Mi-a vorbit de Luther reformatorul şi de Luther fostul călugăr, soţ fidel şi tată nespus de iubitor. S-a interesat de grupurile luterane spaniole şi le-a transmis prin mine un salut. Apoi s-a supus ascultător interogatoriului meu, un interogatoriu lung care a pornit de la Războiul rugurilor din 1521 şi s-a terminat cu înfrângerea împăratului la Innsbruck[5] şi împărţirea Europei în două facţiuni: catolici şi protestanţi.

— Şi nu v-a vorbit de activitatea sa personală?

— Bineînţeles. A recunoscut că el însuşi i-a îmboldit pe studenţii din Wittenberg să ardă bula papală şi a făcut apoi aluzie la divergenţele sale ulterioare cu Luther, la dietele de la Worms şi Spira care, în fond, n-au făcut altceva decât să sporească tensiunea între ambele facţiuni. În momentele acelea, Melanchton s-a arătat umanist şi conciliant, dar Luther i-a dezaprobat poziţia. După cum mi-a spus dinadins, cu o undă de melancolie, Roma şi Reforma au fost pe punctul să se înţeleagă chiar în privinţa unor aspecte foarte delicate, precum cel al căsătoriei clericilor

5 În bătălia de la Innsbruck, din 1552, dusă de Carol al V-lea împotriva Ligii protestante, împăratul a suferit o înfrângere dezastruoasă.

şi cel al împărtăşaniei, dar nici Luther şi nici principii n-au acceptat astfel de propuneri.

— Şi despre rolul său de rânduitor?

— Mi-a vorbit şi de asta, menţionându-l pe Luther şi necesitatea de a crea nişte coduri de credinţă şi de conduită. Însuşi Luther, având o viziune clară asupra problemei, a redactat două catehisme, unul pentru predicatori, foarte elevat, şi celălalt pentru popor, mai simplu; ambele s-au dovedit extrem de eficiente. A instituit o binecuvântare baptismală şi alta matrimonială, înlocuind sacramentele botezului şi ale căsătoriei, fără a provoca nemulţumiri în rândul oamenilor simpli, care credeau că, potrivit noii liturghii, soţii şi copiii rămâneau neocrotiţi din punct de vedere spiritual, fiind oarecum ca animalele lipsite de suflet. „Eu însumi, mi-a spus, pentru a contribui la organizarea sistemului am scris lucrarea *Lucruri simple* care s-a bucurat de o bună primire.” Pregătirea sub aspect dogmatic era elementară: numai Hristos, numai Scriptura, numai harul; credinţa este de-ajuns. Luteranismul a dat greş când a făcut din Biserică o lucrare invizibilă, fără structură. Aşa ceva n-a fost cu putinţă, şi în privinţa asta atât Zwingli[6], cât şi Calvin l-au depăşit.

Isidoro Tellería tuşi de două ori, o tuse seacă şi aspră, după ce trase adânc din pipă. Stătuse atât de baricadat în tăcerea lui încât căpitanul Berger se întoarse spre el, tresărind. Uitase cu desăvârşire de prezenţa lui. Vocea tunătoare a lui Tellería, stridentă ca şi îmbrăcămintea lui, răsună acum în cabina mică:

— Sunt de acord, spuse, jucându-se cu pipa aprinsă, ştiind prea bine că avea să-i surprindă pe cei doi. Luther a creat o Biserică în văzduh; Calvin a fost mai practic: a făcut din Geneva un oraş-biserică. Am călătorit mult lunile astea la Geneva, Basel şi Paris, şi într-o comunitate

6 Ulrich Zwingli (1484–1531), conducător al Reformei Protestante din Elveţia şi întemeietor al Bisericilor Reformate Elveţiene.

pariziană, ascultând cum se cântă psalmul *Sus inima, deschide-ţi ochii,* mi s-a întâmplat să mă simt atins de har. Am plecat luteran din Sevilla şi mă întorc calvinist.

Pentru a nu-i înfrunta cu insolenţă privirea, căpitanul Berger se uită din nou la mâinile micuţe şi fără astâmpăr ale lui Salcedo bătând darabana în masă.

— Domnia Voastră credeţi în puterea absolută? Îl întrebă pe Tellería.

— Îmi place disciplina. Calvin acceptă beneficiul credinţei şi ne înlesneşte o rânduială, o Biserică şi un mod de viaţă auster, supravegheat discret de Consistoriu.

— Şi nu vedeţi în această *discretă supraveghere* o replică a Inchiziţiei?

Isidoro Tellería îşi învăţase bine lecţia.

— Credinţa singură nu e de-ajuns, spuse. Trebuie să fie slujită. În această privinţă mă deosebesc de Luther. Calvinismul are spirit misionar, ceva ce lipseşte luteranismului şi creează un concept cam exagerat şi radical despre Biserică.

— Dumneavoastră aţi spus-o: „exagerat şi radical”.

— Înţelegeţi-mă, nu mă refer atât la normele în sine, cât la necesitatea imperioasă de a fi se supune. Calvin îi ameninţă cu excomunicarea pe toţi cei care nu le acceptă, care nu acceptă normele. Este exagerat? Poate, dar un om trebuie să fie foarte sigur pe ceea ce spune pentru a adopta o asemenea măsură. Cred că subiectul merită din plin să se reflecteze asupra lui. Şi Calvin o face voluntar la Strasbourg, preţ de trei ani, în răstimpul pe care-l petrece acolo fiind capelanul coloniei franceze. Profită totodată spre a înainta la cartea la care lucra, *Instituţie Creştină,* pe cât de lungă, pe atât de edificatoare. La Strasbourg, poziţia lui Calvin este pasivă, de simplă aşteptare.

— Credeţi că aştepta chemarea celor din Geneva?

— Şi dacă o aştepta, şi dacă nu, chemarea a venit. Geneva se lasă pe mâna lui şi se supune experimentului.

Cei de acolo se căiesc că îl expulzaseră din oraş. Atunci Calvin începe să lucreze la întemeierea unei Biserici. Asta e esenţial. A aparţine acestei Biserici este la fel cum e credinţa pentru dumneavoastră, o chezăşie de mântuire. Calvin organizează o adevărată teocraţie, cârmuirea lui Dumnezeu. Din acel moment, în micul oraş abia dacă mai funcţionează altceva decât propovăduirea şi sacramentele. Credinciosul este obligat să fie evlavios. Lumea e o vale a plângerii şi trebuie să ne clădim viaţa pe o idee religioasă şi pe o conduită mereu în slujba Domnului.

— Ba merge încă şi mai departe. Tot ce nu apare în Biblie e de prisos şi e interzis.

— Desigur, dar tocmai rigoarea asta, fără nicio legătură cu frivolităţile luterane, m-a atras în principiu la calvinism; revelaţia a survenit puţin mai târziu, la Paris. Când m-am întors la Geneva, oraşul m-a edificat. Era ca un templu uriaş în contrast cu oraşele luterane: nume biblice puse copiilor, catehează, învăţătură, rugăciuni, predici… Jocul a fost declarat blestemat, tinerilor interzicându-li-se să cânte şi să joace. Li se impunea spiritul de sacrificiu. S-au ivit, firește, unele proteste, dar, până la urmă, a prevalat raţiunea: lumea nu era făcută spre desfătare, şi poporul a acceptat de bunăvoie autoritatea lui Calvin.

Lumina din jur se stingea. Cipriano Salcedo îl cerceta pe don Isidoro Tellería cu un vag sentiment de milă. Îi roiau prin minte scrupulele din copilărie, viaţa lui spirituală zbuciumată, înfiriparea pesimismului său. Cuvintele sumbre ale lui Tellería îl puseseră pe gânduri într-atât, încât a fost nevoit să facă un efort ca să revină la realitate, să ia din nou aminte la legănarea navei, la scrâşnetul coastelor maestre şi al peretelui despărţitor. Îşi dădu vag seama că, într-un fel sau altul, toţi trei îl căutau pe Dumnezeu în întâlnirea aceea ciudată în largul mării. Simţi nevoia să intervină.

— Însă în Franţa, spuse, amintindu-şi de trecerea lui

prin această ţară, hughenoţii îşi botează copiii pe ascuns după ritul catolic şi tot pe ascuns asistă la slujbele papiste din Paris. Asta înseamnă că doctrina lui Calvin, chiar dacă acesta este francez şi limba folosită e franceza, nu a uniformizat sub aspect religios Franţa.

Când era contrazis, pe măsură ce se înfierbânta vocea aspră a lui Tellería devenea mai opacă şi pâcloasă.

— Nu-i totuna, zâmbi rigid cu jumătate de gură. Nu-i totuna un orăşel ca Geneva şi un întreg regat cum e Franţa. Franţa e o lume necuprinsă ce trebuie cucerită şi Calvin a acceptat provocarea asta: a trimis acolo mari contingente de misionari, lată încă un punct în favoarea lui. Astfel, calvinismul se afirmă încetul cu încetul: Franţa, Scoţia, Ţările de Jos… Intelectualii, formaţi la Academia din Geneva, sunt cei care au catehizat ţările acestea. Eu vin de la Geneva, am petrecut şase luni acolo, şi vă pot asigura că oraşul este o pildă de religiozitate pentru orice om care ştie să-l privească fără prejudecăţi.

Chipul lui Isidoro Tellería pălise, iar ochii iscoditori ai căpitanului Berger se aţinteau asupră-i cu un scepticism vădit. S-ar spune că regreta că-l găzduise pe galeasa lui. Îşi întoarse privirea spre ferestruica rotundă.

— Domnilor, zise pe neaşteptate, considerând că întrunirea se terminase, căci începea să-l marcheze prea mult, se lasă întunericul.

Se ridică anevoie. Taburetul fixat de scândurile podelei îl obliga să-şi îndoaie picioarele ca să poată ieşi. Cipriano Salcedo îl imită. La rândul lui, Isidoro Tellería dădu să se scoale, dar se poticni, se ţinu de masă şi-şi duse mâna dreaptă la fruntea asudată.

— Tare se mai mişcă nava asta, spuse. Sunt cam ameţit.

Căpitanul Berger se lipi de perete ca să-şi lase oaspetele să treacă.

— E de vină spaţiul închis, preciză. Şi pipa. Tutunul face mai mult rău la cap decât marea. De ce această stăruinţă

în a-i imita pe indieni?

Cipriano Salcedo îl ajuta pe Isidoro Tellería, care se clătina, să urce pe punte prin tambuchiul de la provă. Pe cer se profila un marinar nemişcat sus pe gabie şi, la babord, foarte vag, conturul diafan al coastei franceze. Isidoro Tellería trase adânc în piept aerul curat şi-şi clătină capul dintr-o parte în alta.

— Mirosea pătrunzător a catran, acolo jos, spuse pe un ton de protest, mirosea a catran de parcă abia s-ar fi terminat de călăfătuit nava.

Îşi pierduse înfăţişarea austeră din pricina ameţelii. Pe punte, în dreptul unui sul de parâme, Salcedo îl îndemnă să se aşeze, să facă un popas înainte de a se îndrepta spre dunetă, unde se ridica acum cortul. Mâinile micuţe şi fără astâmpăr ale lui Cipriano Salcedo îşi ţineau de braţ tovarăşul de călătorie. Printre nori, cornul lunii răspândea o strălucire palidă, fără contrase. O bucată de pânză sfâşiată biciuia vela mare cu violenţă intermitentă. Tellería nu se aşează. Schimbarea poziţiei îi sporise senzaţia de instabilitate.

— Pot să ajung până la cortul meu, spuse. Prefer să mă culc.

Vremea se răcise şi, când ajunseră la cortul lui Tellería, acesta se strecură prin crăpătura de la intrare şi se trânti în hamac fără să se descalţe. Sprijinindu-se în cot, aprinse opaiţul de la căpătâi, fiindcă înăuntru abia dacă mai pâlpâia lumânarea. Alături, îngrămădite, zăceau baloturile cu lucrurile lui. Salcedo se aşează pe cufărul care împreună cu hamacul alcătuiau tot mobilierul din cort. Vântul aducea vocea unui marinar care cânta, undeva departe. La lumina opaiţului, în contrast cu hainele-i îndoliate, Isidoro Tellería era verde la faţă, desfigurat. Salcedo se ridică şi se aplecă spre el:

— Vă aduc ceva să mâncaţi de cină?

Tellería refuză:

— Nu trebuie să mănânc. În starea mea nu mi-ar cădea bine.

Îşi trase pătura peste pântece. Cipriano Salcedo spuse, cu jumătate de glas:

— Vă las să vă odihniţi. O să mă întorc curând.

Plecă şi intră în cortul lui. Zări în colţ legătura de cărţi şi, aproape ascunzând-o, cele trei baloturi care îi erau tot bagajul. De mai multe luni trăia în acest provizorat incomod, cu hainele împachetate, poposind dintr-un han în altul. Visa să se stabilească într-o casă, cu rufele curate şi călcate, mirosind frumos, orânduite într-un dulap încăpător. Nu mai erau decât treizeci de ceasuri şi ceva până vor ajunge în port şi avea încredere că Vicente, slujitorul lui, nu va lipsi de la întâlnirea fixată cu patru luni înainte. Dacă Vicente îi urmase indicaţiile, va fi găzduit în Laredo, la Hanul Călugărului, şi va dispune de un cal şi un catâr ca să ajungă la Valladolid. Pregetă un moment dacă să se întindă şi el în hamac, ca Tellería, dar în cele din urmă renunţă şi ieşi din nou pe punte, într-adevăr, marinarul de la gabie era cel care fredona un cântec, şi bucata de pânză biciuia mai departe vela mare, în vreme ce doi tineri se căţărau desculţi pe parâme cu intenţia de a repara stricăciunea. Inspiră profund şi simţi cum aerul sărat îi umple plămânii. Se preumblă încet pe covertă gândindu-se la confraţii săi din Valladolid, la casa lui, la atelierul de confecţii din Judería[7], la moşiile pe care le avea la Pedrosa, unde prietenul lui, Pedro Cazalla, parohul, îşi pregătea seară de seară ascunzătoarea, la intrarea în La Gallarita, ca să vâneze cu puşca lui cu alice. Prin asociere de idei, se gândi la Doctor, fratele parohului, care în ultima vreme era tare lipsit de vlagă şi abătut, de parcă ar fi presimţit o tragedie, apoi la stăruinţa cu care l-a îndemnat să facă această călătorie şi la temerile lui

7 *Judería* sau *barrio judio* – „cartierul evreiesc” – este partea din unele oraşe spaniole unde odinioară erau obligaţi să locuiască evreii.

exagerate. În iarna aceea, Salcedo era angrenat în o mie de treburi, dar l-a mişcat încrederea Doctorului, faptul că l-a pus înaintea celorlalţi membri ai grupului lor, mai vechi decât el. I-a destăinuit atunci că se temea ca Inchiziţia să n-aibă vreo bănuială despre întrunirile lor secrete. Doctorul era de o bună bucată de vreme dezamăgit de activitatea lui Cristóbal de Padilla, slujitorul marchizilor de Alcañices, de faptul că reuşea cu greu să facă prozeliţi în Toro şi Zamora. În linii mari, era mulţumit de grup, de înaltul lui nivel intelectual, de poziţia lui socială, de discreţia de care dădea dovadă, însă nu se încredea în oamenii de rând, în acei sărmani fără ştiinţă de carte care, spunea, se infiltraseră printre ceilalţi. Cu câteva zile înaintea plecării lui Salcedo, îi zisese: „La ce te poţi aştepta de la clevetitorul ăsta fără leac care încearcă să facă prozeliţi?” În scrisoarea de la Erfurt, revenise asupra subiectului. Salcedo îi împărtăşea oarecum nemulţumirea, dar se temea şi mai tare de Paula Rupérez, nevasta bijutierului Juan García, deşi nu aparţinea grupului lor secret. Acest lucru l-a făcut să se gândească la Teo, propria-i soţie, la ciudatul eşec al căsniciei lor, la nepotrivirea fizică dintre ei, la neputinţa lui de a o face mamă şi la prăbuşirea ei. Teo era lipsită de căldura maternă pe care i-o atribuise cu naivitate când o cunoscuse. Şi astfel, singurătatea lui Cipriano sporise odată cu căsătoria.

Încuviinţase netulburat separarea paturilor, a camerelor, a vieţilor. I s-a mărturisit într-un rând lui Pedro Cazalla, parohul din Pedrosa: nu numai că nu-şi iubea soţia, dar o şi dispreţuia. Era un păcat greu şi Domnul Nostru avea să-l ia în seamă. Ceva asemănător i se întâmplase cu don Bernardo, tatăl lui. Oare existau fiinţe care se năşteau numai pentru a urî? Atunci Pedro Cazalla i-a spus să aibă încredere în bunătatea lui Hristos şi să nu mai dea atâta importanţă sentimentelor pe care le nutrea.

O lumină nouă se ivi în orizontul lui îngust. Aşadar nu totul era pierdut, Patimile lui Hristos aveau mai multă valoare decât propriile-i fapte, decât sentimentele-i meschine. Mai târziu, don Carlos de Seso, şi apoi Doctorul au aprofundat aceeaşi idee: purgatoriul nu era, prin urmare, necesar. Secta îi oferea o fraternitate pe care nu o cunoscuse până atunci. I se dărui cu plăcere, cu entuziasm. Călătoria în Germania ţinea de acest devotament.

Însă acum, străbătând în noapte puntea navei *Hamburg,* amintirea plină de duioşie a Anei Enríquez nu-l putea împiedica să nu se simtă singur şi neînsemnat. Mergeau de-a lungul coastei Franţei şi, la răstimpuri, o lumină oscilantă şi lividă licărea pe uscat, delimitând vag marea. Galeasa se apropia de ţărm, sperând să afle ape liniştite, dar, în ciuda tuturor eforturilor, nu înceta să se clatine. Salcedo se gândi la Tellería şi dădu o raită la bucătărie. Un ajutor de bucătar gras şi trandafiriu, cu torsul gol şi sfârcurile roşietice, îi dădu două mere pentru „pasagerul spaniol care se simte rău”. Isidoro Tellería le mâncă fără să le cureţe de coajă, muşcând zdravăn, stând în hamac în capul oaselor, la lumina opaiţului. Arăta mai bine decât după-amiază şi, când termină, suflă peste flacără, se înveli cu pătura şi-şi luă rămas-bun până a doua zi.

Salcedo se trezi în zori. Primul lucru de care îşi dădu seama a fost că de la provă nu se mai vedea coasta franceză şi că un vânt furios dinspre uscat zgâlţâia frenetic velele. Era frig. În afară de o prelungă fâşie albăstrie spre apus, norii cenuşii acopereau cerul. Şase marinari desculţi frecau cu perii şi mături puntea de la tribord şi, din când în când, goleau brusc găleţile, iar apa făcea bulbuci la santine înainte de a se pierde în mare. Se plimbă pe covertă ca să-şi dezmorţească picioarele şi, în cele din urmă, trecu pe la bucătărie unde bărbatul cu sfârcurile roşietice făcu rost de un ceai pentru don Isidoro Tellería.

L-a găsit treaz, mai întremat, însă n-a vrut să se scoale.

Tot aşa s-a întâmplat şi când s-a făcut de prânz – a mâncat doar o supă şi două mere –, iar Salcedo şi-a zis că, de-ar fi durat o lună călătoria, sevilianul ar fi rămas trântit în hamac fără să se mişte. Îi ţinu un scurt răstimp tovărăşie, stând pe cufăr, şi descoperi întâmplător *Noul Testament* al lui Pérez de Pineda drept carte de căpătâi, lângă opaiţ.

Cipriano Salcedo îşi petrecu după-amiaza cutreierând dependinţele navei: puntea inferioară cu vâslaşii, santinele pentru încărcat, duneta, puntea, magaziile, cabina de comandă… Abia dacă lăsă mâncarea să se aşeze câteva minute. Dormise prost şi se simţea tulburat şi nervos, asaltat de temeri fără temei ce sporeau pe măsură ce se tot gândea la ele. Se temea, de pildă, că Vicente, slujitorul lui, n-avea să-l întâmpine a doua zi pe chei şi el se va pomeni singur, fără un mijloc de transport, în dană, cu o legătură de cărţi interzise în mână. După cină, s-a înseninat contemplând apusul soarelui, fără să-i vină să creadă că astrul acela strălucitor şi umed ce se adâncea în mare ar fi acelaşi pe care Pedro Cazalla şi cu el îl vedeau dispărând după mirişte a încinsă de pe dealurile din Pedrosa. Când se lăsă întunericul, se sprijini în coate la pupă, privind absent desenele cu care siajul spinteca marea, şi nu-l auzi pe căpitanul Berger care veni lângă el. Îl văzu brusc ridicându-se lângă el, cu mâinile-i late pe balustradă, întrebându-l pe un ton ironic:

— Prietenul nostru, ilustrul calvinist se odihneşte? Cipriano Salcedo arătă cu degetul spre cortul de unde nu răzbătea niciun zgomot, apoi îşi rezemă iar coatele pe copastie şi-i aduse căpitanului la cunoştinţă motivele lui de îngrijorare. Îl frământa posibilitatea ca slujitorul lui să nu-i fi urmat întocmai instrucţiunile şi să nu-l aştepte în port a doua zi.

II mai muncea şi gândul că, în timpul cât lipsise, Sfanţul Tribunal să nu fi decretat noi norme pentru a împiedica circulaţia cărţilor periculoase. Ambele temeri laolaltă îi

stârneau o adâncă neliniște.

Căpitanul Berger nu păru că dă o importanță prea mare acestor temeri.

Paznicii și agenții Sfântului Tribunal supravegheau încărcătura navelor, străpungeau butoaiele sau baloturile dacă li se păreau suspecte, dar de obicei nu-i deranjau pe călători.

În cele din urmă, îl întrebă dacă adusese multe. Cipriano Salcedo își ridică spre el capul.

— Cărți? Îl întrebă.

— Cărți, de bună seamă.

— Nouăsprezece, răspunse Salcedo și, arătând cu mâinile cam cât loc ocupau, preciză: Un balot mic… dar conținutul e primejdios: Luther, Melanchton, Erasmus, două Biblii și o colecție completă din *Patimile.* Îi veni pe nepusă-masă un gând surprinzător și adăugă, oarecum zorit: Știați că acum trei ani cenzurarea Bibliilor impusă la Valladolid a însemnat strângerea a peste o sută de ediții diferite ale Cărții Cărților, în cea mai mare parte de autori protestanți?

Căpitanul Berger zâmbi; dinții îi luceau în întuneric.

— Noi, căpitanii de navă, suntem experți în subiectul ăsta. În ultimii douăzeci de ani, am trăit în permanentă spaimă. Am introdus prin portul Santoña, în anul 1528, două sute de exemplare dintr-una din Bibliile despre care vorbiți, în două butoaie. Nu s-a întâmplat nimic. Pe atunci, butoaiele erau ceva nevinovat. Astăzi să pui o carte într-un butoi e ca și cum ai fabrica un exploziv.

— Și când s-a schimbat situația?

— În 1530, zece butoaie mari cu cărți au ajuns în portul Valencia în trei galease venețiene. Au fost interceptate și a fost pus în gardă Sfântul Tribunal. Tot ce e mai incisiv din lucrările lui Luther, tot ce a scris la Wartburg, în duzini de exemplare, se afla acolo. Inchiziția a organizat un adevărat autodafe. Căpitanii galeaselor au fost arestați și sute de

cărţi au fost arse în piaţa mare pe un rug uriaş, în ţipetele de bucurie şi entuziasmul poporului neştiutor de carte. Sfanţul Tribunal a fost întotdeauna atras de marile operaţiuni de descărcare a navelor pentru a înjgheba un spectacol popular.

Noaptea liniştită, cu luceferi strălucitori, invita la destăinuiri. Salcedo nu se mişcă. Aştepta ca Berger să continue.

Era sigur că avea s-o facă şi stătea răbdător, uitându-se fix între sprâncenele lui.

— În Spania, arderea cărţilor a fost ceva obişnuit, spuse într-un târziu. Încă se mai vorbeşte de rugul din Salamanca. Oraşul cel mai cult de pe lume arzând vehiculele culturii; nici acum nu are sens. Doi ani mai târziu, a avut loc altă ardere spectaculoasă la San Sebastián... Dar să nu credeţi că Spania deţinea exclusivitatea. Mii de exemplare din Libe*rtatea creştinului, în* traducere spaniolă, au fost incinerate la Anvers cu mare fast. Am fost acolo, am asistat la eveniment.

Salcedo schiţă un zâmbet şters:

— Inchiziţia, spuse, se arată pe zi ce trece mai intolerantă. Acum impune confesorilor să oblige penitenţii să-i denunţe pe cei care ascund cărţi interzise. Şi cine se împotriveşte nu va fi iertat de păcate. Nici episcopii, nici regele în persoană nu sunt scutiţi de măsura asta.

Căpitanul Berger, care stătuse rezemat de balustradă, se întoarse şi se sprijini în coate.

— Am înţeles că ori de câte ori Inchiziţia condamnă un om din cauza unei cărţi, cartea aceea este interzisă. Şi nu mă refer numai la lucrări împotriva religiei. *Catalogul de la Louvain,* bunăoară, a interzis acum şase ani Biblia şi *Noul Testament* traduse în spaniolă. E lucru ştiut că poporul spaniol e condamnat la necunoaşterea Cărţii Cărţilor.

Cipriano Salcedo se uită cu coada ochiului la căpitan înainte de a comenta:

— Dragostea pentru citit a ajuns să fie atât de suspectă încât neştiinţa de carte devine ceva de dorit şi onorabil. Fiind analfabet e uşor de dovedit că nu eşti contaminat şi că aparţii castei de invidiat a creştinilor vechi[8].

Între cei doi bărbaţi se lăsă o tăcere prelungă care făcu să se audă şuieratul uşor al siajului sub cerul înstelat. Gestul lui Cipriano Salcedo de a-şi apropia ceasul de ochi nu-i scăpă căpitanului Berger.

— E târziu, i-o luă el înainte.

— Aproape două, căpitane, zise Salcedo. O oră foarte potrivită să ne retragem pentru odihnă.

Noua zi se ivi ceţoasă. Din cortul lui, Salcedo îl zări pe Isidoro Tellería pe punte, fumându-şi pipa. Renunţase la veşmintele cernite. Avea nişte încălţări de piele până la jumătatea pulpei, iar peste cămaşa încreţită şi peste pieptar purta o haină de postav gros. În mod inexplicabil, părea mai înalt şi mai slab decât îmbrăcat în negru, poate din pricina pantalonilor foarte strâmţi sau pentru că slăbise într-adevăr din cauza dietei ţinute pe navă în timpul călătoriei. Salcedo se apropie şi îl salută. Dormise bine, i-a spus. Neplăcerile dispăruseră, se simţea întremat. N-avea să părăsească galeasa la Laredo, ci îşi va continua călătoria până la Sevilla.

Ceaţa prindea să se destrame, iar coasta, din nou vizibilă şi acum foarte aproape, căpăta viaţă şi contur în lumina unui soare palid. Pe uşoarele unduiri ale ţărmului se vedeau mici cătune risipite, străjuite de păduri de fagi şi frasini, şi vaci, şi iepe păscând pe păşunile din jur. Linia mării se pierdea pe faleza de stânci şi, puţin mai departe, pe întinsa plajă aurită deasupra căreia se înşira satul cu coşurile caselor fumegând.

---

8 Astfel erau desemnaţi în Spania medievală creştinii neaoşi, din moşi-strămoşi, şi care se bucurau de un statut social privilegiat, în opoziţie cu *creştinii noi,* cei recent convertiţi la creştinism (care înainte au avut altă religie: iudaică sau musulmană).

Corabia viră în cerc la babord şi prova despică apa golfului ce avea digul în fundal. Un mic grup de marinari cobora pânzele de pe catarge, şi nava aluneca uşurel oprindu-se, după câteva minute, în gura portului, lângă dig. Isidoro Tellería şi Cipriano Salcedo se apropiaseră de pasarela sub care căpitanul dădea ordine. Pe neaşteptate se auzi clopotul de la sabord, galeasa se opri şi un marinar aruncă peste bord o scară pe care urcă pilotul preluând cârma. Îndată ce căpitanul Berger dădu ordinul prin cornetul acustic, coastele corăbiei se umplură de vâsle care băteau ritmic apa. Nava *Hamburg* înaintă încet. Căpitanul veni lângă Salcedo şi-i arătă un loc gol la cheiul din fiind, de-a lungul căruia se întindeau depozitele de lână:

— Debarcaderul unde coboară Domnia Voastră e acolo, zise el.

Corabia aluneca pe suprafaţa apei şi, puţin mai departe, viră din nou la babord, plasându-se paralel cu cheiul. Căpitanul Berger scruta împrejurimile cu luneta. Două remorchere împingeau galeasa spre dană, iar patru marinari aruncau apărătoarele în vreme ce vâslele de la babord dispăreau. Pe când nava era legată de bolard, căpitanul renunţă să mai privească şi-i zâmbi lui Salcedo, dându-i luneta:

— Se pare că nu-i nicio primejdie, spuse.

Salcedo îndreptă luneta spre doc şi se uită spre cheiuri: corăbiile cu pânzele strânse, localitatea, un şir de catâri pe drumul ce ducea spre plajă. Când dădu de păduricea de fagi, privirea i se întoarse încetişor cuprinzând corăbiile ancorate, cheiurile, depozitele şi, brusc, îl descoperi: un bărbat mărunt, sfrijit, în faţa porţii cu numărul 2, într-o haină ponosită de postav şi cu încălţări de sfoară, care se uita ţintă la galeasa de curând ancorată. Ţinea doi cai de căpăstru şi, în spatele lor, o catârcă priponită lovea pavajul cu copitele, nerăbdătoare.

Salcedo îl arătă cu degetul:

— Iată-l acolo, spuse fără să-şi ia ochii de la căpitan. Băiatul acela cu caii de la poarta depozitului e Vicente, slujitorul meu. Poate să urce la bord să se ocupe de bagajele mele?

CARTEA I

CEI DINTÂI ANI

I

Aşezat între râurile Pisuegra şi Esgueva, oraşul Valladolid din a doua treime a secolului al XVI-lea avea vreo douăzeci şi opt de mii de locuitori, iar Cancelaria Regală şi nobilimea, veşnic atentă la capriciile Curţii[9], îi conferea un prestigiu social vădit. Fluviul Duero şi râurile Pisuegra şi Esgueva, înainte de despărţirea acestuia din urmă în cele trei braţe care străbăteau oraşul, pe de o parte, găzduiau pe malurile lor casele de plăceri ale aristocraţiei şi, pe de alta, alcătuiau un fel de zid natural în faţa asalturilor în răstimpuri ale ciumei. Zona propriu-zis urbană era înconjurată de grădini şi livezi (de migdali, meri, păducei) şi acestea, la rândul lor, de un brâu mai larg de vii, ce se întindeau în şiruri pe dealuri şi câmpii, până într-atât încât butucii de viţă, acoperiţi vara de frunze şi mlădiţe, închideau orizontul ce se vedea de pe colina San Cristóbal până la Cuesta de La Maruquesa. Pe malul stâng al fluviului Duero, înaintând spre apus, se vedeau tinerele păduri de pin, în vreme ce, dincolo de colinele cenuşii, înspre miazănoapte, o fâşie lată cultivată cu cereale înlănţuia valea cu Páramo, o întindere vastă de păşuni şi stejăriş locuită de ciobani. O astfel de aşezare uşura aprovizionarea oraşului, mai cu seamă cu pâine şi vin, un roşu uşor din soiurile de viţă din zonă, nişte varietăţi spumoase din zona Cigales şi Fuensaldaña şi extraordinarele vinuri albe de Rueda, Serrada şi La Seca. Conform regulilor Breslei Moştenitorilor Vinului, care avea monopol asupra acestei băuturi, în Valladolid nu puteau fi vândute sorturi străine până nu se consumau toate cele din partea locului. O rămurică verde în poarta unei cârciumi anunţa un butoi nou şi atunci slujitorii caselor mari,

9 De la începutul secolului al XVI-lea, oraşul Valladolid a fost sediul Curţii Regale şi capitală a imperiului spaniol, până în 1561, când Filip al II-lea strămută capitala la Madrid.

servitoarele de la cele de mijloc şi orăşenii cei mai săraci făceau cozi lungi în faţa localului, ca să-şi dea cu părerea în privinţa calităţii noii licori. Locuitorul din Valladolid din secolul al XVI-lea, prieten cu sucul de struguri, înzestrat cu un cer al gurii sensibil, distingea vinul bun de cel rău, deşi îi plăceau amândouă, aşa încât consumul pe cap de locuitor ajungea şi la o sută cinci litri pe an, cifră care, dacă lăsăm la o parte femeile, nebăutoare în general, apoi copiii, abstinenţii şi săracii, exprima pentru fiecare bărbat o cantitate foarte impresionantă.

Strâns între două râuri, oraşul, mic ca dimensiuni (unde, după spusele oamenilor din acele vremuri, când pâinea se scumpea era foamete în toată Spania), forma un dreptunghi cu mai multe porţi de acces: cea de la Puente Mayor la miazănoapte, cea de la Campo la sud, cea de la Tudela la răsărit şi cea de la Rinconada la apus. În afară de centrul urban, pietruit şi cenuşiu, cu un şanţ de canalizare exterioară pe mijlocul străzilor, oraşul era plin de praf şi arid vara, îngheţat şi noroios iarna, şi murdar şi fetid în toate anotimpurile. E drept că, acolo unde strâmbai din nas, vederea ţi se desfăta cu monumente precum San Gregorio, La Antigua[10] şi Santa Cruz[11] sau cu impunătoarele mănăstiri San Pablo şi San Benito. Cu străzile lui înguste, cu arcade pe fiecare parte şi case cu două sau trei etaje, fără balcoane, cu prăvălii sau ateliere artizanale la parter, oraşul Valladolid oferea pe atunci, cu forfota neîncetată de trăsuri, cai şi animale de povară, un aspect înfloritor, de vădită prosperitate.

Înainte de a se instala aici Curtea, în noaptea de 30 octombrie a anului 1517, trăsura în care se aflau don Bernardo Salcedo, comerciant şi rentier, şi frumoasa lui nevastă, doña Catalina de Bustamante, se opri în faţa casei

10 Santa María La Antigua, veche biserică din secolul al XI-lea.

11 Palacio de Santa Cruz, datând de la sfârşitul secolului al XV-lea. Este prima mostră de artă renascentistă din Spania.

cu numărul 5 de pe Corredera de San Pablo. Plecând de la don Ignacio, judecător la Cancelaria Regală, blondul şi imberbul frate al lui don Bernardo, unde îşi petrecuseră seara, doña Catalina îi destăinuise cu discreţie soţului că simţea junghiuri la rărunchi şi, chiar în clipa când caii se opriră brusc în dreptul porticului casei lor, îşi apropie iar buzele de urechea lui spre a-l anunţa în şoaptă că se umezise jos. Don Bernardo Salcedo, nepriceput în treburile acestea, începător la cei patruzeci de ani câţi avea, îi porunci servitorului Juan Dueñas, care ţinea deschisă portiera trăsurii, să dea fuga într-un suflet acasă la doctorul Almenara, pe strada Cárcava, şi să-l încunoştinţeze că doamna Salcedo nu se simţea bine şi avea nevoie de el.

Don Bernardo Salcedo socotea că acel copil care-şi vestea venirea pe lume era un adevărat miracol. După zece ani de căsătorie, neaşteptata sarcină a soţiei a însemnat o surpriză pentru amândoi. Soţii Salcedo nu aveau a face, de obicei, cu asemenea treburi vulgare. Însă doña Catalina, intrigată de nerodnicia lor matrimonială, s-a lăsat pe mâna lui don Francisco Almenara. Don Francisco era doctorul de femei cel mai de vază din toată regiunea. Autorizat să-şi exercite profesia în 1505 de către Tribunalul Regal al Medicilor, după examene strălucite, practica lui pe lângă reputatul doctor don Diego de Leza n-a făcut decât să confirme nişte auspicii promiţătoare. Astăzi, faima doctorului Almenara trecuse dincolo de graniţe şi cei mai importanţi comercianţi de textile din Segovia şi cei mai renumiţi negustori din Burgos obişnuiau să vină pentru consultaţii. Cu toate acestea, doña Catalina de Bustamante a vărsat multe lacrimi până să se hotărască. Cum să-i arate părţile ei intime unui necunoscut, oricât de eminent ar fi el? Cum să vorbească cu un străin despre o problemă atât de delicată ca aceea că relaţiile sexuale cu bărbatul ei nu dădeau rod? Dar curiozitatea i-a fost mai puternică decât

pudoarea. Deşi nu tânjea după un copil, ca o fiinţă cu mult simţ practic ce era, voia să ştie de ce conduita ei, la fel cu cea a multor femei, nu avea aceleaşi efecte. După câteva zile, ţinuta distinsă a doctorului Almenara – haina de catifea de culoare închisă, rubinul prins la guler, lunga barbă ascuţită şi smaraldul uriaş ce-i împodobea policarul drept – îi învinse scrupulele şi reticenţa. La acestea şi-au adus contribuţia şi manierele corecte ale vindecătorului, cuvintele lui blânde, abia şoptite, delicateţea cu care cerea voie să aibă acces la părţile cele mai intime ale trupului ei şi atingerile, minime, dar tulburătoare, impuse de misiunea lui. Lungul răstimp cât soţii i s-au încredinţat a spulberat orice teamă din sufletul ei şi a făcut loc unei prietenii sincere în inima lui don Bernardo. Dar, înainte de asta, ea a fost nevoită să îndure încercări teribile, cum a fost cea cu usturoiul, spre a se afla care din cele două părţi era pricina sterilităţii conjugale. În acest scop, don Francisco Almenara i-a introdus în vagin un căţel de usturoi, curăţat cum trebuie, înainte de a o trimite la culcare:

— Mâine să nu vă sculaţi până nu vin eu. Trebuie să flu primul care să vă miros, îi explică el.

Don Bernardo se trezi în zori. Intuia vag că era pus sub semnul întrebării ceva grav cu privire la bărbăţia lui. Rătăci prin casă ceasuri în şir şi când, la nouă dimineaţa, auzi la poartă copitele catârcei doctorului, dădu la o parte perdeaua de la fereastră, cu vădită îngrijorare. Servitorul doctorului, care ducea animalul de dârlog, îl legă de belciugul unui stâlp, după ce îşi ajută stăpânul să descalece. Tot ce a urmat i s-a părut lui don Bernardo descumpănitor şi confuz. La ordinul lui don Francisco, doña Catalina se ridică din pat şi, aşa cum era, în cămaşă de noapte, a fost luată de mână de acesta şi dusă până la lighean. Acolo el îi ceru cu amabilitate să-i sufle în faţă.

— Poftim?

Doña Catalina părea nespus de tulburată.

— Suflaţi-mi în faţă, doamnă, binevoiţi să-mi suflaţi în faţă, stărui doctorul, aplecându-se peste chipul pacientei.

În cele din urmă, ea îi dădu ascultare.

— Încă o dată, dacă nu vă e cu supărare.

Soţia lui don Bernardo Salcedo îi suflă în nas lui don Francisco, care se încruntă cu un aer sumbru. Şi fără întârziere, cu o gravitate extremă, doctorul Almenara se închise cu don Bernardo în cabinetul acestuia, se aşeză la birou şi-l privi pe señor Salcedo cu neobişnuită răceală:

— Îmi pare rău că trebuie să vă spun că sunt deschise căile soţiei dumneavoastră, spuse fără ocolişuri.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Că soţia Domniei Voastre e aptă de concepţie.

Brusc, don Bernardo simţi cum i se scurge tot sângele din trup:

— Vreţi să sugeraţi…? A îngăimat el, dar n-a fost în stare să spună mai departe.

— Nu insinuez nimic, señor Salcedo, afirm categoric că răsuflarea soţiei dumneavoastră miroase a usturoi. Ce vrea să zică asta? Foarte simplu: căile de pătrundere ale trupului Domniei Sale sunt deschise, nu înfundate. Concepţia ar fi aşadar firească după o fecundare adecvată.

Pe don Bernardo începuseră să-l treacă toate apele, iar mişcările îi deveniseră greoaie şi resemnate:

— Asta înseamnă că eu sunt pricina eşecului matrimonial.

Almenara îl privi din cap până-n picioare cu o licărire de dispreţ:

— În medicină doi şi cu doi nu fac întotdeauna patru, señor Salcedo. Vreau să vă spun că probele astea nu sunt matematice. Există posibilitatea ca amândoi să vă aflaţi în situaţia de a procrea şi, din cine ştie ce cauză, respectivele contribuţii nu se potrivesc.

— Adică soţia mea şi cu mine nu ne potrivim.

— Spuneţi-i cum doriţi.

Señor Salcedo tăcu plin de prudenţă. Nu se îndoia de cunoştinţele doctorului Almenara, de succesele sale spectaculoase cu familiile cele mai distinse din oraş, de luciditatea lui. Tot de domeniul public era şi faptul că în biblioteca lui se înşiruiau trei sute douăsprezece volume, nu chiar atâtea ca în aceea a fratelui său Ignacio, dar îndeajuns pentru a da o idee despre cât era de instruit. Nu se cuvenea deci să-l apuce pandaliile pentru un motiv atât de neînsemnat. Totuşi, întrebă:

— Şi ştiinţa nu dispune de nicio altă probă, doctore, să spunem mai puţin ofensatoare, mai delicată?

— Am putea s-o supunem pe soţia dumneavoastră la proba cu urina, dar e o operaţiune dezgustătoare şi nu tot atât sigură ca aceea cu usturoiul.

— Atunci?

Almenara se ridică încet de la birou. În haina-i de catifea închisă la culoare părea un uriaş. Barba ascuţită îi ajungea până la al treilea nasture. Îl luă uşurel de cot pe don Bernardo:

— Sincer vorbind, señor Salcedo, ce ar fi pentru Domnia Voastră mai trist, că nu aveţi descendenţi ori că trebuie să recunoaşteţi în faţa soţiei că dumneavoastră sunteţi răspunzător?

Señor Salcedo îşi drese vocea.

— Văd că Domnia Voastră sunteţi specialist şi în privinţa bărbaţilor, spuse.

— Cel care cunoaşte bine femeile ajunge până la urmă să cunoască şi bărbaţii. Sunt cunoştinţe complementare.

Don Bernardo îşi ridică ochii lipsiţi de expresie, ciudat de întunecaţi:

— N-ar fi de-ajuns, doctore, să-i comunicaţi soţiei că organismele noastre nu se potrivesc, că respectivele contribuţii, cum spuneţi dumneavoastră, nu se armonizează?

— E un sfat bun, spuse Almenara zâmbind. Să facem cum spuneţi. De fapt. Domnia Voastră nici nu-mi cereţi să mint.

Concesia aceea din partea doctorului salvă armonia conjugală şi prietenia dintre cei doi bărbaţi. Dar atunci când, după opt ani, fără altă noutate în viaţa lor matrimonială decât simpla trecere a timpului, don Bernardo şi doña Catalina se duseră iar să-l consulte, înştiinţându-l că de două luni doamna n-a mai fost indispusă, doctorul Almenara se felicită pentru discreţia lui. O puse pe doña Catalina să se întindă pe masa de consult şi-i luă atent pulsul. Apoi îşi puse palma dreaptă sub sânul stâng, pe inima pacientei, şi, simţind tulburarea ei, îi şopti: „Staţi liniştită, doamnă, n-aveţi febră”. Se întoarse spre prietenul lui şi repetă: „N-are temperatură, señor Salcedo”. Apoi se aplecă din mijloc, îşi puse urechea pe pieptul femeii şi-i ascultă bătăile grăbite ale inimii. La sfârşit, mâna lui expertă îşi făcu loc între corset şi jupon şi-i cercetă pântecele, conturul mai dur al splinei şi al ficatului, şi cel mai alunecos al intestinelor. Însă mâna lui coborî şi mai mult. Doña Catalina, cu răsuflarea tăiată, era cât pe aici să leşine când mâna lui dreaptă, cea cu smaraldul pe degetul mare, o făcu să simtă pe pubis colţurile pietrei. Doctorul Almenara acţiona cu excesivă îndrăzneală în dimineaţa aceea. În cele din urmă, îşi scoase mâna şi se duse la lighean să se spele. Vorbi în timp ce se ştergea:

— Lipsa ciclului e mai totdeauna un indiciu concludent de sarcină, precizã, dar într-un timp atât de scurt nu-i cu putinţă să se simtă nimic la palpat.

Îl privi pe Salcedo şi adăugă, reluând parcă subiectul de acum opt ani:

— Se mai întâmplă în medicină lucruri de astea. Contribuţiile Domniilor Voastre, care păreau că nu se înţeleg, au legat dintr-odată prietenie. Să ne bucurăm. Vă

aştept peste opt săptămâni.

Soţii au revenit după două luni, dar la vremea aceea doña Catalina îşi petrecea dimineţile având o greaţă permanentă şi, în două rânduri, ajunsese să ameţească şi să verse. I-a spus doctorului înainte de a se întinde pe masă. El a examinat-o cu răbdare, însă, de cum a început să-i palpeze pântecele, colţurile gurii i s-au destins:

— Avem aici capul tânărului Salcedo, spuse, zâmbind şi mai tare. Nu v-aţi lăsat deloc.

În fiecare lună, doña Catalina, însoţită de bărbatul ei, se ducea la doctorul Almenara. Considera că e un motiv de mândrie să audă din gura lui confirmarea periodică a viitoarei maternităţi. Totuşi, la opt luni, doctorul îi puse o întrebare supărătoare:

— Sunteţi siguri că Domniile Voastre aţi socotit bine?

Don Bernardo se precipită:

— Lipsa ciclului nu înşală, doctore. Prima oară când am venit aici erau două luni, acum sunt exact opt.

— Căpşorul e tare mic, comentă doctorul; nu-i mai mare decât un măr.

În luna următoare, îi asigură că totul mergea bine, în afară de căpşorul fătului, prea mic, dar nu se mai putea face altceva decât să aştepte. În cele din urmă, ca şi cum ar fi pus întrebarea cea mai nevinovată de pe lume, vru să afle de la don Bernardo dacă aveau acasă scaun de născut. Don Bernardo răspunse afirmativ, cu satisfacţie. Era fericit că-i putea face pe plac doctorului Almenara până şi în privinţa acelui detaliu mărunt. Se pierdu în amănunte despre flotila care transporta lână şi previziunea lui don Néstor Maluenda, cunoscutul comerciant din Burgos, când i l-a dăruit soţiei la scurtă vreme de la apariţia acestei noutăţi pe pieţele din Flandra.

— Ei l-au inventat, zâmbi doctorul. Dar imediat adoptă un ton dispreţuitor precizând: Deşi, dat fiind mărimea lui, tânărul Salcedo n-o să aibă nevoie de vreun ajutor ca să

vină pe lumea asta.

Acum, doña Catalina îl aştepta pe doctor preumblându-se prin salon şi, la răstimpuri, prindea cu amândouă mâinile consola, fără un cuvânt, iar chipul i se strâmba şi se înroşea.

— Din nou? Întreba don Bernardo cu solicitudine, uitându-se la ceas.

Ea dădu din cap în semn că da.

— Sunt tot mai frecvente, cam la două minute, poate şi mai puţin, adăugă el.

În fond, Salcedo se simţea mândru de a fi provocat toată agitaţia aceea. Îi fierbea sângele de o trufie mai curând de armăsar decât de părinte. După atâtea necazuri, în sfârşit izbândise. Admira seninătatea nevestei lui şi era surprins de îmbrăcămintea ei elegantă, date fiind împrejurările: fusta cloş cu crinolină disimulând sarcina, tunica cu decolteu rotund, deschisă în părţi, cum nu se poate mai sugestiv, pe umeri. Zâmbi în sinea lui. În ziua când a îmbrăcat-o prima oară, el şi-a pierdut răbdarea şi a dezbrăcat-o în mare grabă. Uneori, era cotropit de aceste impulsuri nestăpânite fără să reuşească să-şi explice din ce pricină. Depindeau mai degrabă de exigenţele lui carnale decât de felul în care era îmbrăcată soţia. Oricum, se simţise întotdeauna excitat de tunica aceea insinuantă, dezgolind umerii albi şi fragili, mai gingaşi decât mătasea din care era făcută. Doña Catalina se schimbă iar la faţă, prinzându-se de consolă şi, după ce durerile o lăsară, agită nervoasă clopoţelul de argint. Apăru Blasa, bătrâna bucătăreasă, bombănind, târşâindu-şi papucii; avea o fustă de pânză grosolană şi o scufie pe cap. Blasa începuse să servească de copilă în casa bunicii Cătălinei, ocupându-se de mama acesteia, de curând născută. Mai târziu, o văzuse pe pe Catalina născându-se. Era o adevărată autoritate în casă. Însă n-a scos un cuvânt când stăpâna a înştiinţat-o că acum copilul începuse să dea semne şi i-a poruncit să

pregătească degrabă camera şi să încălzească apa la bucătărie. Era mai bine să nu-i spună nimic fetei în casă, Modesta. S-o trimită la culcare. Nu se cuvenea ca la vârsta ei fragedă să fie amestecată în treburile astea. Cât despre Juan Dueñas, servitorul care se dusese după doctor, n-avea să zăbovească, dar la noapte trebuia să fie pregătit pentru orice eventualitate. Deocamdată să scoată din încăperea cu dulapuri scaunul de născut, care zăcea acolo de vreo zece ani, cocoţat pe unul dintre ele. Blasa încuviinţa dând din capul ei greoi, cu pleoapele umflate, cu desăvârşire pasivă la tevatura inevitabilă. Îşi privi stăpâna cu ochi osteniţi:

— Ce altceva, stăpână?

Dar doña Catalina era atentă la soţul ei care o sfătuia, pe un ton didactic, să se facă îndată comodă, doar n-avea de gând să nască aşa, cu tunica şi fusta cu crinolină. Din pricina zbuciumului şi a contracţiilor, doña Catalina nu se gândise încă la îmbrăcămintea potrivită. Don Bernardo precizează:

— Lenjerie de noapte, uşoară şi largă, de bună seamă.

Se auzi o trăsură trecând. Señor Salcedo cunoştea fiecare groapă, fiecare pavea desprinsă de pe caldarâm, precum şi scrâşnetul de neconfundat al trăsurii lui vechi încercând să le ocolească.

— Repede, spuse, a sosit doctorul.

Doña Catalina ieşi în mare zor din cameră pe uşiţă, în vreme ce don Franciso de Almenara, cu haina-i de catifea închisă la culoare şi trusa neagră în mâna cu smaraldul, intra pe poarta principală. Doctorul ştia cât de importantă este o intrare spectaculoasă. Medicul sau moaşa în casa unei femei aflate la prima naştere era un fel de dumnezeu. Don Bernardo îl întâmpină, pradă unei ciudate agitaţii:

— A început deja, doctore.

— Are dureri?

— De mai bine de o oră. Tot la două minute.

Don Franciso de Almenara se uită împrejur, nemulţumit de absenţa moaşei. Don Bernardo îşi ceru iertare: nu ştia că e neapărat necesară. Doctorul scrise pe o hârtie două nume şi două adrese şi señor Salcedo îl chemă pe Juan Dueñas:

— Du-te s-o aduci pe prima. Numai dacă lipseşte, o aduci pe cealaltă.

Apoi îl conduse pe doctor până în dormitor, dar, ca un adevărat bărbat gelos, bătu în uşă înainte de a intra. Doña Catalina spuse „intră" cu voce stinsă. Se băgase în pat cu cămaşa de noapte de mireasă şi o lizeuză uşoară pe umeri, aşezată pe două perne de lână. Doctorul Almenara ţinu uşa deschisă şi-i spuse soţului cu delicateţe:

— E mai bine să aşteptaţi afară.

Señor Salcedo făcu un pas înapoi, umilit. Ce avea de gând să facă versatul doctor Almenara singur cu soţia lui? Minutele se scurgeau exasperant de încet. Prin uşa groasă de stejar abia dacă răzbeau nişte şoapte, şi când doctorul i-a deschis-o s-a repezit în sanctuar, aşa numise dormitorul conjugal din ziua în care s-au căsătorit. Almenara îl reţinu:

— Totul e normal, spuse. Dilataţia a început.

Moaşa sosise. Era o femeie măruntă şi severă, cu pielea zbârcită; avea o fustă veche şi o scufie pe cap. Doctorul i se adresă:

— Bună seara, Victoria. Totul merge bine, dar trebuie să fim atenţi. Pregăteşte-i doamnei un ceai de pelinariţă.

Modesta, cu mersu-i săltăreţ, se ţinea după ea, însă don Bernardo a oprit-o:

— Dumneata trebuie să te culci, spuse. Blasa va avea grijă de doamna.

Se întoarse spre Juan Dueñas care-l privea nemişcat din uşă:

— Dumneata aşteaptă jos, Juan. Nu ştim încă dacă o să avem nevoie de dumneata.

Doña Catalina bău ascultătoare ceaiul, dar nu se

produse aparent nicio schimbare. Însă dilataţia era în curs. Moaşa se tot foia prin încăpere:

— Dilataţia e suficientă, domnule doctor, dar nu văd dorinţa doamnei de a se sforţa. E pasivă.

— Dă-i nişte rubarbă.

Pacienta simţi o mişcare în pântece din pricina rubarbei.

Îşi ascundea faţa în perne la fiecare contracţie, însă nu făcea niciun efort.

— Împingeţi, spuse doctorul.

— Să împing? Unde?

Părea descumpănită.

— Când vă apucă durerea, sforţaţi-vă să împingeţi. Doctorul se aşează pe scăunel. Auzind vaiete, se întoarse spre ea:

— Împingeţi!

— Nu pot, doctore!

Don Francisco Almenara se ridică. „Iată capul, e mic, de ce naiba nu iese?" îşi spuse. Mai trecu o jumătate de oră şi situaţia rămânea neschimbată. Dilataţia se produsese, dar în continuare doña Catalina nu depunea niciun efort.

— Victoria! Strigă atunci doctorul. Scaunul de născut, te rog!

Însuşi don Bernardo dădu o mână de ajutor ca să fie adus în dormitor. Era un scaun din lemn şi piele, cu fundul mai jos decât suporturile pentru picioare şi două curele pe margini de care femeia trebuia să se prindă pentru a se sforţa. Moaşa şi Blasa, bucătăreasa, o ajutară pe doña Catalina să se aşeze. Pacienta, foarte palidă, cu picioarele desfăcute în sus şi şezutul pe fundul de piele al scaunului, oferea o privelişte înjositoare şi ridicolă. O apucă iar durerea şi doctorul îi spuse: „împingeţi!" Ea se încruntă, însă când durerea o lăsă începu să se înfurie şi-i porunci înnebunită soţului să iasă şi să aştepte în salon, fiindcă nu voia să fie martorul degradării ei. Niciodată nu-i trecuse prin cap lui don Bernardo că naşterea unui copil

presupune un proces atât de îndelungat şi umilitor.

În zorii zilei de 31 octombrie 1517, la două şi jumătate, dilataţia era practic terminată, dar copilul nu ieşea şi doña Catalina ţipa, însă continua să nu facă niciun efort pentru a duce naşterea la bun sfârşit. În momentul acela, reputatul doctor Almenara rosti nişte cuvinte care aveau să ajungă populare în oraş: „Copilul ăsta parcă-i lipit!” Chiar în clipa aceea se întâmplă ceva de necrezut: capul copilului dispăru şi, în locul lui, se ivi un braţ micuţ cu mâna deschisă de parcă şi-ar lua rămas-bun sau ar saluta. După care rămase nemişcat, fără vlagă şi moale, ca un penis între picioarele desfăcute ale femeii.

— Blestematul ăsta s-a întors! Strigă doctorul ca scos din minţi. Ocupă-te de el, repede!

Moaşa desfăcu coşul şi scoase o sticluţă cu ulei de mărar şi o cutiuţă cu grăsime, unse braţul micuţ cu amândouă substanţele şi, cu o mişcare rapidă, foarte iscusită şi savantă, îl vârî în pântecele mamei. Pacienta se lăsa ascultătoare pe mâna lor şi, când văzu că doctorul îşi scotea de pe deget inelul mare cu smarald şi îl punea pe măsuţa de toaletă, se simţi la fel de nenorocită ca şi când el îşi pierduse mâna şi toată răspunderea îi revenea acum ei. Dar, într-un mod imprevizibil, lucrurile se petrecură tocmai dimpotrivă. Ea simţi dintr-odată pe pântece puterea acelei mâini, doctorul prinse umărul pruncului cu degetele-i subţiri şi, cu mare dibăcie, îl făcu să se întoarcă astfel încât micuţul cap să se ivească iar. Doña Catalina, care-şi uitase bunele maniere şi striga insultându-i în gura mare pe toţi cei de faţă, experimentă iar o acumulare de energii în pelvis, ţipă, împinse din răsputeri în vreme ce moaşa o încuraja: aşa, aşa, şi, brusc, ca o ghiulea, o bucată sangvinolentă de carne trandafirie ieşi proiectată cu forţă; doctorul îşi retrase capul pentru a evita impactul, şi creatura ateriză pe prosopul alb ţinut de moaşă pe braţe puţin mai în spate. O privi, uimită.

— E băiat! Spuse. Ce micuţ e, parcă-i un pisoi!

Don Bernardo intră zorit, iar doctorul Almenara, care se spăla pe mâini în lighean, îl privi în ochi şi-i zise:

— Iată-l pe fiul dumneavoastră, señor Salcedo. Credeţi că Domniile Voastre au ţinut bine socoteala? După cât e de mic pare născut la şapte luni.

Dar efortul, ruşinea, încercarea grea prin care trecuse doña Catalina, care pentru prima oară înfăptuise ceva de una singură, fără a apela la mâini străine, au avut consecinţe dureroase. Se simţea istovită şi neputincioasă şi, când i-au adus a doua zi copilul să-i dea să sugă, micuţul îşi îndepărtă căpşorul de sfârc, zguduit de un plâns spasmodic. Doctorul Almenara, care fusese de faţă la reacţia nou-născutului, o examină cu răbdare pe doña Catalina, îşi puse mâna cu inelul pe sânul ei stâng, se întoarse spre don Bernardo şi spre fratele şi cumnata lui, care veniseră în vizită pe neaşteptate, şi rosti încă una dintre frazele lui lapidare:

— Lehuza are fierbinţeală, va trebui să căutaţi o doică.

Puterea familiei Salcedo acţionă prin tot oraşul şi prin satele din preajmă. Don Ignacio, judecător la Cancelarie, unde în ziua aceea se făceau pregătiri pentru primirea regelui, dădu zvon printre subalterni: era nevoie urgent de o doică tânără, care să aibă lapte de câteva zile, sănătoasă şi gata să se mute în casa părinţilor. Asociaţii în negoţul cu lână din Páramo primiră de la don Bernardo acelaşi cuvânt de ordine: se caută o doică. Familia Salcedo are nevoie urgent de o doică. A doua zi, pe la ora douăsprezece, se prezentă o fată, aproape o copilă, din satul Santovenia, mamă nemăritată, cu lapte de patru zile, căreia îi murise pruncul la naştere. Dona Catalina, căreia îi mai trecuse fierbinţeala, a găsit-o pe placul ei: fata era înaltă, subţire, blândă, cu un zâmbet cuceritor. Lăsa impresia unei firi vesele în ciuda a tot ce pătimise. Şi, când văzu cum copilul i s-a cuibărit îndată la piept, sugând nemişcat un ceas

întreg şi apoi adormind, doña Catalina se simţi înduioşată. Dăruirea maternă a fetei se oglindea în delicateţea şi grija meticuloasă cu care culca pruncul, în comuniunea amândurora în momentul alăptatului. Minunându-se de calităţile ei, doña Catalina o angajă fără să stea pe gânduri şi o lăudă fără rezerve. Şi astfel Minervina Capa, din Santovenia, de cincisprezece ani, mamă fără copil, ajunse în mare grabă să facă parte dintre slujitorii familiei Salcedo, în casa de pe Corredera de San Pablo, numărul 5.

Minervina nu întâmpină vreo împotrivire nici la bucătărie, deşi Blasa, bucătăreasa, era îndeobşte greu de mulţumit.

Înainte să apară Minervina, îi dăduse copilului două porţii de lapte de măgăriţă, îndoit cu apă şi cu mult zahăr, cum văzuse odinioară că făcea maică-sa, şi doña Catalina se temea de o primire ostilă. Dar provenienţa tinerei stârnise curiozitatea bucătăresei care, de cum se văzu singură cu ea, o întrebă dacă cunoştea la ei în sat pe unul, Pedro Lanuza, tată a două fete arătoase şi cam ţicnite. Nu termină bine de întrebat că Minervina izbucni în râs:

— Toată familia e iluminată, doamnă Blasa.

— Şi ce vrei să spui cu asta?

— Ce auziţi, coană Blasa, iluminaţi, din cei care spun că Domnul Nostru preferă să vadă un bărbat şi o femeie în pat decât în biserică, făcând rugăciuni în latineşte.

— Aşa se zice la tine în sat? Familia asta a fost întotdeauna cam ţicnită.

Minervina se strădui să-şi mai amintească şi altceva, ca să-i facă pe plac coanei Blasa şi să se pună bine cu ea.

— Mai spun şi că Domnul Nostru vine la ei de cum se aşază să-l aştepte. Că e de-ajuns să stea cuminţi şi să aştepte pentru ca Domnul să-i lumineze. De asta li se mai zice în sat şi „leneşii”.

Blasa încuviinţa:

— Porecla asta îi vine lui Pedro Lanuza mai bine decât

cealaltă. N-am văzut în viaţa mea un om mai leneş şi mai îngălat decât el.

— Păi, dacă vreţi să-i vedeţi, sâmbetele vin în Valladolid, în casa uneia, Francisca Hernández, şi a unui popă pe care-l cheamă tot don Francisco.

Blasa făcu ochii mari:

— Şi unde locuieşte Francisca Hernández asta, fata mea?

— Nu-mi aduc aminte, coană Blasa, dar, dacă vă interesează, în prima zi când o să mă duc în sat, o să întreb.

Astfel o cuceri Minervina pe bucătăreasă. Şi Modesta, mică şi sfioasă, dar zănatică, o acceptă bucuroasă. Deprinsă cu bătrâna Blasa, află în făptura doicii tinerele nişte păreri mai apropiate de ale ei şi o conversaţie curgătoare, cum n-aveau fetele de la ţară.

Doña Catalina îşi petrecu ziua senină. Venirea Minervinei, care era şi curată, şi ascultătoare, o liniştise. Pentru a-i spori mulţumirea, la miezul zilei îşi făcu apariţia doña Gabriela, cumnata ei, să o pună la curent cu sărbătorile din oraş: cei patru mii de străini sosiţi ca să-l primească pe rege, străzile în mare agitaţie, arcurile de lemn înveşmântate în ramuri înfrunzite pe la răspântii, tablouri şi covoare împodobind casele cele mai nobile. Şi apoi parada militară la Nuevo Espolón, infantele don Femando, însoţit de cardinalul de Tortosa şi de arhiepiscopul de Zaragoza, urmaţi de heralzi, aghiotanţi, scutieri şi aprozi. Mulţimea striga din răsputeri aclamându-l pe rege când don Carlos a apărut pe caldarâm, singur, chipeş, pe mijlocul străzii, mergând în ritmul cimbalelor, cu diamantele încrustate în hainele-i strălucind în razele soarelui de noiembrie. Înaintea lui mergea o formaţie de trompetişti şi toboşari, iar ariergarda îi era păzită de cinci sute de archebuzieri, patru sute de germani şi o sută de spanioli, în urma cărora

defilau sora lui, doña Leonor, cu alaiul de doamne de onoare însoţite de nobili şi, încheind cortegiul, o companie de arcaşi care-şi puneau caii să facă volte şi strigau „Trăiască regele şi Castilia!” Doña Catalina, femeie sensibilă, care se emoţiona lesne, începu să tremure sub plapumă, iar doña Gabriela, văzând cât de tare se înflăcărase, schimbă subiectul povestind despre elefantul instalat în Plaza del Mercado, spre bucuria copiilor şi a oamenilor mari.

A doua zi, fără motive vădite, doña Catalina se simţi mai rău. O apucară fierbinţelile, şi doctorul Almenara spuse că poate fi vorba de boala lehuzelor şi, ca să câştige timp, ordonă bărbierului Gaspar Laguna – care făcea şi pe chirurgul şi care într-o bună zi l-a readus la viaţă pe preşedintele Cancelariei aflat într-o stare disperată – să-i pună bolnavei lipitori, ceea ce a şi făcut, cu mare iscusinţă. Dar, fiindcă doña Catalina nu se simţea deloc mai bine, don Francisco Almenara lăsă să se strecoare o nouă speranţă, recurgând la tiriac:

— Trebuie să i-l dăm. Nu mai există alt leac.

Matroana încuviinţă. Don Bernardo, resemnat, căută nişte monede în buzunarele pieptarului, dar doctorul, văzându-i gestul, îl încunoştinţă că era vorba de un medicament scump. „Cam cât de scump?” întrebă Salcedo. „Doisprezece ducaţi” preciză Almenara. „Doisprezece ducaţi”! Izbucni don Bernardo. Doctorul argumentă motivul acestui preţ: „Aveţi în vedere că se prepară numai la Veneţia şi că în compoziţia lui intră peste cincizeci de elemente diferite”. În vreme ce Modesta se ducea la spiţeria lui Custodio, se auziră copite de cai pe stradă şi, imediat, un „Trăiască regele!” şi zgomotul halebardierilor defilând în cadenţa răpăitului de tobe. Pe neaşteptate, ca o soprană care răspunde pe scenă vocii puternice a baritonului, în mijlocul larmei militare răsună clinchetul unui clopoţel. Don Bernardo dădu la o parte perdeaua de

la fereastră. Comandase la Mănăstirea San Pablo slujba celor Cinci Răni Sacre pentru sănătatea bolnavei, precum şi sfânta împărtăşanie, dacă lucrurile aveau să se înrăutăţească. În dreapta lui îi văzu venind pe fray Hernando, ducând potirul acoperit, şi un ministrant care scutura un clopoţel. Lumea îngenunchea la trecerea lor şi, când se ridica, îşi scutura cu nădejde praful de pe pantaloni sau fuste. Pe scări, sunetul clopoţelului deveni mai pătrunzător, mai sonor şi imperativ. Don Bernardo se apropie de fray Hernando:

— Maslul e de-ajuns, părinte; nu mai recunoaşte pe nimeni.

Şi, în momentul în care preotul începea rugăciunea, doña Catalina îşi lăsă bărbia în piept şi rămase nemişcată, cu gura căscată. Doctorul se apropie de ea, îi luă pulsul şi-i puse mâna cu smaraldul pe inimă. Se întoarse spre cei de faţă şi spuse:

— A murit.

Un sfert de ceas mai târziu, Modesta, cu tiriacul în mână, se ciocni de Juan Dueñas în portal. Juan Dueñas îi spuse laconic:

— Stăpâna doña Catalina a murit.

Modesta izbucni în plâns. Urcă scara încet, ţinându-se de balustradă. Morţii o impresionau şi încerca să mai zăbovească până să între în casă. Prin uşa întredeschisă îi zări pe don Bernardo, pe fratele şi cumnata lui, pe Blasa şi pe doică, schimbând poziţia mobilelor în vestiar pentru a face loc. Nu intră, ci rămase nemişcată. În scurtă vreme, sosiră bocitoarele şi aranjară camera mortuară în birou. Modesta profită de momentul acela de zăpăceală ca să se ducă la bucătărie. Minervina, aşezată pe un taburet, plângea cu lacrimi amare dând să sugă nou-născutului. Blasa aţâţa focul netulburată, cu nepăsarea proprie celor care au trăit mult şi au fost siliţi prea de timpuriu să se smulgă din locul lor de baştină. Modesta se apucă şi ea de

treabă. Îi dădu doctoria stăpânului. Don Bernardo mormăi: „Doisprezece ducaţi aruncaţi pe apa sâmbetei”. Ea spuse cu un firicel de glas abia auzit: „îmi pare rău, señor Bernardo; odihnească-se în pace”.

Începea tevatura cu vizitele, bătăile în poartă, florile, şi fata fugea întruna de ici-colo, fără o clipă de răgaz. Oamenii veneau în grupuri mici şi intrau în salon, unde erau întâmpinaţi de don Bernardo şi de fratele lui. Într-un rând, când a trecut prin dreptul uşii deschise de la birou, se uită pieziş şi o zări pe stăpână pe o masă, cu ochii şi gura închise, lividă, nepăsătoare şi liniştită. Vizitele ţinură toată după-amiaza. Oamenii soseau cu ochii-n pământ şi plecau uşuraţi, scăpând de o obligaţie dureroasă. Veneau cu buchete de flori pe care Modesta le ducea în birou, cu ochii întredeschişi. Era îngrozită s-o mai vadă pe stăpână. Lângă corpul neînsufleţit, doña Gabriela, cumnata răposatei, conducea rugăciunile în grup. Când s-a întunecat de-a binelea şi prietenii au plecat, don Bernardo şi fratele lui, executorul testamentar, au rămas singuri; s-au aşezat la picioarele răposatei, după vechiul obicei al neamului lor, pentru a citi dispoziţiile lăsate de ea. Conform primeia, doña Catalina dorea să fie înmormântată în pridvorul Mănăstirii San Pablo, şi nu în biserică, fiindcă, din pricina înmormântărilor, înăuntru erau nişte efluvii neplăcute „care-i îndepărtau evlavia”. Douăsprezece fete tinere şi sărmane o vor însoţi spre locaşul ei de veci, înveşmântate în albastru şi alb şi cu o lumânare aprinsă în mână. Don Bernardo va da fiecăreia un ban de argint. Înmormântarea se va face după slujba pentru morţi ţinută acolo, în biserică, urmată, în celelalte zile, de slujbe cântate, oficiate de diaconi şi subdiaconi timp de nouă zile, şi de altele, în fiecare biserică din oraş, în a opta zi de la moartea ei. Don Bernardo citea aceste dispoziţii cu voce sugrumată, nu atât de durere, ci pentru că, fiindu-i cunoscută generozitatea soţiei lui, se temea ca aceasta să

nu se manifeste exagerat, la tot pasul. Şi vocea-i tremurătoare pieri cu desăvârşire când citi dorinţa răposatei, scrisă negru pe alb cu caligrafia ei ascuţită de neconfundat, de a se stabili o rentă pentru Mănăstirea San Pablo de cel puţin două mii şase sute cincizeci de maravedi pe an. Când don Bernardo a fost, în sfârşit, în stare să citească dispoziţia asta, a făcut o pauză, şi-a privit fratele pe deasupra hârtiei şi a spus cu subînţeles:

— Catalina s-a născut să fie prinţesă.

Se gândi la depozitul din Judería, la moşiile lui de la Pedrosa şi la Benjamin, arendaşul:

— O astfel de rentă n-o să coste mai ieftin de treizeci de pogoane.

Fratele lui Ignacio, judecător la Cancelaria Regală, blond, cu părul scurt, fără barbă, se simţi stânjenit şi strâmbă din nas de parcă mirosea ceva urât:

— Aşa-i drept, spuse. Tu poţi plăti cu vârf şi îndesat renta asta.

Între cei doi fraţi a fost întotdeauna o legătură foarte strânsă, deşi erau atât de diferiţi în a preţui banii. Discutară la picioarele catafalcului, în parfumul ameţitor al florilor, şi don Bernardo îşi făcu soţia mână-spartă, însă don Ignacio, discret, puse capăt conversaţiei, convingându-şi fratele că nu era momentul potrivit pentru a emite asemenea judecăţi.

A doua zi, trupul neînsufleţit, urcat în trăsura cu Juan Dueñas pe capră şi legat cu funii, a fost însoţit de Bernardo şi de Ignacio Salcedo care se aflau în fruntea cortegiului funerar. Douăsprezece fete, aproape nişte copile, înveşmântate în albastru şi alb, cu chipuri îngereşti, mergeau de o parte şi de alta a trăsurii, intonând cu voci nazale cântece religioase. Mai târziu, în biserică, s-au înşiruit în partea din mijloc, escortând trupul, iar feţele lor tinere îndulceau gravitatea ceremoniei. Apoi rămăşiţele Cătălinei de Bustamante au fost îngropate în pridvor, şi cei

care luaseră parte la ceremonie se perindară prin dreptul fraţilor, strângându-le mâna, sărutându-i pe obraji sau spunându-le cuvinte de consolare din belşug. La sfârşit, în emoţia prietenilor, tânărul văduv a împărţit fetelor cei doisprezece bani de argint, cum stătea scris în testament.

Întorşi acasă, doña Gabriela, întovărăşită de cei doi bărbaţi, intră în camera pentru călcat rufe ca să-l vadă pe micuţul Cipriano, care părea că doarme, şi în faţa lui lăsă să-i curgă două lacrimi nelalocul lor. Însă don Bernardo, aflat lângă ea, se uita nepăsător la copil. La capul leagănului, Minervina legase o panglică neagră de tafta. Privirea lui don Bernardo se înăspri.

— La ce s-o fi gândind în somn micuţul paricid? Spuse în şoaptă.

Don Ignacio îşi petrecu braţul peste umerii lui.

— Te rog, nu vorbi aiurea, Bernardo. Domnul te poate pedepsi.

Don Bernardo clătină din cap:

— Poate oare exista o pedeapsă mai mare decât asta? Spuse, izbucnind în plâns.

II

De când a murit doña Catalina, casa de pe Corredera de San Pablo a cunoscut o nouă organizare. Copilul Cipriano a fost încorporat vieţii slujitorilor, în încăperile de lemn de la mansardă, în vreme ce don Bernardo a rămas domn şi stăpân la primul etaj, fără altă noutate în afară de aceea că a schimbat locul sanctuarului conjugal, instalându-l, întrucât încetase să mai fie sanctuar, în biroul lui de totdeauna.

Cum era firesc, dat fiind vârsta lui fragedă, copilul trăia lipit de doică; sugea la pieptul ei tot la trei ore, îşi petrecea ziua cu ea, gângurind în camera de călcat rufe, şi dormea cu ea în una dintre odăiţele de sus, de lângă scară. Parterul nu suferi însă nici cea mai mică schimbare. Juan Dueñas, servitorul, locuia mai departe acolo, într-o cămăruţă sărăcăcioasă, aproape de grajdul cu cei doi cai şi cei doi catâri şi de mica magazie pentru trăsuri.

Niciuna dintre aceste noutăţi n-a însemnat o schimbare substanţială în existenţa lui don Bernardo Salcedo, deşi în ce priveşte viaţa din afara casei, aceasta părea că intrase într-o fază de pasivitate nevolnică. Încetă să se mai ducă la depozitul de lână, în vechiul cartier Judería, şi uită cu desăvârşire de Benjamín Martín, arendaşul lui de la Pedrosa. În această lipsă de activitate, don Bernardo renunţă până şi să mai meargă la prânz, cu prietenii, la cârciuma lui Dámaso Garabito şi să se mai învioreze cu selectele vinuri albe de acolo. Petrecu în realitate câteva zile stând într-un fotoliu din salon, în dreptul ferestrei, văzând cum se ivea lumina şi cum dispărea. Abia dacă se mişca până când Modesta îl anunţa să vină să mănânce şi atunci se ridica în silă din fotoliu şi se aşeza la masă. Însă nu mânca, nu făcea decât să murdărească farfuria ca să se înşele pe sine însuşi, spre îngrijorarea servitorilor. În sinea lui, îşi impusese o săptămână de doliu, dar, în şapte zile,

ajunse la o asemenea perfecţiune a simulării că începu să savureze dulceaţa compasiunii. De copil, Bernardo le impusese părinţilor voinţa lui. Era un băietan autoritar, care nu accepta constrângeri de niciun fel. Aşa a crescut şi, după ce s-a căsătorit, a supus-o neîncetat pe soţia lui, doña Catalina, unei dure discipline conjugale. Poate de asta suferea acum, fiindcă îi lipsea cineva căruia să-i ordone, exercitându-şi puterea. Modesta, fata în casă, când îi servea mâncarea, îşi arăta durerea vărsând câteva lacrimi. Într-o zi, nu s-a mai putut abţine şi l-a chemat la ordine: „Nu vă lăsaţi, Domnia Voastră”, îi spuse. „Să n-ajungeţi să vă pară rău”. Cuvintele astea simple îl făcură să vadă că existau şi alte plăceri subtile pe lume, pe lângă cea oferită de autoritate: plăcerea de a fi compătimit, de a stârni milă. A-şi atribui un sentiment de durere atât de puternic, cum nu simţise nimeni pe lume, era alt mod de a-şi da importanţă. Şi astfel ajunse maestru în materie, maestru în afectare. Îşi petrecea zilele studiind în dreptul oglinzii gesturi şi posturi care să-i evidenţieze suferinţa. Ostentaţia durerii îi deveni ţintă şi, tot aşa cum se prefăcea că nu mănâncă în prezenţa Modestei, susţinea că încetase să mai doarmă şi se lamenta din pricina lungilor nopţi de veghe, când nu închidea un ochi, pradă unei insomnii fără leac. De fapt însă, când casa rămânea cufundată în întuneric şi linişte, aprindea un opaiţ şi căuta în dulap şi în cămară ceva îmbietor de mâncare, ce-i răsplătea dieta ţinută cu atâta scrupulozitate în timpul zilei. Apoi urca în grabă la el şi se preumbla în sus şi-n jos, făcând dinadins zgomot ca să-i trezească pe servitori şi să-şi adeverească insomnia. Astfel compasiunea pentru văduvul îndurerat se tot extindea. De la slujitori trecea la fratele şi cumnata lui, don Ignacio şi doña Gabriela, de la don Ignacio la Dionisio Manrique, şeful depozitului, de la şeful depozitului la Estacio del Valle, mandatarul său în Páramo, şi de la Estacio del Valle la ceilalţi mandatari din

regiune şi la prietenii lui de la cârciuma lui Dámaso Garabito. Don Bernardo nu mânca, nu dormea, nu făcea nimic altceva, ziceau ei, decât să îi dea în fiecare zi câteva instrucţiuni lui Juan Dueñas, servitorul lui, şi să stea de vorbă vreo două ceasuri după-amiaza cu fratele lui, judecătorul. Singura noutate în primele două săptămâni de văduvie au fost plimbările lui prin salon, plimbări solemne, fără ţel, după ce se sătura de stat în fotoliu. Obişnuia să se ridice automat în picioare, tot la o jumătate de ceas, şi străbătea cu paşi mari încăperea, cu ochii plecaţi, mâinile la spate şi mintea la progresele lui de actor. Privitor la aceste plimbări, Minervina constată ceva impresionant:

Îndată ce stăpânul se punea în mişcare şi paşii lui începeau să răsune pe parchet, Cipriano, pruncul, se trezea. Şi tot aşa se întâmpla când don Bernardo urca, nu atât ca să-şi vadă copilul, cât pentru ca fata să-l vadă abătut şi plâns. S-ar fi zis însă că băieţelul simţea pe pleoape tăişul privirii lui şi o senzaţie neplăcută de intromisiune, căci se trezea imediat, îşi întindea gâtişorul zbârcit de broască-ţestoasă, deschidea ochii şi străbătea cu privirea încăperea, întorcându-şi încetişor capul, înainte de a se porni să plângă.

Minervinei nu-i plăcea ca stăpânul să urce fără să anunţe, să se uite la copil cu ochii aceia injectaţi, reci, plini de reproşuri: „Nu-şi iubeşte copilul, coană Blasa, nu trebuie decât să vezi cum îl priveşte”, spunea. Dar, de fiecare dată când señor Salcedo urca să-l vadă cum doarme, copilul nu era în apele lui tot restul zilei, părea tulburat şi plângea întruna fără motiv. Pentru Minervina totul era limpede: copilaşul plângea pentru că tatăl îl speria, îl înfricoşau ochii lui, hainele lui cernite, sumbra lui consternare. Şi când se întuneca şi venea ora de îmbăiat, Minervina le povestea suratelor ei noutăţile, în vreme ce Cipriano se juca în albia rotundă de tablă, bătea cu mânuţele apa şi, ori de câte ori doica îi storcea buretele pe

ochi şi firicelele de apă îi şiroiau pe obraji, se îmbujora şi era fericit. Când termina cu îmbăiatul, îl punea pe prosop, în poala ei, îl parfuma cu băgare de seamă şi îl îmbrăca. În momentele acelea, văzând trupuşorul trandafiriu al lui Cipriano, sporovăiau între ele minunându-se cât era de mic, şi Blasa le bombănea, zicând de fiecare dată că pruncul era micuţ, dar nu şi sfrijit, fiindcă în loc de oase avea nişte osişoare ca peştii.

Suferinţa prefăcută a lui don Bernardo şi distanţarea vădită de băieţelul lui au făcut ca apropierea fetei de copil să fie pe zi ce trece mai mare. Minervina se bucura văzându-l cât de lacom trage de sfârcurile ei rumene, cum se joacă el cu mânuţele, cum gângureşte nedesluşit, cum depinde de ea, încrezător. Cu copilul în braţe, i se năzărea uneori că pruncul ei nu murise, ci i se odihnea în poală şi că trebuia să aibă grijă de el.

„Ce proastă mai sunt!” îşi spunea imediat. Nu trebuie să uit că nu-i al meu.

În afară de atenţia permanentă faţă de nou-născut şi de comentariile pe care le stârnea, singurul lucru care rupea monotonia zilnică era vizita din fiecare seară a lui don Ignacio însoţit de doña Gabriela. Frumuseţea şi eleganţa acesteia le încântau pe Modesta şi pe Minervina, iar splendoarea toaletelor ei le lua ochii. Niciodată nu venea îmbrăcată la fel, şi toate rochiile vădeau tendinţa clară de a-i scoate în relief rotunjimea sânilor şi zvelteţea taliei. Fustele franţuzeşti, tunicile de brocart, mânecile bufante lăsând să se zărească mătasea albă a bluzei le dădeau din belşug fetelor motive de sporovăit. Şi, pe deasupra, mai era şi mersul doamnei, foarte vioi şi graţios, nespus de uşor, de parcă trupul ei ar fi avut privilegiul să plutească, să scape de constrângerea gravitaţiei. Înduioşată de soarta micuţului, doña Gabriela urca de fiecare dată să-l vadă, însoţită mereu de Modesta şi de Minervina. Nu făcea niciodată aluzie la micimea lui Cipriano, îi plăcea aşa cum

era, o impresiona condiţia lui de orfan şi, folosindu-se de tertipuri, încerca să ghicească sentimentele tatălui faţă de el. Era copleşită de amărăciune ori de câte ori Minervina îi povestea cât era de aspru acesta şi a fost gata să leşine în ziua în care a aflat că don Bernardo îl numise „micuţul paricid”. Având în vedere aversiunea cumnatului faţă de fiul lui, precum şi nerodnicia adeverită a căsniciei ei, într-una dintre serile tăcute şi tainice ale văduviei lui don Bernardo, doña Gabriela, cu vocea întretăiată de emoţie, îi oferi posibilitatea generoasă de a avea ea grijă de prunc, fără documente şi formalităţi de adopţie, pur şi simplu numai pentru a se ocupa de el, până va ajunge la o vârstă rezonabilă pe care ar stabili-o tatăl lui. Don Bernardo clipi de două ori până simţi în ochi căldura unei lacrimi şi zise hotărât: „Copilul e al meu, casa lui e aici”. Cu mult tact, doña Gabriela îl făcu să vadă că Cipriano, departe de a-l consola, stârnea în cugetul lui *amintiri dureroase*, şi don Bernardo căzu de acord că într-adevăr aşa se şi întâmpla, dar că acesta nu era un motiv pentru a-şi nesocoti datoriile de părinte. Ochii îi străluceau şi clipea întruna pentru a simula suferinţa, însă don Ignacio, veşnic atent la reacţiile întristătoare ale fratelui, îi vorbi cu discreţie despre necesitatea de a da pruncului o *mamă artificială*, de acelaşi neam cu el. Fratele îi răspunse că, fără a fi nevoie de vreo legătură de rudenie, tânăra Minervina, cu sânii ei micuţi şi eficienţi şi cu dragostea ei, îndeplinea acest rol spre mulţumirea tuturor. În dezacordul între fraţi n-au existat nici tensiune şi nici cuvinte nelalocul lor. Pur şi simplu don Bernardo nu şi-a dat încuviinţarea.

În unele seri, în cursul vizitei fratelui, văduvul rămânea tăcut, parcă hipnotizat, cu ochii aţintiţi la perdeaua de la fereastra ce se întuneca. Era una dintre obişnuitele sale puneri în scenă, dar don Ignacio se îngrijora, îl întreba tot felul de lucruri, îi povestea diferite bârfe ca să-l scoată din starea aceea de pasivitate. Frământarea lui don Ignacio,

fratele intelectual, eminenţa familiei, îl făcea fericit pe don Bernardo. Simţea fericirea de a fi compătimit mai cu seamă când era de faţă fratele său, vioara întâi, înţeleptul. Străin de prefăcătoria lui, don Ignacio îi urmărea neliniştit straniul proces prin care trecea. „Trebuie să-ţi asumi o sarcină, Bernardo, îi spunea: ceva care să te distragă, să te absoarbă. Nu poţi trăi aşa, cu mâinile-n sân, copleşit de tristeţe” Don Bernardo îi răspundea că treburile merg de la sine şi se cuvine să le lase aşa; că secretul vieţii constă în a le pune în mişcare şi a le lăsa apoi să se desfăşoare în ritmul lor. Dar Ignacio îi argumenta că îşi abandonase depozitul şi că Dionisio Manrique n-avea cunoştinţele necesare ca să-i ţină locul. Tot aşa i se întâmpla cu Benjamín Martin, arendaşul din Pedrosa, pe care trebuia să-l vadă măcar pentru a face demersurile în privinţa rentei lăsate de doña Catalina. Însă don Bernardo nu asculta, în principiu, de sfaturile fratelui său. Doar atât că, după câteva luni, când începu să se sature de rolul său de văduv neconsolat şi să i se facă dor de vinurile de la cârciuma lui Garabito, admise că plăcerea de a fi compătimit nu ajungea pentru a umple o viaţă. Atunci începu să se arate mai docil şi mai receptiv cu fratele lui care, la rândul său, ajunsese la concluzia că numai un eveniment neaşteptat, care să-l zguduie, l-ar putea scoate pe Bernardo din apatie. Şi zguduiala s-a produs sub forma unei scrisori urgente, într-o seară când don Ignacio, ca de obicei, îşi îndemna fratele să-şi schimbe viaţa. Curierul venea de la Burgos şi aducea o scrisoare de la don Néstor Maluenda, renumitul comerciant din acel oraş care avusese odinioară gentileţea de a-i dărui un scaun de naşteri, de tristă amintire, soţiei lui don Bernardo. Pentru acesta, care nutrea faţă de comerciant sentimente de consideraţie şi respect, scrisoarea care îi dădea vestea plecării din Bilbao a flotilei ce transporta lână a însemnat o înştiinţare eliberatoare. Baloturile cu lână zăceau

depozitate în Judería din luna august, şi lâna din toată Castilia – în afară de Burgos şi Segovia – putrezea acolo fără ca el să fi luat vreo hotărâre. Trimise prin acelaşi curier o scrisoare pentru don Néstor Maluenda, cerându-i scuze pentru întârziere şi anunţându-i că expediţia castiliană va pleca spre Burgos pe 2 martie, că aveau să călătorească trei zile, în mare zor, şi că el personal avea să fie conducătorul caravanei.

A doua zi de dimineaţă, a închiriat de la Argimiro Rodicio cinci atelaje cu câte opt catâri fiecare şi cinci căruţe mari pentru ziua de 2 martie şi i-a înştiinţat pe Dionisio Manrique şi pe Juan Dueñas să se pregătească de călătorie. El însuşi avea să conducă prima căruţă. Nu făcuse aşa ceva decât o dată în viaţă, dar acum îi era dator lui don Néstor Maluenda. Pe de altă parte, intuia că faptul de a conduce opt catâri în goana mare, cu vârful biciului, îi va produce uşurarea fizică de care avea nevoie. Astfel că, în zorii zilei de 2 martie, după ce au fost încărcate toate baloturile, don Bernardo s-a îmbrăcat cu hainele de ţară, cu pălărie şi bundă, şi a trecut pe Puente Mayor în fruntea expediţiei. După el veneau Dionisio, şeful depozitului, cu altă căruţă trasă de opt catâri, apoi încă doi căruţaşi slobozi la gură pe care îi angajase şi, la urmă, credinciosul Juan, pe care don Bernardo îl folosise la cele mai variate treburi.

Când erau pe drumul plin de băltoace şi de brazde de roată, don Bernardo se apucă să dea bice animalelor din faţă, forţându-i astfel pe numeroşii călăreţi şi căruţaşi, care veneau din direcţie opusă, să se tragă speriaţi într-o parte pentru a-i lăsa cale liberă. Animalele înaintaşe de la atelajul lui Salcedo erau două catârce care îi aparţineau, Roaiba şi Maura, şi ambele ascultau de îndemnurile şi plesniturile lui din bici, mergând iute la trap sau mai curând la galop, iar celor care veneau din faţă li se părea că un iureş devastator se îndreaptă spre ei. Încetul cu

începutul, don Bernardo, care era paşnic şi potolit din fire, se lăsă pradă furiei şi începu să biciuiască fără milă animalele, aşa încât răsăritul soarelui îi surprinse în sătucul Cohorcos. Schimbă patru catâri la hanul din Moral şi alţi patru la Posta de Villamanco, unde dormi în cea de-a doua noapte. Rufino, hangiul, o veche cunoştinţă, îl primi cu amabilitatea-i rustică: „Unde se duce Domnia Voastră atât de grăbit? Aveţi animalele pline de răni”. Don Bernardo zâmbea cu jumătate de gură, posomorât: „Toţi suntem obligaţi să ne facem datoria, Rufino. Animalele înaintaşe sunt ale mele, nu-ţi face griji”.

Scăpat de prefăcătoriile lui, dormi buştean pentru prima oară de când cu nenorocirea. Însă a doua zi şi în ciuda faptului că avea capul limpede, îl dureau toate oasele. Simţea smuciturile căruţei, gropile adânci de pe drum, zdruncinăturile cauzate de iuţeala cu care mânase. Şi astfel în a treia zi, înainte de apusul soarelui, caravana intra în oraşul Burgos pe Puerta de las Carretas. Larma şi strigătele căruţaşilor erau atât de asurzitoare, încât trecătorii se opreau pe străzi să-i vadă.

Obezi le căruţelor şi copitele catârilor scoteau scântei pe caldarâm, făcând un zgomot îngrozitor. „Caravana lui Salcedo a întârziat anul ăsta”, comentă un localnic. În dreptul Mănăstirii de las Huelgas se ridica depozitul uriaş al lui Néstor Maluenda care primea, în două expediţii anuale, baloturile cu lână de la jumătate din Spania. Dionisio Manrique şi Juan Dueñas rămaseră lângă căruţe, supraveghind descărcarea, în vreme ce don Bernardo Salcedo se duse să-şi ia o cameră la hanul lui Pedro Luaces, unde trăsese întotdeauna, şi apoi să caute haine de cină în prăvăliile cele mai luxoase din oraş.

Don Néstor Maluenda îl primi cu amabilitate. Prezenţa lui don Néstor, atât de distins, atât de mare domn, atât de la locul lui, îl copleşise întotdeauna pe don Bernardo: „Mă simt mai în largul meu cu prinţul decât cu don Néstor

Maluenda”, obişnuia el să spună. Tot ce ţinea de bătrânul acela îi impunea: averea, silueta înaltă şi zveltă, în ciuda vârstei, obrajii palizi, bărbieriţi fără cusur, pletele-i scurte, în stilul din Flandra, şi felul în care-şi purta hainele: cazaca cu gulerul pătrat ce lăsa să se vadă cămaşa şi pieptarul cu fante care avea să fie la modă peste un an. Ca întotdeauna, don Néstor a fost primitor, i-a arătat ultimele achiziţii, oglinda mare cu ramă de aur din vestibul şi cele două casete veneţiene, puse artistic faţă în faţă în salon. Don Bernardo călca pe covoare cu evlavie şi, tot cu evlavie, admira perdelele grele, lungi până-n pământ, care acopereau ferestrele. Inevitabil, într-o asemenea reşedinţă atât de bogat decorată, vocile căpătau un ton catifelat. Don Néstor păru consternat când don Bernardo îi aduse la cunoştinţă că soţia lui murise şi că, din pricina asta şi a urmărilor acestui eveniment, întârziase:

— Era primul meu copil, spuse, cu ochi strălucitori.

— A murit şi el?

— Copilul nu, don Néstor. Trăieşte, dar cu ce preţ!

În mod firesc se ivi subiectul cu scaunul de naşteri şi don Bernardo, în ciuda tristelor amintiri, îi recunoscu eficienţa:

— Copilul era gata să se sufoce, spuse, dar scaunul a uşurat naşterea. Din nefericire, n-a putut evita boala lăuzei şi nici moartea ei, mai apoi.

Don Néstor îl aşezase între cele două candelabre şi acum clipea întristat, regretând că nici măcar scaunul flamand n-a putut împiedica nenorocirea. Dar ca bun comerciant găsi imediat cuvintele potrivite:

— Tot ce-mi povestiţi este foarte mişcător, dragul meu prieten, dar Domnul Nostru, prevăzător, a făcut cu putinţă ca orice nenorocire din viaţa asta să aibă leac. Un bărbat nu poate trăi fără femeie şi, dacă ne gândim bine, femeia nu-i altceva decât o rezervă pentru bărbat, o piesă de schimb. Dumneavoastră trebuie să vă căsătoriţi din nou.

Don Bernardo era recunoscător pentru această discuţie confidenţială cu marele comerciant din Castilia, dar se simţea mai departe îndurerat şi crispat din pricina subiectului despre care vorbeau:

— Timpul o să decidă, don Néstor, spuse cu alean.

— Şi de ce să n-o luaţi înaintea timpului cu fapta? Viaţa e scurtă şi a sta să aştepţi nu e soluţia cea mai bună. N-avem dreptul să stăm cu braţele-n sân. Uitaţi-vă la mine, trei căsătorii în treizeci de ani şi niciuna dintre soţii nu s-a codit să-mi facă urmaşi. Comerţul cu lână cu Flandra e asigurat pentru trei generaţii.

Lui Salcedo îi veniră în minte, amestecate, diferite subiecte: problema descendenţei lui, umilitoarea probă cu usturoiul, testamentul lăsat de doña Catalina, dar, cu un firicel de voce, spuse doar atât:

— Mi-e teamă că eu sunt bărbatul unei singure femei, don Néstor.

Când zâmbea, chipul lui don Néstor se umplea de încreţituri. Masca dată cu suliman i se ofilea şi părea cu zece ani mai bătrân:

— Nu există bărbaţi ai unei singure femei, dragul meu prieten. Asta-i o înşelătorie. Mai cu seamă azi, când aveţi de unde alege. În Burgos, a fost o fată cu o zestre de o sută de mii de ducaţi luna trecută. Multe averi mari au început astfel, cu o căsătorie de convenienţă.

Don Bernardo îşi plecă ochii. După luni de izolare şi singurătate, conversaţia aceea într-o casă atât de confortabilă, cu un interlocutor înţelept şi discret, i se părea un vis:

— O să mă gândesc, don Néstor. O să mă gândesc la asta. Şi, dacă într-o bună zi mă răzgândesc, o să vin la dumneavoastră să vă consult, vă făgăduiesc.

Don Néstor îi oferi un pahar cu vin de Rueda şi îi mulţumi pentru atenţia de a aduce lâna el în persoană: „Am câştigat o zi”, spuse don Bernardo cu un fel de

mândrie. Apoi señor Maluenda îi mărturisi că anul acela se dovedea excepţional, că animalele de povară făceau drumul spre Bilbao în atelaje de douăsprezece sau cincisprezece şi că mai bine de şaptezeci de mii de chintale trebuie să fi fost deja depozitate pe cheiurile basce. Că anul acela avea să pună în mişcare peste optzeci de mii de animale, ceea ce nu s-a mai pomenit în Castilia de la 1509. Vorbea fără răgaz, rostind cifrele acelea mari şi-şi încheie disertaţia economică spunând cu trufie:

— Astăzi, prietene, sunt în stare să acord un împrumut Coroanei.

Erau aşezaţi în cele două capete ale mesei lungi de nuc, privindu-se faţă în faţă, precum casetele veneţiene din salon. Don Bernardo se gândi că, deşi don Néstor fusese căsătorit în trei rânduri, nu-i cunoscuse niciodată vreuna dintre soţii. „Sunt o simplă rezervă pentru el”, îşi zise. Nu le-a amestecat nicicând în întâlnirile lui de afaceri. După părerea lui, femeia n-avea alt rol decât acela de ornament al bărbatului în societate. Asta era menirea ei. Servitorul negru le servi supa de găină. Don Bernardo se sperie văzând ce culoare avea, însă nu spuse nimic până nu ieşi servitorul. Atunci rămase mai departe tăcut, dar îşi privi întrebător amfitrionul:

— Damián, spuse acesta cum nu se poate mai firesc, este un sclav din Mozambic. Mi l-a dăruit acum cinci ani contele de Ribadavia. Putea să-mi fi dăruit în locul lui un maur, însă ar fi fost ceva banal. Îi făcusem o favoare prea mare pentru o atenţie atât de meschină. Astăzi, un sclav din Mozambic e un lux propriu aristocraţiei. La cincisprezece ani, l-am botezat şi acum mă slujeşte cu o fidelitate exemplară.

Don Bernardo se simţea tot mai neînsemnat. Toate cele etalate de don Néstor nu puteau fi mai orbitoare în ochii unui biet burghez ca el. Averea lui don Néstor se compara, poate, cu cea a contelui de Benavente. Iar banii prezentau

pentru don Bernardo o importanţă deosebită. După supa de găină, servitorul le aduse păstrăvi şi un excelent vin de Bordeaux. Se mişca în tăcere, fără a atinge farfuriile de argint cu tacâmurile şi nici cupele de cristal de Boemia cu gâtul carafei. Păşea ca o fantomă, ridicându-şi mult picioarele pentru a evita să-şi frece papucii de covor. Cât lipsea, don Néstor îi continua povestea şi-i mărturisea lui don Bernardo ce planuri avea în privinţa lui:

— E leneş şi alunecos, dar credincios. L-am ales ca om de încredere, iar ceilalţi servitori sunt geloşi. Pentru mine, parcă face parte din familie, Salcedo. Deşi negru, are un suflet alb ca şi noi, care poate fi salvat. Ceea ce nu-i îngădui deocamdată e să se căsătorească. Închipuie-ţi un armăsar ca el slobod prin saloane. Dezgustător. Însă, când o să împlinească patruzeci de ani, o să-l eliberez. Va fi un mod de a-i mulţumi pentru serviciile lui.

Călătoria la Burgos, seara petrecută cu don Néstor Maluenda i-au făcut foarte bine lui señor Salcedo. A uitat de apatie, de simulare, s-a desprins, în sfârşit, de leşul soţiei şi, de cum a ajuns acasă, fără să-şi scoată jambierele, nici cojocul din piele de miel, a urcat la etajul de sus, în care dormita Cipriano, şi a rămas la picioarele pătuţului, uitându-se ţintă la el. Micuţul se trezi ca de obicei, deschise ochii şi îşi privi părintele fără să clipească, speriat. Dar, altminteri decât era de aşteptat, don Bernardo nu-şi schimbă atitudinea în faţa privirii înduioşătoare:

— Ce-o fi urzind vicleanul paricid? Spuse din nou printre dinţi.

Ochii îi erau de gheaţă şi de data asta pruncul, în loc să-şi întindă gâtişorul de broască-ţestoasă şi să se uite în gol, izbucni nemângâiat în plâns. Doica Minervina veni în fugă, unduindu-şi talia zveltă:

— Domnia Voastră l-aţi speriat, spuse luând copilul în braţe şi giugiulindu-l.

Don Bernardo îi atrase atenţia că un prunc de câteva luni, fiind băiat, ar trebui să fie mai puternic şi mai rezistent şi, imediat, îşi aţinti privirea asupra siluetei graţioase a fetei cu copilul în braţe şi spuse ceva ce l-ar fi surprins pe don Néstor Maluenda:

— Cum e cu putinţă, fata mea, ca având chipul ăsta frumos şi trupul ăsta atât de mlădios să te consacri unui lucru atât de banal cum e alăptatul unui prunc?

Don Bernardo Salcedo rămase ruşinat de îndrăzneala lui. Seara, fratele lui, Ignacio, judecătorul, îl îmbrăţişă emoţionat de parcă venea din Indii. Îl găsise schimbat, dispus să cucerească lumea. Într-adevăr, după călătoria la Burgos, don Bernardo intră într-o fază de recuperare febrilă. O săptămână mai târziu, zorit de apropierea târgului de vite care se ţinea la Rioseco, se încumetă să ducă la bun sfârşit alta dintre sarcinile pe care trebuia să le îndeplinească încă din 1516: să urce la Páramo, să viziteze şi reorganizeze reprezentanţele de la Torozos. În realitate, toate turmele de oi din Valladolid se aflau acolo. De jur împrejurul oraşului nu erau păşuni, livezile ocupau terenurile învecinate şi viile, şi culturile de cereale tot restul. Rămâneau doar zonele înalte, unde ierburile alternau cu pădurile de stejar. Edilii oraşului aspirau să limiteze la podişuri dreptul de păşunat pentru oi şi capre, cu un singur mascul de turmă, dat fiind că oile sunt lipsite de importanţă şi deranjează pe toată lumea, susţineau. Însă furnizorii şi cojocarii se băteau pentru carnea şi pielea lor. De la animalul acela, prost şi blând, se putea folosi totul, adică avea mai mare importanţă decât îi atribuiau edilii. Şi atunci când municipalitatea a dat o dispoziţie ce interzicea turmelor să pască la două leghe în jurul oraşului, hotărârea lui de a se duce la Páramo deveni inevitabilă şi definitivă. Atunci s-au ocupat nu numai pământurile de la Torozos, şi anume cele de la Peñaflor, Rioseco, Mazariegos, Torrelobatón, Wamba, Ciguñuela,

Villanubla şi altele, ci a fost nevoie să se arendeze păşunile şi mai îndepărtate, de pe alte meleaguri, ca Villalpando şi Benavente.

Don Bernardo Salcedo cunoştea pe de rost itinerarul. În drum spre Rioseco, se gândea la hanurile, cârciumile, locandele şi casele văduvelor care-l aşteptau pe parcurs. Îi veni în minte văduva Pellica, de la Castrodeza, unde dormea în pat de fier cu două saltele şi două perne, mânca de trei ori pe zi şi-şi ţinea calul în grajd pentru opt maravedi. Natura călătoriei îl făcea să schimbe patul în fiecare noapte şi să meargă două sau trei leghe în fiecare zi. Don Bernardo Salcedo nădăjduia să străbată podişul, de la răsărit la apus, în două săptămâni, pentru a coborî apoi în vale, lângă Toro, şi să se oprească la Pedrosa, unde-şi avea moşia. Se gândea la mandatarii lui, respirând aerul pur de pe coastă, când zări primele case de piatră din Villanubla. În dreapta, fără să ieşi de pe drum, dădeai de hanul lui Florencio care îl primi, cum îi era obiceiul, cu politeţe şi cuvinte puţine. Locuitorii din Páramo ajunseseră proverbiali prin faptul că erau zgârciţi la vorbă. Câteodată, discuta cu Ignacio despre oamenii de acolo, ajungând la concluzii mai curând optimiste: cei din Torozos erau neciopliţi, taciturni şi posomorâţi, dar harnici şi hotărâţi. În Villanubla, în afară de vreo şase localnici care aveau diferite meserii, restul satului trăia din agricultură: câţiva ţărani cu stare, o duzină de plugari săraci şi argaţi care îşi câştigau pâinea muncind pe apucate la primii. În general, erau oameni nevoiaşi, care abia îşi duceau zilele în colibe de chirpici, cu pământ bătătorit pe jos.

Don Bernardo făcu un popas la hanul lui Florencio şi-şi petrecu toată seara stând la taifas cu Estacio del Valle, mandatarul său în Páramo. Treaba nu mergea prea rău sau oricum nu atât de rău ca anul trecut. Turmele comunale sporiseră la o mie două sute de oi şi ultima perioadă de păscut fusese prielnică. Doi ciobani în slujba plugarilor

independenţi emigraseră şi fuseseră înlocuiţi cu doi zilieri fără experienţă, dar care ştiau să tundă oile. O calitate ce le putea compensa defectul. Singurul lucru grav din localitate era tendinţa de emigrare printre argaţii fără pământ, care n-aveau ce lucra în lunga iarnă de la podiş şi nu găseau decât munci sezoniere, prost plătite, la vremea culesului şi a treieratului. Dacă te gândeai pe termen lung, Villanubla ar putea deveni în scurt timp o problemă dacă emigraţia continua în ritmul actual. Viaţa nevoiaşilor, supuşi unui regim veşnic la fel, cu legume şi carne de porc, era monotonă, nesănătoasă şi abrutizantă. Estacio del Valle, ţăran fără mari ambiţii, cu pantalonii lui de pânză şi în opinci, era cât de cât îmbrăcat faţă de flăcăii care treceau pe uliţele pline de noroi desculţi, cu nădragi murdari scurţi până la genunchi. Asta era soarta oamenilor din Páramo, unde ierarhia socială se stabilea după felul în care îţi arătai pulpele: goale, acoperite de nădragi sau de ciorapi lungi, precum ciobanii.

Don Bernardo plecă din Villanubla a doua zi. Viaţa acolo, în inima podişului, nu era prea variată, dar găsi târgul de la Rioseco neobişnuit de însufleţit. Satul nu prezenta vreo noutate vădită, în afară de întinderea lui în comparaţie cu celelalte din Páramo. Numărul turmelor era neschimbat şi cei care le tundeau îşi pregăteau sculele pentru luna iunie. Provizia de lemne şi de nutreţ se păstra neatinsă şi señor Salcedo petrecu o noapte liniştită, în ciuda ploşniţelor, la hanul lui Evencio Reglero.

Mersul prin Páramo îi rezervă câteva surprize. Una plăcută: creşterea turmelor în Peñaflor de Hornija, unde se trecuse de cifra de zece mii de capete, şi altele două triste: văduva Pellica murise, iar Hernando Acebes, mandatarul lui din Torrelobatón, suferise o paralizie şi, cu toate că bărbierul din Villanubla îi pusese lipitori în două rânduri, nu se înzdrăvenea şi stătea cât e ziua de lungă într-un scaun de răchită în pridvorul casei lui, ca un nevolnic. El

însuşi, înghiţindu-şi lacrimile, i-a dat însă numele şi adresele celor care îl puteau înlocui.

După cum plănuise, don Bernardo Salcedo plecă din Páramo, la începutul lui mai, îndreptându-se spre Toro. Era o zi călduţă, cu soare prietenos, şi greierii de la marginea drumului te zăpăceau cu ţârâitul lor. Ploile de toamnă şi de primăvară căzuseră cu regularitate şi spicele vesteau rod bogat. Şi mlădiţele de viţă-de-vie creşteau viguroase; dacă nu venea o arşiţă timpurie, strugurii se vor coace şi, spre deosebire de anul trecut, va fi o recoltă bună. De pe coastele blânde de pe La Voluta, Salcedo zări dealul Picado şi, la poalele lui, satul Pedrosa, printre vii, îngrămădit în stânga bisericii. Ziua era atât de limpede că, de pe Mota del Niño, se desluşea lunca fluviului Duero, cu plopi şi ulmi pe jumătate înfrunziţi, şi, dincolo de ea, verdele închis al pădurilor de felurite soiuri de pini, plantate la începutul veacului pe pământurile acelea nisipoase.

Don Bernardo ocoli o movilă cu plăci de ghips cristalizat şi doi iepuri o rupseră la fugă bezmetic, refugiindu-se la crescătorie. Benjamin, arendaşul, îl aştepta. Era un bărbat îndesat, ca mai toţi din partea locului, ca băieţii lui, chel înainte de vreme, cu nişte trăsături umflate, negroide, de neconfundat, astfel încât señor Salcedo l-ar fi recunoscut dintr-o mie. Mantaua desfăcută, din pânză grosolană, nădragii de cânepă până la genunchi şi picioarele scurte, păroase, erau uniforma lui veşnică. În vremurile acelea de fudulie, Benjamin era unul dintre rarii oameni cărora le plăcea să pară mai puţin decât erau. Veniturile şi clasa lui socială ca arendaş, de care depindea oarecum munca pălmaşilor, îi dădeau dreptul la altă aparenţă, pe care însă el şi ai lui o dispreţuiau. Atât Lucrecia del Toro, nevasta lui, cât şi băieţii lor – Martin, Antonio şi Judas Tadeo – se îmbrăcau cu cămăşi şi mantale de culoare închisă, cârpite şi răscârpite de Lucrecia, cu mai multe împunsături decât

făceau toţi ţesătorii din Segovia. Benjamin îi confirmă lui don Bernardo semnele bune: grâul şi orzul legau rod bogat şi, chiar dacă orice prezicere despre viţa-de-vie părea prematură, dacă nu se ivea ceva neprevăzut, recolta de struguri o va putea depăşi cu o cincime pe cea de anul trecut. Se auzea nechezatul nerăbdător al lui Lucero[12], calul lui don Bernardo, priponit la poarta colibei şi, înăuntru, în odaia unde stăteau de vorbă, era răcoare şi mirosea a cimbrişor. Don Bernardo stătea ţeapăn pe băncuţă şi Benjamín pe un scăunel, lângă cufărul unde Lucrecia păstra cearşafurile şi rufele albe, printre ele pusese ierburi înmiresmate. Casa lui Benjamin era rudimentară şi sordidă. Avea puţin mobilier şi nicio podoabă, însă păstra, ca pe ceva de mare preţ, o icoană cu naşterea Domnului şi un baldachin de pat de saftian sub care dormea cu nevasta de peste douăzeci şi cinci de ani.

Aceeaşi austeritate se oglindea şi în felul lui de a călări pe un catâr costeliv, cu o pătură în chip de şa, precum şi în acela al feciorului său Martin, primul născut, pe o măgăriţă şoldie şi amărâtă, când l-au însoţit să inspecteze pământurile. Dincolo de costişă, don Bernardo luă seama că Benjamin înlocuise un ogor de orz cu o plantaţie de viţă nouă. Drept explicaţie, Benjamin îi spusese doar atât: „Strugurii ne scot din sărăcie, don Bernardo, fiţi convins de asta”. Însă pe señor Salcedo îl interesa să vadă pogoanele cele mai sărace de pe moşie, cele care produceau cel mai puţin: „Sunt pământurile care înconjoară La Mambla”, îi răspunse don Benjamin, fără să stea prea mult pe gânduri. Iar acum mergeau printre aracii de viţă tânără ce arăta atât de bine, dar care dădea o recoltă slabă, dar asta se vedea numai la vremea culesului. „Sunt pământurile cele mai puţin rodnice?” stărui don Bernardo. „De departe, señor Salcedo: leagă puţin rod şi strugurii sunt mai acri, cine ştie din ce pricină.”

12 Luceafăr

Numai la întoarcere, stând călare, le spuse lui Benjamin Martin şi lui Martín Martin, primul său născut, că doña Catalina murise. Benjamín, pe catârul lui, îşi scoase pălăria şi se închină:

— Să vă dea Dumnezeu sănătate, Domnia Voastră, ca s-o pomeniţi, spuse în şoaptă, pe când băiatul, mai degrabă ruşinos decât întristat, se mulţumi să-şi plece capul.

Coana Lucrecia le dădu de mâncare în bucătărie, pe masa de brad; se aşezară pe băncuţe, în dreptul dulapului înţesat de cratiţe şi oale, cu două vase pentru apă în părţi. După fiecare absenţă lungă, Lucrecia îi făcea onoarea asta, pregătindu-i masa pe neanunţate, fără niciun fel de invitaţie. Era un fapt cunoscut şi, când don Bernardo se aşează la masă, cu toată încrederea, Benjamin se şi apucase să mănânce. Mesteca lacom, cu pălăria înfundată pe cap şi, tot la opt sau zece îmbucături, îşi ducea mâna la gură, râgâind în voie. Printre râgâituri, îi înşiră noutăţile, mai cu seamă cele privitoare la bani. Simbriile urcau neîncetat. În ziua de azi, un culegător de struguri nu punea mâna pentru mai puţin de douăzeci de maravedi, nici nu găseai un zilier pentru patruzeci şi niciun om care să cureţe pomii pentru şaizeci. În privinţa asta, lucrurile mergeau prost. Şi, de parcă n-ar fi fost de-ajuns, ultima recoltă fusese foarte slabă şi, prin urmare, aşa cum trebuie să fi luat aminte don Bernardo, nu i-a plătit arenda de la Paşti. Don Bernardo îi atrase atenţia că necazurile cu muncile câmpului îl afectau nu doar pe el, ci în aceeaşi măsură şi pe arendaş şi că întârzierea plăţii arendelor era departe de a fi o soluţie: „Vei ajunge până la urmă la cheremul cămătarilor, Benjamin”, decretă, arătându-l cu degetul. Dar Benjamin lăsase pentru după prânz marea problemă, odată ce vinul tare de Toro şi-ar fi produs efectul. În primitivismul lui, era totuşi deştept şi, în loc de a înfrunta direct tema înlocuirii boilor prin catâri, atacă subiectul pe departe, plecând de la ogorul nelucrat pe care-l califică

drept muncă învechită şi inutilă. Don Bernardo, care avea cunoştinţe sumare despre pământ, dar îşi suplinea ignoranţa prin experienţa amicilor lui de la cârciuma lui Garabito de pe strada Orates, răspunse că, pentru a afâna şi aerisi pământul, trebuia pusă altă cultură, mei de pildă, nu se obişnuia în Castilia. Arendaşul nu-şi lua ochii de la don Bernardo şi argumentă că îngrăşământul era mai bun decât schimbarea culturii, fiindcă în Toro de doi ani puneau băligar şi le mergea mai bine decât cu schimbul culturilor în fiecare an. Martín Martin, ca flăcăiandru crescut în supunere, îşi sprijinea părintele din priviri, însă don Bernardo, iritat de amăgitoarea argumentare susţinută de tată şi fiu, îi întrebă dacă se putea şti de unde găseau îngrăşământ în Toro, deoarece în Castilia, zise, singurele turme care sporesc sunt cele de oi, dar câmpul are nevoie de băligar, nu de excremente de oaie, şi puţinul de care dispunem se consumă cu livezile. Conversaţia îşi urmase cursul aşa cum prevăzuse Benjamin, care adăugă, cu privire la băligar, că acum cel mai modern la muncile câmpului era să înlocuieşti boul cu catârul, dat fiind că acesta mănâncă mai puţin, e mai agil, mai uşor şi cu el se câştigă timp, îndeosebi la arat. Don Bernardo, înfierbântat de discuţie şi de vinul roşu, decretă că măgarul e un animal lipsit de vlagă şi abia dacă zgârie pământul, munca sa fiind zadarnică, pe când boul, prin forţa lui, ară în brazde adânci, mai prielnice sămânţei. Arendaşul răspunse că boul mănâncă mai mult, şi păşunea e mai scumpă şi anevoioasă, dar don Bernardo, departe de a ceda, încercă să-l convingă că decăderea agriculturii în alte locuri din Spania este cauzată tocmai de înlocuirea boului cu catârul. Benjamín Martin, care judeca mai ales după utilitatea practică, preciză că în Villanubla numai plugarii mai arau cu boi, dar atunci don Bernardo Salcedo îl întrebă, pe bună dreptate, dacă Villanubla nu era singurul sat în decadenţă din tot Páramo. Arendaşul încuviinţă, însă vorbi de altă

dificultate: exagerata divizare a pământurilor impunea o deplasare rapidă a atelajelor, şi de la boi te poţi aştepta la orice numai la iuţeală nu. Ulcelele cu vin tare de Toro dispăreau treptat de pe masă şi don Bernardo, sprijininduşi coatele pe tăblie, cu urechile roşii şi privirea pierdută, adoptă până la urmă o soluţie precum Solomon. Puteau încerca: inovaţiile cer experimentare. Aşa înaintează ştiinţa. Puteau schimba, bunăoară, prima pereche de boi şi lăsa celelalte două. Eficacitatea şi timpul aveau să-şi spună cuvântul. Boabele vor arăta dacă agilitatea şi hrana catârului compensa munca mai temeinică a boului sau, dimpotrivă, acesta depăşea presupusele virtuţi ale catârului.

Don Bernardo era ostenit. Stătea de prea multe zile adâncit în discuţii prosteşti şi discuţiile prosteşti îl oboseau peste măsură. Pe de altă parte, îl scoteau din sărite interlocutorii aceia analfabeţi. Era aproape întuneric când plecă de la arendaş, cu capul greu şi pâclos. Satul se cufunda încetişor în negură şi señor Salcedo îl luă de căpăstru pe Lucero şi-l duse la pas până la casa văduvei din Baruque unde, ca de obicei, avea de gând să înnopteze. Pe uliţă nu era nici ţipenie de om, şi văduva veni la poartă cu un opaiţ. Îl duseră pe Lucero în grajd, şi ea îl întrebă ce vrea să mănânce. Don Bernardo prefera să nu cineze. Mâncarea de la prânz, cu carne de porc şi fasole pestriţă, îi căzuse greu la stomac. Nu-i era deloc foame. Îşi lepădă hainele stânjenitoare şi se întinse gol pe cearşafurile călcate, gemând de plăcere. Trecuseră două săptămâni de când îşi schimba în fiecare zi hrana şi găzduirea. Dis-de-dimineaţă, îi plăti văduvei şi, apucând-o pe scurtătura de la Vivero, se îndreptă spre Zamora. Când ajunse la răspântie, din vie sări un iepure şi fugi cam o sută de metri, în zigzag, prin faţa calului. Îi dădu pinteni şi, în galop scurt, luă drumul spre Tordesillas. Firea-i metodică şi deprinsă cu rutina nu-i îngădui să-şi schimbe ruta. Preţ de câteva clipe,

gândul îi zbură la fiul lui şi la cât era de încântătoare Minervina cu el în braţe. Zâmbi. După ce lăsă în urmă Tordesillas, îl îmboldi pe Lucero, străbătu pământurile din Villamarciel şi Geria, ocoli Simancas, trecu râul pe podul roman şi, în miezul zilei, intra în Valladolid pe Puerta del Campo, lăsând în dreapta lupanarul oraşului.

III

Aproape pe nesimţite, don Bernardo Salcedo se pomeni prins din nou în plasa rutinei. Cu luni în urmă, ajunsese să creadă că era gata să moară de plictiseală, dar acum, de parcă povestea aceea n-ar fi fost decât un semn de furtună, se gândea că temerile lui fuseseră exagerate. „Accesul de melancolie”, cum numea el pompos lunile acelea de trândăveală, fusese învins, aşa încât preluă iar frâiele casei şi afacerilor. Dimineaţa, după gustarea bogată servită de Modesta, se ducea la depozitul din vechea Judería, în apropiere de Puente Mayor, şi acolo se întâlnea cu Dionisio Manrique, credinciosul lui părtaş care, cu luni în urmă, crezuse că stăpânul e pe moarte şi magazinul trebuie să fie închis. Se şi văzu fără ocupaţie, fără niciun căpătâi, cerşind printre copiii plini de bube care umpleau străzile oraşului, şi iarna, şi vara. Acum, pe neaşteptate, señor Salcedo, fără să ştie ce şi cum, ieşise din umbră şi se arăta iar stăpân pe situaţie. Călătoria la Burgos fusese începutul renaşterii lui. Dionisio se aşează, chiar în biroul lui don Bernardo, la o masă de pin de Soria faţă în faţă cu a lui şi începu să socotească anevoie atelajele de catâri ce coborau din Páramo şi baloturile de lână îngrămădite în uriaşul antrepozit din Judería. Atila, dulăul feroce care îi fusese dăruit pe când era pui, alerga de ici-colo între gard şi clădire, lătrând. Era un câine rău, cu auzul fin, care dormea cu un ochi deschis în cuşca de la intrare, iar nopţile, îndeosebi în cele cu lună plină, şi le petrecea urlând. Nu se ştia să fi atacat vreodată pe cineva, dar atât don Bernardo, cât şi credinciosul lui Dionisio se lăudau că nu se furase nici măcar un balot de când Atila păzea depozitul.

Manrique, fără alt ajutor decât Federico, o haimana de cincisprezece ani, mut din naştere, era sufletul localului. Biroul şi masa erau mai mult de faţadă, căci în spatele lor

erau activităţi mai prozaice. Pe de o parte, Dionisio nota baloturile de lână care intrau şi ieşeau, iar pe de alta, dădea, săritor, o mână pricepută de ajutor oriunde era nevoie. Se ducea, de pildă, cu Federico în faţa depozitului, în spaţiul acela întins şi aproape veşnic plin de noroi, ori de câte ori trebuiau să expedieze o încărcătură şi, ei doi şi căruţaşul, descărcau sacii fără să apeleze la mâini străine, depozitându-i în ordine. Şi, tot aşa, dacă era zor mare, cum s-a întâmplat cu ultima călătorie la Burgos, nu pregeta să-şi ia cojocul şi biciul şi să mâne chiar el căruţa până la instalaţiile lui don Néstor Maluenda din Las Huelgas sau până unde era nevoie. Odată pornit să facă asta, nu se dădea în lături de la nimic, mânca la tejghea cu căruţaşii sau dormea în camerele colective de la hanuri, totul pentru ca stăpânul să economisească nişte maravedi.

În micul comerţ pe care don Bernardo îl făcea cu cojocăria lui Camilo Dorado, din Segovia, tot Manrique era cel care tocmea animalele de povară şi le ducea sus la munte pe scurtăturile stâncoase, ştiute doar de el. Don Bernardo, care cunoştea maleabilitatea şi disponibilitatea lui Dionisio, spunea despre subordonatul lui, într-un anume fel, nu lipsit de o notă de batjocură, că ţine la tăvăleală.

În primele zile de vară, a fost mare agitaţie la depozit şi activitatea febrilă a lui don Bernardo i-a folosit ca să-şi vindece indigestia pricinuită de excesele gastronomice, însănătoşire la care au ajutat, de bună seamă, şi lipitorile puse de Gaspar Laguna, cel care, odinioară, i-a luat sânge în zadar şi soţiei lui. Dar Salcedo nu era un om ranchiunos. Detesta tot ce era făcut de mântuială şi aprecia munca temeinică, chiar dacă nu era dusă la bun sfârşit. Nu înceta să creadă, din pricina vreunui eşec, în cei care-i erau fideli. Don Bernardo era convins de imperfecţiunea omenească şi astfel, când trimise după bărbierul-chirurg, dovedi că n-avea niciun dinte împotriva lui, însă totodată îl primi cu

aceste cuvintele: „Să vedem dacă avem mai mult noroc decât cu doña Catalina, Dumnezeu s-o odihnească, prietene Laguna”, ceea ce-l obligă pe bărbier să-şi pună în joc toată ştiinţa şi priceperea.

La ora douăsprezece, don Bernardo plecă de la depozit. De săptămâni bune era arşiţă şi străzile duhneau a gunoaie şi tot felul de resturi. Copiii, cu feţişoarele pline de bube şi umflături, îi aţineau calea cerându-i de pomană, dar el nu-i lua în seamă. „E de-ajuns cât le dă fratele meu îşi zicea. E oare cineva în Valladolid care să facă mai mult pentru semeni decât fratele meu, Ignacio?” Mergea încet, evitând şanţurile, atent la strigătul „păzea, se aruncă apă!” de la ferestre, până ajunse la cârciuma lui Garabito, pe strada Orates, cu veşnica-i rămurică verde lângă firmă, unde se întâlneau de obicei trei sau patru prieteni să deguste vinurile albe de Rueda. În prima zi când a apărut acolo, după lunga-i absenţă, i-au spus cu toţii că-i duseseră dorul, fiindcă făceau parte din categoria aceea de prieteni de circumstanţă, de taifas, sfioşi, care veniseră la înmormântarea soţiei lui, după cum se cuvenea, dar nu îndrăzniră să-i calce pragul. Pentru doña Catalina erau „tovarăşii de pahar” şi el nici că găsea o expresie mai potrivită să-i denumească. Iar tovarăşii de pahar sărbătoriră cu câteva căni de vin revenirea lui don Bernardo la întâlnirile de dimineaţă. El le povesti de *accesul* lui *de melancolie* şi, cu toate că niciunul dintre ei nu ştia prea bine în ce consta răul ăsta, îi puseră întrebarea, repetând-o de mai multe ori, ca beţivanii, cum de izbutise să-i vină de hac. Don Bernardo, înclinat spre ingeniozitatea verbală, îşi privi tovarăşii de pahar pe rând şi rosti revelaţia pe care o avea pregătită de acasă, de două săptămâni: „M-a vindecat o scrisoare urgentă de la Burgos”. Tovarăşii de pahar râseră, îl bătură cu palma pe spate şi le spuseră şi altor tovarăşi de pahar; căzură de acord cu toţii că se va înzdrăveni de-a binelea cu burduful

de vin de La Seca pe care Dámaso Garabito tocmai îl desfăcuse.

Acolo, la cârciumă, don Bernardo uita de reguli şi de ipocrizie: înjura, vorbea urât, râdea la glumele deşucheate şi excesele astea îl uşurau şi îl pregăteau să poată face faţă într-o mai bună dispoziţie serii pe care urma s-o petreacă în oraş. La cârciuma lui Garabito, căuta câteodată şi sfaturi, cum s-a întâmplat cu Teófilo Roldán, ţăranul din Tudela care, săptămână de săptămână, trecea de două ori Duero cu şlepul lui Herrera, împreună cu calul său, pentru a-şi vedea de muncile câmpului. Teófilo Roldán bea dintr-o cană mare, căci după el vinul alb îşi pierdea multe din virtuţi băut în pahar de sticlă transparentă. Îl ascultă pe don Bernardo care-i spuse povestea cu arendaşul lui şi, când acesta îl întrebă cum i se părea mai bine să-l plătească: cu o parte din recoltă sau cu simbrie fixă, don Teófilo, inspirat de vin, cu o logică năucitoare, îi răspunse că depinde de parte. Don Bernardo se arătă şi el o dată sincer: să zicem o treime. Don Teófilo îi răspunse repede, înainte ca don Bernardo să-şi sfârşească vorba: „În Tudela dăm mai mult”. Salcedo se înroşi uşor; avea o piele gingaşă, potrivită pentru aşa ceva. „N-o să ne punem acum să comparăm” spuse: „Tudela e un sat prosper, pe când Pedrosa abia-şi duce zilele.” Apoi precizã că, cu o treime din recoltă, o familie putea s-o scoată la capăt, ba chiar să se chivernisească, dar era greu să se întâmple aşa când arendaşul era analfabet, nu ştia să socotească şi trăgea neîncetat vânturi în faţa stăpânului său. „E acelaşi lucru, spuse, ca şi când aş încerca să-i scot din cap o idee care a prins rădăcini în bietul lui creier.” Teófilo Roldán trăgea zdravăn la măsea. Ajunsese la momentul acela pe care-l visase în care greutatea trupului dispare şi simţi că pluteşti. „Ce idee? La ce idee vă referiţi?” întrebă clătinându-se. „Concret, răspunse don Bernardo, la aceea de a-l convinge, fără să fie nevoie de prea multe socoteli,

că boul la muncile câmpului e un animal mai rentabil decât catârul.” Roldán se aplecă, mai-mai să se ciocnească de el cu capul: „Credeţi într-adevăr una ca asta?” Don Bernardo se simţi descumpănit: „Dumneata nu?” „Depinde zise Teófilo. Depinde de muncă şi de teren.” Don Bernardo începu să fie cuprins de optimism, fără niciun motiv, în afară de acela că libaţiunile lui erau tot mai dese. Brusc, încetaseră să-l mai preocupe boul şi catârul, şi rentabilitatea unuia sau a altuia; nu-l mai interesa decât să-şi audă vocea, să se simtă viu şi să savureze minunatul vin de La Seca: „Muncile aratului, spuse. Mă refer la muncile aratului. Catârul nu ară, zgârie pământul şi lasă porumbeii şi corbii să mănânce sămânţa” bâigui Roldán, punându-i o mână pe umăr. Don Bernardo zâmbea dând din cap în semn că nu: „Dar nu totdeauna, dragul meu prieten, boul ară mai adânc şi ocroteşte sămânţa”. Ochii lui don Teófilo deveneau tulburi: „D… d… dar dumneavoastră aveţi atâta autoritate cât să daţi ordine arendaşului?” „El îmi dă autoritatea asta, preciză señor Salcedo; îmi cedează spontan puterea pentru că el nu se pricepe la formalităţi.”

Don Bernardo se lăsa cu plăcere antrenat în vechea rutină. Se ducea în fiecare zi la cârciuma de pe strada Orates, lângă ospiciu, sau la oricare alta unde apărea o rămurică verde lângă firmă. Era semnificativ fiindcă, fără să se vorbească, tovarăşii de pahar erau veşnic aceiaşi în cârciuma unde se da cep butoiului sau burdufului în ziua aceea. De obicei, erau vinuri ce intraseră în oraş pe poarta de la Puente Mayor sau pe poarta Santiesteban, înainte de a se împlini cinci luni de la culesul viilor, cum era obligatoriu şi cum stătea scris în registrul de intrări pentru a se şti la cât ajunge consumul. Vinurile roşii erau de obicei slabe, prea noi şi nu se bucurau de apreciere, dar băutorul cu experienţă aştepta întotdeauna surpriza. După ce sorbeau o înghiţitură, ca degustători pricepuţi ce erau,

comentau virtuţile şi defectele noului vin. Şi, la răstimpuri, se ivea alt tovarăş de pahar, mai puţin asiduu decât ceilalţi, căruia îi ajunsese la urechi câte ceva despre boala lui don Bernardo, şi-l întreba acum dacă s-a înzdrăvenit. Iar Salcedo, care considera că răspunsul lui era unul dintre cele mai ingenioase din ultima vreme, izbucnea în râs şi spunea: „O scrisoare urgentă de la Burgos m-a pus pe picioare, chiar dacă Domnia Voastră nu mă crede”. Şi tovarăşul de pahar râdea împreună cu el, şi-l bătea plin de entuziasm cu palma pe spinare, căci noul vin era mai tare decât se aştepta şi din patru pahare ţi se întunecau minţile.

La ora două, don Bernardo se întorcea acasă, cu tot cu buna dispoziţie căpătată la cârciuma lui Garbito. Servindu-i mâncarea, Modesta sporovăia de obicei despre ce anume a mai făcut copilul. Nu înţelegea cum de un părinte se putea arăta atât de nepăsător când era vorba despre fiul lui, dar era sigur că Salcedo aproape că n-o asculta, întrebându-se pentru a mia oară ce simţea, de fapt, în străfundurile fiinţei lui faţă de pruncul acela. La întoarcerea de la Pedrosa, don Bernardo a crezut că sentimentele lui faţă de micuţ oscilau între atracţie şi respingere. Totuşi, în unele după-amieze urca la ultimul etaj şi, văzându-şi fiul, recunoştea că n-a simţit niciodată dragoste pentru el, cel mult o simplă curiozitate de zoolog. Atunci puteau să treacă şi şapte zile fără să mai urce acolo. După o săptămână, simţea iar acea atracţie vagă care exista numai în imaginaţia lui şi brusc se înfiinţa sus. Minervina călca sau schimba scutecele copilului, însoţindu-şi gesturile cu cântece în şoaptă sau cu cuvinte drăgăstoase. Don Bernardo nu-şi lua ochii de la fată: avea convingerea că fasolea şi carnea de porc – hrana veşnică de la ţară – zămislea făpturi îndesate şi bondoace. De asta îl surprindea fata aceea din Santovenia, înaltă şi zveltă, la care descoperea de fiecare dată noi farmece: gâtul lung şi

graţios, sânişorii ascuţiţi prin pânza grosolană, şezutul mic şi rotund ce ieşea în evidenţă ori de câte ori se apleca peste scândura de călcat. Din toată fiinţa ei se desprindea frumuseţe şi armonie, parcă era o zână. După încă o lună, îşi mai dădu seama de ceva: că micuţul nu-i stârnea un sentiment de atracţie şi de respingere, ci pur şi simplu numai de respingere şi că atracţia provenea de la Minervina. Atunci, îşi corectă destăinuirea făcută lui don Néstor Maluenda, spunându-şi acum că el nu e bărbatul unei singure femei, ci al unei singure soţii. Pe măsură ce trecea timpul, cele mai elementare dorinţe lascive se înteţeau ori de câte ori o vedea pe fată. Însă ea se arăta atât de străină, de indiferentă la privirile lui, atât de dojenitoare câteodată, încât nu se încumeta să meargă mai departe de simpla contemplare. Cu toate acestea, într-o zi fierbinte de vară îi sugeră fetei să coboare şi să doarmă la primul etaj, unde zăpuşeala era mai suportabilă.

— Şi copilul? Întrebă Minervina în defensivă.

— Cu copilul, bineînţeles. Te sfătuiesc s-o faci gândindu-mă la sănătatea micuţului.

Minervina îl măsură din cap până-n picioare cu ochii ei limpezi de culoarea liliacului, străjuiţi de gene dese, apoi se uită la copil şi refuză, dând din cap şi spunând apăsat:

— Ne simţim bine aici, señor.

De la acest eşec copilăresc imaginea doicii nu-i mai ieşea din minte. Şi, vrăjit de farmecele ei, se apucă s-o spioneze zi şi noapte. Ştiind că micuţul sugea tot la trei ore, încerca să afle când l-a alăptat ultima oară ca s-o surprindă apoi cu pieptul dezgolit. Şi de fiecare dată urca scările pe vârfuri, cu mâinile tremurătoare şi inima bătându-i nebuneşte. Însă, dacă înainte de a deschide uşa de pe scară, îi auzea râzând şi zbenguindu-se în încăperea alăturată, se întorcea în salon fără să-şi mai facă apariţia. Minervina devenise prevăzătoare de când cu vizitele acelea atât de dese, dar într-o seară, când ea nu se aştepta

deloc, o surprinse prin crăpătura uşii cu copilul în poală, cu braţul drept scos din cămaşă şi micul sân tare şi ascuţit, cu sfârcul trandafiriu, aşteptând ca pruncul să-l ia în gură.

— Doamne-Dumnezeule, mormăi don Bernardo, orbit de atâta frumuseţe, şi-şi lipi ochiul de crăpătură.

— Nu mai vrei, comoara mea? Spuse fata.

Şi zâmbea, cu buzele-i tinere şi uşor umflate. Văzând că pruncul nu dădea semne că vrea să sugă, îşi luă sânul cu două degete şi-i desenă guriţa cu sfârcul. Stimulat atât de direct, acesta apucă avid sânul, aşa cum păstrăvul prinde viermele pe care pescarul i-l întinde pe neaşteptate la capătul undiţei. Atunci, don Bernardo, neputând să-şi mai înfrâneze gâfâiala, se depărtă de uşă şi coborî scara cu teama de a nu fi descoperit. Repetă escapada şi în serile următoare. Amintirea acelui sân micuţ, oferit cu nevinovăţie, îl înnebunea. La depozit nu mai era în stare să se concentreze, n-avea niciun spor, lăsa cele mai multe treburi pe seama lui Manrique. Iar la cârciuma lui Garbito se îmbăta tot degustând la vinuri şi, când ajungea acasă, se băga în pat pretextând că îl doare capul. Aburii alcoolului începeau să se risipească, în schimb imaginea acelui sân micuţ dezgolit i se urca iar la cap. Socotea orele de alăptat şi urca la etaj pe la şase, când fata îi dădea copilului să sugă pentru a patra oară în ziua aceea. Însă într-o seară înăbuşitoare de la sfârşitul lui septembrie, uşile de sus fiind larg deschise, o rafală de vând fierbinte trânti violent uşa Minervinei şi coana Blasa apăru pe neaşteptate în capătul coridorului.

— Domnia Voastră are nevoie de ceva?

Don Bernardo se simţi ruşinat.

— Urcam la copil. Nu l-am mai văzut de câteva zile, spuse.

Coana Blasa intră în camera Minervinei şi ieşi la fel de repede. Cutele de pe frunte i se adânciseră, ceea ce i se întâmpla ori de câte ori îi venea ceva în minte. Totodată,

pe buze i se ghici o strâmbătură zeflemitoare:

— Acum suge, señor. Minervina o să-l aducă jos îndată ce termină.

Coborî scările încet, cu obrajii în flăcări, ca un hoţ sfios surprins în timp ce fura. Însă seara, când s-a dus ca de obicei acasă la fratele lui, Ignacio, i-a mărturisit:

— Mă gândesc acum, Ignacio, că nu i-am spus adevărul lui don Néstor Maluenda. Nu crezi că poţi fi bărbatul unei singure soţii, dar să ai mai multe femei? Trupul mi-o cere, Ignacio, nu-mi dă pace; sunt zile în care nu mă gândesc la altceva. Mi se pare că-mi lipseşte o femeie lângă mine.

Spera ca fratele, cu opt ani mai tânăr, dar om integru şi drept, să-i dea un sfat înţelept sau cel puţin ocazia de a-i povesti despre recenta-i pasiune pentru Minervina, însă Ignacio Salcedo îi spulberă plin de hotărâre iluziile:

— Cine ţi-a spus că eşti bărbatul unei singure soţii, Bernardo? Tu ai nevoie de altă nevastă. Asta-i. De ce nu-i spui lui fray Hernando să te ajute să cauţi?

Rămase descumpănit. Nu voia să vorbească însă cu fray Hernando, ci s-o convingă pe Minervina ca, între două alăptări ale micuţului Cipriano, să petreacă puţin timp şi cu el, în patul de sus. Aşadar nu era vorba de a pune la cale o nuntă, ci de a-şi înlesni prezenţa în preajma fetei, ca să-şi poată satisface poftele trupeşti. Aşa ceva n-o să încuviinţeze în veci fray Hernando şi, cu atât mai puţin, fratele lui, Ignacio, atât de drept, de integru. La cine să apeleze atunci?

Într-o după-amiază, Modesta îl făcu să tresară strigând că micuţul merge. Tocmai împlinise nouă luni şi cântărea abia cincisprezece livre, deşi dăduse nenumărate dovezi de vioiciune. Câteodată, se punea cu capul în jos în patul Minervinei, ca s-o facă să râdă. Alteori, sărea peste marginea leagănului cu o uşurinţă impresionantă şi rămânea câteva clipe în picioare, nemişcat, fără să se ţină de nimic, cercetând obiectele din jur, cum făcea de obicei

când se trezea. Acum, surprins tocmai când aţipise, don Bernardo nu lăsă să-i scape ocazia de a o mai vedea pe fată şi urcă greoi scările la ultimul etaj. Pe coridor se pomeni cu fiul lui care mergea singur spre scări, în vreme ce Minervina, zâmbitoare, îl urma aplecată, cu braţele în lături, protejându-l. În spatele ei veneau, cum nu se poate mai fericite, Modesta şi coana Blasa.

— Vă daţi seama, Domnia Voastră, copilul merge deja! Spuse bucătăreasa cu o voce tunătoare.

Dar don Bernardo, prefăcându-se cuprins de o furie pe care de fapt n-o simţea, profită de împrejurare pentru a o dojeni pe Minervina pentru lipsa ei de grijă. Nu puteai pune un copil de nouă luni să stea în picioare dacă nu voiai să i le strâmbi pe tot restul vieţii. Picioruşele unui copilaş la vârsta asta sunt parcă de gelatină, nu pot susţine propria greutate fără să se îndoaie. Ridica tonul din ce în ce mai tare şi, când văzu că ochii de culoarea liliacului ai Minervinei erau scăldaţi în lacrimi, simţi o plăcere ciudată, ca şi cum ar fi lovit-o cu biciul pe spatele gol. Însă, cu toată indignarea lui aparentă, începând din după-amiaza aceea a fost cu neputinţă să-l mai ţii pe Cipriano în leagăn. Se dădea jos cu o repeziciune uimitoare şi fugea de colo-colo pe coridor, ca un copil de doi sau trei ani. De fapt nu numai că mergea, dar o şi lua la fugă de parcă s-ar fi antrenat toată viaţa şi, dacă cineva încerca să-l împiedice, îi scăpa din braţe şi se apuca din nou să alerge. S-ar fi zis că e urmarea privirilor de gheaţă ale tatălui de pe vremea când, fiind şi mai mic, îl trezea senzaţia de frig şi simţea nevoia să scape.

În unele seri, doña Gabriela şi don Ignacio urcau să-l vadă. În primele zile, năzdrăvăniile copilului au fost pentru ei un fel de spectacol de circ. Dar Gabriela nu-şi ascunse teama: Nu era prea fraged copilaşul? Nu se referea la vârstă, ci la micime, însă Minervina, care privea extaziată ciucurii şi manşetele plisate ale rochiei sale, îi luă

apărarea cu înflăcărare: „Să nu credeţi, Domnia Voastră, deşi e mic, Cipriano nu-i un copil slab; e plin de energie”. Dar, după ce se obişnuiră cu noutatea, doña Gabriela şi don Ignacio începură să-şi rărească vizitele, şi don Bernardo îşi reluă obiceiul de a se duce la ei acasă, pe strada Santiago. Absorbit de rutină, îşi vedea de obligaţii, însă n-o putea uita pe Minervina. Totuşi, apariţia bucătăresei atunci când el spiona odaia fetei i-a mai domolit ardoarea de la început.

Noaptea stătea în pat şi se gândea, excitat, la posibilităţile unui bărbat bogat de a se culca cu o fată săracă, din popor, şi pe deasupra de numai cincisprezece ani. Credea că erau multe, dar lui îi lipsea agresivitatea bărbatului bogat, iar Minervinei – supunerea fetei sărace. Fără cuvinte mari ori gesturi melodramatice, izbutise să-l ţină la distanţă până atunci. Convins însă că toate atuurile erau de partea lui, don Bernardo Salcedo luă într-o bună zi o hotărâre bărbătească: avea să treacă direct la atac şi să-i arate fetei câtă nevoie are de favorurile ei.

Cu această intenţie, într-o noapte de sfârşit de septembrie urcă pe scara de serviciu, în cămaşă de noapte, cu un opaiţ în mână şi desculţ, încercând să calce uşor ca să nu scârţâie podeaua de lemn, şi se opri în faţa uşii Minervinei. Inima-i bătea nebuneşte. Imaginea fetei întinse în voie în pat îl făcea să-şi piardă capul. Deschise încet uşa cu opaiţul în mână şi, în întuneric, desluşi copilul adormit în leagăn şi pe Minervina alături, adormită şi ea, respirând uşurel. Când el se aşează pe pat, fata se trezi. Ochii ei, foarte rotunzi, oglindeau mai curând surpriză decât indignare.

— Ce caută Domnia Voastră la mine în cameră la ora asta?

Don Bernardo îşi drese vocea cu prefăcătorie.

— Mi s-a părut că am auzit copilul plângând.

Minervina îşi acoperi pieptul cu cearşaful:

— De când sunteţi Domnia Voastră îngrijorat că plânge Cipriano?

Cu mâna liberă don Bernardo o prinse îndrăzneţ pe cea a Minervinei, de parc-ar fi fost un fluture.

— Îmi placi, micuţo, nu pot să mi te scot din cap. Ce rău facem dacă tu şi cu mine petrecem puţin timp împreună, din când în când? Nu-ţi poţi împărţi dragostea între tată şi fiu?

O să trăieşti ca o regină, Minervina; n-o să-ţi lipsească nimic, te asigur. Nu-ţi cer decât să-i dai acestui biet văduv puţin din căldura ta.

Fata îşi retrase mâna prizonieră. La lumina opaiţului, în ochi îi strălucea indignarea:

— Ple-ca-ţi-de-aici! Îi spuse scrâşnind din dinţi. Plecaţi în clipa asta, Domnia Voastră. Îl iubesc pe Cipriano ca pe ochii din cap, dar o să plec din casa asta dacă mai îndrăzniţi să puneţi piciorul aici în odaie.

Când don Bernardo, cu coada între picioare, se scula să plece, copilul se trezi speriat. Se gândi că ochii lui Cipriano îl urmăreau şi atunci ridică opaiţul între el şi leagăn, deschise uşa şi ieşi pe coridor. N-au existat vorbe grele şi nici măcar gesturi ridicole, dar asta nu l-a împiedicat să se simtă ca un adolescent prost. Nu era ceva potrivit pentru un om de vârsta şi condiţia lui. Se băgă în pat dispreţuindu-se, un sentiment ce nu răspundea unor motive majore, dar care sporea dacă se gândea la fratele lui, Ignacio, şi la don Néstor Maluenda. Ce-ar fi zis ei dacă l-ar fi văzut umilindu-se astfel în faţa unei servitoare de cincisprezece ani?

Însă pofta trupească nu-i dădu pace nici a doua zi, aşa încât plecă de acasă îndreptându-se spre Judería. Luase hotărârea să viziteze casa de toleranţă a oraşului, de lângă Puerta del Campo, unde nu mai fusese de aproape douăzeci de ani. „E o faptă bună” îşi zise în chip de justificare. Casa de toleranţă depindea de Confreria

Neprihănitei Zămisliri şi a Milei şi, din beneficiile sale, fiinţau mici spitale, fiind astfel de ajutor sărmanilor şi bolnavilor din oraş. „Dacă o casă de toleranţă serveşte unor asemenea scopuri, ceea ce se face înăuntrul ei trebuie să fie sfânt” îşi zise.

Ca în fiecare zi, de o parte şi de cealaltă a străzii nişte biete fetiţe de patru sau cinci ani, cu chipul acoperit de bube, cereau de pomană. Le împărţi un pumn de maravedi, dar atunci când, după câteva ceasuri, stătea de vorbă la lupanar cu Candelas, în mica şi cocheta-i cameră, ochii trişti ai copilelor cerşetoare şi bubele purulente de pe feţele lor îi apărură din nou în minte. Văzându-se între acei patru pereţi, nevoia sa trupească, atât de aprigă, se potolise. Îşi dădu seama că fata era gata să-şi etaleze farmecele spre a-l seduce: „Nu te deranja, Candelas, îi zise, n-o să facem nimic. Am venit doar ca să stăm puţin de vorbă”. Se aşezară, el gâfâind, pe o canapea, şi ea la picioarele patului, surprinsă. Don Bernardo consideră că e de datoria lui să lămurească: „E din pricina sifilisului, nu ţi-ai dat seama? Oraşul colcăie de sifilis, se moare de sifilis. Mai bine de jumătate din oraş suferă de boala asta. Nu i-ai văzut pe copiii de pe strada Santiago? Sunt plini cu toţii de bube şi umflături. Valladolid e pe primul loc în privinţa bolilor scârboase”. Îşi sprijini coatele pe coapse, descurajat. Candelas nu-şi revenea din surpriză. Ce căuta la casa de toleranţă cavalerul acela? Întrebă, provocatoare: „De ce Valladolid? Lumea întreagă e plină de boli scârboase. Dar ce putem face?” El se întinse şi-şi puse picior peste picior. O privi ţintă: „Şi nu ţi-e frică? Voi vă expuneţi în fiecare zi, n-aveţi nicio protecţie…” „Trebuie să trăiesc şi eu cumva şi să dau de mâncare săracilor” se justifică ea. Don Bernardo, obsedat, vedea acum sub sulimanul femeii bubele de pe chipul fetiţelor. Vreau să zic: „Aveţi medici de la Primărie, oraşul se preocupă de sănătatea voastră şi a clienţilor voştri?” Ea izbucni fără

chef în râs, dând din cap în semn că nu, iar el se ridică în picioare. Avea senzaţia că umflăturile şi bubele nu proveneau de la femei, ci din atmosferă. Îi întinse mâna: „îmi pare bine că te-am cunoscut, şi-i puse un ducat în mâna albă. Mă voi întoarce să te văd”, adăugă. Îşi înclină capul. Apoi plecă pe furiş din casa de toleranţă, fără să-şi mai ia rămas-bun de la patroană.

În drum spre casă, se gândi la Dionisio, Dionisio Manrique, omul lui bun la toate de la depozit. Manrique era burlac, glumeţ şi desfrânat. Deşi credincios, avea faimă de muieratic, de bărbat care-şi petrece ceasurile libere în dezmăţ. Însă cu don Bernardo nu schimbase niciodată vreun cuvânt despre treaba asta. Manrique era pentru Salcedo un tânăr sfios, încă bun de însurat şi ascultător. Iar Salcedo era pentru Manrique un om drept, model de purtări alese, chibzuit în exercitarea autorităţii. Din pricina asta a fost uimit când patronul s-a ridicat de la masa lui în dimineaţa aceea şi s-a apropiat de a sa cu privirea arzătoare:

— Aseară m-am dus la casa de toleranţă, Manrique, zise fără ocolişuri. Orice bărbat îşi are nevoile lui, iar eu, prostul de mine, m-am gândit să mi le satisfac acolo. Dar dumneata ai văzut ce înţesate sunt străzile oraşului de cerşetori plini de bube şi gâlci? De unde crezi că vin miile astea de sifilitici? Cum putem să ne ferim pentru ca boala asta îngrozitoare să nu ne vină de hac?

Dionisio Manrique avu timp, pe când vorbea don Bernardo, să-şi înfrâneze nedumerirea. Îşi privi patronul şi-l văzu descumpănit, nevolnic. Încercă să-l îmbărbăteze:

— Se face câte ceva, don Bernardo, în sensul ăsta. Şi fratele Domniei Voastre o ştie. Cura de căldură dă rezultate bune. La spitalul San Lázaro se practică, am acolo o nepoată. Metoda e cum nu se poate mai simplă: căldură, căldură şi iar căldură. Pentru asta se închid uşile şi ferestrele şi se inundă încăperea în penumbră cu aburi

de guaiac. Bolnavii sunt înveliţi cu pături şi lângă paturile lor se aprind sobe şi brasero ca să asude cât se poate de mult. Se zice că pentru un regim cumpătat şi căldură sunt de ajuns treizeci de zile de tratament. Bubele dispar.

Dionisio răsuflă uşurat, dar îşi dădu seama că nu e răspunsul aşteptat de don Bernardo:

— Da, spuse acesta. Nu mă îndoiesc că medicina progresează, însă cum să ai în ziua de azi o legătură trupească cu o femeie, fără să-ţi pui în primejdie sănătatea? Eu n-am de gând să mă recăsătoresc, Manrique, nu sunt bărbatul căruia să-i placă să meargă de două ori pe acelaşi drum, dar cum să-mi potolesc poftele fără să risc?

Dionisio clipea, semn că stătea pe gânduri:

— Siguranţa pe care o cere Domnia Voastră n-are decât o soluţie. S-o faceţi cu o fecioară, numai cu ea…

— Şi unde găsesc o fecioară în oraşul ăsta desfrânat, Manrique?

Omul bun la toate clipea acum şi mai des:

— Asta nu-i greu, don Bernardo. Pentru asta există mijlocitoarele. Femeile din Páramo sunt mai ieftine şi mai de încredere, cu siguranţă pentru că sunt mai nevoiaşe decât cele de la câmpie. Şi încă ceva: dacă văd că clientul e om respectabil, sunt în stare să-i încredinţeze propria fiică. Dacă nu vă e cu supărare, o să vă pun în legătură cu una.

După trei zile, se prezentă la depozit María de las Casas, mijlocitoarea cea mai harnică din Páramo. Trecea drept mijlocitoare de slujnice, dar în realitate era o codoaşă. Dionisio Manrique ieşi din birou pentru ca patronul să poată vorbi nestingherit. María de las Casas nu tăcu defel. Îi vorbi de trei fete-fecioare din Páramo, două de şaptesprezece ani şi cealaltă de şaisprezece. Le descrise cu de-amănuntul: toate erau voinice (ştie Domnia Voastră că pruncul care supravieţuieşte în Páramo trebuie să fie

aşa, îi spuse) şi îndatoritoare. Clara Ribera e mai bine făcută şi mai atrăgătoare decât celelalte două, dar în schimb Ana de Cevico ştie să gătească mai grozav ca o bucătăreasă de meserie. La fel ca la casa de toleranţă, don Bernardo Salcedo începu să se simtă dezgustat de sine însuşi. Discuţia aceea semăna cu cea a doi negustori de vite înainte de a încheia târgul. Pe de altă parte, María de las Casas îl ameţea cu vorbăria. Se gândea la discreţia Minervinei, imaginea ei îi tot revenea şi el scutura din cap s-o alunge. Cât despre curăţenie, curăţenie-lună, nimeni n-o întrece pe Máxima Antolín, din Castrodeza; casa şi făptura ei strălucesc de curăţenie.

— Mă prind că Domnia Voastră veţi petrece cu oricare dintre ele ceasuri plăcute, señor Salcedo.

Mai curând stingherit decât incitat, don Bernardo o alese pe Clara Ribera. La pat îi plăcea o fată vioaie, îndrăzneaţă, chiar neruşinată.

— Dacă-i aşa, adăugă María de las Casas, Domnia Voastră va fi foarte mulţumit de Clara.

Señor Salcedo se înţelese cu mijlocitoarea să le aştepte marţea viitoare, dar să fie clar că în principiu nu se angajează la nimic. Însă peste patru zile, când María de las Casas se înfiinţă la depozit cu fata, lui don Bernardo simţi că-i fuge pământul de sub picioare. Clara Ribera era, fără urmă de îndoială, saşie şi mai avea şi un tic la gură, un fel de tresărire neîncetată în partea stângă, care îngreuna concentrarea presupusului amant. Unde s-o sărute?

— Fata asta e mai curând nervoasă decât vioaie, María.

Înainte de orice are nevoie de un tratament, să se ducă la un medic.

María de las Casas îi ridică fusta dezgolind o coapsă albă, grăsană, prea moale pentru o fată atât de tânără.

— Uitaţi ce picior grozav, señor Salcedo! Mulţi ar da o avere s-o defloreze.

Clara Ribera se uita la calendarul din perete, la vasul cu

jăratic de lângă pantofii ei, la fereastra mare ce dădea spre curte, dar oricâtă vioiciune arăta, aruncându-şi privirea prin depozit, ochiul stâng nu părea la locul lui. S-ar fi zis că nimic din ce se vorbea acolo n-avea vreo legătură cu ea. María de las Casas începu să-şi piardă răbdarea.

— Ce trebuie să faceţi Domnia Voastră mai întâi şi mai întâi e să spuneţi limpede: doriţi o fată ca să vă zbenguiţi de două ori pe săptămână sau ca s-o întreţineţi?

Întrebarea păru să-l jignească pe don Bernardo Salcedo.

— Ca s-o întreţin, bineînţeles, am crezut că Dionisio te-a încunoştiinţat. Am o casă pe care i-o pun la dispoziţie. Sunt un om serios.

María de las Casas îşi schimbă atitudinea. Răspunsul lui don Bernardo îi deschidea noi perspective. Se gândi la Tita, din Torrelobatón, la frumuseţea de ţigancă a Agustinei, din Cañizares, la Eleuteria, din Villanubla. Îl privi însufleţită pe don Bernardo.

— Dacă lucrurile stau aşa, spuse, e şi mai uşor, dar eu nu pot să-mi petrec viaţa la deal şi la vale. Cel mai bine ar fi ca Domnia Voastră să urce şi să aleagă.

— Unde să urc, María?

— La Páramo, don Bernardo. Fetele cele mai frumoase din tot ţinutul sunt în Páramo. Dacă s-ar putea arăta prin hanuri şi cârciumi, fiţi convins că n-ar mai rămâne niciuna fecioară. Va trebui s-o vedeţi şi pe Finuţa, din Mazariegos, un boboc de fată cum nu s-a mai pomenit.

— Prefer să nu aibă porecle, María de las Casas. Nişte fete mai puţin cunoscute, mai de casă. Poreclele, să vorbim pe şleau, nu dau bine când e vorba de o femeie uşoară.

A doua zi, puse şaua pe Lucero şi, pentru a doua oară în jumătate de an, urcă la Páramo pe drumul spre Villanubla. María de las Casas îi dăduse întâlnire la Castrodeza şi, de acolo, aveau să se ducă în celelalte sate. Însă la Castrodeza don Bernardo o cunoscu pe Petra Gregorio, o fată sfioasă, cu ochi albaştri şi iscoditori, zveltă la trup,

îmbrăcată modest şi cu o coadă împletită cu grijă, care îi păru ademenitoare în contrast cu sărăcia austeră a mobilelor din casă. Familia îi plăcu lui don Bernardo şi se înţelese cu María de las Casas că va avea nevoie de o săptămână ca să aranjeze locuinţa şi apoi va veni îndată după Petra.

La sfârşitul lui noiembrie, don Bernardo se duse la Castrodenza şi, după o oră de la sosire, cu Petra Gregorio pe crupa calului şi o legătură cu bietele-i lucruşoare în poală, apucă pe drumul de întoarcere înainte de căderea întunericului. Turmele se adunau pe izlaz şi, la mai puţin de o leghe de Ciguñuela, din tufele de grozamă îşi luă zborul un stol de stăncuţe. Don Bernardo încercă în mai multe rânduri s-o facă pe fată să vorbească, dar fără sorţi de izbândă. Petra Gregorio călărea ca o amazoană, adaptându-se cu iscusinţă la mişcările calului şi, la răstimpuri, scotea câte un suspin chinuit. La Simancas se înnoptă de-a binelea, aşa cum dorea don Bernardo şi, când trecură podul peste Pisuerga, o întrebă dacă mai fusese la Valladolid. Răspunsul nu-l surprinse – nu fusese niciodată – şi nu-l surprinse nici faptul că în scurtă vreme fata recunoscu că are optsprezece ani. Don Bernardo izbutise s-o facă să vorbească, dar, când descălecară în Plaza de San Juan şi-i arătă casa în lumina lămpii, ea suspina mai departe. Nu-i era frică. A recunoscut-o în faţa lui cu toată hotărârea şi asta l-a făcut să se simtă uşurat. Apoi a aşezat-o pe băncuţă şi a ajutat-o să-şi dea jos cojocul pe care şi-l pusese pentru drum. De la o vreme, se tot străduia să-şi trezească iar poftele, căci până atunci nu simţise pentru fată decât milă. Era atât de ascultătoare, de tăcută, de resemnată, că don Bernardo Salcedo se întreba ce simţea oare Petra Gregorio în momentele acelea, tristeţe, dor sau dezamăgire? Chipul nu îi trăda nicio emoţie şi, când don Bernardo îi spuse că locuinţa aceea era închiriată şi avea vecini, deasupra, dedesubt şi în părţi.

Petra zâmbi şi ridică din umeri. Apoi, don Bernardo făcu o încercare stângace s-o îmbrăţişeze, dar rigiditatea ei şi un uşor iz de ied îl făcură să se dea înapoi. Prin asociaţie de idei o duse în încăperea unde se afla cada de alamă şi-i explică cum se foloseşte. Trebuie să se îmbăieze, îi spuse, cel puţin o dată pe săptămână; şi în fiecare zi, fără greş, să-şi spele picioarele şi şezutul. Fata încuviinţa fără a înceta să suspine. Don Bernardo îi mai arătă şi dulapul cu alimente şi o lăsă singură.

Se întoarse s-o vadă a doua zi, spre seară. Credea că Petra Gregorio mai scăpase de tristeţe, dar o găsi cu aceleaşi haine ca în ajun, plângând neconsolată pe un scăunel la bucătărie. Nu mâncase. Alimentele din dulap erau neatinse. Salcedo o îndemnă să iasă din casă, dar ea îşi trăgea broboada pe ochi ca o băbuţă.

— Mă tot gândesc la satul meu, don Bernardo. N-am ce să fac.

Don Bernardo îi vorbi serios. Îi spuse că nu se mai poate s-o ducă aşa, că trebuie să prindă curaj, că atunci când îşi va alunga tristeţea aveau să petreacă împreună ceasuri frumoase, însă când veni iar s-o vadă peste o zi o găsi plângând molcom, în acelaşi loc unde o lăsase. Atunci începu Bernardo Salcedo să admită că dăduse greş şi că trebuie să trimită de urgenţă după María de las Casas să vină s-o ia.

Însă în seara următoare o găsi schimbată. Încetase cu plânsul şi îi răspundea cum se cuvine la întrebări. O cunoscuse pe vecina din faţă, care era din Portillo, şi era măritată cu un ucenic care lucra la un tâmplar de mobilă de lux. Amândouă depănaseră amintiri despre satele lor şi dimineaţa trecuse într-o clipită. Petra Gregorio se arătă mai puţin ţeapănă şi ursuză, chiar şi atunci când don Bernardo încercă s-o îmbrăţişeze. O îndemnă din nou să iasă în oraş, să meargă prin prăvălii, la biserică la novena de San Pablo, unde venea multă lume. Şi, într-un moment

neaşteptat de înduioşare, îi dădu cinci ducaţi strălucitori să-şi cumpere haine. Gestul acela a fost argumentul definitiv. Petra îngenunche şi începu să sărute de mai multe ori mâna binefăcătoare. Don Bernardo o ajută să se ridice:

— Trebuie să-ţi cumperi o tunică nouă, fuste elegante şi o rochie cu volane transparente la gât; şi apoi inele, brăţări, mărgele, care să-ţi împodobească trupul frumos, zise.

Fetei îi străluceau ochii albaştri, ochii aceia care, în zilele din urmă, îl făcuseră pe don Bernardo să creadă că aveau să se stingă de atâtea lacrimi. „La urma urmelor, Petra Gregorio e ca toate femeile” se gândi el. La un moment dat, o văzu atât de zâmbitoare şi însufleţită încât îi trecu prin cap s-o ducă în patul cel mare, cumpărat pentru ocazia asta, dar apoi hotărî să aştepte mai bine până a doua zi: cu hainele noi şi cu podoabe, fata avea să fie mai deschisă şi mai darnică.

O găsi îmbrăcată într-o rochie simplă, cu decolteu adânc, ce lăsa să se ghicească, sub volanele transparente, rotunjimea sânilor. Purta un colier mare, cercei ieftini şi brăţări zornăitoare. Când îl văzu intrând, îşi ridică zâmbitoare braţele, venindu-i în întâmpinare. Vechea dorinţă, dispărută în ultima săptămână, părea că pune iar stăpânire pe don Bernardo:

— Te simţi bine, fetiţo? O întrebă, lăsându-şi pelerina scurtă în mâinile ei. O luă de talie: Eşti foarte frumoasă, Petra. Te-ai îmbrăcat foarte bine. Ea îl întrebă dacă îi place, spunându-i *Domnia Voastră.* Oh, Domnia Voastră! Zise el. Trebuie să nu-mi mai spui aşa. Să-mi spui Bernardo. Fata zâmbea cu un aer năzdrăvan şi atunci lui îi veni în minte o idee strălucită: ce-ai zice dacă tăticul ţi-ar arăta cum se foloseşte cada? Ea îi mărturisi că se îmbăiase în ajun. Nu contează, nu contează, nici nu e rău să faci baie în fiecare zi, fata mea, orice ar spune medicii.

O ţinea de mijloc ducând-o de-a lungul coridorului şi se opri în bucătărie. Îi arătă un vas plin cu apă de lângă dulap şi o puse să încălzească un sfert din el. Când apa a fost gata, don Bernardo puse în joc tehnica aceea care, în anii tinereţii, nu-i dăduse niciodată greş când trebuia să dezbrace o fată. Mai întâi îi dădu jos, încetişor, podoabele, punându-le alături, apoi tunica, juponul şi corsajul. Aşteptă puţin înainte de a-i scoate şi rufăria de corp. Se purta cu ea de parc-ar fi fost o fetiţă şi îşi zicea lui însuşi „tăticul”.

— Tăticul o să-ţi scoată acum guleraşul, dar înainte trebuie să te bagi în cadă. Petra dădu să între uşurel în cada de alamă. Ţinând-o goală în braţe, o sărută înainte de a o aşeza în cadă. Continuă s-o sărute tot mai apăsat. Fata era tot mai înfierbântată, îl muşca, braţele ei îi strângeau cu putere gâtul. Acum să fii cuminte şi să-l laşi pe tăticul să te spele bine, spunea cu voce mieroasă, pe când îi săpunea sânii care-i alunecau printre degete precum peştii. Plini de spumă, îşi căutau gura ca doi nebuni.

Dintr-odată, o ridică punând-o pe prosopul mare, alb, apoi o luă pe sus. Se îndreptă spre dormitor cu povara-i preţioasă şi când, odată întinşi în pat, o întrebă dacă era prima oară că se culcă cu un bărbat, Petra Gregorio îi răspunse senină că da.

IV

— Trăiesc tihnit, într-adevăr. Ce mai pot să-mi doresc?

Aşa le spunea don Bernardo Salcedo, zâmbitor, tovarăşilor de pahar, ultimii clienţi din cârciuma lui Dámaso Garabito, care nici n-apucaseră să-l întrebe de sănătate, dar şi crescătorilor de vite şi mandatarilor care veneau din Páramo şi-l întâlneau hoinărind prin oraş sau cunoscuţilor adunaţi ca de obicei să stea la taifas în Plaza del Mercado şi pe străzile vecine, când veneau să-i strângă mâna. De luni de zile nu mai avea nicio bătaie de cap şi se simţea destul de mulţumit. Petra Gregorio, în privinţa căreia a fost pe punctul să desfacă înţelegerea cu María de las Casas, se dovedise a fi o amantă fără seamăn. Nu era numai inimoasă şi graţioasă, ci şi seducătoare şi expeditivă. Săptămâna de adaptare după sosirea ei în oraş, atât de chinuitoare şi dificilă, fusese lăsată în urmă. Acum, Petra Gregorio se arăta frivolă, impudică şi serviabilă. Dar nu era o fiinţă supusă, gata oricând să ţină seama de dorinţele protectorului său, ci o femeie impulsivă, plină de imaginaţie, luând adesea iniţiativa. Din pricina asta, chiar dacă don Bernardo recunoştea în faţa tovarăşilor de pahar că trăia tihnit, cuibul de dragoste pe care-l făcuse pentru Petra în Plaza de San Juan era destul de agitat. O vizita în fiecare seară şi aproape că nu era zi în care Petra să nu-l aştepte cu vreo surpriză. Don Bernardo se lăuda pentru lecţiile sale. În cinci zile preschimbase o pisicuţă într-o panteră pătimaşă. Petra era mai presus decât îşi imaginase: o adevărată minune în arta amorului. Într-o seară îl primea aproape goală, abia acoperită de voaluri şi, în cealaltă, se ascundea în camera întunecată, având pe ea doar sumara lenjerie fină cumpărată de la prăvălia de pe strada Tovar, şi-l primea miorlăind uşurel de îndată ce-i auzea paşii pe coridor. Imediat îşi scotea tot de pe ea şi fugea prin casă goală, sprintenă, punând mobilele între ea

şi urmăritorul ei care o ruga, gâfâind, să se oprească.

— Pun rămăşag că nu mă prinzi, tăticule, pun rămăşag, stăruia ea.

Îi spunea „tăticule” cum se botezase el însuşi în ziua în care o cucerise. „Bine ai venit, tăticule; pe mâine, tăticule; tăticule, de ce nu-i cumperi fetiţei un colier de mărgele de piatră?” „Veşnic tăticule.” Salcedo se excita numai auzind că-i spune aşa. În fiinţa ei exista o maliţie naturală pe care, cu un gest abia schiţat, o prefăcea în seducţie tulburătoare. Şi, lucrurile stând astfel, don Bernardo se arăta generos, scotea ducaţii cu dărnicie, purtare surprinzătoare pentru el, care fusese mereu econom pe când trăia doña Catalina. Dar Petra Gregorio folosea inteligent banii, ba chiar îi administra cu zel şi pricepere. Se îmbrăca, îşi lua bijuterii, cumpăra mobile frumoase, împodobea casa cu perdele vaporoase şi inimoase draperii grele. Don Bernardo recunoştea că Petra e amanta pe care şi-a dorit-o dintotdeauna. Până când, într-o bună zi, l-a rugat să se mute.

— Cartierul ăsta nu-i demn de tine, tăticule, aici locuiesc doar meşteşugari şi oameni necioplţi, îi zise.

Şi el a înţeles că Petra era în cartier ca un trandafir pe o grămadă de băligar. O duse pe strada Mantería, într-un apartament nou, în casa unei familii. Petra câştiga astfel nu numai ca spaţiu, ci şi ca rang şi prestigiu. Era o stradă îngustă, e drept, ca aproape toate din oraş, dar centrală, cu pavaj şi vecini distinşi. Mijloacele de seducţie ale Petrei se înzeciră în noul cămin. Salcedo petrecea seri întregi urmărind căprioare în călduri sau dând fuga la strigătele „Tăticule, tăticule, m-am rătăcit!” Siestele reconfortante despre care vorbea la cârciumă se preschimbau de fapt, seară de seară, în adevărate exerciţii de gimnastică.

Uneori, singur acasă, pe Corredera de San Pablo, se desfăta evocând măiestria Petrei, resursele nebănuite ale imaginaţiei ei perverse. Şi, comparându-le cu virtuţile

timidei şi ruşinoasei fete pe care o găsise la Castrodeza, ajungea la concluzia că el e un maestru desăvârşit în arta voluptăţii, iar ea – o elevă extrem de înzestrată. Numai aşa se explică faptul că ţăranca necioplită adusă din Páramo pe crupa calului său, suspinând, cu opt luni în urmă, a putut ajunge nu numai la actualul grad de lascivitate, ci şi la eleganţa naturală pe care ştia s-o arate în anumite ocazii. Don Bernardo era atât de mândru de sine încât, nefiind în stare să păstreze discreţie în privinţa aventurilor lui şi a purtării voluptuoase a fetei, într-o dimineaţă se destăinui angajatului său, Dionisio Manrique, la depozit. Dionisio ascultă confidenţele patronului cu aviditatea cam alunecoasă a muieraticului împătimit, dar păstră pentru sine comentariile despre subiect. Şi astfel, don Bernardo reuşi să-şi sporească orele de plăcere prin simpla descriere amănunţită a acestora. Doar înşirând zburdălniciile Petrei care, inevitabil, se terminau în pat, i se stârnea iar dorinţa aprigă, pregătindu-se pentru vizita din acea seară, în vreme ce Dionisio îl asculta cu gura căscată, înnebunit. Iar Federico, mutul care făcea comisioane, văzând expresia desfrânată a lui Manrique se tot întreba ce-or fi punând la cale cei doi bărbaţi de au ochii aşa tulburi şi gesturile vulgare.

În schimb lui Ignacio, cu care se întâlnea ca de obicei în fiecare seară după ce se întuneca, nu-i făcea astfel de destăinuiri. Dimpotrivă, se străduia să apară în faţa lui cu distincţia şi respectul cu care se mândrise întotdeauna familia Salcedo. Ignacio era oglinda în care se privea oraşul acela din Castilia. Om învăţat, judecător la Cancelaria Regală, latifundiar, titlurile şi proprietăţile lui nu reuşeau să-l facă să se ţină departe de cei nevoiaşi. Făcea parte din Confreria Milosteniei, în fiecare an dădea câte o bursă la cinci orfani, pentru că socotea că a-i ajuta pe săraci să înveţe era pur şi simplu o faptă pe placul Domnului. Însă le dăruia semenilor nu numai bani, ci şi

străduania sa personală. Ignacio Salcedo, cu opt ani mai tânăr ca don Bernardo, cu faţa trandafirie şi fără barbă, vizita lună de lună spitalele, şi în ziua aceea dădea de mâncare bolnavilor, le făcea paturile, golea scuipătoarele şi îi îngrijea toată noaptea. Pe deasupra, don Ignacio Salcedo mai era şi protectorul principal al Colegiului cu internat al Copiilor Găsiţi, care se bucura de prestigiu în oraş, putând fiinţa din donaţiile locuitorilor. Dar, nemulţumindu-se cu toate astea, cu activitatea lui profesională la Cancelarie şi cu operele de caritate, don Ignacio mai era şi omul cel mai bine informat din Valladolid, nu atât în legătură cu măruntele incidente din oraş, ci mai cu seamă cu evenimentele naţionale şi din străinătate. În ultima vreme, ştirile erau atât de bogate că don Bernardo Salcedo, mergând spre casa fratelui, pe străzile Mantería şi Verdugo, se tot întreba: Ce s-o mai fi întâmplat astăzi? Nu stăm oare pe craterul unui vulcan? Fiindcă don Ignacio era foarte direct în felul lui de a fi, nu încerca niciodată să vorbească mai pe ocolite. De aceea don Bernardo, deşi se arăta prea puţin pasionat de politică şi de problemele ţării, era informat punctual asupra lamentabilei realităţi spaniole. Neliniştea tot mai mare din oraş, ostilitatea populaţiei faţă de flamanzi, neînţelegerile cu regele erau realităţi vădite, fapte care, asemeni bulgărilor de zăpadă, se rostogoleau, crescând întruna şi ameninţând să distrugă tot ce-ar găsi în cale. Până când, într-o seară de primăvară, s-a întâmplat un adevărat cutremur, chiar dacă vocea lui don Ignacio n-a tremurat când a povestit evenimentele:

— L-au omorât pe procurorul Rodrigo de Tordesillas la Segovia. Era în cârdăşie cu flamanzii[13]. Juan Bravo s-a pus

13 Situaţia politică a Spaniei la începutul secolului al XVI-lea era instabilă, din cauza venirii la tron a unui rege străin, Carol I (viitorul Carol al V-lea), care soseşte din Flandra, în 1517, în Asturias, iar în 1518 intră în Valladolid, capitala Spaniei din acea epocă, stabilindu-şi aici Curtea alcătuită din nobilii şi clericii flamanzi ai suitei sale. Acest

în fruntea răsculaţilor şi acum organizează Comunităţi în oraşele din Castilia. Pretutindeni au izbucnit răzmeriţe şi tulburări. Cardinalul Adriano vrea să se reunească aici, la Valladolid, Consiliul Regenţei, dar poporul se împotriveşte.

Don Bernardo respira anevoie. De mai multe săptămâni, observase cum îi creştea pe pântece un colac de grăsime. Se uita la Ignacio, aşteptând parcă de la el o soluţie, dar fratelui său nu-i stătea gândul la aşa ceva. În seara următoare, îi arătă un pamflet găsit la poarta San Pablo: „NU SUBVENŢIILOR! REGELE ÎN CASA LUI ŞI FLAMANZII ÎN ALOR!” Mai multe predici în diferite biserici din Valladolid vorbiseră despre aceeaşi problemă: regele trebuie să rămână în Spania şi flamanzii să se întoarcă în ţara lor; oraşele ar trebui să se înţeleagă direct cu regele, fără mijlocirea clerului şi a nobililor.

— Sunt exigenţe foarte dure. Îţi dai seama, frate? Îl întreba don Ignacio.

În douăzeci şi patru de ore veştile se învecheau, iar don Bernardo şi don Ignacio se întâlneau din nou acasă la cel din urmă: — Regaliştii au incendiat Medina. În Plaza del Mercado lumea se strângea azi-dimineaţă la strigătul „Trăiască libertatea!” Sunt şi câţiva nobili printre ei, dar majoritatea sunt oameni ai legii, orăşeni şi intelectuali. Poporul, ca de obicei, n-a fost consultat, dar le urmează sfaturile acestora, spumegând de indignare.

În aceeaşi seară, mulţimea, ignorantă şi turbată, dădu foc caselor consilierilor care aprobaseră subvenţiile pentru rege. A fost o noapte plină de larmă şi tulburări. Don Bernardo ieşise în stradă la timp ca să vadă cum ardea reşedinţa lui Rodrigo Postigo şi cum acesta fugea prin spate, dând înnebunit pinteni calului şi caldarâmul scânteind sub copitele lui. În zori, se înfiinţară la el acasă

---

fapt a stârnit nemulţumirea nobililor din Castilia, care avea să se transmită curând şi păturilor de jos; acestea se răscoală, declanşând Războiul Comunităţilor din Castilia (1520–1522).

fratele lui – Ignacio –, Miguel Zamora şi alţi oameni ai legii, ca să-i ceară să le dea caii lui pentru confruntarea iminentă. Contele de Benavente se înverşunase împotriva satelor Cigales şi Fuensaldaña şi lumea se temea de o bătălie. Don Bernardo şovăia, se lăsa rugat. De ce să-l trimită pe Lucero, calul lui nobil, în viesparul ăla?

— Trebuie să facem ceva, Bernardo, orice, numai să nu ne lăsăm zdrobiţi.

Don Bernardo, puţin ruşinat de temerile lui, cedă în cele din urmă, bine, să ia calul. Lucero s-a întors teafăr la asfinţit, dar Valiente[14] a murit într-o vie de la Cigales. Ignacio venise cu Miguel Zamora pe crupa lui Lucero şi amândoi intrară în casa lui Bernardo şi băură câteva căni cu vin de Rueda ca să-şi vină în fire. Fusese cu neputinţă să se ţină piept poporului care nu înţelesese nimic, în afară de ameninţările contelui de Benavente. Nu contaseră nici rangul lui, nici averea şi nici autoritatea. Castelul lui din Cigales fusese luat cu asalt de gloată şi prădat. Tablourile, hainele, mobilele de preţ, arse pe izlaz de mulţimea turbată. În împrejurimi s-a produs un schimb de focuri cu o mică trupă a cardinalului, şi Valiente, onorându-şi numele, căzuse pe câmpul de bătălie.

Don Bernardo asculta cutremurat poveştile acestea, care îl priveau atât de aproape. Nu era un bărbat viteaz şi chemările înflăcărate la luptă, departe de a-l îmboldi, îl descurajau.

A doua zi, îi povestea Petrei Gregorio ultimele noutăţi. În momentele decisive, ca acela al asaltului castelului, fata aplauda de parc-ar fi asistat la o bătaie între buni şi răi. Ea se declară, ca întotdeauna, împotriva flamanzilor. Bernardo, surprins, o întrebă ce are împotriva lor.

— Vor să poruncească aici, asta o ştiu şi curcile, îi răspunse ea.

Era cu totul nepotrivit ca Petra Gregorio să vorbească

14 Viteazul

de subiectele acestea grave cu sânii goi, doar cu colierul de mărgele de piatră şi chihlimbar dăruit de el. Dar povestea se repeta fără greş în fiecare zi, în cele două case: Ignacio îl copleşea cu veşti şi zvonuri la el acasă, şi Bernardo, la rândul său, le deşerta în chip neprotocolar în cea a amantei.

Aşa află Bernardo de expulzarea nobililor din Salamanca de către Maldonado, de constituirea acelei Junte Sfinte la Ávila – pentru a uni mişcările populare –, de vizita particulară a lui Padilla, Bravo şi Maldonado[15] la regina-mamă la Tordesillas şi de faptul că au fost primiţi cu căldură. Dar, pe nesimţite, veştile începură să capete o întorsătură mai puţin optimistă: regele refuzase să primească în Germania o delegaţie a rebelilor şi aceştia se întorseseră ruşinaţi şi jigniţi. Comunităţile ajunseseră să nu se mai înţeleagă între ele, chiar şi cele din Andaluzia îi părăsiseră şi trecuseră sub comanda regelui… Don Bernardo îşi asculta netulburat fratele şi se gândea: astăzi, ca întotdeauna, a lipsit organizarea; idealurile sunt amestecate şi prost definite. Oraşele s-au dat pe mâna nobililor de rangul al doilea şi cei din primul au profitat de situaţie. Pentru asta l-am sacrificat eu pe Valiente, calul meu nobil? Însă Ignacio continua implacabil, dând amănunte despre tragedie: după ce a prezentat regelui o petiţie cu jignirile îndurate, Junta încerca s-o scoată pe doña Juana din Tordesillos şi să-i spânzure la Medina pe membrii Consiliului. Comunităţile şi regele se înfruntaseră pe câmpul de bătaie la Villalar, şi acestea fuseseră înfrânte. Un adevărat măcel: peste o mie de morţi. Padilla, Bravo şi Maldonado fuseseră decapitaţi.

Oraşul s-a cufundat în tristeţe. Soldaţii se întorceau lihniţi de foame, cu caii răniţi, iar pedestraşii, dezarmaţi şi în zdrenţe, treceau pe Corredera în drum spre San Pablo.

15 Juan de Padilla, Juan Bravo şi Francisco Maldonado, conducători ai răsculaţilor în timpul Războiul Comunităţilor din Castilia.

Păreau rătăciţi, umblând în voia sorţii. În seara aceea, adunarea meşteşugarilor din Plaza del Mercado părea că se ţine în surdină, iar pe străzi oamenii mergeau cu capul plecat, fără să ştie pe cine să învinovăţească pentru înfrângere. Printre ei era şi Bernardo Salcedo, întristat însă şi mulţumit că, în sfârşit, totul s-a terminat. A găsit-o pe Petra Gregorio într-o postură singulară: în picioare, în dreptul uşii, îmbrăcată cu o bluză neagră şi o fustă desfăcută în faţă, cu pieptul gol în decolteul adânc, fără colierul de mărgele de piatră. Avea lacrimi în ochi când i-a spus:

— Tăticule, am fost învinşi!

Bernardo Salcedo o îmbrăţişă cu duioşie. Îmboldit de nesecatele-i pofte desfrânate, ascundea o tandreţe ce arareori ieşea la iveală. Pe neaşteptate, îşi scoase pelerina scurtă şi o puse pe spătarul unui scaun. Se duse spre ea:

— Oh! Spuse, femeile frumoase n-ar trebui să se amestece în treburile astea murdare.

O îmbrăţişă iar, şi ea profită de apropiere ca să-şi scoată piciorul gol prin crăpătura fustei şi să şi-l bage între coapsele lui puternice. Don Bernardo, surprins, zise:

— Ce faci? Ce vrei?

Ea se desprinse din îmbrăţişare şi-şi dădu jos bluza, scoţându-şi-o pe cap. N-avea nici cămaşă şi nici corset. Era goală. Îşi desfăcu din talie fusta care îi alunecă la picioare. Izbucni în râs, luând-o la fugă, uşoară, pe coridor:

— Tăticule, aşa trebuie să ne lepădăm de necazuri! Pun rămăşag că nu mă prinzi!

El fugea greoi, lovindu-se de mobile şi, cu toate că era stăpânit de o dorinţă aprigă, nu-şi putea scoate din cap nestatornicia fetei. Plânsese oare cu adevărat sau urmărise numai să-i stârnească poftele? Îl încerca din nou îndoiala: cum era de fapt firea Petrei Gregorio? O cunoştea bine sau nu ştia despre ea decât că e învăluită în mister? Se apucară să se joace iar de-a v-aţi ascunselea şi, atunci

când el, în cele din urmă, o prinse în camera întunecoasă şi o întinse jos pe covor, printre obiectele din jur, ea i se dărui fără a opune rezistenţă.

Patima lascivă pe care Petra i-o stârnea i-a abătut atenţia de la devoţiunea lui de dinainte pentru Minervina. O vedea puţin. Încă şi mai puţin îl vedea pe Cipriano, care împlinise între timp trei ani. Dar pe 15 mai 1521, în casa de la numărul 5 de pe Corredera de San Pablo se întâmplă ceva neaşteptat, care îl puse din nou în legătură cu fata. Tânăra Minervina, generoasa doică cu sânii micuţi, a încetat brusc să mai aibă lapte. Din ce pricini? În aparenţă nu existau. Minervina dormise bine, cinase ca de obicei, nu făcuse niciun fel de efort fizic. Pe de altă parte, evenimentele grave din stradă n-o afectau şi nici nu suferise vreo emoţie profundă care să explice fenomenul. Pur şi simplu copilul refuza să se mai atingă de sân şi, când ea şi-l strânse cu degetele, văzu că nu mai are lapte. Izbucni atunci în plâns. Îi făcu copilului nişte supă de pâine şi i-o dădu, apoi se spălă pe faţă în lighean şi se pregăti să dea ochii cu don Bernardo:

— Am ceva important să-i spun Domniei Voastre, zise ea cu umilinţă. Aşa, dintr-odată, nu mai am lapte.

Ştia prea bine că laptele fusese, pe când trăia răposata, raţiunea pentru care fusese angajată. El stătea şi citea o carte nouă pe care o închise, şi o puse alături pe masă când auzi vocea fetei.

— Ei, laptele, laptele, bineînţeles! Zise şi adăugă, cu gândul aiurea: Bănuiesc că or mai fi şi alte mijloace pe lângă lapte ca să creşti un copil.

Minervina se gândi la supa de pâine pe care tocmai i-o dăduse lui Cipriano şi răspunse simplu:

— Sigur că da, şi aflaţi, Domnia Voastră, că la mine-n sat niciun copil n-a murit de foame, şi unde mai pui că n-avem nici medici şi nici bărbieri care să-i îngrijească.

Don Bernardo luă din nou cartea de pe masă. Pentru el,

incidentul se încheia aici. Văzând însă că fata se uita la el, dornică să mai audă ceva, adăugă, ridicându-şi capul:

— Am schimbat o doică pe o dădacă. Asta-i toată treaba.

Minervina se întoarse la bucătărie radioasă. Nu se schimbase nimic: „Nu mai plec, coană Blasa, rămân cu copilul”. Stăpânul a înţeles. Luă băieţelul de mâini şi-l făcu să joace în ritmul cântecului pe care începuse să-l fredoneze. Apoi se aplecă şi-i acoperi faţa cu sărutări zgomotoase. Şi astfel, viaţa lui Cipriano îşi urmă cursul. Dimineţile, pe timp frumos, ieşea la plimbare cu dădaca, adesea în centru, ca să se uite prin piaţa de legume şi pe la vitrinele prăvăliilor de sub arcade, şi alteori pe Espolón sau pe Prado de la Magdalena, ca să ia aer. Joia, dimineaţa târziu, poştalionul lui Jesús Revilla îi ducea la Santo venia, împreună cu alţi călători, şi petreceau acolo ziua la părinţii Minervinei. Copilul era fascinat de călătoriile astea cu poştalionul, de scuturături, de trapul greoi al catârilor, de gropile adânci de pe drum, când el se rostogolea până la plasa de sfoară din spate, ţipând vesel. Câte o femeie care mergea şi ea în sat îl privea cu teamă, dar Minervina o liniştea spunându-i: „Copilul ăsta e ca o sfârlează”. Şi râdea, ca să arate că incidentul era cu totul neînsemnat. Mai târziu, la Minervina acasă, Cipriano se juca împreună cu copiii vecinilor. Îi plăceau casele acelea scunde, cu pământ bătătorit pe jos, dar curate, cu puţin mobilier, cel mult două băncuţe, un dulap, o masă de brad pe care se mânca şi, în odăile din fund, două paturi de fier negru unde se culcau cei din familie.

În prima zi, mama Minervinei se minună de cât era de mic:

— Copilul ăsta-i aşa de slab, că nu pare dintr-o casă bogată, spuse.

Însă fata sări în sus, apărându-l de parc-ar fi fost al ei:

— Nu-i slab, mamă, dar are oscioare de peşte în loc de oase, cum zice surata mea. Apoi, când micuţul începu să se

învârtească prin colţuri ca o sfârlează, fata, foarte mândră, adăugă: e puternic, mamă. La cinci luni se ridica în poala mea ca să apuce ţâţa, şi la nouă mergea. N-am văzut niciodată aşa ceva.

Cipriano se simţea liber şi fericit în sat. Alerga în toate părţile, cu prieteni de vârsta lui şi, uneori, se apropiau de casa lui Pedro Lanuza, zugrăvită în galben, şi băteau în cratiţe făcându-i în gura mare pe cei dinăuntru „eretici" şi „iluminaţi". Fetele lui Pedro Lanuza, mai ales Olvido, se iveau în poartă cu făcăleţul în mână, ameninţându-i că-i rupe în bătaie.

La întoarcerea acasă cu poştalionul, copilul şi Minervina povesteau despre toate astea la bucătărie, iar coana Blasa întreba: — Încă se mai duce sâmbăta Pedro Lanuza la Francisca Hernández?

— Mă rog, coană Blasa, o lămurea Minervina, înţelegeţi-mă, ei n-o fac din răutate, aşa e religia lor.

Şi coana Blasa adăuga:

— Într-una din zile o să mă duc la cucoana asta să încerc să-i văd.

Înţărcarea lui Cipriano a influenţat, cum era de aşteptat, corpul Minervinei. Sânii ei, micuţi de la natură, se mai micşorară puţin, se strânseră, în vreme ce trupul îi înflorea şi membrele îşi căpătau iar supleţea felină încetinită în timpul alăptării. Obsedat de sex, lui don Bernardo nu-i scăpă această uşoară metamorfoză. Ochii lui se aţinteau asupra fetei când apărea la etajul lui şi o urmăreau cu plăcere şi fără răgaz. Câteodată, când ea ducea în mână vreun obiect fragil de faianţă sau porţelan şi se temea să nu-i verse conţinutul, paşii îi deveneau mărunţi de tot, iar ritmul în care-şi unduia şoldurile era încântător. Copilul se ţinea după ea pretutindeni. De când începuse să meargă, petreceau multe ceasuri în odăile de sus, unde dormeau, dar şi la etajul principal, ceea ce sporea posibilităţile de a se întâlni cu tatăl lui şi, ori de câte ori se întâmpla aşa,

Cipriano se ascundea după fusta fetei de parcă l-ar fi văzut pe diavol. Ea îl întreba apoi în bucătărie: Nu-l iubeşti deloc pe tăticul? Nu, Mina, îmi face frig. Ce lucruri spui! Foarte frig? Şi micuţul îi destăinuia că tot aşa de frig ca atunci când îngheţa fântâna de la Espolón şi el se urca acolo să patineze.

Atracţia exercitată de fată asupră-i şi nepăsarea lui faţă de băiat distruseră până la urmă sensibilitatea lui don Bernardo. Cu timpul, începu să creadă că reacţia lui când Minervina n-a mai avut lapte n-a fost prea inteligentă. Vestea îl lăsase indiferent şi se arătase prea slab, neştiind să profite de situaţie. Fusese bun ca un tată şi din cale-afară de îngăduitor. Din pricina asta acum, ori de câte ori îl vedea pe Cipriano ascunzându-se după fusta ei, îşi zicea că se cuvine să-şi arate autoritatea de părinte şi stăpân, şi cu el, şi cu ea. Fata îşi asuma prea multe atribuţii faţă de micuţ. Trebuia s-o disciplineze. Hrănindu-se din propria-i ranchiună, don Bernardo medita, întrebându-se care e cea mai bună hotărâre pe care s-o ia. Crud, ca toţi bărbaţii muieratici şi timizi, visa la o soluţie himerică şi care s-o îndurereze pe fată. Astfel, într-o dimineaţă când ea schimba apa florilor din salon, cu Cipriano ţinându-i-se de fustă, adoptă o mină gravă, întrebând-o dacă socotea că una dintre datoriile ei e să-l despartă pe copil de părinte. Minervina lăsă vaza cu flori pe consolă şi se întoarse surprinsă:

— Ce vrea să spună Domnia Voastră? Copilul simte afecţiune pentru cine are grijă de el. E ceva firesc.

Don Bernardo îşi drese vocea. Se uită la Minervina, care ascundea copilul în spatele ei, cu privirea încruntată, autoritară:

— De ce îţi dai atât silinţa să faci ceva groaznic: să îndepărtezi un copil de tatăl lui? E drept că împrejurările în care s-a născut copilul ăsta n-au fost favorabile ca să trezească în mine dragostea faţă de el. Într-un anume fel,

el şi-a omorât mama. Dar aş fi putut uita totul, dacă ar încerca în vreun chip să-mi arate că mă iubeşte. De ce trebuie ca dumneata şi copilul să complotaţi împotriva mea?

Cu toate că nu reuşea să înţeleagă prea bine ce vrea să spună stăpânul, Minervina simţi cum i se împăienjenesc ochii de lacrimi. Copilul, plictisit de nemişcarea fetei, apăru de după fusta ei.

— Cred că vă înşelaţi, spuse ea. Eu vreau tot binele micuţului, dar văd că Domnia Voastră nu faceţi nimic să-l atrageţi.

— Să-l atrag? Să-l atrag eu? Fapta asta bună nu-i de căderea mea. Dumneata trebuie să-l înveţi spre cine să-şi îndrepte afecţiunea, ce anume este bine şi ce este rău. Dar dumneata te-ai mulţumit să înlocuieşti suptul cu supa de pâine şi asta nu-i de ajuns.

Minervina plângea fără să se mai ascundă. Îşi scoase din mâneca largă a rochiei o batistă minusculă şi-şi şterse ochii. O senzaţie ascunsă de triumf îl cuprindea pe don Bernardo. Se aplecă spre fată fără să se ridice din fotoliu:

— Ai încercat să-l înveţi pe zăpăcitul ăsta mic să-şi respecte tatăl? Crezi într-adevăr că drăcuşorul mă respectă cu felul în care se poartă adesea cu mine?

Se ridică în cele din urmă din fotoliu, prefăcându-se că e dominat de o furie pe care n-o simţea, şi-şi luă fiul de ureche:

— Ia vino aici, domnişorule! Şi-l trase lângă el.

Copilul, scos din ascunzătoare, o vedea pe Minervina plângând şi, de cum îşi întoarse ochii spre figura bărboasă a părintelui, rămase încremenit, ţeapăn, tremurând. Minervina se uita acum la el, copleşită de milă, dar nu îndrăznea să facă un pas în apărarea lui. Don Bernardo continua să-l tragă de ureche pe micuţ.

— Ai să-mi spui, domnişorule, de ce nu-ţi iubeşti tatăl?

Fata făcu un efort:

— Nu-l mai chinuiţi! Strigă. Îi e teamă de Domnia Voastră. De ce nu încercaţi să-i cumpăraţi o jucărie?

Întrebarea aceea simplă îl dezarmă pentru scurt timp pe don Bernardo. În momentul acela de şovăială, copilul fugi spre ea, Minervina îngenunche şi amândoi se îmbrăţişară plângând. Don Bernardo se simţea neputincios în faţa lacrimilor, scenele melodramatice îl enervau, iar cuvintele de iertare îl dezgustau, mai ales când făceau să scadă tensiunea unei scene pe care el o dorea încordată. Alese un deznodământ spectaculos. Fără să-şi ia ochii de la cei doi, îmbrăţişaţi în genunchi pe covor, ca nişte îndrăgostiţi, străbătu salonul cu paşi mari, intră în birou şi trânti zdravăn uşa. Minervina stătea mai departe îmbrăţişând copilul, amestecându-şi lacrimile şi şoptindu-i la ureche: „Tăticul s-a supărat, Cipriano; trebuie să-l iubeşti puţin. Dacă nu, o să ne gonească de acasă”. Micuţul o luă de gât cu putere: „Şi o să ne ducem la a ta? Întrebă. Eu vreau să merg la casa ta, Mina.44 Ea se ridică, cu el în braţe; îi murmură la ureche: „Tăticul şi mămica Minei sunt săraci, scumpule, nu ne pot da de mâncare în fiecare zi.”

În ce-l priveşte, don Bernardo fusese satisfăcut de toată scena. Faptul că făcuse să plângă nişte ochi care-l dispreţuiseră atât de mult însemna o revanşă. Însă când i-a povestit lui Ignacio nu i-a spus adevărul, s-a mulţumit să-şi mascheze răzbunarea în virtute: cu fiinţe de teapa asta n-are niciun rost să apelezi la a patra poruncă, a decretat. Ignacio, drept şi temerar, făcu aluzie la răceala lui faţă de copil de când venise pe lume şi don Bernardo insistă din nou că, indiferent dacă-i place sau nu, Cipriano nu e decât un mic paricid. Ignacio îi răspunse, ca şi altădată, că nu se cuvine să-l mânie pe Domnul şi adăugă ceva tulburător, despre care nu vorbise niciodată: faptul că micuţul Cipriano se născuse în aceeaşi zi cu Reforma luterană nu era de bun-augur.

Controversele religioase care îi pasionau atât de mult pe

concetăţenii lui abia dacă începeau în lumea lui don Bernardo. Nici Dionisio Manrique, de la depozitul din Judería, nici tovarăşii de pahar de la cârciuma lui Dámaso Garabito, nici mandatarii lui din Páramo şi nici Petra Gregorio, în cuibuşorul lor de nebunii de pe strada Mantería, nu se pretau la discuţii atât de elevate. De asta acum, când fratele lui tocmai făcuse o aluzie la Luther, simţi o nevoie imperioasă să vorbească despre el:

— Ştii, îl întrebă, ce a spus părintele Gamboa duminică la biserica San Gregorio, că între Luther şi rege nu mai există nicio înţelegere?

În faţa fratelui mai mare, Ignacio se mişca mai lesne vorbind despre aceste chestiuni decât despre cele privitoare la nepot şi la slujitori. Urmărea îndeaproape revolta lui Luther, era în relaţii cu intelectualii şi soldaţii care se întorceau din Germania, citea tot felul de cărţi şi documente referitoare la Reformă. Om cu credinţă, era un susţinător convins al papei; chipul lui roşu şi fără barbă se încingea vorbind despre toate astea.

— Ne iau pământul de sub picioare, Bernardo. Îşi bat joc de tot ce considerăm mai demn de respect. Luther s-a înfuriat pe papă pentru că a încredinţat Ordinului dominicanilor predicarea indulgenţelor, dar ce voia să ne spună de fapt era că indulgenţele şi sufragiile nu-s bune de nimic, ba nici chiar penitenţa. După părerea lui, tot ce ne mântuieşte este credinţa în jertfa lui Hristos.

Bernardo asculta mânat de curiozitate. Îl intriga lumea aceea inaccesibilă în care recunoştea supremaţia fratelui său. Spuse:

— Problema mântuirii a fost întotdeauna marea problemă a omenirii.

Ignacio îşi sprijinea coatele pe coapse, ca să fie mai aproape de fratele lui.

— Luther fuge de controverse. Obiectivul lui e acela de a distruge, de a-l termina pe papă pe care l-a numit măgar şi

uzurpator al lui Hristos. Odată abolită papalitatea, ar avea câmp liber pentru ai săi. Luteranismul a devenit o mişcare considerabilă. Încercarea de reconciliere de la Eck s-a dovedit un eşec. Luther nu retractează nimic. Spune că pentru a discuta are nevoie de un papă mai bine informat. Leon al X-lea i-a condamnat doctrina şi l-a excomunicat, iar împăratul a ratificat la Worms această decizie. Luther a fugit la Wartburg şi, închis în castelul Prinţului, nu încetează să scrie cărţi incendiare ce vor răspândi „lepra" în Europa.

Don Bernardo Salcedo sorbi o înghiţitură de vin de Rueda. Vizitele la fratele lui, la ceasul înserării, aveau acest avantaj: invitaţii erau trataţi cu cele mai bune vinuri din regiune. Pivniţele şi biblioteca lui, cu cinci sute patruzeci şi trei de volume, erau cele mai renumite din oraş. Şi, pe lângă că oferea vin excelent, o făcea în pahare de cristal din cel mai fin pe care Gabriela, cumnata lui, le păstra la fel de impecabile ca toaletele sale, ce le fascinau atât de mult pe Modesta şi Minervina. Dintre căsniciile fără copii din Valladolid, cea a lui don Ignacio era cea mai armonioasă şi mai bine văzută din tot oraşul. Şi, cu toate că don Bernardo îşi permitea uneori câte o glumă pe seama religiozităţii fratelui şi, în ciuda faptului că era cu opt ani mai mare, simţea pentru el ca om, precum şi pentru opiniile lui, un respect profund. Din pricina asta, ori de câte ori împrejurările îi împingeau spre o confruntare, don Bernardo nu găsea niciodată la îndemână altă argumentare potrivită în afară de cea dată de experienţă sau de vârstă. Aşa s-a întâmplat, de pildă, după două luni de la discuţia lor despre Reforma protestantă, când don Ignacio Salcedo, scos din fire, îi ieşi în întâmpinare şi-l primi cu o frază întortocheată, enigmatică, al cărei sens îi scăpa lui don Bernardo, dar care, judecând după gesturi şi după tonul vocii, ascundea o critică aspră:

— Valladolid se distrează şi Bernardo Salcedo plăteşte.

Cum ţi se pare fraza asta pe care o aud zilnic pretutindeni?

Don Bernardo îl privi neîncrezător, uşor tulburat:

— Ce-ai păţit? Eşti furios? Ce naiba vrei să spui cu asta?

Don Ignacio era palid, mâinile îi tremurau şi verigheta la fel. Din câte îşi aduce aminte, divergenţele lor nu ajunseseră niciodată atât de departe:

— Că ţiitoarea ta te înşală pe tine şi întregul oraş. Toată lumea bârfeşte pe seama acestei femei uşoare.

Don Bernardo păru că se trezeşte brusc:

— Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti aşa? Ţi-aş putea fi un al doilea tată!

— Primului i-aş fi spus aceleaşi lucruri, crede-mă, Bernardo. Nu suntem în joc nici tu şi nici eu, ci numele familiei noastre.

— Şi de unde au ieşit zvonurile astea mincinoase?

— La Cancelarie nu sunt zvonuri, Bernardo. Ce spune Cancelaria e sfanţ. De ce nu încerci s-o vizitezi pe stricata asta luând-o pe nepregătite? Numai după ce vei verifica ce ţi-am spus voi accepta să mai discut cu tine de treaba asta murdară.

Când don Bernardo deschise poarta ce dădea în stradă, avea deja convingerea că fratele îi spunea adevărul. Petra Gregorio se jucase cu el din prima zi. Argumentele se înmulţeau. Erau departe de a fi el, un maestru în arta amorului şi ea, o elevă înzestrată. Erau pur şi simplu o târfă şi un bărbat încornorat. Ea nu-şi schimbase purtarea până când el nu scosese primii ducaţi. Apoi, mutarea în altă casă, toaletele ei, luxul princiar al noului apartament. Cum de nu şi-a dat seama că nu putea ajunge ceea ce-i dădea el pentru asemenea excese? María de las Casas îl înşelase şi era posibil chiar ca trupul Petrei să ascundă la ora asta vreo boală dezgustătoare. În portal, la lumina lămpii cu gaz, îşi privi mâinile, îşi atinse obrajii cu degete tremurătoare; n-avea bube şi nici umflături.

Deocamdată putea sta liniştit. Se despărţise de Petra

abia de două ceasuri, dar o apucă pe strada Verdugo îndreptându-se spre casa ei. Depravarea sexuală a fetei, îşi zise, nu apare peste noapte şi nici nu e rodul unor lecţii recente. Ţiitoarea avusese o lungă experienţă amoroasă înainte de a-l întâlni pe el. Copila care nu înceta să suspine pe crupa lui Lucero, în după-amiaza când au venit din Páramo, nu era o fată nevinovată, ci o actriţă desăvârşită. Ce să facă? Cum o va găsi oare? Cum trebuia să reacţioneze un cavaler la o asemenea batjocură? Gândurile acestea îl tulburau pe don Bernardo în vreme ce băga cheia în broască. Să existe oare vreo cale de a-şi răscumpăra greşeala, fără risc şi cu demnitate? Urcase în grabă cele două porţiuni de scară şi acum gâfâia pe palier. Dar de ce să-l creadă pe Ignacio cu ochii închişi? Îşi zise, încercând să se liniştească. Nu era sigur că însăşi Cancelaria emite doar adevăruri dovedite. Cei de la Cancelarie se puteau înşela ca orice om, şi el avea s-o demonstreze. Cu mână tremurătoare deschise uşa apartamentului. Lumina oscilantă a lămpilor care răzbătea până în vestibul venea de la dormitorul din spate. Pantofii lui don Bernardo nu făceau zgomot în vreme ce înainta pe coridor. Era tot mai alarmat de liniştea adâncă a casei, dar când ajunse în uşa dormitorului îl zări pe Miguel Zamora, omul legii, îmbrăcându-se pe covor, ridicând un picior nesigur. Aşternutul era răscolit, însă Petra nu era acolo. Miguel Zamora, cu pantalonii în mână, se sperie când îl văzu, simţindu-se copleşit de ruşine, pesemne mai curând pentru că fusese surprins în asemenea ţinută decât din pricina trădării lui.

— Ce faceţi aici, la ora asta. Domnia Voastră?

— Pentru asta ţi-am încredinţat calul meu, ticălos nenorocit?

Miguel Zamora încercă zadarnic să-şi bage piciorul în cracul drept. Spuse clătinându-se:

— Sunt două treburi care n-au nimic a face una cu alta,

Salcedo.

Don Bernardo îl apucă zdravăn de pieptarul brodat şi-l ridică uşor de pe podea. Pe vârfuri, cu picioarele-i păroase în aer, Miguel Zamora oferea o imagine grotescă.

— Ar trebui să te omor chiar aici, îi zise don Bernardo, apropiindu-şi gura de vârful nasului său.

— Petra nu vă este soţie. Nu veţi reuşi să vă atrageţi înţelegerea tribunalului.

— Dar plăcerea de a te distruge cu mâna mea o voi avea, te asigur.

— Ar fi un act necugetat, Salcedo. Legea nu vă apără.

Îşi vorbeau în şoaptă, la două degete distanţă şi, când don Bernardo îi dădu drumul, plin de dispreţ, abia dacă i s-a auzit vocea mormăind: „Porc de avocăţel”. Apoi, pe un ton mai ridicat, exclamă plecând din dormitor:

— Şi tu, şi eu suntem doi sărmani încornoraţi care nu ştim unde să ne ascundem coamele.

Ieşi pe coridor în secunda în care Petra Gregorio venea de la bucătărie. Aducea o tavă mare de argint cu ce bucate găsise la îndemână şi călca mândră cu tocurile ei înalte pe parchet, dar don Bernardo îi arse o palmă zdravănă şi toate zburară pe sus cu mare zgomot, în afară de Petra Gregorio, care-şi pierdu echilibrul şi căzu.

— Strânge-ţi boarfele, îi spuse scurt don Bernardo. Mâine te întorci în pustiul de unde ai venit.

A doua zi, Dionisio Manrique îi aranjă o întâlnire cu María de las Casas, mijlocitoarea, la depozit:

— Mi-ai promis o fecioară şi m-ai procopsit cu o târfă. Ce zici de târgul ăsta?

María de las Casas îngenunche. Încercă în van să-i sărute marginea jambierelor.

— Domnia Ta a fost înşelată ca şi mine. Vă jur pe mormântul celor dragi!

II privea implorându-l, târându-se, însă don Bernardo nu se înmuie: se simţea din cale-afară de jignit.

— Ascultă-mă, María de las Casas, o avertiză. Dacă mâine – să dea Domnul să nu fie aşa – mă aleg cu sifilis din vina ta, o să poruncesc să fii bătută până crăpi şi apoi te bag în închisoare până mori. Am un frate la Cancelarie, nu uita. Poţi pleca acum.

V

Tânăra Minervina era de acord, fără s-o ştie, cu Sinodul de la Alcalá de Henares din 1480, considerând că şcoala şi cateheza erau acelaşi lucru. Mama ei, la Santovenia, cu douăzeci de ani în urmă, credea şi ea că se cuvine să înveţi să scrii şi să citeşti tot atât cât să-ţi însuşeşti cateheza. La asta a contribuit bunul preot Nicasio Celemín care, zi de zi, la unsprezece dimineaţa, trăgea clopotele în sat cu o intenţie ambiguă pe care fiecare locuitor o interpreta în felul lui: bat clopotele pentru şcoală, spuneau unii, în vreme ce alţii, mai evlavioşi, dădeau altă explicaţie când le auzeau: don Nicasio.

Cheamă pentru cateheză, să ne grăbim, bat a doua oară. În orice caz, sătenii din Santovenia, la începutul veacului, identificau învăţătura cu cateheza şi astfel s-a ivit o generaţie, din care făcea parte şi Minervina, pentru care a vorbi cu Dumnezeu şi a învăţa era unul şi acelaşi lucru. În cugetul fetei această identitate era atât de adânc înrădăcinată încât, înainte ca Cipriano să împlinească şapte ani, ea dedica o oră în fiecare dimineaţă formării religioase a micuţului. În principiu, copilul acceptă noutatea ca pe ceva cu care îşi trecea timpul. Închişi în camera de sus unde dormea Cipriano, în faţa măsuţei de sub lucarnă, Minervina îl instruia. În primul rând, l-a învăţat să-şi facă semnul crucii, simbol religios pe care ea l-a învăţat anevoie acum douăzeci de ani, dar care pentru Cipriano nu prezenta nicio dificultate.

— Faci aşa şi aşa, însemnând cu degetele braţele crucii, înţelegi?

— Da, braţele crucii, spunea copilul zâmbind.

Cipriano interpreta perfect tâlcul semnului şi, când fata îi spunea că crucea pe frunte servea pentru a izgoni gândurile rele, cea pe gură pentru a te feri de cuvintele urâte şi cea pe piept pentru a spulbera dorinţele vinovate,

înţelegea, deşi nu făcea încă diferenţa între gândurile rele, cuvintele urâte şi dorinţele vinovate şi gândurile, cuvintele şi dorinţele bune. După ce l-a învăţat semnele creştinului, urmând regulile lui don Nicasio Celemín, care în prima zi a pus în biserică o inscripţie mare pe o bucată de pânză unde stătea scris „Călăuză pentru copii, să înveţe să citească”, Minervina a trecut la rugăciuni: Tatăl Nostru, Ave María, Crezul şi Bucură-te Regină. Fata le cânta împreună cu el o dată şi încă o dată, şi astfel copilul le memora cu o uşurinţă surprinzătoare. Uneori, micuţul o întrerupea:

— Am obosit, Mina. Hai să ne jucăm puţin de-a soldaţii.

Dar ea stăruia pentru a-i întări voinţa:

— Trebuie s-o facem chiar dacă nu ne place, comoara mea. Fără rugăciuni nimeni nu-şi află mântuirea şi Minervina s-ar duce în iad dacă nu te-ar ajuta să te salvezi.

Repeta cuvintele spuse de atâtea ori de don Nicasio Celemín, dar era cu desăvârşire convinsă în clipa aceea că, dacă Cipriano nu învăţa rugăciunile din pricina ei, şi copilul, şi ea vor arde veşnic în flăcările iadului.

O îmboldea un amestec de dorinţă şi teamă: a merge în rai, culmea fericirii, era ţelul suprem, în vreme ce iadul însemna pentru ea, şi în treacăt, şi pentru copil, chinul veşnic, toate relele laolaltă, o primejdie de care trebuia să te fereşti.

— Şi dacă nu-mi fac rugăciunea, merg în iad, Mina?

— Înţelege-mă. Trebuie să înveţi să distingi ce e bun de ce e rău şi, când ai s-o ştii, eşti liber să faci ce-ţi place.

Copilul repeta îngânând cuvintele rostite de Minervina, o asculta fiindcă ştia că e spre binele lui, că ea îl salva, că făcea pentru el tot ce putea face cineva pentru un seamăn. Cu toate astea, într-o dimineaţă era atât de adâncit în jocurile lui, că n-a fost chip să-l convingă.

— Mai târziu, Mina. Acum nu vreau să-mi fac rugăciunea.

În seara aceea însă n-a putut adormi. Când, în sfârşit, izbuti să închidă ochii, la revărsatul zorilor, îi apăru, plutind pe cer, printre nori, chipul lui Dumnezeu Tatăl. Era o imagine pe care o văzuse înainte pe undeva, poate în vreo carte, dar cea de acum semăna leit cu don Bernardo: faţă plină, barbă şi plete dese şi linse, şi o privire de gheaţă, care răneşte, şi care se încrucişă o clipă cu a lui. Cipriano închise ochii, se făcu mic, vru să dispară de pe lume, dar Domnul Nostru îl prinse de o ureche şi-i zise:

— Ai de gând să-mi spui, domnişorule, de ce nu vrei să-ţi faci rugăciunea?

Cipriano se trezi înspăimântat. Zări asupră-i dreptunghiul înstelat al lucarnei, dar n-avu putere nici să strige. Inima-i bătea cu zgomot în piept şi în pântece i se cuibărise groaza.

Atunci sări din pat, îngenunche pe podea şi începu să şoptească rugăciunile pe care nu le spusese de dimineaţă. Se rugă întruna până adormi în genunchi, prăvălit peste pat. Minervina îl găsi aşa dis-de-dimineaţă, îl vârî cu ea în pat şi-l încălzi cu trupul ei. Copilul începu să-i depene fără şir ce i se întâmplase:

— Şi a venit Domnul Nostru, dar era tăticul, Mina, şi m-a apucat de ureche şi mi-a zis că trebuie să-mi fac rugăciunea întotdeauna.

— Eşti sigur că tăticul era Domnul Nostru?

— Sigur, Mina. Avea aceeaşi ochi şi aceeaşi barbă.

— Şi era tare supărat?

— Tare supărat, Mina. M-a tras de ureche şi mi-a zis „domnişor”.

Don Bernardo nu vedea cu ochi răi faptul că dădaca îi instruia copilul. A fost surprins de pregătirea Minervinei şi a acceptat metoda lui don Nicasio Celemín drept fundament. Totuşi, cunoştinţele fetei erau foarte limitate şi timpul trecea fără ca micuţul să progreseze. După ce-l învăţă şi poruncile, Minervina îi vorbi despre temeiurile

credinţei, duşmanii sufletului, virtuţile teologale şi cele opt fericiri, dar aici se opri. Călăuza „pentru copii, să înveţe să citească” nu mergea mai departe şi nici sistemul de catehează al lui don Nicasio Celemín. Atunci încolţi în mintea lui don Bernardo ideea unui preceptor. În vremea aceea, existau preceptori buni în oraş, iar familiile de vază le încredinţau educaţia copiilor lor. Pentru don Bernardo, un preceptor presupunea garanţia unei eficacităţi didactice aproape sigure, dar, pe deasupra, era şi un semn de distincţie socială care îl apropia de nobilime, visul lui tainic de când se ştia. Señor Salcedo ştia că, după fericiri, exista altă lume intelectuală, mai vastă şi diferită, pe care el din păcate nu o cunoscuse: vocale şi consoane, posibilitatea unirii silabelor, ortografia şi sintaxa latină. A citi în latină şi a scrie în limba poporului, aceasta era calea. Copilul era deja măricel şi nu era de dorit să lase instruirea lui pe mâna servitoarelor, mai ales având în vedere poziţia lui socială. Încă şi mai departe era capitolul atât de compromiţător şi de neatins al tăbliţelor de socotit; în ciuda reticenţelor epocii, don Bernardo dorea ca Cipriano să şi-l însuşească. Era deci neapărat necesar un preceptor, dar să-l aducă acasă? Don Bernardo nu era dispus să lase un dascăl experimentat să-i între în casă. Simpla idee îl tulbura şi presimţea că propria-i ignoranţă, evidentă acum doar pentru fratele lui Ignacio, ar sări în ochi unui preceptor care ar împărtăşi cu el mesele şi conversaţia de după mese. S-a hotărât deci să angajeze unul care să vină dimineaţa şi să plece la douăsprezece.

Prezenţa lui don Álvaro Cabeza de Vaca, purtând o haină până la genunchi, destul de roasă, croită după moda franţuzească, şi jambiere negre, strâmte, l-a intimidat pe Cipriano şi nu l-a impresionat pe don Bernardo. A fost totuşi uşor de ajuns la o înţelegere, deşi pentru micuţ ideea de a se muta de la ultimul etaj la cel principal, schimbându-şi cămăruţa de la mansardă pe una alături de

cea a tatălui, şi de a se despărţi pentru prima oară de Minervina a fost o lovitură grea.

Don Álvaro, uscăţiv, sever, cu pometi proeminenţi şi barbă rară, stabili încă din prima zi o distanţă între el şi elev.

Însă copilul răspundea repede, aproape fără să-l lase să-şi termine întrebarea, vădind inteligenţă. Atât cât dură mersul pe cărări bătătorite totul se desfăşură fără surprize. Dar Cipriano, speriat chiar din prima zi, îşi dădu seama cu groază de faptul că părintele lui se afla în camera de alături. Şi, ori de câte ori îl auzea dregându-şi vocea sau trăgându-şi fotoliul, pălea şi încremenea, cu capul golit de gânduri, în aşteptare. Cele şaptesprezece strănuturi consecutive ale lui don Bernardo din primele ore ale dimineţii erau proverbiale. Strănuta fără nicio oprelişte, astfel încât de fiecare dată se auzea o mică explozie, obiectele vibrau şi casa se cutremura din temelii. Gândul apropierii tatălui alungă în cele din urmă orice altceva din mintea lui Cipriano. Trăia depinzând de zgomote secrete, de mormăielile răguşite, de plimbările prin cameră, de strănuturile lui. După fiecare uşurare, Cipriano îşi imagina chipul tatălui, privirea-i de gheaţă, barba unsuroasă, încruntătura aspră. Însă don Álvaro nu şi-a dat seama că micuţul nu era atent până când a terminat cu „călăuza pentru copii”. Fără rea intenţie, Cipriano se împotrivi s-o apuce pe un drum nou. De fapt, era vorba nu atât de împotrivire, ci efectiv de imposibilitatea de a asculta explicaţiile dascălului, de a-şi concentra atenţia spre buzele lui. Copilul nu-şi lua ochii de la jambierele negre ale dascălului, dar mintea îi era mereu dincolo de peretele despărţitor. Ce însemna oare felul autoritar în care don Bernardo îşi dregea chiar acum vocea? De ce trăsese fotoliul şi se ridicase? Unde se ducea? Toate spaimele de pe vremea când era mic se năpusteau pe neaşteptate asupră-i. Fără Minervina alături,

se simţea neajutorat. Don Álvaro îi vorbea întruna, cu o voce puţin răguşită, cu ochii duşi în fundul capului:

— Ai înţeles, Cipriano?

Brusc, revenea la realitate. Îl privea năuc, de parcă i-ar fi spus: nu ştiu de unde vine Domnia Voastră şi unde se duce, nu ştiu despre ce îmi vorbiţi, dar minţea, zicând:

— Da, señor.

Atunci don Álvaro continua până când îşi dădea seama că Cipriano nu-l urmărea, că mintea băiatului rămăsese tot la „călăuza pentru copii". Începea din nou, cu răbdare, o dată şi încă o dată. Din două una: fie don Álvaro avea o încredere oarbă în propria-i capacitate intelectuală, fie salariul pe care i-l dădea don Bernardo conform înţelegerii era considerabil. Cert este că povestea a durat luni întregi, don Álvaro tot sperând că elevul o să se deştepte, iar Cipriano pândind ce se petrecea în camera de alături. În felul acesta, copilul ajunse să citească în latină cu oarecare uşurinţă, însă se poticnea când era vorba de declinări. Acestea i se păreau atât de imposibil de înţeles, încât într-o bună zi don Álvaro, dezamăgit, îl abordă pe don Bernardo la sfârşitul lecţiei. Întrevederea a fost scurtă şi patetică:

— Nu ne alegem cu nimic, don Bernardo. Copilul e cu gândul la altceva.

— La altceva? Micuţul n-a cunoscut altceva, señor. Greu poate fi cu gândul la ceva de care n-are habar.

— E absent. Nu reuşesc să-l fac să se concentreze. Asta-i tot. Don Bernardo, îmbrăcat de oraş pentru că se ducea la depozit, se arătă nemulţumit:

— Insinuaţi că micuţul e prost?

— Oh, vă rog! Exclamă don Álvaro. Băiatul e isteţ foc, dar nu e atent. Nu-l simt alături, nu mă urmăreşte, nu-l interesează ce-i spun eu.

Don Bernardo a fost nevoit să admită că angajarea unui preceptor nu era calea cea mai indicată pentru a-şi educa fiul, micul paricid. Mai erau şi alte soluţii, dar, ca om

ranchiunos ce era, alese la repezeală ce-i convenea mai mult: un colegiu. Un internat dur, unde să stea tot timpul. Sosise ceasul să-l despartă de doică. Don Bernardo ştia că în oraş nu există instituţii educaţive care să-şi merite numele, dar fratele lui, Ignacio, era marele protector al celui mai renumit: Colegiul Orfelinatului Copiilor Găsiţi, condus de Confreria San José şi Nuestra Señora de la O, consacrat educaţiei copiilor abandonaţi.

Ignacio regretă hotărârea fratelui:

— Colegiul acesta nu e pentru oameni de condiţia noastră, Bernardo.

Însă don Bernardo cocheta acum cu ideea de a da o lecţie aristocraţiei, de a-i deschide ochii.

— Mi s-a vorbit de bine de el. Dispune de douăzeci şi opt de paturi pentru interni, iar fiul meu îşi poate plăti cazarea, ba şi pe cea a încă cinci colegi dacă e nevoie de aşa ceva ca să poată intra.

Don Ignacio se luă cu mâinile de cap:

— Orfelinatul Copiilor Găsiţi trăieşte din caritate, Bernardo. Şi tu ştii că îndeobşte copiii abandonaţi de părinţi nu sunt o tovărăşie de dorit. E un colegiu serios fiindcă noi, delegaţii Confreriei, ne-am străduit să fie aşa şi am pus la conducere un dascăl competent. Dimineaţa, când sună clopotul, vin la cateheză băieţi de toate condiţiile, iar la celelalte lecţii sunt admişi şi elevii care plătesc. N-ar putea fi asta cea mai bună soluţie pentru Cipriano?

Don Bernardo refuză cu încăpăţânare:

— Băiatul meu trebuie adus pe calea cea bună. Doica l-a răsfăţat prea mult. Şi acum s-a terminat. Îl voi da la internat şi nu se va bucura nici de vacanţă; dar ca să între la colegiu am nevoie de sprijinul tău. Eşti dispus să mă ajuţi?

Din punct de vedere intelectual, don Ignacio era cu mult deasupra fratelui său, dar era lipsit de personalitate

pentru a se putea impune. A doua zi, s-a dus la Confreria care administra instituţia şi, când a vorbit despre intenţiile generoase ale fratelui, a fost întâmpinat cu bunăvoinţă şi tot aşa s-a întâmplat la şedinţa delegaţilor din joia următoare, unde au votat cu toţii admiterea băiatului. Şi astfel, datorită angajamentului părintelui său de a-i plăti întreţinerea şi bursele a trei colegi, precum şi de a contribui cu mărinimie la Cutia Milei, Cipriano a fost admis la colegiu.

Minervina a plâns până i-au secat lacrimile când a aflat vestea, însă, pentru prima oară, plânsul nu i-a fost împărtăşit de micuţ. Teama pe care i-o inspira tatăl era mai puternică decât orice alt argument, şi perspectiva de a pleca de acasă şi a convieţui cu alţi băieţi i se părea îndrăzneaţă şi atrăgătoare. Hotărârea tatălui de a nu-l vedea *nici vara* îi sporea dorinţa de a se ţine cât mai departe de ochii aceia sfredelitori care îi întunecaseră copilăria. De altfel, faptul că don Bernardo spusese că o va păstra pe Minervina îi dădea o anumită siguranţă, căci însemna că nu i se tăiaseră toate punţile. Fata vărsă din nou lacrimi la Tenería, lângă râu, în faţa colegiului. Îl sărută şi îmbrăţişă strâns pe Cipriano de mai multe ori înainte de a-l lăsa să plece; îl văzu cum se îndepărtează, cu o boccea în fiecare mână, dispărând apoi pe poarta dublă. Avu atunci senzaţia că-l pierduse pentru totdeauna.

Clădirea colegiului nu era mare, dar dispunea de trei spaţii vaste: capela, dormitorul şi curtea pentru jocuri. Îndată ce puse piciorul înăuntru, Cipriano pierdu două lucruri fundamentale: îmbrăcămintea şi numele. Nu-şi mai puse hainele alese pe care Minervina i le pregătea în fiecare săptămână cu atâta grijă şi adoptă uniforma obligatorie în colegiu, cu un pronunţat caracter rustic: pantaloni de pânză tare până peste genunchi, o tunică de proastă calitate, o manta scurtă iarna şi nişte cizme din piele de oaie, răsfrânte şi înalte, care se strângeau pe

pulpă cu ajutorul unor şireturi la capete cu noduri. Cel de-al doilea lucru important pe care-l pierdu Cipriano intrând la colegiu a fost numele. Nimeni nu l-a întrebat cum îl cheamă, dar în momentul în care trebuia să bată clopotul pentru cateheză, Armăsarul s-a apropiat de el şi i-a zis:

— Trage tu clopotul, Statu-Palmă, că de asta eşti nou.

Armăsarul era un băiat înalt, plin de pecingine, cu braţele şi picioarele disproporţionate, uşor adus într-o parte şi care, de bună seamă, se bucura de o anume faimă în colegiu. Cipriano trase cu nădejde de funia clopotului, în vreme ce Tito Alba, cu ochii rotunzi, uimiţi, cu pleoapele scurte, îl tot întreba:

— Hei, tu, Statu-Palmă, eşti copil găsit?

— N… nu.

— Şi eşti sărac?

— N… nu sunt.

— Atunci ce cauţi aici?

— Am venit să învăţ. Tata vrea să-mi fac educaţia ca voi.

— Ce idee! L-ai cunoscut pe Armăsar?

— El m-a pus să trag clopotul.

Şovăiala propriului său glas când i-a dat primele răspunsuri l-a surprins pe Cipriano. Contactul cu o fiinţă necunoscută îl tulbura. Simţea o emoţie rară, o teamă neobişnuită să comunice cu cineva. Însă, odată învinsă rezistenţa de la început, conversaţia a curs lesne, fără bâlbâieli. Se întrebă de ce nu-şi dăduse seama mai demult şi ajunse la concluzia că micul lui univers se termina în bucătăria casei părinteşti şi că în scurtele vizite la Santovenia legătura cu ceilalţi copii era un joc de întrebări şi răspunsuri automate, fără dinainte să se gândească şi, ca urmare, n-avea niciun motiv să se bâlbâie.

La orele de cateheză cântau rugăciunile, întrebările şi răspunsurile catehismului hispano-latin, pe un ton la fel de monoton ca al Minervinei, ca al lui don Nicasio Celemín, parohul, la Santovenia, acum douăzeci de ani. Şi astfel

până şi copiii cei mai tonţi învăţau pe de rost lecţiile religioase, acesta fiind de fapt ţelul lor. Însă, atunci când don Lucio, Scribul, termină de recitat despre puterile sufletului şi-i întrebă pe cei cincizeci şi şapte de băieţi cine ştie care sunt virtuţile teologale, numai Cipriano ridică mâna:

— C… credinţa, speranţa şi caritatea, spuse.

De la catahează, studiile se extindeau, înglobând de preferinţă latina, redactarea în spaniolă şi operaţiile aritmetice. Era ciudată schimbarea lui Cipriano, zelul neaşteptat de a-şi lărgi universul cunoştinţelor, dorinţa de a învăţa şi totodată pasiunea lui născândă pentru jocurile colegilor în curte, în timpul recreaţiilor.

La două şi jumătate, după ce mâncau în zgomotosul refectoriu, la cele două mese lungi, supravegheaţi de pe podium de către Scrib, copiii ieşeau la plimbare însoţiţi de inevitabilul supraveghetor. Era o plimbare pentru sănătate însă, de bună seamă, Consiliul Delegaţilor care conducea colegiul dorea ca acel exerciţiu colectiv să fie ceva mai mult. Scribul îi făcea să fie atenţi la ce se petrece pe stradă, la vitrine, la activităţile oamenilor din popor şi le punea întrebări, lămurind el însuşi răspunsurile nepotrivite sau ambigue:

— Clemencio, ce vrei să te faci când o să termini colegiul?

Armăsarul nu stătea pe gânduri:

— Căruţaş, spunea.

— Ştii să deosebeşti un măgar de un catâr?

Colegii îi suflau: „e totuna”, „e totuna”, dar matahala de copil, fie pentru că nu-i auzea, fie din dorinţa de a fi mereu împotrivă, răspundea fără să şovăie:

— Un catâr e o iapă.

— Va trebui să-ţi îmbunătăţeşti cunoştinţele dacă vrei într-adevăr să te faci căruţaş.

Mergeau uşurel, în şir, doi câte doi, în uniformele lor

rustice, unii înlănţuiţi, cu braţul petrecut pe după umerii colegului, alţii singuri. Oamenii cu care se întâlneau îi priveau cu simpatie şi şopteau: „Iată-i pe copiii găsiţi”. La drept vorbind, orăşenii contribuiau, prin daniile lor, la întreţinerea colegiului de care se simţeau mândri. Merseră pe Espolón Viejo şi ajunseră la Espolón Nuevo, lângă Puente Mayor şi, după ce îl trecură, urcară dealul numit Cuesta de la Maruquesa, unde trăiau oamenii sărmani, în grote şi cocioabe. Pe drumul dinspre Villanubla se vedeau coborând catâri, cerşetori şi câte un cavaler grăbit. Ajunşi jos, Tito Alba, colegul lui de rând, îi dădu un cot lui Cipriano şi-i spuse confidenţial:

— Uite, Armăsarul o ia la labă. Întotdeauna trebuie să facă aşa la plimbare, porcul de el.

Cipriano îl privea cu candoare:

— C… ce înseamnă asta? Întrebă, cu ochii la Armăsar, care stătea aplecat, cu mâna dreaptă zbătându-i-se sub haină, înfierbântat.

Tito Alba îi explică. Cipriano era numai ochi şi urechi, îmboldit de o curiozitate ca aceea cu care asculta cuvintele Scribului. Îşi dădea seama că, în afară de scurtele sale legături cu băieţii din Santovenia, crescuse sub un clopot de sticlă şi nu cunoştea viaţa. Mina, cu cele mai bune intenţii, îl izolase de lume. Coborau pe Corredera de la Plaza Vieja, când Scribul, care şchiopăta uşor cu piciorul drept după ce mergea o jumătate de leghe, îi anunţă că aveau să treacă pe la un fost coleg. Confreria nu-i uita pe copiii care învăţaseră la colegiu. În dreptul micului rond cu fântână în mijloc, la parterul clădirii de la numărul 16, se afla atelierul unui tâmplar. Cei mai mulţi dintre colegii lui Cipriano, cunoscând temeinicia inspecţiei, rămaseră în grupuri în jurul fântânii. Tâmplarul, cu barba-i lungă neîngrijită, prelucra o bucată de lemn la strungul manual învârtit de un băiat de vreo cincisprezece ani. În jur mirosea a răşină şi a rumeguş. Tâmplarul se apropie

cuviincios de Scrib şi, după ce schimbă câteva cuvinte cu el, îl pofti înăuntru şi-l lăsă singur cu ucenicul. Pe geamul mare cu pânze de păianjen se vedea o curte plină de şipci şi de trunchiuri stivuite. Dascălul se aşează pe scăunelul tâmplarului şi-l întrebă pe băiat în şoaptă, de parcă era vorba despre ceva secret:

— Eşti bine, Eliseo?

— Bine, don Lucio.

— Munceşti din răsputeri, ajutându-l pe don Moisés?

— Da, señor, aşa cum mi-aţi spus.

— Îţi dă de mâncare cum am stabilit?

Eliseo zâmbi cu gura până la urechi:

— Doar mă cunoaşteţi, don Lucio: eu nu mă satur niciodată.

— Şi banii de buzunar?

— Aşa cum e învoiala; în fiecare duminică.

— Şi înveţi meserie? Crezi că faci progrese?

— Da, señor. Dacă iau aminte la ce spune don Moisés, cam prin anul 1529 mă face tâmplar.

— Atât de repede?

— Aşa spune.

Au mers mai departe în jos şi, pe strada Tenerías, când erau aproape de colegiu, Scribul se duse la alt fost elev, acum ucenic la un tăbăcar. Pe stradă mirosea pătrunzător a vopsele şi a piele. Vizita a fost la fel ca aceea de dinainte, numai că aici ucenicul îi înşiră o lungă listă de nemulţumiri: mânca prost, nu-i schimbau aşternuturile, nu-i dădeau banii de buzunar după învoială. Scribul memora totul şi-i zise că lucrurile se vor îndrepta, că va vorbi cu Delegaţii Confreriei care păstrau copia contractului.

După două luni de la intrarea lui în colegiu, Cipriano a fost desemnat să se ocupe de pomeni timp de o săptămână. Pentru o instituţie care trăia în principal din caritate, sarcina era împovărătoare şi complicată. În zori, Cipriano pregătea căruţa comunităţii, îl înhăma pe Blas, măgăruşul,

şi pleca împreună cu Copilul şi cu Claudio, Obezul, să colinde oraşul. Copilul îi atrăsese atenţia lui Cipriano încă din primul moment. I-a şi spus-o lui Claudio, Obezul:

— C… Copilul are faţă de copilă.

— Aşa-i, Copilul are faţă de copilă, dar e băiat bun.

Claudio cunoştea oraşul mai bine decât ceilalţi doi şi, în fiecare dimineaţă, mergea cu căruţa de la colegiu până la poarta din spate a spitalului Misericordia, fără să şovăie. Miguel, Piticul, care răspundea de poartă şi de morga spitalului, ajunsese să-i cunoască:

— Azi nu avem morţi, băieţi. Sunteţi în vacanţă, spunea el, cu un firicel de voce.

Sau:

— Avem un sărman şi un executat, îi luaţi pe amândoi?

Cipriano îi căra pe rând pe umeri, fără cea mai mică reţinere, şi-i punea pe scândurile căruţei. Făcea la fel şi cu tăblia, cu suporturile de catafalc, târnăcoapele şi lopeţile. Claudio, Obezul, era surprins de forţa lui:

— Hei, Statu-Palmă, de unde ai tu atâta putere? N-am văzut în viaţa mea un tip ca tine, slab ca un ţâr.

Cipriano îi împungea cu un deget burta grasă:

— D… dacă puterea ar sta în grăsime, tu ai fi campion. Uite aici.

Îşi sumecase mâneca de la tunică şi-i arăta bicepsul încordat, un muşchi bine format, de atlet.

— Măi, ce mai muşchi! Ai văzut, Copile? Ce mai muşchi are Statu-Palmă!

Adesea Miguel, Piticul, îi dojenea cu blândeţe:

— Haideţi, băieţi, gata cu gluma. Azi îngropăciunea e în faţa bisericii San Juan. Luaţi-o din loc.

Copilul apuca hăţurile şi căruţa, hurducăind, luând-o în sus până pe strada Imperial, aproape de Judería. Îndată ce ajungeau, Cipriano sărea din căruţă, aranja catafalcul în mijlocul străzii şi punea acolo cele două leşuri. Aveau la îndemână o formulă, consfinţită de uz, pentru a apela la

mila trecătorilor, iar Cipriano o punea dibaci în practică:

— Fraţilor: iată trupurile a doi nefericiţi care au trecut în lumea celor drepţi fără să cunoască binefacerile prieteniei, spunea. Nu le refuzaţi acum dreptul de a fi îngropaţi în pământ sfânt. Domnul Nostru ne-a poruncit să fim fraţii săracului şi ai păcătosului, şi numai dacă-l vedem în ei pe însuşi Iisus Hristos vom avea parte în ziua de mâine de răsplata proniei cereşti. Ajutaţi-ne să-i îngropăm pe aceşti nefericiţi!

Unii trecători veneau de pe trotuarul celălalt şi puneau câţiva maravedi pe tăviţă, la picioarele căruţei. Cei trei elevi făceau cu rândul pentru a-i chema pe locuitori să le dea pomană. Câteodată, cum se întâmpla cu Cipriano, intercalau în text cuvinte noi, originale, cu efecte patetice, cum ar fi: n-au cunoscut în veci dragostea semenilor. Sau: au trăit părăsiţi ca nişte câini.

Cipriano intuia că acestea din urmă, prin care răposaţii erau comparaţi cu câinii, înduioşau mai ales inima femeilor, în schimb bărbaţii erau mai impresionaţi de faptul că nenorociţii de ei nu avuseseră prilejul să asculte vocea Domnului. Din când în când, Copilul, Claudio, Obezul, şi Cipriano, în urma căruţei, intercalau rugăciunile pentru morţi. Claudio, Obezul, cânta versetele şi ceilalţi doi răspundeau:

— *Sancta Maria…*
— *Ora pro nobis.*
— *Sancta Dei Genitrix.*
— *Ora pro nobis.*
— *Sancta Virgo Virginum.*
— *Ora pro nobis.*
— *Sancte Michael.*
— *Ora pro nobis…*[16]

16 „—Sfântă Marie…
— Roagă-te pentru noi.
— Sfântă Născătoare de Dumnezeu.

Când terminau, lăsau să treacă un răstimp în linişte, stând înşiraţi în urma catafalcului. Dacă, din întâmplare, Cipriano vedea apropiindu-se un grup de femei, îşi făcea vocea ca de ventriloc şi striga:

— Fraţilor, miluiţi-i pe nefericiţii aceştia care n-au cunoscut dulceaţa fraternităţii şi au trăit părăsiţi ca nişte câini.

Femeile se opreau din sporovăială şi puneau câteva monede amărâte pe tăviţă, după care Claudio, Obezul, stimulat de danie, îşi începea iar psalmodia:

— Fraţilor, o pomană pentru nefericiţii aceştia…

După o oră întreagă petrecută acolo, Cipriano căra iar leşurile în căruţă şi, cu Copilul pe capră, se duceau să pună catafalcul pe străzile Huelgas, Zurradores şi Espolón Viejo, repetând acelaşi ritual. În cele din urmă, îngropau morţii la biserica indicată de piticul Miguel şi, înainte de a se întoarce la colegiu, puneau daniile primite pe străzile oraşului în Cutia Milei din capelă.

Cei trei îşi încheiau ziua de muncă la lăsarea întunericului, trăgând clopotele pentru slujba de seară. Dangătul, lent şi melancolic, punea în mişcare toate clopotele din oraş, anunţând ceea ce locuitorii numeau „ora morţilor”.

De obicei, Cipriano cădea frânt pe pat. Dormitorul, lung, cu două şiruri de paturi înguste, era luminat de un opaiţ pe care Scribul îl stingea înainte de a pleca. Ferestrele fără perdele lăsau să pătrundă lucirea albă ca laptele a râului. Şi iarna, frigul era atât de pătrunzător încât Claudio, Obezul, jura când se trezea că avea chiciură pe sprâncene. În afară de vreun răcnet al Armăsarului, domnea liniştea: elevii erau atât de obosiţi că, după ce-şi puneau cămăşile

—Roagă-te pentru noi.
— Sfântă Fecioară.
— Roagă-te pentru noi.
— Sfinte Mihail.„—
— Roagă-te pentru noi.” (În lb. latină, în original)

albe de noapte, cădeau realmente din picioare în paturile lor sărăcăcioase. În ultima seară când a strâns pomeni, Cipriano a fost aşadar surprins când i-a ajuns la urechi o şuşoteală din capătul dormitorului, transmisă dintr-un pat în altul, ca un cuvânt de ordine. L-a auzit limpede pe Tito Alba, în patul din faţa lui, murmurând:

— Copile, Armăsarul are nevoie de tine.

Lângă el, Claudio, Obezul, se întoarse pe partea cealaltă ca să transmită mesajul:

— Copile, Armăsarul are nevoie de tine.

O umbră se perindă prin lumina slabă a ferestrelor spre locul de unde venise prima chemare. Apoi arcurile patului Armăsarului scârţâiră, iar în încăperea prelungă se auziră şuşoteli şi râsete stinse. După un scurt răstimp, umbra trecu din nou, înapoindu-se, şi liniştea învălui întregul dormitor.

Dimineaţă, Cipriano îl întrebă pe Tito Alba ce făcea Armăsarul cu Copilul în dormitor. Tito îl privi cu ochii lui holbaţi, pe sub pleoapele scurte:

— Statu-Palmă, chiar eşti căzut din lună sau te prefaci doar?

Nu mai zise nimic, aşa că Cipriano apelă la Claudio, Obezul:

— Îţi poţi imagina, a fost răspunsul lui. Când are nevoie, Armăsarul recurge la Copil, fiindcă din tot ce avem aici el seamănă cel mai mult cu o femeie.

José, Ţăranul, l-a lămurit până la urmă. Ţăranul provenea din Tierra de Pinares şi nu ştia să-şi disimuleze aerul rustic, şi nici prostia. Era o fiinţă primitivă şi naivă, li era greu să spună pe de rost rugăciunile şi, la dictarea în spaniolă, abia dacă scria patru cuvinte la rând. Însă era un coleg sincer şi comunicativ. Cipriano îl întrebă de ce tolerează Copilul abuzurile Armăsarului. Chipul Ţăranului îi spunea totul:

— El e cel care comandă, îi explică. N-ai văzut că, după

Scrib, Armăsarul e cel care porunceşte aici?

La ora de latină se răspândi zvonul că a doua zi nu vor avea cateheză fiindcă era o înmormântare. Rugăciunile copiilor găsiţi erau foarte preţuite în oraş. Vocile lor, care-şi pierduseră tonul copilăresc fără a ajunge încă la cel al maturităţii, frumos armonizate de către Scrib, erau salvconductul dorit de mulţi locuitori pentru trecerea lor pe celălalt tărâm. Dispoziţiile testamentare impuneau adesea prezenţa elevilor la înmormântare, în schimbul unei danii. Şi copiii în uniformă, cu ghetele din piele de oaie curate, aliniaţi pe două rânduri şi fiecare cu torţa în mână, îl însoţeau pe răposat până la locaşul lui de veci.

Aşa s-a întâmplat la înmormântarea cavalerului don Tomás de la Colina, care solicita prin testament rugăciunile copiilor găsiţi, lăsând în schimb colegiului o rentă importantă. Scribul i-a încunoştinţat pe elevi despre generoasa dispoziţie a defunctului şi i-a îndemnat să-şi dea toată osteneala să facă această faptă bună, cu dăruire. Cu chipurile întristate şi torţele aprinse, copiii găsiţi întovărăşiră trupul neînsufleţit, ascultând cu evlavie psalmodia preoţilor: cânturile *Miserere*[17] şi *De Profundis*[18].

Ajunşi la biserică, se grupară în jurul răposatului, asistară la slujbă şi, când se termină epistola, Scribul ridică bagheta şi le dădu tonul pentru *Dies irae*:

Dies irae, dies illa,
Solvet saeclum in favilla:
Teste David cum Sibylla.
Quantus tremor est futurus,
Quando Judex est venturus,
Cuncta stricte discussurus!

---

17 Cânt ce ocupă un loc însemnat în ceremonia religioasă catolică, numit astfel după primul cuvânt al textului latin al Psalmului 50.

18 Psalmul 130, cunoscut în mod tradiţional prin cuvintele iniţiale ale textului său latin.

Tuba mirum spargens sonum
Per sepulcra regionum,
Coget omnes ante thronum.[19]

După ce s-a terminat liturghia, pe măsură ce se săvârşea îngroparea trupului, copiii intonară din prezbiteriu litaniile ce invocă mijlocirea tuturor sfinţilor, călăuziţi de vocea frumos timbrată a lui Tito Alba:

— *Sancte Petre…*
— *Ora pro nobis.*
— *Sancte Paule*
— *Ora pro nobis.*
— *Sancte Andrea*
— *Ora pro nobis.*
— *Sancte Johannes*
— *Ora pro nobis.*
— *Omnes Sancti Apostoli et Evangelistae*
— *Orate pro nobis.*[20]

Lumea se pregătea să-şi exprime condoleanţe rudelor, pe când copiii îşi sfârşeau litania. În biserică se simţea o duhoare grea, amestec de sudoare a credincioşilor, de fum de la torţe şi de putreziciune de la morţii îngropaţi acolo. Dar peste toate vibra vocea de contraltă a lui Tito Alba:

— *Ut omnibus benefactoribus nostris*
Sempiterna bona retribuas.

---

19 Ştiuta zi, ziua mâniei, / în jar topeşte lumea: / Martori – David şi Sibylla. / Ce mare fi-va fiorul / Când va veni Judecătorul, / Atoatecumpănitorul! Trâmbiţa ciudat răsună / Pe mormintele de humă, / Toţi la tronu-I se adună, (în latină, în original).

20 – Sfinte Petru / – Roagă-te pentru noi. / – Sfinte Pavel / – Roagă-te pentru noi. / – Sfinte Andrei / – Roagă-te pentru noi. / – Sfinte Ioan /Roagă-te pentru noi. / – Voi, toţi Sfinţii Apostoli şi Evanghelişti / – Rugaţi-vă pentru noi. (în lb. latină, în original)

— *Te rogamus audi nos.*
— *Ut frutus terrae dare, et conservare Digneris.*
— *Te rogamus audi nos.*
— *Ut omnibus fidelibus defunctis requiem Aeternam donare digneris.*
— *Te rogamus audi nos.*
— *Ut nos exaudire digneris.*
— *Te rogamus audi nos.*[21]

Încetă cantilena elevilor şi, drept încheiere, corul şi sacristanii intonară ultimul răspuns:

— *Libera me Domine de morte aeterna, in die illa tremenda, quando movendi sunt coeli et terra, dum veneris judicare saeculum per ignem.*[22]

Din altar, copiii făcură o plecăciune adâncă în faţa familiei lui don Tomás de la Colina înainte de a ieşi din biserică, unul câte unul, ridicând torţele deasupra capetelor. Cipriano nu-l descoperi pe unchiul Ignacio până când nu ajunse lângă el şi-i simţi mâna pe umăr. Atingerea aceea îl făcu să tresară. Don Ignacio era pentru el o rudă fără glas, care nu îndrăznea niciodată să-şi înfrunte cu privirea fratele. Era binevoitor, dar nu se putea aştepta la nimic hotărâtor din partea lui. Însă nu-i trecu neobservată privirea cu subînţeles pe care acesta o schimbă cu Scribul.

---

21 – Ca tuturor binefăcătorilor noştri / să le dăruieşti binele etern / – Te rugăm auzi-ne. / – Ca să binevoieşti a ne dărui şi a ne păstra / roadele pământului. / – Te rugăm auzi-ne. / – Ca să binevoieşti a le dărui veşnica odihnă / tuturor credincioşilor răposaţi / – Te rugăm auzi-ne. / – Ca să binevoieşti a ne asculta. / – Te rugăm auzi-ne. (în lb. latină, în original)

22 Slobozeşte-mă, Doamne, de moartea cea veşnică, în acea zi înfricoşătoare, când va să se cutremure cerul şi pământul, până vei veni să judeci veacul cu foc. (în lb. latină, în original)

Şi atunci când colegii stinseră torţele şi se aşezară în şir pentru a se întoarce la colegiu, el îi urmă de la distanţă împreună cu unchiul. Don Ignacio se aplecă uşor spre el:

— Eşti mulţumit la colegiu, îţi place să înveţi?

Încuviinţă din cap, fără cuvinte, ca să nu se bâlbâie. Nu vedea vreun motiv să i se destăinuie. Precis că era trimis de tatăl lui. Vocea lui don Ignacio Salcedo deveni şi mai mieroasă:

— Nu ştiu dacă ştii că eu conduc Consiliul de administraţie al colegiului şi sunt membru al Confreriei de care aparţine.

— A… aşa se spune, într-adevăr, señor.

— Dar nu ştii că la ultima şedinţă a Comisiei Delegaţilor mi s-au dat informaţii favorabile despre tine. Eşti primul la cateheză, latină şi scris, şi destul de bun la socotit. De neîntrecut în privinţa politeţii şi disciplinei. Crezi că poţi fi şi mai bun?

Băiatul ridică din umeri. Unchiul continuă:

— Toate astea sunt importante, Cipriano. După raportul acesta n-am altceva de făcut decât să vorbesc cu tatăl tău şi să-i descriu situaţia. Ţi-ar plăcea să părăseşti colegiul şi să te întorci acasă?

Don Ignacio Salcedo a fost surprins de tonul hotărât al băiatului:

— Nu. Îmi place la colegiu. Am prieteni aici.

— Asta mă îngrijorează, băiatul meu. Colegii tăi sunt copii fără părinţi, n-au bună creştere. De altfel ştii ce te aşteaptă, încă doi ani de învăţătură şi apoi vei munci până la moarte în meseria pe care ţi-o alegi. Acesta ţi-e viitorul.

— Dar pot urma şi Şcoala de Gramatică a Consiliului comunal, obiectă băiatul. Totul depinde de notele mele.

— Desigur, Cipriano. Văd că eşti bine informat. Şi nu uita de Colegiul Latin, dacă te hotărăşti să te faci preot. Ţi-ar plăcea să fii preot?

Băiatul agită prin aer băţul torţei şi apoi îl folosi drept

baston. Mai întâi dădu din cap, pe urmă zise categoric:

— Nu.

— Dar să-ţi dai doctoratul în Drept? Ai o minte ageră, stăpâneşti sintaxa latină, scrii bine în spaniolă… Ai putea ajunge un bun judecător. Tatăl tău o să-ţi lase o avere importantă şi ceea ce-mi aparţine azi îţi va reveni tot ţie. Însă trebuie să înnobilezi banii. Averea în sine n-are importanţă, mai cu seamă dacă nu te-ai străduit tu însuţi s-o faci.

Trecuseră de Puerta del Campo şi mergeau acum în jos, spre noul cartier Tenerías, la capătul căruia se afla colegiul. Mirosea pătrunzător a piele şi vopsele şi, între ziduri şi oraş, se vedea râul Pisuerga cu apele în creştere. Cipriano ridică ochii şi se uită la faţa roşiatică, fără barbă, a unchiului Ignacio, la privirea nesigură aţintită asupră-i.

— Nu ştiu, zise într-un târziu. Mai e multă vreme. Va trebui să mă gândesc.

— Faci bine. Nu se cuvine să te grăbeşti, dar trebuie să începi să te gândeşti. Doi ani trec în zbor, mai curând de cât crezi, şi până atunci ar trebui să iei o hotărâre.

Dădură ultimul colţ şi don Ignacio se grăbi să spună:

— Vreau să te rog ceva, Cipriano: să nu afle tatăl tău de întâlnirea şi nici de discuţia noastră. Nu trebuie să ştie nimic despre asta. Îţi scrie?

— Nu, răspunse Cipriano.

Don Ignacio şovăi la despărţire. Nu mai era un copil ca să-l sărute şi, pe deasupra, pentru băiat el era aproape un necunoscut. Îl luă de umeri, se înclină uşor, apoi se îndreptă, îi dădu drumul şi-i întinse mâna cu inele. Se gândise că e mai bine aşa:

— La revedere, Cipriano, spuse. Continuă să înveţi. Profită de ştiinţa lui don Lucio, e un mare dascăl. N-ai să regreţi niciodată.

VI

În luna august, pentru al doilea an consecutiv de când era la colegiu, Cipriano a luat parte la Ceremonia Gliei, însoţit de doi colegi şi de doi membri ai confreriei Sfânta Treime. Clasa, împărţită pe grupe, se ducea să vadă ariile ce împrejmuiau oraşul şi făcea rugăciuni Domnului pentru „spice dese şi boabe din belşug”. Pe băieţi îi distra să vină în contact cu ţăranii, să treiere, să mâne catârii, să călărească pe măgăruşi şi să bea din urcior. După ce rosteau *Pater Noster* şi litaniile rituale, ţăranii le dădeau nişte săculeţi cu grâu pe care ei, când ajungeau la colegiu, îi puneau în Cutia Milei, iar a doua zi, la târg, îi prefăceau în bani gheaţă. Cipriano, în tovărăşia lui Tito Alba şi a unui nou coleg, poreclit Verdeaţă, a ajuns la o mică distanţă de grupul cel mai harnic şi a fost lăudat de Scrib înainte de curs.

Pe atunci, Cipriano începuse deja să-şi facă probleme de conştiinţă. Era numai ochi şi urechi la orele de cateheză şi de religie, dar atenţia aceasta nu-i aducea o linişte spirituală. Mai mult, îl frământa gândul că formaţia lui religioasă lăsa mult de dorit. Părintele Arnaldo le vorbea de rugăciunea orală şi de rugăciunea mentală şi pleda pentru aceasta din urmă, cu condiţia ca acela care se roagă să atingă gradul maxim de concentrare. „Nu trebuie să-l lăsăm singur pe Domnul le spunea el. Puteţi profita de recreaţie ca să-i faceţi o vizită”. Cipriano începu aşadar să meargă la capelă în timpul recreaţiei. Era un vechi obicei pe care unii elevi îl respectau. Iar lui îi plăceau pustiul şi liniştea din biserică, unde abia dacă răzbea larma colegilor din curte. Aplecat, stând în genunchi pe banca de lemn, avea pe buze două rugăminţi care îl obsedau, legate de Minervina şi de viitorul lui, după ce va termina colegiul. Cât timp se ruga, era senin. Dar când, înainte de a pleca, lua apă sfinţită din vasul de lângă uşa capelei, începea să

fie chinuit de îndoieli: rugându-se şi făcându-şi cruce se gândise oare la sacrificiul Domnului Nostru sau la jocul pe catalige care-l aştepta în curte? Îndoiala devenea tot mai adâncă şi necruţătoare. Şi, dacă şi le scotea din minte, dedându-se jocului, scrupulele nu-l mai părăseau toată dimineaţa. Atunci se hotăra să se întoarcă la capelă şi să se închine din nou, muindu-şi degetele în apa sfinţită, foarte încet, şi concentrându-se asupra gestului, însă nici asta nu-l liniştea. Ieşind în curte, se îndoia din nou dacă se concentrase cu adevărat şi se mai ducea o dată la capelă să ia apă sfinţită şi să se închine încet, cu evlavie, cu gândul doar la cele patru mişcări esenţiale. Dar, fiind ca întotdeauna de acord cu cele predicate de părintele Arnaldo, ajunse la concluzia că rugăciunile lui erau în mod inevitabil egoiste: se ruga pentru el, ca să-şi aranjeze viaţa în viitor, şi pentru Minervina, singura fiinţă de pe lume pe care o iubea. Se hotărî atunci să se roage şi pentru Armăsar, ca să nu mai facă lucrul acela ruşinos când mergeau la plimbare şi să nu-l mai oblige pe Copil să vină în patul lui ori de câte ori avea poftă. Şi pentru Tito Alba, faţă de care începea să simtă afecţiune. Încetul cu încetul, adăugă rugăciuni (pentru Ţăran, ca să i se deschidă căile înţelegerii, pentru Scrib, ca să ştie să-i călăuzească cu pricepere, sau pentru Eliseo, fostul elev din cartierul Tenería, pentru ca patronul lui să respecte termenii contractului), aşa încât vizitele sale la capelă începură să dureze tot atât cât ţineau recreaţiile. În felul acesta Cipriano nu-şi mai găsea timp să-şi descarce sufletul şi sâmbăta, la spovedania cu părintele Toval, care oficia stând pe unul din cele două scaune de rugăciuni puse faţă în faţă şi acoperea, cu o stolă albă imaculată, capul confesorului şi al celui care se spovedeşte, recunoştea că rugăminţile lui către Domnul Nostru erau tot egoiste, pentru simplul motiv că prin ele nu urmărea pacea sau fericirea semenilor, ci liniştea propriei conştiinţe. Părintele

Toval îl îndemna să persevereze, să se gândească mai puţin la sine însuşi şi la motivele care-i animau faptele, şi într-o bună zi, pentru a-l ajuta, l-a supus unui scurt examen privitor la porunci. Dar când a ajuns la cea de-a patra, aceea care spunea să-ţi cinsteşti tatăl şi mama, Cipriano i-a spus părintelui că mama murise la naşterea lui şi că îşi detesta tatăl din răsputeri şi din tot sufletul. Aici confesorul a considerat că e o problemă într-adevăr gravă şi că aversiunea faţă de părintele lui nu poate fi justificată, cu toate că Cipriano i-a vorbit despre privirile lui crunte şi despre umilinţele la care l-a supus. Părintele este cel care ne-a zămislit şi, chiar de-ar fi numai pentru asta, tot merită să-l respectăm. Cum să-l iubim pe Domnul Nostru în ceruri, dacă nu ne iubim tatăl pe pământ? Scrupulele vagi ale lui Cipriano începeau să se definească: nu atât pentru Armăsar trebuia să se roage, ci pentru tatăl lui şi pentru sentimentele pe care le nutrea faţă de el. Plecă din confesional năuc şi cu urechile roşii. În zilele următoare, ori de câte ori se ducea la capelă în timpul recreaţiilor, îşi pomenea tatăl, dar în chip mecanic, nu pentru că l-ar fi iubit, ci fiindcă părintele Toval îi spusese să facă aşa. Scrupulele lui se înteţiră: nu pot iubi şi urî totodată pe cineva, îşi spunea. Şi când se gândea la tatăl lui îi şi vedea parcă privirea vicleană, care-l rănea, şi înţelegea că rugăciunea lui pentru el n-avea niciun rost. Încetă să se mai spovedească. Prietenul lui, Tito Alba, observă schimbarea şi, într-una dintre plimbările prin oraş, îl întrebă care era motivul. S… să urăşti e un păcat, nu-i aşa, Tito? Bineînţeles, răspunse acesta. Şi să-ţi urăşti tatăl e un păcat încă şi mai grav, nu? Tito Alba ridică din umeri: eu nu ştiu ce înseamnă un părinte, spuse. Şi ce pot să fac eu dacă ura mi se cuibăreşte în inimă îndată ce mă gândesc la el? Ei bine, zise Tito, roagă-te să nu se mai întâmple aşa. Însă, dacă şi aşa se întâmplă, şi n-am ce face, o să ard în flăcările iadului numai pentru că îmi urăsc tatăl fără să

vreau? Tito Alba ezita. Ochii lui holbaţi, cu pleoapele prea scurte, erau totuşi plini de căldură şi blândeţe. Nu semănau cu cei ai lui don Bernardo. Spuse cu un firicel de voce: vorbeşte cu părintele Toval. Cipriano îi răspunse precipitat: fac asta în fiecare sâmbătă. Pe Tito Alba îl copleşea necazul prietenului său. Se simţi uşurat când se uită la cei doi colegi care veneau în urma lor: uite, zise, porcul de Armăsar iarăşi şi-o ia la labă. Pentru el trebuie într-adevăr să te rogi. Cipriano gesticula incitat: dar nici nu poţi să iei asupră-ţi toate păcatele de pe lume, toată porcăria care există, nu-i aşa?

Şi părintele Toval îşi dădu seama cât era de tulburat. Vorbiră de păcatele care nu stârneau plăcere, ci durere, cum ar fi ura sau invidia. Părintele ajunse chiar să-i spună să ofere Domnului povara urii lui ca un fel de ispăşire, dar Cipriano nu se lăsă convins. A... ar însemna să mă amăgesc, părinte, m-aş amăgi pe mine însumi şi l-aş amăgi şi pe Domnul. A-i oferi ura mea ar însemna să mă înjosesc.

Cel de-al treilea an la colegiu l-a neliniştit şi mai mult pe Cipriano. În ciuda relaţiilor cordiale cu majoritatea colegilor şi a rezultatelor bune la învăţătură, nu se simţea mulţumit. Şi acum se frământa nu numai din pricina conştiinţei sale. Începu să-l chinuiască nedreptatea omenească, faptul că don Bernardo putea plăti bursele a trei colegi care, pe deasupra, nu-şi cunoşteau tatăl, pentru ca el să poată învăţa; că bietul Copil era obligat să dea fuga când îl chema Armăsarul, chiar împotriva voinţei lui, şi că accepta să fie mereu umilit fiindcă era lipsit de putere; că trupul lui prindea să se trezească şi simţea o forţă stranie ce-l transforma, iar exigenţele lui îi subjugau voinţa. Atunci începu să-l înţeleagă pe Armăsar, cu toate că detesta violenţa acestuia faţă de Copil, când voia să-şi facă el poftele. Toate aceste gânduri şi senzaţii noi îi modificau caracterul, simţea porniri agresive, trăia într-o permanentă nemulţumire de sine. Câteodată, el însuşi se

surprindea arogându-şi un rol justiţiar pe care nu i-l atribuia nimeni, ca în noaptea când l-a oprit pe Copil în penumbra dormitorului, în timp ce acesta, supus, dădea curs chemării Armăsarului:

— Armăsarule, nu-l mai aştepta. Copilul nu vine la tine în noaptea asta, spuse.

Pe neaşteptate, în capătul dormitorului se iscă mare agitaţie. În lumina slabă ce venea dinspre râu îl zări pe Armăsar în cămaşă, fugind între cele două rânduri de paturi pentru a ajunge în cele din urmă să se bage în al lui. Li auzi sudălmile, îi simţi răsuflarea sălbatică, duritatea virilă, braţele greoaie înlănţuindu-l, şi atunci Cipriano, foarte calm, îşi îndoi piciorul, îi repezi un genunchi în testicule şi-l împinse din răsputeri până îl aruncă afară din pat. Preţ de câteva minute, în întuneric se auziră scâncetele Armăsarului de pe podea, ca ale unui câine bătut. Încetul cu încetul, se ridică şi-i spuse lui Cipriano, ţinându-se cu mâinile de burtă:

— Mâine, în recreaţie, te aştept în curte.

În curte, la colţul cu clădirea colegiului, la adăpost de priviri indiscrete, era locul bătăilor dintre elevi. Se adunau cu toţii aici, în jurul adversarilor, când era vorba de o provocare. Iar atracţia era acum şi mai mare, fiind prima oară când se bătea Armăsarul. Nimeni nu îndrăznise vreodată să se pună cu el. Atitudinea luptătorilor din acea dimineaţă era diferită. Pe când Armăsarul, cu braţele-i lungi şi dizgraţioase, voia să-l prindă de gât pe Statu-Palmă şi să-l trântească la pământ, acesta îl aştepta la distanţă, fără să-l lase să se apropie. Pe Cipriano îl ajuta propria-i vioiciune. De fiecare dată când Armăsarul ridica un braţ, pumnii lui Salcedo, mici şi tari ca piatra, se repezeau de trei ori în nasul adversarului. Colegii urmăreau bătaia în linişte. Se auzea la răstimpuri câte un comentariu: „vezi cum loveşte Statu-Palmă?” Şi Claudio, Obezul, încerca să le explice tuturor, de-a rândul, că Statu-

Palmă încărca în căruţă morţii de la spitalul Mizericordia fără ajutorul nimănui şi că avea nişte muşchi de oţel. Cipriano îşi repezi încă o dată pumnul drept în chipul prostănac al Armăsarului, căruia începu să-i curgă sânge din nas. Claudio, Obezul, repetă iar că Statu-Palmă era foarte puternic; acesta se învârtea acum în jurul băiatului mătăhălos şi se apleca, eschivându-se, ori de câte ori încerca să-l apuce de gât. Armăsarul mai încasă doi pumni. Parcă se reprezenta, după o veşnicie, lupta inegală a lui David împotriva lui Goliat. Iar David era băieţelul acela slab, scund pentru vârsta lui, dar de o agilitate uimitoare şi de o duritate ca marmura. Tunica Armăsarului se umplea de sânge şi, printre dinţi, acesta îşi provoca adversarul făcându-l pitic şi ticălos, dar Statu-Palmă nu cădea în cursă, se ferea să se arunce orbeşte asupra lui şi păstra distanţele. Pumnii lui erau ca înţepăturile nesuferite ale unei insecte care, încet-încet, distrugeau moralul celuilalt. Şi atunci când, după cinci minute, Armăsarul îşi slăbi vigilenţa şi se năpusti asupra rivalului, convins că e un nevolnic, Cipriano îl primi cu un pumn în pometele drept care-l făcu să se clatine. La lovitura următoare, Armăsarul îşi puse un genunchi în pământ, dar, ruşinat pesemne de slăbiciunea lui, îşi reveni imediat şi-şi repezi braţul drept înainte, încercând să-şi apuce duşmanul. Însă Cipriano se aplecă, se trase înapoi la timp şi, pe când Armăsarul şovăia, după efortul nereuşit, îi mai dădu doi pumni în nas; atunci Armăsarul se îndepărtă gâfâind, străduindu-se să-şi oprească sângele cu mâinile. Nimeni nu vorbea, dar, întrucât Armăsarul nu părea să aibă intenţia de a relua bătaia, Tito Alba se apropie de el şi-i zise:

— Armăsarule, du-te să-ţi schimbi tunica până nu te vede Scribul.

Îl însoţi în dormitor, în vreme ce Cipriano îşi aranja ţinuta. Îşi văzu adversarul plecând, sprijinit de Tito Alba, şi atunci, abia atunci, colegii îl înconjurară minunându-se de

puterea lui; îi pipăiau bicepşii, iar el îşi ridica încet cracul pantalonilor scurţi de pânză, îşi întindea piciorul şi le arăta muşchii coapselor, încordaţi şi prelungi ca nişte cabluri.

Sâmbăta următoare, Statu-Palmă se învinovăţi de păcatul săvârşit:

— Am lovit un coleg până i-a dat sângele, părinte, spuse.

— E cu putinţă, fiule? Nu ştii că şi cel mai nevrednic dintre oameni e un templu viu al Sfântului Duh?

— Îi umilea pe ceilalţi, părinte; e un bătăuş.

— Şi cine-i colegul acesta al tău? E de aici din colegiu?

— Nu vă pot spune mai mult.

La ora de catehează, părintele Arnaldo s-a referit la munca lui de dascăl şi la obligaţia elevilor de a învăţa lecţiile predate, pentru a putea să-şi ajute în viitor vreun seamăn rătăcit. Erau cam aceleaşi cuvinte pe care le folosise Minervina când i-a arătat cum să se roage. „Dacă tu vei fi pedepsit pentru că nu ştii, comoara mea, eu voi fi pedepsită pentru că nu te-am învăţat” Erau aceleaşi cuvinte pe care don Nicasio Celemín le rostise cu douăzeci de ani în urmă la Santovenia. Şi Cipriano, auzindu-l pe părintele Arnaldo, se gândi la Armăsar, uită de ura faţă de tatăl lui şi nu-şi mai putu scoate din minte singurătatea îngrozitoare a colegului său. Nimeni nu-l îndrăgea. Îşi propuse să găsească momentul potrivit şi să se apropie cu cordialitate de el, să-l ajute. Într-o zi, în timpul plimbării de după-amiază, îl rugă pe Ţăran să se aşeze lângă Tito Alba şi să-l lase pe el lângă Armăsar.

— Ce mai vrei acum? Îl întrebă acesta când îl văzu alături.

— Să vorbesc cu tine, Armăsarule. Să te rog să mă ierţi pentru întâmplarea de acum câteva zile. N-am vrut să-ţi fac rău.

— Şi ce-ţi pasă ţie de mine? Hai, întinde-o!

— Îmi pasă de toţi semenii mei, Armăsarule. Trebuie să ne ajutăm unii pe alţii.

Două femei tinere, fiecare cu câte o coşniţă, trecură printre rândurile elevilor. Armăsarul se uită la ele şi-şi întoarse capul cu neruşinare, ca să le vadă din spate fundurile ce se legănau. Apoi se întoarse spre Cipriano:

— Ştii ceva, Statu-Palmă?

— Ce? Spuse Cipriano plin de speranţă.

— Mai du-te-n mă-ta… Vreau o labă.

Cipriano încetini pasul, rămase în urmă, dar îi spuse, timid:

— O să te mai caut, Armăsarule. Dacă o să ai vreodată nevoie de mine, cheamă-mă.

Săptămâna următoare, oraşul se umplu de preoţi, mireni, călugări, canonici şi episcopi. În prima zi, sosiră patruzeci sau cincizeci, în a doua, o sută şaizeci şi, în ritmul acesta, ajunseră la o mie şi jumătate. Cea dintâi întâlnire a copiilor găsiţi cu oamenii bisericii în timpul unei plimbări a fost de pomină. Elevii păstrau obiceiul pios de a săruta, în semn de respect, mâna care le dădea azima, dar cu prilejul acela au fost atâtea mâini de sărutat şi atâtea buze dornice s-o facă, încât s-a iscat mare învălmăşeală pe strada Santiago, şi a durat mult până lucrurile au intrat pe făgaşul obişnuit. Ajunşi la colegiu, Scribul le-a lăudat purtarea, însă i-a rugat fierbinte să renunţe la demonstraţiile astea de respect pe timpul cât va ţine Conferinţa. Era pentru a suta oară că auzeau pomenindu-se de Conferinţă. Conferinţa era cuvântul de ordine. Văzând grupurile numeroase de clerici roind pretutindeni, trecătorii spuneau: „Se duc la Conferinţă sau vin de la Conferinţă”. Şi într-adevăr erau atât de multe şedinţe, atât de multe comisii, că grupurile de oameni ai Bisericii care forfoteau pe străzi, la orice oră, veneau neapărat de la Conferinţă sau se duceau la ea. Preţ de câteva luni, Conferinţa a dominat totul.

În schiturile de călugări şi în mănăstirile din oraş şi din împrejurimi nu mai era loc nici măcar pentru un singur

preot.

Controversele teologice care aveau loc la San Pablo, San Benito şi San Gregorio se prelungeau până noaptea târziu sau, cum ziceau oamenii din popor, nu se mai sfârşeau, în discuţiile din Plaza del Mercado între ţărani şi meşteşugari se ridica tonul cu uşurinţă. Iar în centrul nenumăratelor polemici şi dispute, al pălăvrăgelii şi agitaţiei, se afla figura controversată a lui Erasmus din Rotterdam, înger pentru unii, demon pentru ceilalţi. Pana lui Erasmus împărţise lumea creştină şi, drept urmare, cu ocazia Conferinţei, se iviseră în oraş două grupuri: adepţii lui Erasmus şi adversarii lui. Dar separarea aceasta nu se făcea simţită numai prin colegii şi mănăstiri, ci în toate instituţiile, breslele, afacerile şi familiile din oraş, când se adunau mai mult de două persoane. Nici Colegiul Orfelinatului Copiilor Găsiţi n-a scăpat de sciziunea asta, care apărea nu numai între profesori, ci şi între elevi. Deşi aveau cea mai mare grijă să nu-şi arate preferinţele, era de domeniul public că părintele Arnaldo e adversar al lui Erasmus şi părintele Toval adept al acestuia. Primul spunea: „Luther a crescut la pieptul lui Erasmus. Fără el, nu s-ar fi ajuns în veci la această situaţie”, în vreme ce părintele Toval susţinea că „Erasmus din Rotterdam este tocmai reformatorul de care are nevoie Biserica”. Însă între ei nu s-a produs niciodată nici cea mai mică fricţiune. Fiecare îşi îndeplinea cu zelul dintotdeauna îndatoririle, dar nu se înfruntau nicicând unul cu celălalt. Această apreciere diferită a ideilor erasmiste ce îi diviza pe adulţi ajunse să se impună şi în rândul elevilor care, cu o săptămână în urmă, n-aveau habar nici măcar de existenţa lui Erasmus. Dar cât a durat Conferinţa, părinţii Arnaldo şi Toval păreau a fi cei cărora li se încredinţase sarcina de a aduce la colegiu ultimele veşti despre aceasta, fiecare trăgându-şi spuza pe turta lui, cu discreţie.

— Adversarii lui Erasmus au pus iscoade prin librării

pentru a-i acuza pe cititori de erezie.

— Virués a spus la Conferinţă că inchizitorul Manrique şi împăratul sunt partizanii lui Erasmus.

Oraşul se diviza, discuta, se înfierbânta, iar în Piaza del Mercado, lângă tarabele cu zarzavaturi, pe lângă Marea Adunare Populară, intelectualii improvizau altele, gesticulând agitaţi. Curtea, instalată provizoriu în oraş, îi făcea pe adepţii lui Erasmus să se simtă protejaţi. Când ieşeau la plimbare după-amiaza, copiii găsiţi întâlneau grupuri de preoţi, grupuri numeroase care comentau evenimentele de la Conferinţă în gura mare şi prelungeau controversa din biserici în stradă. Într-o dimineaţă, părintele Arnaldo a făcut imprudenţa de a cere elevilor să recite un *Tatăl Nostru* pentru convertirea lui Erasmus. Adepţii lui Erasmus protestară şi atunci părintele Arnaldo schimbă obiectivul rugăciunii: „Pentru ca Domnul Nostru să-i lumineze pe toţi cei care iau parte la Conferinţă”, spuse.

Cipriano, care avea o simpatie instinctivă pentru Erasmus, interveni activ în apărarea lui. La ieşirea din capelă, Claudio, Obezul, îl întrebă:

— Cine-i Erasmus ăsta?

— Un teolog, un scriitor care crede că Biserica trebuie să fie reformată.

În capătul celălalt al curţii Ţăranul vocifera: „Erasmus, pe rug!” În general, tezele împotriva lui Erasmus susţineau că Luther n-ar fi existat fără Erasmus.

La mijlocul Conferinţei, copiilor găsiţi li se păru că în controverse predominau tezele erasmiste şi că adversarii lor, maestrul Margalho, fray Francisco del Castillo, fray Antonio de Guevara, băteau în retragere. Dar, după câteva zile, părintele Arnaldo anunţă că se dezbate problema divorţului, pe care Erasmus îl susţinea, ridicându-şi împotrivă Conferinţa şi oraşul. Atunci a intrat în arenă maestrul Ciruelo care, prin poziţia şi numele lui, devenise

popular şi a declarat că admite că Erasmus din Rotterdam a făcut poate unele greşeli, însă că, în ansamblu, cărţile lui aduseseră multă lumină în privinţa celor patru evanghelii şi a epistolelor apostolilor. O înfruntare încordată diviza Conferinţa şi oraşul părea o uriaşă cutie de rezonanţă. Însă principalii adversari ai lui Erasmus erau ordinele religioase pe care el le luase în derâdere în lucrarea *Enchiridion*. Lectura ei i-a scos din sărite pe călugări, iscând nenumărate proteste din înaltul amvoanelor, şi astfel agitaţia sporea pe zi ce trece, iar mulţimea neştiutoare de carte ajunse să ceară ca opera lui Erasmus să fie arsă pe rug. Disputa se adânci atingând limitele violenţei atunci când maestrul Margalho dezvălui într-o dimineaţă că Virués e în legătură cu Erasmus şi-l informează zilnic prin scrisori despre avatarurile Conferinţei. Virués îşi apără dreptul de a putea lua legătura cu olandezul care făcea obiectul controversei şi, după această declaraţie făcută în public, spiritele se încinseră şi mai mult.

Într-o dimineaţă, în recreaţie, cele două bande ale elevilor săriră la bătaie, cu strigăte de „Trăiască! Sau „La moarte!” cerând să fie ars pe rug cel care susţine poziţia contrarie. Bătaia a fost cruntă şi trei elevi au ajuns la infirmerie cu capul spart. A doua zi, părintele Arnaldo şi Scribul le vorbiră despre respect şi înţelegere faţă de semeni şi îi dojeniră. Se părea că, încetul cu încetul, controversa tindea să-l susţină pe Erasmus împotriva lui Luther, iar rezultatul părea să fie pe placul Papei şi al împăratului. Şi atunci când adepţii lui Erasmus, îndeosebi Carranza de Miranda, respinseră categoric propunerea călugărilor referitoare la liberul-arbitru şi la indulgenţe, întemeindu-se pe însăşi opera erasmistă, pe Biblie şi pe textele Sfinţilor Părinţi, disputa a fost tranşată.

Însă în zilele acelea oraşul a fost asaltat de o spaimă de altă natură: în trecere prin Valladolid, un servitor al

mareşalului de Frómista care avea o umflătură pestilenţială a contaminat trei slujnice ale mareşalului, toate tinere, şi în scurtă vreme muriră toţi patru. În aceiaşi timp, serviciul de sănătate declară un bolnav de ciumă în Herrera de Duero şi o femeie în Dueñas. În doar câteva ceasuri, pe la colţurile străzilor se iviră ruguri unde se ardea lămâioară, rozmarin şi levănţică pentru purificarea atmosferei, chiar dacă de mai multe zile oamenii mergeau pe stradă acoperindu-şi gura cu batista. Consiliul numi o Comisie care să informeze despre starea de sănătate a oraşului şi a satelor învecinate şi să folosească banii de la taxele pe vin şi pe pâine pentru a lua măsuri de apărare împotriva bolii. Întocmi apoi o înştiinţare pe care crainicii o strigară în tot oraşul, care impunea drastic curăţarea străzilor, interzicea să se mănânce pepeni, dovleci şi castraveţi „lesne impregnaţi de exalaţiile maligne” şi organiză asistenţa medicală, spiţeriile şi hrana pentru săraci, fiindcă foamea făcea să crească riscul de molipsire. Însă cei înstăriţi se grăbeau să-şi strângă obiectele de valoare şi cele casnice şi, noaptea, pe furiş, părăseau în trăsură oraşul şi se duceau la ţară, la casele lor de vară, pe malurile râurilor, aşteptând ca epidemia să bată în retragere. Ciuma se înstăpânise din nou. Oraşul se pregătea pentru un lung asediu şi un comunicat al papei Clement al VII-lea punea capăt *sine die* faimoasei Conferinţe, după mai multe luni de dezbatere. În perioada aceasta Curtea s-a mutat la Palencia şi Cancelaria, la Olmedo, însă la început, cazurile de ciumă erau puţine în oraş: şase morţi, iar Comisia, ca să nu semene panică, încunoştinţă că şase morţi de ciumă „era o glumă” şi că epidemia însemna altceva, dat fiind că „ciuma omora o mulţime de oameni”. Alţii aminteau de cazurile nenumărate de pojar din ultimele două săptămâni şi locuitorii trăgeau de aici concluzia că nu era vorba de ciumă, ci de pojar, chiar dacă pojarul îşi făcea întotdeauna

apariţia ca vestitor al ciumei.

Era însă cert că răul avansa şi boala se extindea foarte repede. Nu existau destui medici care să se ocupe de atâţia ciumaţi, nici destui preoţi care să le acorde asistenţă spirituala.

Morţii, îngrămădiţi în căruţe, erau duşi în faţa bisericilor spre a fi îngropaţi. Consiliul deschise patru spitale noi pe malul drept al râului Pisuerga, două dintre acestea, cel numit San Lázaro şi cel al Neocrotiţilor, pentru bolnavii în stare gravă, şi mobiliză forţele active, printre care şi pe elevii de la Copiii Găsiţi. Erau aproape nişte copii, abia intraţi în adolescenţă, dar condiţia lor de orfani îi punea la adăpost faţă de orice reclamaţie din partea familiei. În zilele cele mai groaznice ale epidemiei, elevii au îndeplinit sarcinile care impuneau cea mai mare abnegaţie: îi îngropau pe morţi, îi transportau pe bolnavi, supravegheau izolarea oraşului, făceau controale la poduri şi închideau clădirile unde se aflau mulţi ciumaţi. Elevii înşişi băteau în cuie scânduri la uşile caselor contagiate, iar Cipriano se specializă în delicata operaţie de a desprinde ţiglele de pe acoperişuri, pentru a da de mâncare celor închişi înăuntru. Se ducea dintr-o parte în alta cu căruţa colegiului, trasă de măgăruşul Blas, împărţea pungi cu mâncare celor nevoiaşi sau organiza controale pe şlepurile de la Herrera del Duero, pe unde intrau un mare număr de imigranţi din sud. Băiatul le cerea rapoarte despre locul de unde vin sau despre starea de sănătate a satelor prin care le trecuseră şi-i ducea imediat la un lazaret, de partea cealaltă a râului.

După câteva luni, veni primul îngheţ şi oamenii răsuflară uşuraţi. Exista convingerea că ciuma era o consecinţă a căldurii şi că, dimpotrivă, frigul şi ploaia îi atenuau efectele. Dar vremea se încălzi în curând şi ciuma se abătu din nou asupra satelor şi oraşelor castiliene. În acest al doilea val începu să se vorbească despre ciuma din anul 1506, mai gravă decât cea din 1518. Bancherul Domenico

Nelli îşi liniştea colegii din Medina spunându-le că cei care mureau de ciumă erau în general săraci şi, prin urmare, nu contau. Însă oamenii insistau asupra faptului că ciuma provoacă, întocmai ca aceea de la începutul veacului, umflături. Era mai rea decât cea din 1518, spuneau ei. Atunci începură să se organizeze procesiuni la biserica San Roque şi la cea a Fecioarei de la San Llorente, spre a-l ruga pe Domnul să le dea ploile de toamnă.

Însă numărul săracilor sporea şi primăria s-a văzut obligată să ia măsuri radicale: prima, să-i separe pe vagabonzi de săracii cunoscuţi de toată lumea şi să-i expulzeze pe cei dintâi. Şi a doua, să ceară imperios izgonirea din oraş a prostituatelor care nu se născuseră aici. Dar expulzarea unor grupuri sociale n-a rezolvat nimic. Dimpotrivă, numărul imigranţilor începea să-l depăşească pe cel al emigranţilor, şi Consiliul se pomeni că se confruntă cu necesitatea de a le înlesni cazarea pe partea cealaltă a râului. Avalanşa de oameni nevoiaşi era tot mai mare şi, în acelaşi timp, şi răspândirea ciumei, aşa încât coregidorul i-a convocat de îndată pe săracii sănătoşi de partea cealaltă a podului. Intenţia lui era să pună câţiva comisari călare să-i expulzeze, după ce li se vor da merinde suficiente pentru drum. Însă săracii refuzară să se ducă la pod. În oraş primeau leacuri de pomană, două livre de carne de berbec şi o jumătate de pâine de persoană pe zi, şi nimeni nu le garanta că aveau să primească acest ajutor şi în satele învecinate, şi nici nu cunoşteau situaţia sanitară a acestora. Atunci au început să se ascundă prin cotloanele de pe Paseo del Prado şi, pe timp de noapte, cu câţiva oameni internaţi în lazaret, treceau Pisuerga cu barca, în înot sau prin vechile vaduri cunoscute, de-a lungul zidurilor.

La rândul lor, Cipriano şi colegii lui făceau eforturi înzecite să-şi ajute concetăţenii. Uneori, când nu aveau sarcini mai urgente, aprindeau focuri în care aruncau fire

de levănţică, rozmarin şi lămâiţă pentru a opri emanaţiile nocive şi continuau să-i aprovizioneze pe cei închişi în case prin găurile făcute în acoperişuri. Când murea vreun bolnav în clădirile acestea condamnate, erau nevoiţi să desprindă scândurile bătute în cuie de la poartă pentru a-l scoate şi a-l îngropa.

Într-una dintre zilele acelea din ultima fază a epidemiei, unchiul lui, Ignacio Salcedo, se înfiinţă la colegiu. Venea să-şi ia rămas-bun, înainte de a pleca la Olmedo, unde se strămuta Cancelaria. Pe la mijlocul conversaţiei, îl înştiinţă că tatăl lui era grav bolnav. De mai multe zile, se molipsise de ciumă, deşi el crezuse întotdeauna că boala asta e a săracilor. Şi don Bernardo, care din copilărie ura bolile dezgustătoare, suferea acum de forma cea mai agresivă, cu trupul plin de umflături cu răni deschise, purulente, ca pe vremea ciumei din anul 1506. Ignacio n-avea încotro şi trebuia să-l lase în grija servitoarelor şi a doctorului Benito Huidobro. Nu voia să-i ceară lui Cipriano să meargă să-l vadă, pentru siguranţa lui şi pentru a nu-şi umili fratele, dar îl ruga să se alăture elevilor care-l vor însoţi pe ultimul drum, atunci când avea să moară. În momentul despărţirii, şovăi, ca şi data trecută, şi până la urmă îi strânse mâna, îl bătu uşurel pe umăr şi îi spuse că mai târziu vor vorbi despre cariera lui, dacă don Bernardo avea să moară.

Vestea nu-l întristă pe Cipriano. Nu simţea niciun strop de afecţiune pentru tatăl lui. Şi, pe deasupra, ritmul vieţii sale era atât de intens că abia dacă a avut timp să se gândească la el. Seceta continua – practic, se împlinea anul de când nu plouase – şi în ultima vreme se dădea foc caselor mai afectate după ce locatarii bolnavi erau duşi la spitalele din afara oraşului. La nouă luni după ce intraseră în acţiune, se prăpădiseră doi dintre copiii găsiţi: pe Tito Alba şi pe Verdeaţă. Cipriano însuşi i-a condus, în căruţa colegiului, la spitalul Mizericordia, dând bice măgăruşului în timp ce lacrimile îi şiroiau pe obraji. Tito Alba muri după

o săptămână, iar Verdeaţă – la începutul lunii următoare.

Între aceste două morţi îşi dădu sufletul şi don Bernardo Salcedo. Cipriano îşi puse tunica şi pelerina cele mai puţin ponosite şi se întâlni cu colegii în dreptul portalului de la numărul 5 de pe Corredera de San Pablo. Chiar el îl ajută pe Juan Dueñas să urce cadavrul în căruţă şi să-l lege, iar apoi îl însoţi în tăcere, cu torţa aprinsă, ascultând psalmodiile corului. Ajunşi la biserică, asistă la slujba de înmormântare şi sacristanii începură ultima rugăciune pentru morţi:

— *Libera me, Domine, de morte aeterna…*

Atunci o zări pe Minervina, îngenuncheată pe bancheta de rugăciune, şi încercă să se apropie de ea, dar Scribul îi grăbea să iasă din biserică şi să se aşeze în jurul gropii, unde trebuiau să intoneze Litania Sfinţilor. Când totul s-a terminat, Minervina plecase şi Scribul veni lângă el ceremonios, îi strânse mâna şi-i spuse: — În numele meu şi al colegilor tăi îţi exprim profundul nostru regret.

Agitaţia şi treburile nu-i îngăduiră lui Cipriano să reflecteze la condiţia lui de orfan. Întorcându-se la colegiu, primi ordin să se ducă la Herrera del Duero să caute un grup de refugiaţi. Se vorbea de oameni morţi prin livezi şi prin şanţurile de pe marginea drumului, de lipsa de medici la sate, unde bolnavii erau îngrijiţi de vraci şi de bărbieri sau chiar de vecini. Şi asta se întâmpla în fiecare zi.

Lunile care trecuseră de când izbucnise epidemia fuseseră atât de multe şi de lungi, încât locuitorii din Valladolid ajunseră să creadă că ciuma ar putea fi veşnică. Nu vedeau nicio ieşire. Timpul se scurgea fără ca vreun comunicat al comisarilor să dea măcar o veste încurajatoare, repetându-se la infinit numărul morţilor. Pe neaşteptate, la începutul toamnei, după o recoltă extrem de săracă şi o vreme neîndurătoare, Comisia anunţă că în ultima lună muriseră numai douăzeci de oameni din cei două mii care se aflau în spitale, în noiembrie, decesele din

cauza ciumei au fost douăsprezece şi patru sute nouăzeci şi trei de persoane au ieşit din spital. Parcă scăpau de un nor tenebros, după un an şi jumătate fără să vadă soarele. Lumea ieşea iar în stradă să respire aromele de lămâiţă şi levănţică pentru a-şi aerisi plămânii, se ducea până la Espolón Nuevo, începea să stea la taifas şi să râdă ca înainte. Minunea se săvârşise! Şi atunci când, în ianuarie, numărul celor care părăseau spitalul ajunse la opt sute patru zeci şi trei, iar morţile cauzate de ciumă se reduseră la două, oraşul jubilă, se organizară procesiuni de mulţumire la schitul San Roque, şi Consiliul anunţă pentru primăvară turnire de cavaleri şi coride. Se terminase cu ciuma.

Într-o zi de sărbătoare, primăvara, unchiul Ignacio îşi făcu apariţia la colegiu. Datorită vieţii la ţară, faţa lui era încă şi mai roşiatică decât obicei. Primele lui cuvinte au fost de felicitare pentru felul în care se comportase în timpul ciumei. Printre medaliile pregătite de Primărie era una pentru elevii de la Colegiul Copiilor Găsiţi. A fost singura aluzie la trecut. Unchiul i-a vorbit de îndată despre viitorul lui. Cipriano acceptă ideea de a-şi da doctoratul în Drept şi pe aceea de a locui în casa unchilor până avea să ajungă la majorat şi să între în posesia averii lui. Însă nu încuviinţă şi ideea unchiului Ignacio de a-l înfia. Detaşarea lui Cipriano faţă de specia umană, trista-i experienţă filială l-au făcut să opteze pentru tutelă şi să accepte ca unchiul să-i fie tutore. Apoi unchiul Ignacio i-a spus că, îndată ce Cancelaria se va întoarce în oraş, îl va lua de la colegiu, întrucât, în virtutea funcţiei sale înalte, rezolvase dinainte neplăcuta problemă a formalităţilor.

Casa unchiului, mătuşa Gabriela, servitoarele, viaţa de familie au însemnat pentru Cipriano o noutate nu tocmai reconfortantă. Ducea dorul colegilor, plimbărilor, orelor de curs, jocurilor, taifasului, obiceiurilor deprinse. Vestea că va avea un preceptor, don Gabriel de Salas, nu îmbunătăţi

situaţia. Amintirea celui de dinainte, din casa tatălui său, „teama de peretele despărţitor”, îi reveniră în mod automat. Doña Gabriela se făcea luntre şi punte ocupându-se de el, dorind să-i facă viaţa cât mai plăcută. Având un instinct foarte pătrunzător, îl întrebă într-o bună zi dacă nu-i era dor de Minervina. Cipriano îi răspunse că da. Absenţa Minervinei, singura fiinţă pe care o iubise, care îl ocrotise întotdeauna, făcea să-i pară cu totul searbădă întoarcerea în căminul familial. Pe de altă parte însă, descoperirea casei unchiului îl stimula. Nu era, cum s-ar fi putut crede, casa pretenţioasă a unui burghez de vază, ci refugiul atractiv şi senin al unui intelectual. Cipriano îşi petrecea ore întregi în biblioteca unde se aliniau peste cinci sute de volume, unele dintre ele editate la Valladolid, traduceri în spaniolă din Juvenal, Salustius şi *Iliada.* Biblioteca cuprindea aproape toţi poeţii latini şi, încetul cu încetul, Cipriano descoperi plăcerea cititului, actul intim şi tăcut de a deflora o carte. În casă mai erau şi tablouri de valoare, copii izbutite după opere celebre, precum şi unele sculpturi. Recenta stabilire în oraş a pictorului Alonso de Berruguete îi oferi lui don Ignacio prilejul de a-i comanda un panou de lemn cioplit, numit de artist *tablou în relief,* reprezentând-o pe soţia lui, doña Gabriela. Era o piesă de mare calitate, datorată mai curând execuţiei decât asemănării. Panoul se afla în mica încăpere pe unde se intra în bibliotecă şi don Ignacio, om foarte religios şi cu respect faţă de artă, se descoperea trecând pe lângă el de parc-ar fi fost tabernacolul. Arta, ca nouă materie de studiu, şi bunul-gust, îl stimulau pe Cipriano. Ajunse să se înţeleagă bine cu don Gabriel de Salas, şi progresele pe care le făcea la latină, gramatică şi drept erau remarcabile.

Într-o dimineaţă, ieşind de la ore, se pomeni în salon cu Minervina. Era la fel de zveltă ca acum patru ani, cu talia tot aşa de mlădioasă, gâtul la fel de lung şi fin şi cu aceeaşi

gură cu buze pline. Doña Gabriela o escorta zâmbitoare şi Cipriano n-a ştiut ce să facă, nici ce să spună. Minervina a fost cea care a început să vorbească, spunându-i că crescuse, că devenise un adevărat bărbat şi asta o întrista.

Zilele treceau şi între Minervina şi Cipriano nu se mai înfiripa vechea legătură, plină de încredere. Acum se înălţa între ei un fel de barieră de pudoare care-i paraliza. Până când, într-o seară de joi, când unchii ieşeau în oraş şi tovarăşele Minervinei aveau zi liberă, uitându-se la ea cum stătea aşezată, dreaptă, pe sofaua din salonul cel mare, cu sânii micuţi abia ghicindu-se sub rochia cu decolteu pătrat, Cipriano experimentă aceeaşi atracţie imperioasă şi ingenuă care-l subjuga, copil fiind; se duse lângă ea, începu s-o îmbrăţişeze şi s-o sărute, spunându-i „B… bună, Mina” şi „Te iubesc mult, ştii?” Minervina ameţea simţindu-şi sânii în căuşul mâinilor lui şi buzele-i arzătoare sărutându-i cu pasiune decolteul:

— Oh, comoara mea, nu fi nebun!

— Te iubesc, te iubesc! Eşti singura fiinţă pe care am iubit-o în viaţa mea!

Minervina surâdea tulburată, abandonându-se.

— Mă înţepi cu barba; acum eşti un bărbat în toată firea, Cipriano.

Se jucau ca pe vremea când Cipriano era copil, se îmbrăţişau, se sărutau, dar băiatul era conştient că în legătura lor era ceva nou. Când se rostogoliră pe covorul gros şi începu să-i smulgă nasturii rochiei, Minervina încercă însă să-l respingă. Dar totul a fost în zadar.

A doua zi, Cipriano îl căută pe părintele Toval:

— M… m-am culcat cu doica mea, părinte, cu femeia care m-a alăptat.

Părintele Toval îl mustră:

— Asta-i aproape ca şi cum te-ai fi culcat cu propria-ţi mamă, Cipriano. Nu ţi-a dat viaţă, dar ţi-a dăruit o parte din viaţa ei când nu te puteai descurca singur.

Cipriano rătăcea acum prin casă ca un lunatic. Abia dacă îndrăznea s-o privească în faţă pe Minervina în prezenţa unchilor lui. Gândul la spovedanie nu-i dădea pace. Nu fusese cu desăvârşire sincer cu părintele Toval. Pe de altă parte, îi displăcea să dea socoteală de nişte sentimentele atât de intime. Cum ar putea înţelege părintele Toval legătura lui cu fata? Şi, dacă n-o înţelegea, cum putea s-o judece?

Joia următoare, văzându-se singuri, Minervina şi el se apropiară unul de celălalt ca şi cum ar fi fost lucrul cel mai firesc de pe lume. Fără să şi-o mărturisească, amândoi aşteptaseră cu nerăbdare momentul acela. Şi, instinctiv, ea i se dărui din nou, parcă hrănindu-l iar, şi el se prinse de ea ca de o scândură de salvare. Zăceau goi în patul ei îngust şi sfioasele rezerve ale Minervinei dispăreau, căci consumarea actului avea acum altă valoare în ochii lor. A posedat-o de trei ori şi, la sfârşit, a simţit un fel de dezgust faţă de sine, gândindu-se că o trata ca pe o prostituată. Era conştient de dragostea lui, de puritatea sentimentelor pe care le nutrea pentru ea, însă dincolo de toate astea nu înceta să vadă aventura sordidă a tânărului stăpân care profita de servitoare. Căută la biserica San Gregorio un confesor necunoscut:

— M… mă învinovăţesc, părinte, că m-am culcat cu doica mea, dar nu mă pot căi pentru asta. Dragostea mea e mai puternică decât voinţa.

— O iubeşti sau o doreşti?

— Dacă o doresc, părinte, e fiindcă o iubesc. N-am iubit niciodată pe nimeni în viaţă cum o iubesc pe ea.

— Dar eşti încă un copil. N-ai să te căsătoreşti cu ea, de bună seamă.

— Am paisprezece ani, părinte. Tutorele meu n-ar înţelege.

Părintele şovăi. În cele din urmă, zise:

— Dacă nu te căieşti, fiule, nu te pot absolvi.

— Înţeleg, părinte. O să mai vin să vă văd.

Joia deveni ziua de întâlnire a celor doi amanţi. Era o întâlnire inevitabilă, reproducerea întocmai a expansiunilor de odinioară dintre copil şi doică, dar la care acum se adăuga şi sexul. În momentele de răgaz, stăteau de vorbă. El îi povestea despre anii petrecuţi la colegiu, despre viciul Armăsarului, despre felul în care şi-a pierdut inocenţa. Minervina îi vorbea de prima ei dragoste pentru un băiat din sat, de cum a căzut în greşeală, a rămas însărcinată şi a născut. Şi, povestindu-i, plângea şi-i spunea: „Tu eşti ca fiul pe care l-am pierdut, comoara mea!” Dar reveneau neîntârziat la ei înşişi, descoperindu-se unul pe celălalt şi iubindu-se. Întâlnirile lor din fiecare joi, acum în camera lui Cipriano, erau tot mai prelungi şi mai complete, şi aşa trecură cam patru luni. Totul s-a terminat când, într-o seară de iarnă, doña Gabriela şi don Ignacio s-au întors acasă pe neaşteptate. Doña Gabriela i-a descoperit goi, împreunându-se, şi n-a fost în stare să înţeleagă nimic.

— Ai abuzat de băiat şi de încrederea mea, Miner. Ne-ai dezonorat casa şi pe noi toţi. Pleacă de aici şi să nu te mai întorci niciodată!

A doua zi dimineaţă, Minervina s-a dus în Piaza del Mercado, cu cele două boccele cu care venise în urmă cu cinci luni, şi de aici a plecat cu căruţa lui Jesús Revilla la Santovenia.

CARTEA A II-A

EREZIA

VII

După ce a ajuns la majorat, Cipriano Salcedo şi-a luat doctoratul în Drept, a intrat în posesia depozitului din Judería şi a pământurilor de la Pedrosa şi s-a mutat în vechea casă părintească de pe Corredera de San Pablo, care rămăsese închisă de la moartea lui don Bernardo. După câţiva ani, obiectivele acestea fiind îndeplinite, şi-a mai impus încă trei, foarte precise şi ambiţioase: s-o găsească pe Minervina, să ajungă un om de vază şi să-şi întărească poziţia economică, atingând nivelul marilor comercianţi din ţară. Primul ţel, acela de a o găsi pe Minervina, pe care el îl considera cel mai simplu, dădu însă greş. În Santovenia, abia dacă întâlni pe cineva care să-şi amintească de ea. Părinţii îi muriseră şi ea – spunea lumea – plecase din sat. „Căsătorită”, zise un om, dar altul îl îndreptă: „Miner nu s-a măritat niciodată; a plecat cu sora ei la Mojados, unde trăia o mătuşă bătrână de-a lor”. Cipriano se duse la Mojados călare pe Fulger, noul său cal. Nimeni nu ştia nimic despre ea; nici măcar nu auziseră vreodată un nume atât de ciudat. El stăruia: Minervina, Minervina Capa. Dar nimeni nu-i putea spune ceva. În tot ţinutul nu se cunoştea vreo fată cu numele ăsta. Cipriano Salcedo, care nu concepea să trăiască fără Minervina, o căută prin satele din împrejurimi. În zadar. Neştiind unde locuiau Blasa şi Modesta, după moartea tatălui său, îşi reluă căutarea pornind iar de la început: Santovenia. O găsi pe Olvido Lanuza, Iluminata, care-şi cam pierduse minţile şi-i spuse că Minervina intrase în slujba lui don Bernardo Salcedo, la oraş. Nimeni nu i-a înlesnit vreun indiciu despre fată, în afară de o bătrână de o sută de ani, plină de beteşuguri, Leonor Vaquero, care-l informă că se măritase cu patronul unei manufacturi din Segovia. Fulger îl duse pe Cipriano la Segovia în două rânduri. Dar de unde să înceapă s-o caute? Luă unul câte unul toate atelierele de

textile din oraş, însă la fiecare îi cereau numele bărbatului, întrucât cel al nevestei nu apărea în registre. Salcedo se întoarse la Valladolid, dezamăgit. I se spulberau şi ultimele speranţe. Găsirea Minervinei, care la început i se păruse o treabă uşoară, îi părea acum o himeră de neatins. Se hotărî să se oprească, să se lase în seama rutinei de zi cu zi şi să pornească din nou în căutarea ei numai atunci când va găsi o informaţie demnă de încredere, cu oarecare garanţie de izbândă.

Dionisio Manrique, care vreme de zece ani se ocupase de depozitul din Judería sub supravegherea lui don Ignacio, se simţi uşurat când află că Cipriano se apuca iar de lucru. Clădirea, pustie şi goală cea mai mare parte a anului, fără alt suflet decât Federico mutul, îi devenise nesuferită. Astfel încât Manrique primi ca pe un dar ceresc sosirea lui don Cipriano. Primul lucru pe care-l făcu acesta a fost să cerceteze corespondenţa cu familia Maluenda, mai întâi cu don Néstor, faimosul comerciant, şi apoi cu Gonzalo, fiul lui. Cipriano se gândi că, poate, cel dintâi pas al lui în comerţ ar trebui să fie acela de a se duce la Burgos, pentru a-l cunoaşte pe noul mandatar şi a încerca să îmbunătăţească neîntârziat condiţiile contractului cu el, dat fiind că-i aducea în fiecare an lâna a şapte sute de mii de oi din Castilia la Vieja. Îi plăcea să călărească şi orice pretext i se părea bun pentru a pune şaua pe Fulger. De aceea, la începutul lui octombrie trecu pe Puente Mayor, străbătu satele Cohorcos şi Dueñas în cursul dimineţii, şi după două zile se întâlni cu Gonzalo Maluenda la depozitele acestuia din Las Huelgas.

Gonzalo Maluenda îl primi cu voioşie. Nu-i tăcea o clipă gura, făcând pe bărbatul spiritual, îl bătea uşurel pe umăr şi-l pomenea mereu pe tatăl lui, don Néstor.

— El i-a dăruit tatălui Domniei Voastre primul scaun de născut adus în Spania. Mama Domniei Voastre a fost prima care l-a folosit.

— 1… într-adevăr, admise Cipriano. Lucrurile nu mergeau bine şi doctorul Almenara, eminenţa de pe atunci, a fost nevoit să apeleze la el.

Gonzalo Maluenda izbucni în râs şi-l bătu pe umăr de mai multe ori.

— Prin urmare sunteţi primul spaniol fiu al scaunului.

Lui Cipriano nu-i plăcea tânărul Maluenda. Îl agasau vorbele lui cu subînţeles, neroziile pe care el le considera amuzante, bătăile pe umăr.

— La drept vorbind, eu sunt fiul mamei mele, preciză el. Scaunul din Flandra n-a făcut altceva decât s-o ajute să mă aducă pe lume.

Văzând că spusele lui n-au prea avut succes, Gonzalo Maluenda lăsă la o parte frivolităţile. Bărbat şovăielnic, fără personalitate definită, n-a fost considerat de Cipriano omul potrivit pentru a conduce comerţul cu lână cu Flandra. În ochii lui Cipriano era un ins tipic pentru cea de a treia generaţie de comercianţi care, în puţină vreme, ajunge să prăpădească averea adunată de bunici cu atâta strădanie. N-a fost surprins când Gonzalo Maluenda s-a apucat iar să râdă aiurea, informându-l despre faptul că două corăbii din flota lor căzuseră pradă corsarilor, de parc-ar fi povestit o întâmplare nostimă.

— Au ieşit din formaţie, spuse. Nu navigau în convoi.

— D… dar erau pesemne asigurate.

— Erau, însă ieşind din convoi asigurătorul şi-a retras cuvântul. E firesc. Fiecare îşi apără interesele.

Cipriano Salcedo se întoarse la Valladolid foarte abătut. Noul patron din Burgos nu era la înălţimea împrejurărilor. I se păruse un zăpăcit, iar prinderea celor două veliere – un avertisment de avut în vedere. Salcedo era conştient că greşelile lui Gonzalo Maluenda aveau să-i dăuneze şi lui, inevitabil. Legă această reflecţie de hotărârea de a se duce la Segovia, oraşul care făcea comerţ cu postavuri din Castilia la Vieja. Când ajunsese acolo, cu luni în urmă,

fusese surprins de activitatea desfăşurată şi, chiar dacă Minervina îi ocupa pe atunci toate gândurile, nu-i trecu neobservat faptul că Segovia era un mic oraş textil ce se dezvolta prin propriile mijloace. Ştia să-şi transforme materia primă în aşa fel încât banii să rămână veşnic acolo. De ce nu încerca şi Valladolid să facă la fel? De ce oraşul nu prelucra lâna celor şapte sute de mii de oi pe care o exporta anual în Flandra, cum făceau industriaşii din Segovia? Nu putea fi el, Cipriano Salcedo, cel chemat să înfăptuiască aşa ceva? Vântul care-i sufla în faţă, şi mai puternic când Fulger galopa, îi stârnea imaginaţia. Sediu al Curţii Spaniei, împăcat cu condiţia lui de oraş de servicii, se gândi, Valladolid era o cetate adormită, în care suprema năzuinţă a săracului era să trăiască pe spinarea altora şi a bogatului să fie rentier. Nimic nu se mişca acolo.

Când ajunse, îi vorbi despre toate astea lui Dionisio Manrique. Nu-i plăcuse Gonzalo Maluenda. Era un zăpăcit care considera amuzantă capturarea celor două corăbii de către piraţi. Trebuia să fie cu ochii-n patru. Un pas greşit al lui Maluenda ar afecta serios comerţul castilian cu lână. De ce să nu încerce la Valladolid ceea ce Segovia înfăptuia deja? Ochii lui Dionisio Manrique se rotunjiră de lăcomie. Era de aceeaşi părere. Era limpede că vremea familiei Maluenda trecuse. Don Gonzalo era leneş şi robit jocului de cărţi, rele apucături pentru un negustor. Era nevoie să se gândească la o nouă orientare a comerţului cu lână: să întărească flotele sau, poate, să încerce să facă transportul prin Navarra. Cipriano Salcedo se simţi stimulat văzând că Manrique îl secondează. Se înţeleseră să se gândească amândoi la asta şi, între timp, Cipriano se hotărî să viziteze Pedrosa: năzuia să dea strălucire numelui său de familie. Calitatea sa de doctor în Drept nu însemna mare lucru dacă nu era însoţită de un titlu de nobleţe. A ajunge să se numere printre aristocraţi ar fi o mişcare inteligentă

pentru a-şi încununa cariera şi a-şi spori prestigiul personal.

Cipriano îi cunoştea pe noul arendaş, Martín Martín, fiul lui Benjamín Martín, pe Teresa, nevasta lui, şi pe cei opt copii ai lor, micuţi şi vioi ca nişte şoricei. Unchiul Ignacio îl însoţise într-o călătorie anterioară. Casa, sărăcăcioasă şi fără mobile, cu pământ pe jos, îi atrăsese atenţia şi, prin contrast, baldachinul de saftian care împodobea marele pat matrimonial.

— E singura moştenire de la bietul meu părinte, odihnească-se în pace, spuse Martín Martin, în chip de explicaţie.

Don Ignacio şi Cipriano merseră la Pedrosa pe drumul bine-cunoscut pe la Arroyo, Simancas şi Tordesillas, pe care-l făcea răposatul don Bernardo, şi în călătoria aceea lui Cipriano Salcedo, dornic de aventură, îi încolţi în minte gândul ca în viitor să o apuce pe la poalele dealurilor, străbătând Geria, Ciguñuela, Simancas, Villavieja şi Villalar. Nu exista un drum pe acolo, dar Fulger îl croia acum, în cea de-a doua călătorie, galopând şi călcând în picioare ierburile câmpiei. Cipriano îşi mâna calul cu măiestrie, îl stăpânea şi la fiecare drum călare îl făcea să deprindă o nouă figură. Era luna iunie şi potârnichile zburau în pereche cu puii lor, din vii spre coaste, cu un fâlfâit metalic ce înfiora calul.

De luni bune Cipriano făcea demersuri pentru titlul de hidalgo. Martín Martin, căruia îi cedase o treime din roade, era un aliat fără rezerve. Şi pe cei mai bătrâni din partea locului îi auzise vorbindu-i de bine pe don Bernardo, ultimul apărător al lucrărilor agricole făcute cu boii, şi pe Aquilino Salcedo, bunicul, care îşi petrecuse la Pedrosa ultimii ani ai secolului. Niciunul dintre bătrâni n-avea vreo părere, nici bună, nici rea, despre patroni; toţi aveau în schimb o vagă idee că în viaţă e mai bine să te dai pe lângă un bogat, nu pe lângă un sărac. Pe de altă parte, don

Domingo, bătrânul preot, păstra în arhiva bisericii acte ale familiei Salcedo unde erau înscrise pomenile şi daniile făcute satului în momente grele, cum a fost ciuma din 1506 sau norii negri din anul 1490, care nu i-au lăsat pe oameni să treiere şi cerealele s-au risipit pe arie. Şi dacă n-ar fi fost de ajuns, Cipriano Salcedo putea să-şi dovedească puritatea sângelui până la a şaptea generaţie.

Îndată ce sosi, Cipriano schimbă impresii cu Martin Martin despre acest subiect. Treizeci şi şapte de săteni, din treizeci şi nouă, erau gata să adeverească faptul că familia Salcedo era considerată nobilă în Pedrosa de două veacuri. La rândul lui, don Domingo, bătrânul preot, avea să adauge la dosar copii ale documentelor din arhiva parohială, în care se consemna generoasa oblăduire a satului de către familia Salcedo. Cipriano era conştient că titlul lui de doctor, împreună cu cel de hidalgo, doctor-hidalgo, nu numai că îl scutea de taxe şi impozite, ci îl califica pentru a face parte din administraţie şi îl plasa pe treapta de jos a aristocraţiei. Ştia, de asemenea, că un moşier ajungea mai lesne să între în rândurile nobilimii decât un comerciant şi că zicala „nobilul se naşte, nu se face” era lipsită de sens, cum urmărea de altfel s-o dovedească. Martin Martin îi făgădui că, îndată ce va avea acordul sătenilor şi copiile documentelor de la don Domingo, i le va trimite printr-un curier. Pentru a-şi spori meritele şi profitând de noile ordonanţe privitoare la desţelenirea pârloagelor, Cipriano cercetă hotarele ogoarelor de pe malurile pârâului din Villavendimio cu intenţia de a solicita permisul de valorificare a terenurilor necultivate şi autorizaţia pentru a le adăuga pământurilor lui.

După două săptămâni, sosi la Valladolid un curier cu hârtiile de la Pedrosa, şi Cipriano le trimise unchiului Ignacio, judecătorul, care la rândul lui le prezentă, cu o cerere respectuoasă, Comisiei Cancelariei ce se ocupa cu

acordarea titlurilor de hidalgo. Nu trecură decât vreo câteva luni şi don Cipriano obţinu titlul de doctor-hidalgo şi scutirea de taxe. Le comunică de urgenţă lui don Domingo şi lui Martin Martin vestea cea bună şi totodată îi ceru arendaşului ca pentru 3 iulie să sacrifice o duzină de mieluşei şi să pregătească două butoaie de vin de Rueda pentru a sărbători titlul, petrecere la care n-aveau să fie poftiţi doar Victorino Cleofás şi Eleuterio Llorente, cei doi ţărani care, departe de a considera că bărbaţii din familia Salcedo erau mărinimoşi şi dezinteresaţi, susţineau că sunt nişte exploatatori. Ospăţul avu loc în ograda moşiei, pe înserat, şi, după cum povestesc vechile cronici, nici oraşul Toro, de care depindea Pedrosa, n-a cunoscut în anii săi cei mai buni un asemenea fast, cu atâta veselie şi abundenţă, de pe urma căruia s-au îndopat până şi câinii şi animalele de povară. Măgăriţa lui Tomás Galván, Toreadoarea, bău o găleată de vin de Rueda şi-şi petrecu noaptea răgând şi azvârlind cu copitele pe uliţele satului, până când în zorii zilei muri.

Viaţa lui de adult odată aşezată pe făgaşul cuvenit, având titlul de hidalgo şi treburile de la Pedrosa în bună orânduială, Cipriano Salcedo se consacră trup şi suflet comerţului cu Burgos. Şi, cu toate că nu-i plăcea de don Gonzalo Maluenda sau tocmai de asta, se hotărî să-l însoţească în expediţia de toamnă, aşa cum făcuse părintele lui, don Bernardo, la câteva luni după ce se născuse el.

Preţ de câteva zile, cele cinci platforme mari cu roţi de fier au fost încărcate în depozit, timp în care au pregătit pentru eveniment cei patruzeci de catâri de tracţiune ai lui Argimiro Rodicio. Douăzeci de zilieri munceau din greu în curte şi, când sosi ziua plecării, Cipriano Salcedo se puse în fruntea expediţiei şi o porniră pe drumul plin de praf spre Santander. În momentele acelea, după ce luase toate măsurile de prevedere cuvenite, Salcedo se simţea

important şi fericit. Fusese avertizat că banditul Diego Bernal bântuia prin zonă, aşa că se înarmase, ca şi căruţaşii, iar pichete de la Santa Hermandad[23], anunţate prin curier de urgenţă, supravegheau itinerarul.

Drumul, plin de gropi adânci şi de brazde de roţi, nu era prielnic călătoriei, dar caravana aceea de cinci platforme mari, trase fiecare de câte opt catâri, era o privelişte de care se minunau toţi căruţaşii şi trecătorii întâlniţi în cale, dându-se grabnic într-o parte. Cipriano încheia lunga caravană, scrutând neîncetat orizontul, temându-se să nu se ivească pe coline bandiţii lui Diego Bernal, singurul tâlhar cunoscut în cele două Castilii. Platformele alcătuiau o procesiune austeră, ce respecta diferitele schimbări de ritm şi planul dinainte stabilit, acela de a străbate şase leghe zilnic, aşa încât călătoria, cu popasurile cunoscute la Casa de Postas din Dueñas, la Quintana del Puente şi la hanurile din Moral şi Villamanco, să dureze în jur de patru zile.

Odată ajunşi la Burgos, începeau să descarce lâna, operaţie şi mai complicată decât încărcarea, deşi Maluenda, anunţat la timp, recurgea la zilieri cu experienţă care lucrau repede. Scăpate de greutate, carele se întorceau în trei zile şi jumătate şi, îndată ce ajunseră în Judería, don Cipriano Salcedo strânse toate armele, le înapoie celor de la Santa Hermandad şi, conştient că-şi făcuse datoria, reveni la rutina de zi cu zi.

Depozitul acela mare din vechiul cartier Judería, care cu câteva zile în urmă era înţesat de baloturi de lână şi acum părea îngrozitor de pustiu, avea să se umple încetul cu încetul în lunile următoare şi, în iulie, avea să se organizeze o nouă caravană cu aceeaşi destinaţie. Cipriano

23 Sfânta Frăţie – poteră, grup de oameni înarmaţi, în slujba consiliilor municipale, care îi urmărea pe răufăcători şi criminali, înfiinţat în Spania în secolul al XVI-lea, fiind probabil primul corp poliţienesc organizat din Europa.

Salcedo, de obicei prevăzător şi fără să se avânte prea tare, prindea curaj datorită acestor mari operaţiuni. A depozita lâna a şapte sute de mii de oi şi a o transporta la Burgos în două expediţii anuale i se părea o întreprindere proprie bărbaţilor adevăraţi, aşa încât, atunci când s-a aşezat la masă pentru ca slujnica Crisanta să-i servească primul prânz de la întoarcerea din călătorie, nu făcu nimic spre a-şi ascunde mânuţele păroase pe care acum le vedea puternice şi virile, foarte potrivite să se ocupe de acţiuni de asemenea anvergură. În aceste momente, se simţea mai aproape de don Néstor Maluenda, marele comerciant, care doar prin talentul şi curajul lui făcuse din Burgos un important centru comercial în plină dezvoltare.

Unchiul Ignacio, cu care se întâlnea de obicei o dată în timpul săptămânii, şi mai ales doña Gabriela, soţia lui, vedeau cu ochi buni veneraţia pupilului lor pentru don Néstor. Nimeni nu era mai demn de admirat decât un comerciant puternic, credea doña Gabriela, chiar dacă don Ignacio preciza că ea îi admiră pe marii comercianţi mai curând din pricina veniturilor decât a prestanţei lor sociale. Dar cultul lui Cipriano pentru bătrânul Maluenda, pe care nu apucase să-l cunoască, nu îi diminua, ci dimpotrivă îi sporea dispreţul faţă de Gonzalo, fiul lui. A-l seconda pe zănaticul ăsta care făcea pe spiritualul nu-i satisfăcea dorinţa de ascensiune profesională. Pe de altă parte, a primi marfa cu o mână şi cu cealaltă a o livra unui mijlocitor în schimbul unei sume de bani ajunse să-i pară o activitate lipsită de nobleţe. Mai mult decât pe comerciantul îmbogăţit prin tenacitatea şi străduania sa, Cipriano îl admira pe acela care, prin inventivitatea lui, introducea o inovaţie privitoare la produsele de vânzare, în aşa fel încât, fără să se ştie de ce, reuşea să modifice brusc voinţa de a cumpăra a clienţilor. Această voinţă inovatoare l-a dus, pas cu pas, la o mai bună cunoaştere de sine, la intuirea iniţiativei sale creatoare şi a motivelor propriei

nemulţumiri. Iar năzuinţa de a descoperi noi căi a devenit şi mai puternică după câteva luni, când alte două corăbii ale flotei ce se îndrepta spre Flandra au fost prădate de corsari, şi o a treia a fost nevoită să se refugieze în portul Pasajes, din cauza unei avarii serioase. Conform acestor veşti, riscurile flotei creşteau în fiecare an, iar costurile de transport şi asigurările erau tot mai scumpe. Îngrijorarea vânzătorilor de lână se extindea întruna şi, în vremea asta, ideea lui Salcedo de a descoperi o nouă rută căpăta consistenţă. Comerţul cu taxe de transport nu mai era de-ajuns, el singur, pentru a se exporta lâna castiliană la un preţ rentabil. În această fază, în modul misterios în care se ivesc astfel de lucruri, pe Cipriano Salcedo îl bătu într-o zi gândul de a înnobila o îmbrăcăminte atât de răspândită în popor şi atât de modestă cum este bunda. O haină pentru a fi îmbrăcată când păştea oile sau pentru când străbătea Páramo pe timp de iarnă putea fi transformată, prin trei modificări uşoare, într-un obiect de îmbrăcăminte pentru clasele mai înstărite. Aşa cum se întâmplă mereu în lumea modei, succesul depindea de inspiraţie, de har; în cazul acesta consta în a desfiinţa netezimea spatelui şi a înlocui mânecile bundei cu nişte plătci îndrăzneţe. Prin aceste adăugiri, aranjate estetic, o haină proprie ţăranilor căpăta o eleganţă urbană greu de definit, care o făcea să fie potrivită pentru doamne şi domni.

Croitorul Fermín Gutiérrez a fost cel dintâi care a adoptat iniţiativa lui Salcedo. Acesta s-a străduit atât de mult să laude calităţile noului model, încât Gutiérrez a fost entuziasmat de proiect. A fost angajat imediat să lucreze la domiciliu pentru o sumă mare, cu posibilitatea de a fi modificată: şaptezeci şi doi de reali pe lună. La rândul lui, Salcedo se angaja să-i furnizeze la timp toată cantitatea de lână necesară. În primul an, *revoluţia plătcilor,* cum o numea el, trezi în oraş oarecare curiozitate. Dar în al doilea se dezlănţui un entuziasm nesperat care îl obligă pe

Salcedo să trimită la târgurile de la Segovia şi Medina del Campo două căruţe cu modelul de bundă creat de el. Noua haină cucerise piaţa şi cerinţa a fost atât de mare că l-a determinat să deschidă, la parterul casei lui de pe Corredera de San Pablo, un atelier a cărui firmă evoca ambiguu noutatea şi autorul: *Bunda lui Cipriano.* Primul pas spre faimă fusese făcut. Însă inventatorul îşi dădu seama că, deşi bine primită de clasa medie, haina nu pătrundea în păturile înalte ale societăţii. Născoci atunci alte două adăugiri: înlocuirea căptuşelii din blană de miel cu o blană fină de animal sălbatic şi îndoirea mânecilor în chip de manşetă.

Asemenea inovaţii, la un preţ de trei ori mai mare, aveau să reprezinte pentru nobili o atracţie cu efect sigur. Nu era vorba să facă rost de blănuri exotice, ci să le folosească pe cele ale unor animale de munte, îndeobşte necunoscute în înalta societate, cum ar fi jderul, dihorul, nutria, pisica sălbatică şi nevăstuica. Şi a avut mare dreptate. Ceea ce nu reuşise platca au putut s-o facă noua blană şi mânecile răsfrânte. Nobilimea a fost atrasă îndeosebi de varietatea de blănuri: avea de unde să aleagă. Cu aceste două ultime inovaţii, *bunda lui Cipriano* a intrat în toate căminele, s-a impus la Curtea din Valladolid şi s-a răspândit prin toate capitalele regatului.

Odată ce s-a convins că se afla pe drumul cel bun, Cipriano Salcedo a apelat la serviciile unui priceput om de la ţară, don Tiburcio Guillén, care a înfiinţat o reţea de achizitori de blănuri; aceştia au organizat la rândul lor altele, de braconieri cu capcane, precum şi o echipă de tăbăcari cu experienţă, care tratau pieile cu ulei de mesteacăn. În felul acesta, croitorul don Fermín şi atelierul lui provizoriu aveau asigurată aprovizionarea pentru tot anul. În acelaşi timp, don Fermín Gutiérrez a fost autorizat să angajeze personal, croitori şi cusătorese, „mai cu seamă dintre tinerele văduve din oraş, care erau de obicei mai

nevoiaşe decât alte femei”, după cum a cerut don Cipriano.

În reorganizarea comerţului, decise să-l plătească pe Gutiérrez la bucată şi nu per total, ceea ce îi dădu posibilitatea să se familiarizeze, în treacăt, cu costurile de producţie: confecţionarea unei bunde costa trei reali, transportul ei – o jumătate de real, iar tratarea cu ulei de mesteacăn a unei duzini de piei – o sută douăzeci de maravedi, şi aşa mai departe. Plecând de la această bază, a putut să-şi calculeze cu precizie beneficiile care făceau să-i sporească zi de zi averea. Câteva luni mai târziu, prin mijlocirea lui Dionisio Manrique, uluit de succesul patronului, impuse tăbăcarilor un termen-limită: pieile trebuiau să fie gata la întâi mai, pentru ca negoţul să se poată dezvolta în toate anotimpurile în ritm regulat. Predarea blănurilor de către Tiburcio Guillén lui Dionisio Manrique şi acesta apoi lui don Fermín Gutiérrez, croitorul, se făcea la date precise, după ce jupuiau animalele şi, prin urmare, termenele se puteau stabili dinainte. A crescut şi numărul tăbăcarilor şi, în faţa avalanşei de blănuri, Salcedo s-a hotărât să nu limiteze folosirea lor la căptuşitul bundelor, ci şi a altor obiecte de îmbrăcăminte de iarnă pentru bărbaţi şi femei. „Haine căptuşite cu blană de culoare deschisă şi închisă”, a adăugat ca subtitlu la firma atelierului de pe Corredera de San Pablo. Însă braconierii, văzând pentru prima oară că prada lor are valoare, îi copleşeau pe căruţaşi cu livrările, şi drept urmare Salcedo a fost nevoit să ia una dintre deciziile cele mai importante din viaţa lui: să se extindă în străinătate, în general cu ajutorul faimoşilor negustori din Anvers – şi îndeosebi al lui Bonterfoesen, cunoscut în toată lumea –, prin mijlocirea cărora bundele şi *hainele căptuşite* au căpătat o proiecţie universală. David de Nique, comerciant de vază, a făcut un comentariu ce i-a satisfăcut vanitatea lui Salcedo: „Niciodată o simplă platcă n-a produs asemenea revoluţie în modă. Asta înseamnă geniu”.

În stadiul acela, bunda de miel începu să-şi piardă din prestigiu, în pofida plătcii, şi oamenii de la oraş, îndeosebi cei înstăriţi din Spania şi din străinătate, preferau căptuşelile din blănuri de animale sălbatice spaniole, care erau nu doar mai frumoase, ci şi mai uşoare şi mai călduroase.

În ansamblu, cererea era tot mai mare şi părintele invenţiei, după ce a chibzuit îndelung, a decis să transforme în atelier de confecţie jumătate din depozitul din Judería. Spaţiul a fost împărţit în două şi, în timp ce o parte a rămas depozit, cealaltă a devenit un impresionant atelier unde domnea Fermín Gutiérrez. Fără să-şi dea seama, Salcedo se îndrepta pe drumul unui capitalism incipient. Atelierul nu-şi oprea activitatea nici iarna, nici vara şi, pentru a face faţă frigului mesetei, patronul a mai pus sub acoperiş un tavan şi a instalat printre mesele lucrătorilor chinuiţi de degerături câte un brasero mare, cu cărbuni de stejar.

Cum era de aşteptat, legăturile cu Gonzalo Maluenda şi oraşul Burgos erau tot mai slabe. Cele două expediţii anuale deveniră una singură şi, din cele zece platforme, mari rămaseră patru. Maluenda admira în taină iniţiativa lui Salcedo, dar se simţea vexat de succesele lui. „Să pui o haină atât de grosolană cum e bunda mai presus de comerţul cu centrul Europei vorbea de la sine despre gustul îndoielnic şi despre originea modestă a lui Cipriano Salcedo, oricât şi-ar împodobi el cărţile de vizită cu titlul de doctor-hidalgo”, spunea Maluenda. În fond, îl invidia pe Salcedo care avusese inteligenţa să prevadă decăderea comerţului cu lână şi să găsească o soluţie onorabilă pentru marfă.

Anii au trecut şi a venit o zi în care natura şi-a impus legea. Animalele sălbatice pe care braconierii le prindeau în capcane erau tot mai puţine. Însă Salcedo, care era un comerciant priceput şi bogat, şi-a dat seama de asta în

momentul în care vânzările noului model de bundă şi ale *hainelor căptuşite* începeau să scadă. Adică atunci când cererea s-a restrâns, el redusese oferta în aşa fel încât n-a fost nevoit să treacă prin situaţia neplăcută de a avea un excedent de marfă. După cinci ani, vânzarea bundei cu platcă s-a stabilizat, încât era de-ajuns un singur schimb la atelierul din Judería pentru a putea aproviziona piaţa. Dar pe atunci averea lui Cipriano Salcedo se ridica la cincisprezece mii de ducaţi, fiind una dintre cele mai importante şi sigure din Valladolid.

În al treilea an de când începuse comerţul, Cipriano Salcedo, depăşit de rezultatul fericit al întreprinderii, trimise un curier lui Estacio del Valle, la Villanubla, cerându-i mai multă lână. Estacio îi răspunse de urgenţă spunându-i că, în afară de un nou oier din Peñaflor, don Segundo Centeno, care avea peste zece mii de oi, şi de alţi câţiva ciobani neînsemnaţi din alte localităţi, lâna din Páramo continua să fie tot sub controlul lui. Când sosi vremea bună, Salcedo urcă la Villanubla pe vechiul drum, atât de familiar lui Fulger. Îl găsi pe Estacio bătrân şi tras la faţă, dar lucid şi isteţ. Don Segundo Centeno, un îmbogăţit întors din Peru, se stabilise de doi ani de zile în La Manga, lângă pădure. De obârşie din Sevilla, fusese sfătuit de oierii de pe malurile Guadalquivirului să se aşeze în zona Páramo, lângă Valladolid. Era un individ primitiv şi ursuz, care îşi ducea oile la păşune şi se purta îmbrăcat ca un argat. Era însă un om cu bani, chiar dacă nimeni nu ştia care-i era averea. Pentru lâna oilor sale, avea contract cu ţesătorii arabi trecuţi la creştinism din Segovia, printr-un procedeu complicat în care ţesătorii înşişi furnizau atelajele pentru transportul baloturilor. Era zgârcit şi neprietenos şi nu prea ţinea legături cu oamenii din Páramo, oieri sau plugari. Avea o fată voinică şi albă la faţă pe nume Teodomira; datorită priceperii de care dădea dovadă la tunsul oilor, tânăra era cunoscută cu porecla de

Regina din Páramo. Fata nu pleca niciodată din La Manga: înaltă, robustă, nespus de harnică, se îmbrăca veşnic cu o rochie de pânză grosolană şi se pieptăna într-un fel ciudat, care-i făcea capul mai mare. Purta nişte galoşi ca să-şi ferească picioarele, prin noroaiele şi murdăria din curte. Sătenii din Peñaflor şi Wamba erau încredinţaţi că Teodomira, cu toate că era considerată de tatăl ei Regina din Páramo, era, în realitate, pentru don Segundo un catâr de povară, fiindcă cele două servitoare din casă, când era vorba să tundă oile, se codeau. Când venea vremea tunsului, Teodomira închidea oile în ţarc şi, aşezată pe un scăunel, le tundea una după alta şi le închidea apoi în ţarcul vecin. Regina din Páramo n-a prăpădit niciodată lâna de pe vreo oaie. O scotea cu pricepere, întreagă. Nimeni nu s-a luat vreodată la întrecere cu Teodomira şi i se dusese vestea în tot ţinutul că tundea o sută de miei în mai puţin de o zi. Don Segundo, care o ajuta de seara până la miezul nopţii, era şi el foarte înzestrat pentru munca asta, aşa încât în şapte săptămâni aveau gata pregătită încărcătura pentru ca arabii din Segovia să vină s-o ia. După cum îi spunea Estacio del Valle, don Cipriano putea încerca să facă rost de lâna Peruanului, chiar dacă purtarea acestuia când e vorba de un târg lăsa mult de dorit. În treburile astea, Peruanul era de-a dreptul un mârlan, pe care-l puteai găsi, în afara zilelor de joi, numai la păşune cu oile, fiindcă nici nu dădea pe acasă. Estacio îi indică unde îşi avea casa. Don Cipriano trebuia să o apuce pe drumul spre Peñaflor şi, cam după o jumătate de leghe, lângă colina cea mai înaltă, se făcea o cărare roşie, de argilă, aproape ascunsă de tufişuri, care ducea drept la casa lui. Într-o poiană rotundă ca o arenă se afla o casă de cărămidă cu acoperişul de tablă, întinsă şi neîngrijită, fără etaj, înconjurată de staule şi ţarcuri cu câteva oi care zbierau înăuntru. În dreptul faţadei era o fântână cu ghizdul din calcar, un scripete şi patru jgheaburi pentru oi,

din aceeaşi piatră. Fata care l-a primit i-a spus unde se află don Segundo. Era cu oile la păscut, la marginea pădurii, înspre Wamba.

Salcedo îl găsi într-adevăr acolo, păscând o turmă mare. Era un om neîngrijit, cu părul scurt şi barbă de mai multe zile. Pe cap purta o legătură cu o pată de grăsime în frunte, atârnând jalnic în spate şi cu un aspect învechit, ce se potrivea cu pieptarul scurt, jambierele cu nasturi şi opincile din picioare. Lătrăturile celor doi dulăi, fiecare cu zgardă cu ghimpi, l-au pus în gardă şi calul, foarte prudent, nu se apropie de ei până când señor Centeno nu i-a liniştit. Dar când Cipriano Salcedo s-a dat jos de pe cal şi, înainte de a apuca să scoată o vorbă, don Segundo a ridicat o mână, i-a întors pe neaşteptate spatele şi i-a zis:

— Aşteptaţi puţin.

În mâna dreaptă avea un ciomag pe care-l ridica în mers, îndreptându-se în mare zor spre un mic gol ce se făcuse în turmă. Oile se speriau la trecerea lui, şi, când ajunse la locul cu pricina, un iepure ţâşni în zigzag şi nu apucă să se îndepărteze că don Segundo aruncă spre el ciomagul, care se roti în aer şi în cădere lovi labele din spate ale animalului ce rămase întins pe pajişte, mişcându-se spasmodic. Don Segundo se grăbi să-l apuce, ca să i-l arate lui Salcedo:

— Vă daţi seama? E mare cât un câine, spuse râzând.

Turma se întoarse să pască liniştit, în vreme ce Salcedo încerca să se prezinte, explicând legătura pe care o avea cu oraşul Burgos şi cu piaţa lânii, însă Segundo Centeno îi tăie vorba, pe un ton ironic:

— Nu sunteţi Domnia Voastră, din întâmplare, Cipriano cel cu bunda?

Vorbind, apăsa burta iepurelui ca să-l facă să urineze, atât de atent şi de concentrat, atât de desprins de prezenţa lui Salcedo încât acesta, după ce a încuviinţat, s-a decis să-l câştige măgulindu-l:

— Am auzit prin sat că dumneavoastră, cu zece mii de oi, n-aveţi nevoie de mâini străine ca să le tundeţi; vă ajunge ajutorul unei fiice.

Un mic jet auriu se scurse dintre picioarele iepurelui şi el cu mâna-i mare şi grea apăsă iar pântecele imaculat.

— E borţoasă, zise. Nişte animale veşnic în călduri. Fie că-i aprilie, fie că-i ianuarie. Nu se potolesc. În zori le văd de la fereastră împreunându-se pe lângă ţarcuri în orice zi a anului, nu contează dacă-i frig sau cald.

Salcedo încercă să schimbe subiectul, dar, în afară de treaba cu iepurii, lui don Secundo părea să nu-i pese de nimic. Însă era doar în aparenţă, fiindcă, după un minut, preluă firul pe care-l introdusese Salcedo şi continuă să vorbească de parcă nu s-ar fi întrerupt niciodată:

— Cât despre faptul că muncesc singur la oi nu-i adevărat, zise. Am cinci sau şase ciobani, doi la Wamba, alţi doi la Castrodeza şi unul în Ciguñuela. Ei îmi îngrijesc turmele şi, când vine vremea, ne ajută să le tundem. E drept însă că pe fata mea, Teodomira, n-o întrece nimeni. Cât tund ei o oaie, ea tunde două. De asta îi zic eu Regina din Páramo.

Câmpia nesfârşită, cu doar câţiva stejari şi pietrele înşirate în chip de semne de hotar, se întindea în faţa ochilor uimiţi ai lui Salcedo.

— În general, în Páramo e puţină iarbă, dar bună, chiar dacă în anumite zone pământul e foarte uscat. Vedeţi aici. Ca să desţeleneşti doi acri e nevoie să faci înainte un monument cu pietrele.

Arăta cu ciomagul semnele de hotar cele mai apropiate, din bolovani chiar şi de zece livre. Trei oi o luară razna şi don Segundo porunci cu un gest dulăilor, care dormitau la picioarele lui, să le aducă înapoi în turmă. Pusese iepurele în sac şi Salcedo încercă din nou să-i capteze atenţia, vorbindu-i despre arabii din Segovia, dar don Segundo nu se arătă interesat de acest subiect. Totuşi, după un scurt

răstimp, afirmă că arabii erau oameni harnici şi devotaţi şi că el era foarte mulţumit de munca lor, că faţă de ceilalţi cărăuşi cereau mai puţini bani şi, pe deasupra, îşi aduceau atelajele. Astfel că toată lâna lui era tocmită. Familia Maluenda din Burgos, care strângea practic toată lâna din Castilia, va trebui să rămână fără cea a lui Segundo Centeno. În schimb, îi oferea pentru bundele lui blană de iepure, mii de bucăţi.

— Pentru că Domnia Voastră, zise, căptuşiţi bundele cu blană de la toate felurile de animale, dar de iepure aţi uitat.

— E prea comun, replică Salcedo cu sinceritate. Aici în Castilia, poate fiindcă sunt prea mulţi iepuri, nu sunt apreciaţi.

Don Segundo îşi adună turma şi, cu ajutorul câinilor, o îndrepta pe nesimţite spre câmp. Chemă unul dintre dulăi strigându-l în gura mare. Se vedea că nu-l îndrăgeşte; arunca în el cu pietre, înjurându-l.

— Fiindcă Domnia Voastră, spuse pe neaşteptate, faceţi bunde pentru oamenii de vază din oraş, dar ar trebui să vă gândiţi puţini şi la truditorii din Páramo. Pentru ăştia există mieii, veţi zice, dar iepurele v-ar ieşi mai ieftin şi, poate, ar ţine mai cald.

Soarele apunea la câmpie întocmai ca la mare. Se prăvălea peste linia orizontului şi acesta începea să-l roadă din partea de jos, într-un crepuscul incendiar, până ajungea să-l devoreze. Norii, albi până atunci, căpătau culoarea caisei, când soarele se ascundea.

— Mâine va fi vreme bună, într-adevăr, spuse pe un ton grav don Segundo. Să mergem acasă. E timpul să strângem oile.

Salcedo îl ducea pe Fulger de căpăstru. Priveliştea apusului în uriaşa mare de pământ îl emoţionase. În privinţa lui don Segundo Centeno nu ştia ce să creadă. Făcea desigur parte din grupul de oieri şi plugari zgârciţi,

care ajung să strângă o avere prin austeritate, privându-se până şi de strictul necesar, pentru plăcerea zadarnică de a muri bogaţi. Umbra stejarilor se ţâra pe pământ şi, în câteva minute, tot plaiul se cufundă într-un semiîntuneric tăcut. Don Segundo se scărpina acum în cap, băgându-şi un deget cu unghia neagră pe sub legătură. Spuse brusc:

— Azi un iepure, blana lui, vă poate costa douăzeci de maravedi. De câţi iepuri aveţi nevoie pentru a căptuşi o bundă?

Zece, cincisprezece? Şi chiar de-ar fi aşa, căptuşită cu lână v-ar costa pe puţin dublu.

Cipriano Salcedo îl lăsa în voia lui. Mai întâi, nu credea că arabii din Segovia suportau costul atelajelor. Dar, îşi zicea, don Segundo Centeno ar putea deveni cu uşurinţă, fără să forţeze lucrurile, noul său client în Páramo. Casa se zărea deja printre tufe, şi la o fereastră strălucea lumina unui opaiţ. Se prefăcu interesat de treaba cu iepurii:

— Şi cum puteţi prinde atâţia iepuri, dat fiind că fug aşa de repede?

— Pun rămăşag cu Domnia Voastră, spuse vesel. Într-o oră mă prind că adun o duzină, fără să mă ostenesc din cale-afară. Şi, dacă-mi dă o mână de ajutor señor Avelino, braconierul din Peñaflor, patru duzini. Ce părere aveţi?

— Cu laţul, desigur.

— Da’ de unde, nu, señor. Cu laţul e prea lent. Zece azi, cincisprezece mâine. Nu cu laţul pot prinde atâţia. Iepurele trebuie urmărit, trebuie să-i ştii ascunzătorile. Aici, în La Manga, sunt un milion. Şi, dacă Domnia Voastră găsiţi câţiva dihori, în patru zile puteţi face prăpăd.

Ajunseră în poiană şi don Segundo băgă oile în ţarcuri. Pe la alte stâne, de pe lângă Wamba şi Peñaflor, turmele lui petreceau noaptea sub cerul liber în lunile călduroase. După ce oile au fost închise, dulăii se îndreptară alene spre curte, unde la una dintre ferestre, de bună seamă cea de la bucătărie, licărea o lumină. Lângă poarta din faţă a casei

se întindea o viţă-de-vie, cu ciorchini încă verzi.

— Intraţi puţin, Domnia Voastră.

Mobilele din casă erau de o austeritate monahală. În camera mare, doar o masă lungă de brad, două bănci, nişte scaune de răchită, un dulap şi, pe laturile lui, obişnuitele vase pentru apă. Dar Salcedo n-avea timp să stea jos. Tufişurile ascundeau drumul şi te puteai pierde lesne: trebuia să profite de ultima geană de lumină. O să se întoarcă altă dată să continue discuţia. Într-o joi? Bine, într-o joi. La prânz? O să-i fie recunoscător pentru asta Reginei din Páramo. Iar el, don Segundo, îl va învăţa cum se vânează patruzeci de iepuri într-o oră.

— Dacă-mi daţi de ştire la timp, o să aveţi ocazia să-l vedeţi pe señor Avelino, braconierul din Peñaflor, ia treabă. Şi poate că o să vă placă iepurele pentru bunde şi o să cădem la învoială pentru o comandă, ce părere aveţi?

Cipriano Salcedo dădu să plece când intră în cameră Regina din Páramo, o fată înaltă, roşcată, voinică, îmbrăcată ca ţărăncile din partea locului: o rochie scurtă cu jupon pe dedesubt şi cu mâneci bufante după moda de odinioară. Făcea zgomot cu galoşii din picioare. Don Segundo Centeno se lumină la faţă:

— Iat-o pe fata mea, Teodomira, numită pe drept cuvânt Regina din Páramo, zise.

Ea nu se tulbură. Salută cu simplitate. Flacăra opaiţului îi lumina chipul, un chip prea mare pentru trăsăturile ei.

Însă ceea ce-l surprinse cel mai tare pe Salcedo a fost paloarea ei, cu totul stranie pentru o fată de la ţară; un chip alb, nu ca de ceară, ci de marmură, ca acela al unei statui antice. Nu era niciun firicel de păr pe faţa aceea, iar sprâncenele erau foarte fine, aproape inexistente. Te frapau părul de culoarea mahonului şi genele care umbreau nişte ochi vioi, galbeni ca mierea. Fata se mişca graţios, deşi era atât de voluminoasă şi, când don Segundo îl prezentă pe don Cipriano Salcedo, precizând: domnul cu

bundele, ea îl felicită zicându-i că înnobilase o îmbrăcăminte dispreţuită. Atunci o privi în faţă şi ea făcu la fel, iar privirea aceea intensă, dulce şi plină de simpatie îl emoţionă. Nu i se mai întâmplase niciodată ceva asemănător şi rămase încă şi mai surprins, pentru că, în afară de expresia ochilor şi de prezenţa ei ocrotitoare, nu descoperi în făptura fetei vreun farmec deosebit. Se bucură atunci că promisese să se întoarcă. Iar când ea îi întinse mâna la plecare şi el i-o strânse, văzu că şi mâna îi era albă şi tare ca marmura. Dar señor Centeno spuse din nou că poate o să-i placă iepurii şi o să se înţeleagă amândoi pentru o comandă. Cipriano Salcedo îl încălecase deja pe Fulger şi, după ce ocoli la trap fântâna şi jgheaburile, se pierdu printre umbrele stejarilor pitici, agitându-şi mâna stângă în chip de despărţire.

VIII

Joia următoare, Cipriano Salcedo se prezentă în poiana din La Manga la patru după-amiaza, deşi don Segundo îl înştiinţase că nu e ora cea mai potrivită pentru a vâna iepuri. Acolo îi găsi pe tată şi fiică lângă fântână, bucurându-se de soarele după-amiezii, în compania unui individ bondoc, negricios la faţă, cu un pieptar în dungi, pantaloni largi şi cizme de ţară, pe care don Segundo i-l prezentă ca fiind señor Avelino, braconierul din Peñaflor. Don Segundo era îmbrăcat ca de obicei, cu un pieptar scurt, jambiere cu nasturi şi legătură pe cap. În schimb, fata se aranjase pentru eveniment, chiar dacă era vorba doar de o ieşire la câmp, satisfăcându-i astfel vanitatea lui Cipriano, fiindcă „femeia îmbrăcată cu grijă e o femeie interesată”, îşi spuse. Era atât de obişnuit să treacă neobservat că amănuntul acesta îl mişcă. Totuşi, îi veni în minte ideea că Regina din Páramo e o femeie prea robustă pentru a fi frumoasă, însă, de cum se dădu jos de pe cal şi ea îi întinse mâna, rămase subjugat de farmecul ei, de ochii ca mierea, calzi şi ocrotitori, senzaţie care nu-l mai părăsi toată după-amiaza.

Apoi, lângă vizuinile iepurilor, văzându-l pe braconier în acţiune, în genunchi, abia dacă reuşea să desluşească botinele fine, de marochin roşu, ale fetei a cărei prezenţă îl învăluia. Tatăl ei era tot într-un du-te-vino, se agita fără rost, făcea observaţii de prisos braconierului şi acesta, prefăcându-se că îi ascultă indicaţiile, îşi vedea de treabă: punea câte o plasă peste fiecare vizuină şi, din când în când, bătea cu nodurile degetelor în vechea cutie de lemn de unde se auzea foindu-se ceva viu şi spunea parcă dojenind pe cineva:

— Staţi cuminţi, la culcare!

— D… dar ce aveţi acolo?

— Jivinele, bineînţeles.

— Ce jivine, dacă nu vă e cu supărare?

— Dihorii. Ce jivine voiaţi să aduc?

Aveau un botişor ascuţit, de şobolan, şi erau lungi şi subţiri ca nişte şerpi păroşi. Señor Avelino se mişca dibaci şi trata dihorii cu deferenţă, le adresa vorbe dulci şi afectuoase şi, la răstimpuri, scuipa în palmă şi lăsa jivina să soarbă saliva cu desfătare. Şi, când mai mult de jumătate din vizuini au fost acoperite cu plase, señor Avelino băgă doi dihori în două gropi departe una de alta şi stătu liniştit un răstimp, în aşteptare. Se auzi o răpăială surdă, sub pământ, în dreptul vizuinilor:

— Îi auziţi, Domnia Voastră? E mare hărmălaie acolo.

— Hărmălaie?

— Dihorul e acum pe urmele iepurilor. Îi goneşte. Nu-i auziţi? În cele din urmă, n-o să aibă încotro şi o să iasă.

Nu apucă să-şi sfârşească vorba că una din plase sări într-o parte, cu un iepure zbătându-se înăuntru, şi don Segundo scoase un mârâit de satisfacţie.

— A început sarabanda, zise.

Apucă plasa, scoase iepurele, îl prinse de labele din spate cu mâna stângă şi, cu muchia dreptei, îi dădu o lovitură zdravănă în ceafă şi-l aruncă jos, în agonie. Zgomotul animalelor care fugeau pe sub pământ devenea tot mai puternic.

— Atenţie. Sunt iepuri cu toptanul, anunţă señor Avelino.

Iepurii puşi pe fugă se încurcau în plase şi săreau în toate părţile. Don Segundo şi fata lui îi scoteau din plase şi acopereau iar vizuinile. Oierul se simţea oarecum protagonistul demonstraţiei.

— Ei, cum vi se pare spectacolul?

Dar acum Cipriano o cerceta pe Teodomira, uimit de dibăcia cu care sacrifica iepuraşii, dându-le o lovitură mortală la ceafă, cu o nepăsare absolută.

— Nu vă e milă de ei?

Privirea ei, caldă şi compătimitoare, alunga orice bănuială de cruzime:

— Milă? De ce? Eu iubesc animalele, spuse zâmbind.

Vânară iepurii din şase vizuine şi, la întoarcere, strânseră plasele cu prada: nouăzeci şi opt de iepuri. Don Segundo exulta:

— Domnia Voastră aţi putea căptuşi zece bunde cu cantitatea asta. Lâna de la treizeci de oi nu v-ar fi de mai mare folos.

Mai târziu, după ce au mâncat, pe când Salcedo îi făcea vânt Reginei din Páramo într-un leagăn prins de doi stejari, lângă casă, ea îl rugă, prăpădindu-se de râs, s-o împingă mai încet, fiindcă o lua cu ameţeală. Dar el împingea mai departe leagănul cu toată puterea micuţelor lui braţe musculoase. Şi, într-un moment de avânt, mâna lui alunecă pe scândura unde stătea fata şi îi atinse fesele. Rămase surprins. Nu avea carnea moale cum lăsau să se întrevadă statura şi paloarea ei, ci un trup tare ce nu cedă deloc presiunii lui. Se simţi tulburat. Şi fata părea descumpănită: Oare a făcut-o dinadins? În cele din urmă, Salcedo dădu ascultare rugăminţilor ei şi pendularea leagănului se mai potoli. Atunci ea începu să-i vorbească plină de admiraţie despre hainele căptuşite şi îi mărturisi că se dusese de mai multe ori la atelierul de pe Corredera de San Pablo. Salcedo zâmbea stingherit. Era mulţumit de comerţul acela atât de rentabil, dar nu se lăuda niciodată cu ideea lui pe care o considera de o utilitate plebee. În faţa anumitor persoane, ajungea chiar să se ruşineze. Însă Teodomira, profitând de balansul mai liniştit al leagănului, îşi continua pomelnicul: cei mai mult îi plăcea bunda căptuşită cu blană de nutrie, dar nu înţelegea cum de putea fi omorât un animal atât de frumos. El îi aminti de sacrificarea fără milă a iepurilor, însă fata îi argumentă că trebuie să se facă o deosebire între animalele folositoare omului pentru hrană şi celelalte. Atunci el o întrebă dacă

animalele folositoare pentru îmbrăcăminte nu meritau acelaşi tratament, şi ea răspunse că a omorî prin mijlocirea unor angajaţi, cum făcea el, este şi mai de neiertat decât dacă ar face-o cu mâna lui. Considera că e mai de condamnat instigatorul decât simplul executant. Discuţia aceea îl făcea pe Cipriano Salcedo să simtă o plăcere copilărească. Îşi dădu seama că, de pe vremea când era la colegiu, nu mai discutase în contradictoriu cu nimeni. Că nici măcar un singur om nu i s-a opus, în nicio privinţă. Şi atunci când fata spuse că iubeşte animalele, mai ales oile, care păreau că zâmbesc mereu, pomeni şi câinele, şi calul, numai ca s-o contrazică, dar ea nu se arătă de acord cu preferinţele astea: câinele nu-i în stare să iubească, e egoist şi linguşitor; cât despre cal, e fricos şi îngâmfat, un animal atât de ciudat, că e departe de a trezi afecţiune.

Salcedo se întoarse la casa din poiană săptămâna următoare, cu o bundă cu blană de nutrie cu două numere mai mari decât măsura lui. Teodomira, care-şi schimbase iar îmbrăcămintea, îi mulţumi pentru atenţie. Apoi se plimbară călare pe câmp şi stătură de vorbă despre tăierea periodică a stejarilor care-i aduceau tatălui ei tot atâţia bani ca şi oile. Regina din Páramo călărea ca femeile pe un cal urât, bălţat, numit îndărătnicul, care semăna cu o vacă. Salcedo o întrebă dacă învăţase să călărească în Indii, însă fata îl încunoştinţase că tatăl ei este cel care se dusese acolo şi că toţi cei zece ani cât a lipsit don Segundo ea rămăsese în Sevilla, la o mătuşă. Cipriano îi spuse atunci că Andaluzia îi dăruise toată graţia ei, şi fata îl privi cu atâta recunoştinţă în ochii de culoarea mierii încât se simţi tulburat.

Cipriano Salcedo îşi petrecea acum nopţile frământându-se. Scena cu leagănul, amintirea atingerii pe furiş a trupului fetei îl incitau. A doua zi după cele întâmplate, dis-de-dimineaţă, dăduse fuga să-l caute pe părintele Esteban pe care-l alesese, cam la întâmplare, drept confesor, după

trista despărţire de Minervina, cu cincisprezece ani în urmă:

— P… părinte, am atins trupul unei femei şi am simţit plăcere.

— De câte ori, fiule?

— O singură dată, părinte, dar nu ştiu dacă am făcut-o fără să vreau.

— Cum adică, nu ştii nici măcar dacă ai făcut-o intenţionat sau nu?

— N-a durat decât câteva secunde, părinte. Eu îi făceam vânt leagănului în care se dădea şi mâna mi-a alunecat sau am făcut-o eu să alunece. Mă chinuie îndoiala. Despre asta e vorba.

— Pe un leagăn? Vrei să spui, fiule, că i-ai atins şezutul?

— Da, părinte, întocmai. Aşa a fost.

De fapt, nu era ceva nou în purtarea lui. Bunăstarea materială nu făcuse decât să-i agraveze neîncrederea în sine însuşi. În ciuda trecerii anilor, continua să fie omul dominat de scrupule şi, cu cât îşi trăia mai intens viaţa de bun creştin, cu atât acestea deveneau mai puternice. Erau zile de sărbătoare în care asista la trei slujbe una după alta, împovărat de senzaţia că gândurile îi zburară în altă parte în cea de dinainte. Şi, într-un rând, abordă un bărbat în floarea vârstei care intrase în biserică după Consacrarea ostiei, vrând să-l facă să vadă zădărnicia actului său. Încercă să-l avertizeze cu tact, ca să nu-l rănească, dar omul se revoltă, întrebându-l cine este el ca să-i dirijeze conştiinţa, şi spunându-i că nu permite unor filfizoni insolenţi să se amestece unde nu le fierbe oala. Atunci Cipriano îi ceru iertare, recunoscu că, dacă n-ar fi intervenit, s-ar fi simţit răspunzător pentru păcatul lui şi că avertismentul acela, în aparenţă impertinent, era inspirat de dorinţa de a-i salva sufletul. Scos din fire, respectivul îl prinse de pieptar, scuturându-l zdravăn şi, în culmea furiei, îl huli pe Dumnezeu. Dezolat, Cipriano apelase la părintele

Esteban.

— Părinte, mă învinovăţesc că un om a hulit din vina mea.

Preotul îl ascultă cu atenţie şi-i vorbi de limitele apostolatului, de respectul pentru conştiinţa semenilor, dar el răspunse că la colegiu învăţase că nu trebuie să ne străduim doar ca să ne salvăm pe noi înşine – un act egoist la urma urmelor –, ci se cuvine să-i ajutăm şi pe ceilalţi să se salveze. Părintele Esteban mai adăugă că a-ţi iubi aproapele e un sentiment creştinesc, dar fără să-l umileşti şi nici să-l jigneşti.

Şi comerţul cu bunde i-a pricinuit lui Salcedo probleme de conştiinţă. În această privinţă cerea de obicei sfatul lui don Ignacio, unchiul şi tutorele lui, om credincios şi cu bun-simţ. Dispoziţia pe care o dăduse la atelier ca la angajarea croitoreselor să fie preferate văduvele era dictată de faptul că ele sporeau nivelul sărăciei din oraş şi multă lume profita pentru a le exploata. Cipriano nu făcea altceva decât să se gândească întruna la toate astea. Astfel, într-o zi se ridică din pat cu obsesia că trebuie să urce preţul blănurilor pe care-l plătea celor care prindeau animalele în curse sau salariul tăbăcarilor. Însă unchiul calcula, făcea adunări, scăderi şi împărţiri, pentru a ajunge la concluzia că, ţinând seama de preţurile pieţei din zonă, erau bine plătiţi. Totuşi, Cipriano nu ceda, el câştiga de o sută de ori mai mult decât lucrătorii şi strădania lui nu era nici pe jumătate. Don Ignacio încerca să-l liniştească, arătându-i că el se expunea riscurilor, pe când ei nu, şi că în definitiv câştigul lui era răsplata acestor riscuri. Ajunşi aici, Cipriano îşi înăbuşea mustrările de cuget dând pomeni mari Colegiului Doctrinarilor, de curând înfiinţat în oraş, unor instituţii de binefacere sau, pur şi simplu, sărmanilor, estropiaţi sau plini de bube, care-şi etalau mizeriile pe străzi.

Însă Cipriano Salcedo năzuia neîncetat să atingă

perfecţiunea morală. Îşi amintea de colegiu cu nostalgie. Făcu o pasiune pentru predici. Îl interesa mai ales conţinutul subiectelor, dar şi forma în care erau îmbrăcate. Ar fi plătit o sumă considerabilă pentru o expunere inimoasă a unei probleme religioase importante. Însă, lucru ciudat, Salcedo se ferea să stea de vorbă cu predicatorii. Preferinţele sale se îndreptau către preoţii de parohie, nu către călugări. În această nouă preocupare o influenţă hotărâtoare a avut-o şeful atelierului de croitorie, Fermín Gutiérrez care, după părerea lui Dionisio Manrique, era un habotnic. Însă croitorul făcea o deosebire între oratorii prudenţi şi cei înflăcăraţi, între moderni şi tradiţionali. Aşa află Salcedo de existenţa doctorului Cazalla, un om într-atât de înzestrat cu harul vorbirii, încât împăratul îl luase cu el în călătoriile sale prin Germania. Agustín Cazalla era din Valladolid şi întoarcerea lui în oraş a stârnit o agitaţie fără seamăn. Predica vinerea, la biserica Santiago, înţesată la refuz, şi era un mistic plin de sensibilitate, cu o înfăţişare firavă. Slab, chinuit, avea momente de autentic extaz, urmate de reacţii emoţionale cam samavolnice. Dar Cipriano îi sorbea cuvintele, ceea ce nu-l împiedica să simtă, odată întors acasă, o oarecare strângere de inimă.

Îşi cerceta sufletul fără a putea afla însă pricina neliniştii lui.

În general, urmărea cu uşurinţă predicile lui Cazalla, scurte şi bine construite, rostite pe un ton cumpănit şi, la sfârşit, îi rămânea în minte o idee, una singură, însă foarte limpede. Pricina tulburării lui nu era, aşadar, esenţa acelor predici, care consta nu în ceea ce spuneau, ci poate în ceea ce treceau sub tăcere sau sugerau prin frazele accesorii, mai mult sau mai puţin ornamentale. Îi veneau în minte prima lui predică despre mântuirea lui Hristos, abilele sale jocuri de cuvinte, sublinierea ideii unui Dumnezeu murind pentru oameni drept cheie a salvării

noastre. Rugăciunile noastre, faptele noastre bune n-au mare însemnătate dacă uităm esenţialul: valoarea Patimilor lui Hristos. Cazalla o evoca, din înaltul amvonului, cu braţele în cruce, după o tăcere teatrală, captând atenţia auditoriului.

Plecând din biserică, lumea comenta cuvintele Doctorului, gesturile lui, tăcerile, insinuările, dar don Fermín Gutiérrez, mai profund şi mai bine informat, făcea întotdeauna aluzie la conţinutul erasmist al predicilor. Cipriano se întrebă dacă n-ar fi oare tocmai acest conţinut pricina neliniştii lui.

Într-una dintre vizitele periodice la unchiul Ignacio, îl rugă să-i vorbească despre Cazalla. Don Ignacio îl cunoştea bine, însă nu-l admira. Se născuse la începutul veacului, la Valladolid, părinţii lui fiind un trezorier regal şi doña Leonor de Vivero, rămasă văduvă, în casa căreia locuia acum. Pe vremea aceea familia Cazalla era socotită iudaizantă şi don Agustín studiase Artele, cu mare folos, la Colegiul San Pablo, cu don Bartolomé de Carranza, confesorul lui. Mai târziu, şi-a luat diploma de maestru în aceeaşi zi cu faimosul iezuit Diego Laínez. După zece ani, împăratul, cucerit de harul lui de orator, l-a numit predicator şi capelan regal. A călătorit cu el mai mulţi ani prin Germania şi Flandra, iar acum se stabilise în Valladolid, după ce petrecuse câteva luni la Salamanca. Don Ignacio Salcedo îl considera încrezut şi fără minte.

— Fără minte, Cazalla? Întrebă Cipriano, perplex.

— De ce nu? După părerea mea, Cazalla e omul vorbelor mari şi al ideilor mărunte. Un amestec periculos.

Opinia unchiului nu-l mulţumi. Îl surprinse faptul că, după ce i-a relatat obiectiv viaţa, don Ignacio şi-a terminat descrierea cu cuvintele acelea dispreţuitoare: „încrezut” şi „fără minte”. Cum putea fi astfel omul acela micuţ, şters, delicat, care părea că se oferă spre jertfă ori de câte ori urca la amvon? I-o spuse unchiului, după un răstimp.

— Nu mă refer la aparenţe, răspunse acesta. O minte organizată într-o constituţie slabă, impresia asta mi-o lasă doctorul Cazalla. Am înţeles că Doctorul aştepta de la împărat o distincţie onorifică, însă n-a primit-o niciodată. Asta e pricina pentru care îi poartă pică.

Cipriano Salcedo îi mărturisi:

— Îl ascult cu plăcere, dar, după o vreme, cuvintele lui îmi lasă un gust amar, ca de cenuşă.

Don Ignacio îşi privea nepotul cu un aer superior:

— N-o fi pentru că ridică probleme pe care nu le rezolvă?

Fraza asta a unchiului, spusă parcă cu neglijenţă afectată, îl impresionă din cale-afară. Într-adevăr, aşa era doctorul Cazalla. Abordarea precaută a marilor probleme trezea atenţia celor care îl ascultau, însă oratorul, cu cuvinte tot mai apropiate de miezul subiectului, nu ajungea niciodată până la sfârşit. Lăsa soluţiile în suspensie. Poate că o făcea dinadins sau îi lipsea convingerea.

Când s-a dus pentru a doua oară la La Manga, a vorbit cu Teodomira şi tatăl ei despre noul predicator. Teodomira nici nu auzise de el, iar don Segundo n-avea încredere în noile voci. Lumea, după părerea lui, era plină de salvatori care erau în realitate nişte eretici în toată regula. Oamenii, îndeosebi călugării, se proclamau teologi, dar erau teologi de duzină, fără nicio pregătire. Cipriano le atrase atenţia că Agustín Cazalla nu era călugăr, ba chiar evita să-şi expună doctrina în mănăstiri, însă don Segundo îi răspunse că asta nu era nicio garanţie, că în mod sigur nu era altceva decât o tactică. Salcedo se uita la el, la basca pe care nu şi-o scotea de pe cap nici măcar în casă, cu pete de sudoare pe margini, de o culoare maro ştearsă, şi nu vedea în el un opozant serios al lui Cazalla. Señor Centeno era o fiinţă primitivă şi, ca toţi oamenii de rând, era gata să judece în necunoştinţă de cauză. Cu toate astea, acum că începuseră frigul şi ploile, Cipriano se simţea bine în

camera mare a casei de cărămidă, cu focul duduind în cămin, stând pe banca tare. Regina din Páramo se aşeza mereu în acelaşi scaun de răchită. Văzând-o de fiecare dată cu câte un lucru de mână, el o considera o femeie de casă, chibzuită şi cu bun-simţ. În zilele de sărbătoare se ducea, călare pe îndărătnic, la Peñaflor, la slujba de la ora unsprezece. În cursul săptămânii, n-avea timp să-şi vadă de viaţa religioasă, dar se ruga Domnului când se culca şi când se trezea. Cipriano o asculta cu plăcere. Când vorbea Teodomira, simţea o profundă pace lăuntrică. Fata aceea, cu tot surplusul de greutate, era întruchiparea seninătăţii. Iar glasul ei, cu inflexiuni mângâietoare, îi dădea senzaţia necunoscută până atunci că e un privilegiat. Dar cea mai mare surpriză pentru Cipriano a fost s-o descopere ca femeie, căci ea îi inspira nu numai linişte, ci îi stârnea şi o intensă excitaţie sexuală. După-amiaza cu leagănul şi mărturisirea neîntârziată a acelui episod îl făceau să creadă că plăcerea pe care o simţise atingându-i fesele era o plăcere interzisă. Amintirea aceea l-a îndemnat să-i aprecieze robusteţea dintr-o altă lumină. Se gândea la scurta aventură cu Minervina, o analiza şi ajungea la concluzia că totul fusese o reminiscenţă a copilăriei. Minervina nu-l adusese pe lume, dar îl crescuse, iar el, instinctiv, văzuse în ea însăşi raţiunea vieţii şi aceasta a fost imaginea pe care a îmbrăţişat-o când a reîntâlnit-o. N-a mai fost şi altceva. Totuşi, acum îşi dădea seama că fiinţa aceea prea delicată nu era chiar ceea ce-i trebuia unui bărbat şi că patima trupească impunea evident carnea ca ingredient principal. De aceea pacea interioară, calmul pe care Regina din Páramo i le insufla erau însoţite uneori de o senzualitate înfrânată, o dorinţă arzătoare ce-l asalta tot mai imperios. Acest amestec de linişte, siguranţă şi dorinţă îl îndemna să se ducă tot mai des pe plaiul din La Manga. Fulger se familiarizase cu drumul, aşa încât ajungea în puţin mai mult de un ceas. Iarna aceea rece şi ploioasă nu-

l descuraja pe Salcedo. Jambierele lui de piele şi bunda căptuşită cu nutrie, ca aceea dăruită Teodomirei, îl fereau de orice capriciu al vremii. Petreceau după-amiaza în casă ori ieşeau să se plimbe, să vadă cum zboară stolurile de porumbei sălbatici sau de sitari, de curând sosite din Nord. În acest timp, cele două fete din Peñaflor le pregăteau gustarea de ora şase. De obicei, don Segundo ajungea acasă cam pe la ora asta, după ce închidea oile în staule. Atunci intervenea în conversaţie, povestea peripeţiile din ziua aceea şi revenea mereu la vechea-i obsesie: bunda căptuşită cu blană de iepure. Cipriano îi cânta în strună şi, la rândul lui, îi sugera posibilitatea de a se ocupa el de transportul lânii, înlăturându-i pe arabii din Segovia. Treaba s-ar putea face la schimb, condiţiona el. Don Segundo se scărpina în cap, stând la îndoială, dar marea lui dorinţă de a intra în comerţul cu bunde a învins până la urmă.

— Bine, spuse într-o seară, eu vă cedez transportul şi vânzarea lânii de la oile mele şi Domnia Voastră îmi iscăleşte o comandă pentru a exploata iepurii pentru bunde şi haine căptuşite. E în interesul amândurora.

— S-a făcut, răspunse Salcedo.

Şi iscăliră pe loc învoiala, conform căreia don Segundo Centeno, născut la Sevilla, cu domiciliul la Peñaflor de Hornija, ceda transportul şi vânzarea lânii de la zece mii de oi, pe care le deţinea, lui don Cipriano Salcedo, doctor în Drept şi moşier din Valladolid. Totodată, amândoi erau de acord să folosească blana a trei mii de iepuri provenind de pe plaiul din La Manga, pe care don Segundo se angaja să-i furnizeze anual lui don Cipriano pentru folosirea ei în comerţul cu bunde şi haine căptuşite, în raport cu preţurile de pe piaţă.

După ce semnă, don Segundo puse pe masă o carafă cu vin de Cigales, şi toţi trei închinară pentru succesul afacerii.

În seara aceea, Cipriano Salcedo cină în La Manga şi-şi petrecu noaptea în Villanubla, la hanul lui Florencio.

Vestea cumpărării iepurilor îl surprinse pe Estacio del Valle, care-i atrase atenţia că bunda căptuşită cu blană de iepure nu era nicio noutate. În Segovia le confecţionau arabii şi, în Páramo, erau folosite din timpuri străvechi de ciobani şi plugari. Salcedo, care nu semnase contractul cu intenţia de a-şi mări averea, îi răspunse că toate astea nu contau, că afacerea consta în a lucra mai bine şi mai ieftin decât concurenţa şi a i-o lua astfel înainte. Cipriano se duse la culcare cu senzaţia ciudată că semnarea contractului îi dădea un oarecare drept asupra Teodomirei. Şi, când Fulger îl duse în poiană a doua zi dimineaţa, şi se văzu singur cu fata, în faţa focului din cămin, o trase spre el şi o sărută pe gură. Avea nişte buze pline, tari şi absorbitoare, şi Cipriano se simţi cufundat într-o mare de plăcere neasemuită, însă, când credea că povestea n-avea decât o ieşire firească, Teodomira se ridică stânjenită de pe bancă şi-i spuse că şi ea era îndrăgostită de el, că îl iubea, dar că fiecare lucru la timpul lui şi că mai întâi de toate se cuvine ca tutorele lui să-i facă o vizită tatălui ei, să stea de vorbă şi să cadă la învoială în privinţa contractului de căsătorie şi, dacă se înţelegeau, atunci vor ajunge să facă nunta. Cipriano păstra în vârful degetelor tăria sânilor ei, cu nimic mai prejos ca aceea a feselor, şi îi acceptă condiţiile. Era lipsit de experienţă în materie de dragoste şi se predă. Îşi dădu seama că a ajunge s-o aibă pe Regina din Páramo presupunea un proces lent, care impunea în prealabil o serie de cerinţe.

În aceeaşi seară, îşi vizită unchii şi le anunţă intenţia lui de a se căsători. Mătuşa Gabriela se arătă interesată de subiect:

— Se poate şti cine e fericita?

Cipriano şovăi. Habar nu avea cum să înceapă. Îşi dădu seama că se prezentase în faţa unchilor prea precipitat,

fără a-şi pregăti cuvintele.

— O… o fată din Páramo, spuse în cele din urmă. Locuieşte pe plaiul din La Manga, în Peñaflor. Tatăl ei s-a întors bogat din Peru.

— Din Páramo? Fiica unui îmbogăţit în Peru? Întrebă mătuşa, strâmbând din nas.

Se gândi că spusele lui vor fi poate mai elocvente dacă se prefăcea că-i împărtăşeşte uimirea, dacă de la bun început povestea cum se întâmplase totul, chiar pe un ton ironic.

— S-a întors într-adevăr din Peru, preciză, şi nu-şi dă jos basca de pe cap nici când doarme. E un om cu apucături de ţăran, dar cu avere. De fapt, nici nu ştie de povestea noastră, dar mă preţuieşte. Ieri am semnat un contract pentru a confecţiona bunde căptuşite cu blană de iepure, aşa cum îşi dorea.

Mătuşa Gabriela îl privea ca pe o lighioană ciudată, de parcă ar fi vorbit în glumă, în vreme ce unchiul Ignacio îl asculta fără să îndrăznească să intervină. Pesemne avea nevoie de mai multe date pentru a-şi face o părere. Cipriano adăugă:

— Ea n-are nicio pregătire. Singura meserie pe care o cunoaşte e cea de a tunde oile. O face mai repede decât ciobanii şi din pricina asta i-au pus numele de Regina din Páramo. A tuns în viaţa ei mii de oi fără să prăpădească niciun smoc de lână.

Limbajul lui era neclar pentru mătuşa sa, care îl privea tot mai descumpănită. Unchiul schiţă un zâmbet:

— Şi ce-o să facă bravul peruan dacă îl laşi fără fata lui care tunde oile? Îl întrebă, cu o logică de necontestat.

— Mă rog, asta-i treaba lui. Şi-o fi făcut socotelile, presupun, dar pentru a-şi mărita fata e posibil să-şi pună în joc toată averea. În ce mă priveşte, sunt îndrăgostit. Nu ştiu prea bine ce înseamnă cuvântul acesta, dar cred că sunt îndrăgostit, fiindcă în preajma ei aflu şi tihnă, şi

voluptate.

Unchiul Ignacio îşi drese vocea:

— Căsătoria e poate pasul cel mai important în viaţa unui bărbat, Cipriano. Iar dragostea e ceva mai mult decât tihnă şi voluptate.

Se aşternu o tăcere. Cipriano părea că stă pe gânduri. În sfârşit preciză un aspect important:

— El e un îmbogăţit întors din Peru şi, ca atare, e econom şi zgârcit. Se îmbracă în zdrenţe şi omoară iepuri cu lovituri de ciomag ca să poată mânca a doua zi carne. De obicei, mănâncă la prânz tocană şi la cină varză. Dar ea nu e aşa. Când tatăl ei a plecat în Indii, acum zece ani, a rămas la Sevilla cu o mătuşă. E o fată educată, tot ce mă mai reţine e faptul că e voinică, poate în chip disproporţionat faţă de mine.

Doña Gabriela nu avea de gând să vorbească acum; nu putea s-o facă fără a-l răni. Judecătorul îşi drese din nou glasul: îşi compătimea nepotul.

— N-ai auzit niciodată vorbindu-se despre atracţia contrariilor?

— Nu, mărturisi Cipriano.

— Uneori, omul se îndrăgosteşte de ceea ce nu are şi perechii lui i se întâmplă la fel. Bărbatul mic de statură căsătorit cu o femeie voinică e un exemplu bine-cunoscut. Există o raţiune care justifică aşa ceva.

Cipriano se interesă:

— Şi în cazul meu despre ce raţiune poate fi vorba?

Unchiul Ignacio se lansase în consideraţii:

— În cazul tău, ai văzut poate în ea mama pe care n-ai apucat s-o cunoşti.

— Şi trebuie să fie neapărat mare?

— E ceva nou, Cipriano. Copilul caută sprijin la mama lui şi e greu să-l găsească la cineva mai slab ca el din punct de vedere fizic. Fata asta poate foarte bine să însemne pentru tine scutul protector pe care nu l-ai avut în copilărie.

— Dar ea spune că mă iubeşte. Ce raţiune poate avea?

— Atracţia reciprocă dintre un bărbat scund şi o femeie voinică e un fapt recunoscut, nu-i nicio noutate. Aşa cum tu cauţi în ea protecţie, ea caută în tine o fiinţă pe care să o protejeze. La femeie este prezent instinctul matern. Instinctul matern nu-i nimic altceva decât asta, încercarea de a ajuta o făptură mai neajutorată.

Doña Gabriela, care încetul cu încetul îşi asuma neplăcuta veste, nu se putu abţine:

— Dar, dragul meu, e aşa de mare diferenţa între voi?

— Prea mare, mătuşă. Să zicem o sută şaptezeci de livre ale ei faţă de cele o sută şapte ale mele.

Ea simţi că se scufundă într-o mare furtunoasă. Tot ce o mai ţinea la suprafaţă era dorinţa de a vorbi.

— Şi cum e, Cipriano? E frumoasă?

— Eu n-aş folosi cuvântul ăsta chiar dacă poate că este. Tenul ei e alb şi are faţa prea mare pentru trăsăturile foarte fine. Numai privirea e deosebită, caldă, incitantă. Nişte ochi de culoarea mierii ce-şi schimbă nuanţele odată cu lumina. Nişte ochi superbi. Şi apoi gura sălbatică şi trupul cu carne tare; robusteţea şi paloarea ei te-ar face să te gândeşti la o femeie moale, când de fapt e tocmai dimpotrivă.

Cipriano se făcu roşu la faţă. Îşi dădu pe neaşteptate seama că mersese prea departe, dezvăluind o cunoaştere prematură a iubitei. Crezu că mătuşa avea să-i spună ceva cu privire la asta, dar doña Gabriela se gândi la ce se gândea şi el şi îndreptă abil conversaţia pe alt făgaş.

— Cum o cheamă?

— Teodomira, răspunse el.

— Dumnezeule? E groaznic! Exclamă doña Gabriela, fără să se poată stăpâni, ducându-şi mâinile fine la ochi.

Unchiul Ignacio interveni:

— Amănuntele astea nu contează.

Mătuşa zâmbi, parcă scuzându-se.

— Putem să-i spunem Teo, zise. Nu-i deloc compromiţător.

Discuţia continuă într-o atmosferă încordată, căci nici una dintre părţi nu ceda. Însă treptat bunul-simţ al lui Ignacio Salcedo se impuse. Principalul e să fie sigur că e îndrăgostit. Prin urmare, ar fi prudent să mai aştepte vreo două luni înainte de a lua o hotărâre.

Pe 17 februarie, într-o zi luminoasă şi cu cer albastru, de primăvară timpurie, se împlini termenul. Vicente, servitorul, curăţă şi pregăti trăsura din ajun ca să-i ducă la La Manga pe stăpân şi pe unchiul acestuia. Doña Gabriela preferă să nu meargă. Dat fiind că Teo nu avea mamă, i se părea nepotrivit să vină şi ea. În realitate, era speriată. Cipriano, în costum de brocart şi mătase cu broderii bogate, cu un pandantiv atârnându-i pe piept, trecu pe la unchiul său să-l ia. Judecătorul Cancelariei Regale, cu mâneci bufante şi pieptar de atlas roşu aprins, părea desprins dintr-un tablou, ceea ce-l făcu pe Cipriano să se gândească la îmbrăcămintea celor pe care aveau să-i vadă la La Manga. După ce ocoliră tufişurile de pe drum, aşa cum era obişnuit Cipriano, trăsura se opri în faţa porţii cu viţă-de-vie, lângă fântână. Nu era nimeni în preajmă.

Luaseră de acolo până şi câinii, şi gâştele, iar Cipriano n-o recunoscu pe Octavia, slujnica de la Peñaflor, cu rochie şi scufie pe cap, când le deschise. În salon, lângă foc, pe un fotoliu de răchită stătea don Segundo ca pe un tron. Îşi tunsese părul şi barba şi în locul legăturii de pe cap îşi pusese o tichie de un albastru intens. Cipriano răsuflă uşurat văzând din pragul uşii schimbarea. Însă când don Segundo se ridică în picioare ca să-i salute unchiul, un val de sânge i se urcă la cap văzându-i jambierele cu găurele, ca acelea purtate de infanteriştii germani şi care nu mai erau la modă în Spania de trei decenii. Avea un aspect extravagant, care dispăru repede datorită unei dezinvolturi uimitoare, ce oglindea însă străduania de a folosi cuvinte cu

care nu era obişnuit. Ceremonia continuă cu apariţia Teodomirei, cu o toaletă la fel de nepotrivită: o rochie neagră cu trenă scurtă, ce încerca să-i ascundă trupul, şi un şal de mătase. Oricum, corpul ei părea cam excesiv. Chiar şi unchiul Ignacio, care avea o statură medie, era o idee mai scund decât ea. Dar cele mai ciudate erau cele patru personaje, ţepene în hainele lor de sărbătoare, mişcându-se în încăperea modestă, cu focul în cămin, ca pe o scenă de teatru.

Don Segundo îi arătă cu mândrie oaspetelui proprietăţile sale şi îi vorbi apoi de contractul încheiat cu nepotul lui, care spera să fie profitabil pentru amândoi. Mai târziu, abordă subiectul vieţii la ţară, făcând cu exaltare elogiul avantajelor pe care le avea. Aprecie la justa lui valoare faptul că don Ignacio era judecător la Cancelarie şi con veniră amândoi să încheie contractul de căsătorie după ce luau prânzul, în lipsa celor interesaţi.

Aşezându-se la masă, puterea obişnuinţei învinse politeţea şi don Segundo Centeno înfulecă plăcinta cu carne de miel şi ouăle rămânând cu tichia pe cap şi şi-o scoase numai când luă aminte la strâmbăturile scandalizate ale fetei lui, în timp ce Octavia servea gustările calde. La sfârşit, după ce a mâncat şi a băut zdravăn, don Segundo rămase un moment nemişcat, cu faţa congestionată, cu mâinile pe burtă, până când scoase un râgâit şi-şi ţinu lui însuşi isonul, uşurat, cu un „noroc” şi un proverb ce ridica încă o dată în slăvi virtuţile vieţii la ţară faţă de cea de la oraş şi calitatea foarte bună a mâncării de aici.

— În casele celor avuţi, ştiţi doar, Domnia Voastră: mult lux şi multă bogăţie, dar mai nimic în farfurie.

Când rămaseră singuri, don Segundo adoptă faţă de don Ignacio o adresare încă şi mai ceremonioasă, spunându-i „domnule judecător” sau „don Salcedo”. Lăsa impresia că chibzuise temeinic şi era dispus să-şi mărite fata chiar de-

ar trebui să-şi scoată tichia de pe cap. La rândul lui, judecătorul, copleşit de primitivismul oierului, dorea să pună capăt acestei întâlniri care, de când sosise, i se păruse stânjenitoare. Contractul a fost iscălit fără nicio obiecţie. Don Segundo Centeno îşi înzestra fata cu o bagatelă de o mie de ducaţi, iar don Ignacio Salcedo îi înmâna lui don Segundo Centeno, sub formă de donaţie matrimonială, suma de cinci sute. Din acel moment, don Segundo începu să ridice tonul şi să-l bată pe spinare pe don Ignacio, ca vechi amici, ori de câte ori deschidea gura. Cifra anunţată pentru *cumpărarea* fetei fusese pesemne pentru el o surpriză plăcută. Tot aşa se întâmplă şi cu judecătorul când auzise cât este zestrea. Se pare că don Segundo nu era un zgârcit fără leac. Contractul de căsătorie odată încheiat în aceşti termeni, don Segundo precizã, ca un fapt mai mult ca sigur, că nunta se va celebra la biserica parohială din Peñaflor de Hornija, dacă don Salcedo nu avea nimic împotrivă, pe 5 iunie, la nouă dimineaţa. Iar banchetul, datorită puţinelor lui relaţii, avea să fie strict în familie, în curtea din faţa casei, lângă ţarcurile care erau lumea lui. Don Ignacio îşi dădu consimţământul, dar în trăsură, în drum spre Villanubla, pe înserat, încercă să-l facă pe nepot să vadă nepotrivirea între cele două părţi.

— O întrebare, Cipriano. Socrul tău îşi lasă barbă sau nu se rade? Pare acelaşi lucru, dar nu-i aşa.

Cipriano izbucni în râs. Vinul rosé de Cigales îşi făcuse efectul şi reacţia unchiului îl amuza.

— A... azi era un adevărat fante, spuse. Îmi plac jambierele lui de infanterist. Sper că mătuşa o să le aprecieze în ziua nunţii.

Tonul ironic al nepotului îl dezarmă. Se urcase în trăsură cu speranţa că-l va face să reflecteze, fiindcă, după părerea lui, cele două familii erau incompatibile. Aşa îi şi spuse, dar Cipriano îi răspunse că pe el nu îl afectează

aceste prejudecăţi burgheze. Necruţător, don Ignacio făcu aluzie la viitoarea lui soţie, spunându-i că fata aceea era ceva mai mult decât o prejudecată burgheză, dar Cipriano puse capăt discuţiei argumentând că pentru a o judeca pe Teo nu era de-ajuns un prânz. Într-un ultim efort disperat, judecătorul îl întrebă dacă atracţia pe care o simte pentru fata Peruanului nu este oare doar chinul dragostei.

— Chinul dragostei? Ce-i asta?

— O dorinţă trupească dominând orice raţiune, declară judecătorul.

— Să fie, poate, o boală?

Orizontul din Páramo se aprindea la apus şi, în contralumină, stejarii de pe drum păreau uriaşi.

— N-o lua în glumă, Cipriano. Boala asta are diagnostic şi tratament. Te-ai putea duce să te vadă doctorul Galache, nu pentru a-ţi dea un leac, ci pur şi simplu pentru a sta de vorbă cu el.

Zâmbetul de pe faţa lui Cipriano Salcedo se accentuă când îşi puse mâna micuţă pe genunchiul unchiului.

— Dinspre partea asta puteţi fi liniştit. Nu sunt bolnav. Nu sufăr de chinul dragostei şi o să mă însor.

În ziua de 5 iunie, în biserica din Peñaflor, împodobită cu flori de câmp, se celebră controversata căsătorie. Doña Gabriela, victimă a unei indispoziţii subite, n-a putut veni, dar au asistat don Ignacio, Dionisio Manrique, croitorul Fermín Gutiérrez, Estacio del Valle, señor Avelino, braconierul din Peñaflor, Martín Martín şi ciobanii lui don Segundo din Wamba, Castrodeza şi Ciguñuela. Banchetul de nuntă, în curtea casei mari, a fost foarte însufleţit şi, după desert, don Segundo, cu jambierele-i cu găurele şi tichia pe cap, se urcă greoi pe masă şi rosti un discurs sentimental, presărat cu strigăte de „Trăiască mirele şi mireasa”, „Trăiască domnul părinte şi toată adunarea”, şi termină printr-un dans vioi cu lovituri de călcâi.

La întoarcere se ivi prima neînţelegere între tinerii

căsătoriţi. Teodomira ţinea morţiş să meargă la Valladolid călare pe îndărătnic, calul ei bălţat, şi Cipriano o întrebă ce să caute o asemenea gloabă la Curte. Regina din Páramo îi răspunse, *scoasă din fire,* că dacă nu venea *şi îndărătnicul nu mai* venea *nici* ea, *şi atunci putea considera că nici nu se căsătoriseră. Cipriano* încercă să-i ţină *piept, dar, având în vedere* intransigenţa consoartei, *până la urmă cedă.* Vicente, servitorul, coborî în oraş călare pe îndărătnic, iar *ei* doi în trăsură, urmând-o la distanţă de o roată pe cea a lui don Ignacio.

Ajunşi acasă, după ce salutară servitorimea, Cipriano duse la bun sfârşit proba pentru care se pregătise în toate lunile din urmă. O luă în micile sale braţe musculoase pe aceea care prin lege îi devenise soţie, împinse cu piciorul uşa dormitorului, înaintă până la patul nupţial şi o puse uşurel pe salteaua de lână din La Manga pe care le-o dăruise Peruanul. Teodomira îl privea cu ochii rotunzi de uimire.

— Îi duci de nas pe toţi cu înfăţişarea ta, băieţel. Se poate şti de unde ai tu atâta putere? Îl întrebă.

IX

Primele luni de căsătorie au fost plăcute şi liniştite pentru Cipriano Salcedo. Teodomira Centeno, care se numea acum Teo, îşi lua micul dejun în pat la zece dimineaţa, se dichisea şi cobora puţin în prăvălie. În unele după-amiezi, se ducea la plimbare călare pe îndărătnic, până la Simancas ori la Herrera, sau urca pentru scurtă vreme la La Manga, să-şi vadă tatăl. Cipriano, conştient că gloaba soţiei sale nu putea fi primită la Curte, îi dărui un frumos mânz roib, pe care fata Peruanului îl refuză mânioasă, spunând că preferă calul ei de totdeauna acelui pursânge plin de ifose. Regina din Páramo avea asemenea ieşiri. Era uşor de mulţumit, dar, pe neaşteptate, pentru orice fleac, o apuca un fel de fierbinţeală şi atunci vorbea aiurea, ţipa şi devenea irascibilă şi agresivă. El îi arunca în faţă că nu urmăreşte decât să i se pună mereu de-a curmezişul, iar ea îi striga că Cipriano se ruşinează de pasul făcut, dar că, luând-o de soţie, trebuie s-o accepte cu toate defectele. El a fost nevoit şi de data asta să cedeze şi, de atunci încolo, ori de câte ori ieşeau la plimbare călare, mergeau pe drumuri diferite şi, dacă era vorba să-l viziteze pe don Segundo, Teo îl aştepta cu calul ei bălţat pe malul celălalt, lângă Puente Mayor, unde era locul de întâlnire. Au fost de-ajuns câteva săptămâni pentru ca Cipriano să-şi dea seama de ceva important: îşi orânduise viaţa făcând abstracţie de indolenţa lui Teo şi de accesele ei de furie tot mai dese. Dar cum vizitele la La Manga nu erau prea dese, el îşi putea petrece dimineţile la prăvălie şi după-amiezile la atelier, iar acasă, în timpul liber, răspundea la scrisori şi citea. Abia dacă mai pusese mâna pe o carte de la terminarea colegiului, de când descoperise marea bibliotecă a unchiului, însă acum, în căminul său, revenise la vechiul obicei. După călătoria de nuntă la Ávila şi Segovia, oraşe pe care Teo nu le cunoştea, Cipriano începu

să simtă dorinţa imperioasă de a se duce la Pedrosa, unde nu mai fusese de doi ani. Martin Martin abia dacă apucase să-i dea câteva veşti la Peñaflor, în ziua nunţii, cum ar fi aceea că murise don Domingo, bătrânul preot care-l ajutase să capete titlul de hidalgo, şi că terenurile de pe marginea pârâului din Villavendimio, pe care le adăugase proprietăţilor lui pentru a face faţă cererii, dădeau mai mulţi ciulini decât struguri. Se pare că recolta de anul ăsta avea să se apropie de nivelul normal, dar chiar şi aşa n-a fost uşor să strângă arenda din ultimii doi ani. Şi, luându-se după proverbul că ochiul stăpânului îngraşă calul, Cipriano se hotărâse să meargă la Pedrosa cât mai des.

Sub aspect sexual, căsnicia lui mergea bine. Lenea vădită a lui Teo nu-l afecta. N-a încercat niciodată să mai angajeze o servitoare, căci Crisanta şi Jacoba erau de-ajuns ca să se ocupe de casă, şi Fidela vedea de bucătărie. Teo sosise aşadar în casa de pe Corredera de San Pablo, la numărul 5, ca o doamnă. Asta nu însemna că viaţa ei conjugală era departe de nerăbdarea şi senzualitatea proprii tinerilor căsătoriţi. După cum spunea Crisanta, fata în casă, se părea că stăpânul şi señora Teo erau căsătoriţi de doisprezece ani. Dar impresia asta, certă doar pentru cei din afară, nu corespundea defel adevărului din dormitorul lor. Cipriano descoperea, odată cu dragostea carnală, surprinzătoare particularităţi ale soţiei lui, cum ar fi aceea că trupul îi era lipsit de păr. Pielea ei albă, pe sub care se ghicea carnea tare şi îmbietoare, era cu desăvârşire netedă, firele de păr nu se iveau nici măcar în părţile unde se impuneau: la subsuori şi la pubis. Când a văzut-o goală pentru prima dată, cu greu şi-a putut stăpâni uimirea, dar faptul acesta, care la început l-a surprins, a ajuns să fie cu timpul un nou stimulent. A o poseda pe Teo, îşi spunea el, este ca şi cum ar poseda o Venus de marmură însufleţită pe dinăuntru de valuri fierbinţi. Căci Teo putea fi albă şi voinică, dar nu şi rece. În jocurile lor

voluptuoase el îi spunea „Statuia mea Pasionată”, ceea ce pe ea n-o stingherea, pesemne. Oricum, Teo se comporta ca o femeie pasională, pricepută, care nu făcea mofturi. Mâinile ei agile de fată care tunde oile jucau un rol însemnat în dragostea lor. Din prima zi învăţă să îi caute pe întuneric *cocoşelul* şi, când îl găsea, izbucnea în mici strigăte de admiraţie şi entuziasm. Astfel, fireşte, *cocoşelul* deveni centrul vieţii intime a cuplului. Odată găsit, Cipriano îşi asuma partea activă a cuceririi, se opintea să se urce peste ea, care părea aproape de neabordat, şi când reuşea, acolo sus, se zbenguia, pierdut în formele ei generoase, atât de tari şi masive cum şi le imaginase după atingerile pe furiş de pe vremea logodnei lor. Teo se transforma brusc în îndărătnic, iar el îl călărea cu plăcere. Dar trupul lui n-avea parcă destulă piele, nu era destul de mare pentru a o putea poseda întru totul şi, de aceea, şi mâinile lui micuţe trebuiau să între în acţiune. Ea îl simţea deasupra ca pe un parazit dătător de desfătare, îl primea bucuroasă şi, în momentul culminant, izbucnea într-un râs neruşinat şi lasciv care-l descumpăni pe Cipriano în prima zi, dar cu timpul ajunse să fie apoteoza sărbătorii trupeşti. Era acompaniamentul sonor al orgasmului său.

A satisface o femeie atât de corpolentă măgulea vanitatea micului Cipriano. Şi atunci când ea, cu câteva clipe înainte de a izbucni în râs, exclama, în culmea paroxismului: „împingi ca un taur, băieţel!” el, care din raţiuni evidente detestase veşnic diminutivele, accepta afectuosul „băieţel” ca pe un omagiu adus agresivităţii masculului. Erau însă şi nopţi în care Teo, obosită sau fără chef, rămânea pasivă în pat, nu îi căuta *cocoşelul*, şi atunci Cipriano aştepta cu sufletul la gură, dar căutarea nu survenea, aşa că se vedea obligat să ia iniţiativa la rece şi, după câteva minute de aşteptare plină de nerăbdare, începea să se caţăre pe soţia lui în căutarea rotunjimilor protectoare. Ea se prefăcea că-i suportă asediul însă, când

îl simţea cocoţat deasupra ei, şoptea incitant:

— Ce cauţi, iubitule?

Întrebarea era semnalul de începere a bine-cunoscutului joc din fiecare noapte, chiar dacă punctul de plecare era diferit. Oricum, după repetatele acte de dragoste, Teo rămânea istovită, cu braţul stâng pe pernă, depărtat de corp, iar Cipriano, tânjind veşnic după un ascunziş ocrotitor, se obişnui până la urmă să-şi culce căpşorul la subsuoara ei caldă şi netedă şi să adoarmă în refugiul aceia sigur.

În zilele de zăpuşeală ale primei lor veri după nuntă, el mai făcu o descoperire surprinzătoare: Teo nu asuda. Îi era cald, se sufoca, obosea, dar porii ei nu se deschideau. Văzând un fenomen atât de inexplicabil, atitudinea lui Cipriano deveni şi mai prevenitoare. Aversiunea lui nedezminţită faţă de subsuori le năduşite, faţă de transpiraţie n-avea nicio legătură cu soţia lui. Nici în călduroasa călătorie de nuntă, în pensiunile înăbuşitoare, nici în plimbările lor prin vechile oraşe, Teo nu asuda, în vreme ce anatomia măruntă a lui Cipriano, cu puţine grăsimi de ars, se topea precum untura la temperaturi înalte. În principiu, el atribuia anomalia asta vreunui motiv accidental, dar Teo îi curmă îndoielile:

— Nici după ce tund în bătaia soarelui o sută de miei nu-mi picură de pe frunte vreun strop de sudoare.

A fost încă o descoperire ce i-a stârnit şi mai puternic sexualitatea lui Salcedo. Tot căutând o pricină care s-o explice, a crezut în cele din urmă că a aflat-o: lipsa sudorii şi a firelor de păr erau manifestări ale aceluiaşi fenomen. Trupul tare al soţiei lui nu înflorea pentru că nu avea apă. În ciuda acestui fapt, în ciuda a orice, în cursul primului an de căsnicie Cipriano socotea că aceste ciudăţenii, departe de a fi defecte, sunt stimulente, modalităţi voluptuoase de a se excita. La rândul ei, şi Teo făcea descoperiri extraordinare cu privire la trupul soţului. Cipriano era o

fiinţă omenească nu numai frumoasă, deşi măruntă şi musculoasă, ci şi, spre deosebire de ea, extrem de păroasă. Avea din belşug păr nu numai la subsuori şi la pubis, ci şi în locurile cele mai nepotrivite, cum sunt picioarele, umerii sau mijlocul. În faţa unei asemenea dovezi de virilitate, în unele nopţi, după ce izbucnea în râs, ea exclama ca scoasă din minţi:

— Mă înnebuneşti, băieţel! Eşti mai păros ca o maimuţă!

Cipriano, căruia îi plăcea trupul tare, neted şi fără asperităţi al soţiei, îşi zicea: atracţia contrariilor. Dar, datorită acestei exclamaţii a lui Teo şi a demonstraţiei de forţă musculară din prima noapte, se simţi măgulit, apreciat ca mascul, şi asta a contribuit la crearea unei sănătoase reciprocităţi între cei doi. Ea părea satisfăcută de el, şi el, în afară de povestea cu îndărătnicul, părea satisfăcut de ea.

Temându-se ca nu cumva mătuşa Gabriela să lase relaţiile lor să se răcească, îşi invita unchii destul de asiduu, astfel că, la opt luni după nuntă, Gabriela, atât de bine educată şi de elegant îmbrăcată, stătea la taifas şi se distra cu Teo la fel cum ar fi făcut-o cu oricare prietenă din oraş. Ba şi mai mult, fiindcă nepoata ei prin alianţă o purta într-o lume necunoscută, lumea de la ţară, a muncii, unde totul era nou pentru ea: igiena personală, riturile mărunte, convieţuirea cu animalele. Nu înţelegea, de pildă, că un cârd de gâşte ar fi mai eficace decât dulăii pentru a păzi casa, aşa cum o asigura Teo. Pentru mătuşă, *răţoii* erau păsări de curte lipsite de agresivitate. Gabriela o întreba de îmbrăcămintea ei, de mobilele din casă, de podoabe. Nu pricepea cum de putuse trăi Teo ani de zile doar cu o rochie de lucru şi una pentru zilele de sărbătoare. Tânăra recunoştea că tatăl ei e bogat, dar că îşi câştigă cu trudă banii şi-l doare să-i prăpădească. Faptul că don Segundo o înzestrase cu o mie de ducaţi dovedea că trăise numai pentru ea. Gândul acesta o emoţiona şi, în fiecare lună, se

ducea sus, la plaiul de la Peñaflor, să-l îmbrăţişeze. Ba chiar clocea în minte un proiect generos: să petreacă acolo două săptămâni în fiecare primăvară, ca să-l ajute la tunsul oilor.

Însă, înainte de a-şi putea pune în practică intenţia, don Segundo se recăsători. Estacio del Valle veni călare pe catâr de la Villanubla, pentru a-i aduce vestea lui Cipriano. Don Segundo Centeno, Peruanul, o luase de nevastă pe Petronila, fata cea mare a lui Telesforo Mozo, unul dintre ciobanii de la Castrodeza, o căsătorie foarte chibzuită, după părerea lui Estacio del Valle, căci dintr-un singur foc don Segundo împuşca doi iepuri: avea la dispoziţie o femeie la pat şi o lucrătoare la tunsul oilor căci, în absenţa lui Teo, Petronila era cea mai bună din tot ţinutul. La rândul lui, nici Telesforo Mozo nu rămase în pierdere: don Segundo îl autoriza să ducă la păscut cu turma lui mai multe oi de prăsilă, pe cheltuiala patronului.

Când află vestea, Teo îl aşteptă pe Cipriano la ieşirea de pe Puente Mayor, cu gândul să urce împreună la La Manga. Era furioasă foc, în plină criză de nevi, şi nu accepta înţelegerea lui Cipriano faţă de hotărârea tatălui ei. Totuşi, atunci când îl dojeni pentru nunta mizerabilă pe care o făcuse, iar el îi arătă că truda cu oile te făcea rob şi că numai cu două mâini, şi astea tot mai bătrâne pe zi ce trece, cu greu s-ar fi putut descurca, ea, mişcată de tacita recunoaştere a ajutorului care îi fusese, îl îmbrăţişă cu căldură. La rândul lui, Cipriano îl întrebă dacă semnase vreo hârtie cu Telesforo Mozo, iar don Segundo îi răspunse că nu. Nu, nu semnase nimic cu Telesforo, deoarece hârtiile erau de prisos: pentru ei, oamenii de la ţară, ajungea cuvântul dat. Însă în luna următoare Telesforo Mozo îl înştiinţă că dubla numărul de oi din partea lui de turmă, fiindcă zece oi de prăsilă nu însemnau mare lucru. Don Segundo veni să-şi vadă fata în capitală şi, când plecă, lăsă casa impregnată de un miros de căcărează ce nu

dispăru zile în şir. Voia să îi ceară ajutorul lui don Ignacio, judecătorul, dar ginerele lui îl lămuri că, la ţară, cuvântul dat e la fel de nesigur ca la oraş, şi că-i dăduse lui Telesforo Mozo o armă cu care acesta îl putea şantaja până în ziua de apoi. Auzind asta, don Segundo renunţă să mai meargă la don Ignacio şi se întoarse pe plai, cu mirosul lui de murdărie, cu capul plecat.

La începutul lui aprilie, Cipriano găsi, în sfârşit, un răgaz între atâtea ocupaţii pentru a se duce la Pedrosa. Ca de obicei, plecă de acasă trecând pe Puente Mayor şi galopă pe la poalele dealurilor până la Villalar. Îşi găsi arendaşul pe câmp, îmbucând ceva într-o cocioabă, şi merseră împreună călare până la terenul lui din Villavendimio. Butucii de viţă-de-vie abia dacă înfrunziseră şi printre ei se vedeau numai buruieni. Cipriano îi sugeră lui Martin Martin să semene cereale, dar el refuză cu hotărâre, spunând că grâul şi orzul nu creşteau pe un pământ atât de sărac şi că nu s-ar alege cu nimic. Îşi petrecură ziua văzând celelalte vii, şi coana Lucrecia, care acum era o bătrânică, îi servi la masă cum făcea pe când trăia răposatul don Bernardo.

După-masă, Salcedo se duse la hanul fetei lui Baruque, în piaţa din faţa bisericii. Trăgând obloanele ca să-şi poată face siesta, zări un preot aşezat pe bancă în pridvorul bisericii, citind o carte. Era atât de cufundat, încât nu-i distrăgeau atenţia nici stolurile de porumbei care zburau pe deasupra capului său, la răstimpuri, nici plugarii care treceau prin piaţă, călare pe măgăruşi, fredonând. După ce a dormit o vreme, a constatat, deschizând obloanele, că preotul stătea tot acolo. Era neclintit de parc-ar fi fost împăiat, dar când Salcedo ieşi să-l salute, noul preot, care venise în locul răposatului don Domingo, se ridică politicos. Cipriano se prezentă, însă preotul îl cunoştea deja din relatările altora. În sat îi vorbiseră de el, de titlul de hidalgo ce i se acordase şi de petrecerea care a urmat,

însă avea o curiozitate: oare judecătorul Cancelariei Regale, don Ignacio Salcedo, era rudă cu el? Unchi, îmi este unchi, îl lămuri Cipriano, şi totodată tutore. Atunci noul paroh se referi la don Ignacio ca la unul dintre oamenii cei mai culţi şi mai bine informaţi din Valladolid. Cu siguranţă biblioteca lui, dacă nu este cea dintâi, trebuie să fie a doua în ce priveşte numărul de volume. Se prezentă imediat şi el: Pedro Cazalla, zise cu umilinţă.

Şi Cipriano Salcedo îl întrebă, la rândul lui, dacă avea vreo legătură de rudenie cu doctorul Cazalla, predicatorul.

— Suntem fraţi, îi spuse preotul. A stat câteva luni la Salamanca, dar acum locuieşte cu mama la Valladolid.

Salcedo recunoscu că era un ascultător fidel al predicilor Doctorului.

— Are darul vorbirii, spuse Cazalla fără să-i dea importanţă.

Părea mai tânăr ca Doctorul, cu părul negru şi des, încărunţit pe la tâmple, chipul bărbătesc ars de soare şi nişte ochi închişi la culoare, cu privirea scrutătoare.

— Ceva mai mult decât atât, replică Salcedo. Eu aş zice că e cel mai bun orator religios al momentului. Îşi construieşte discursurile precum un arhitect.

Pedro Cazalla ridică din umeri. Elogiile adresate fratelui îl tulburau. Îi recunoscu uşurinţa exprimării, spiritualitatea.

Împăratul îl luase cu el în Germania vreme de câţiva ani tocmai pentru asta, pentru spiritualitatea lui. A fost o onoare şi o experienţă pe care fratele lui n-avea să le uite în veci, acum când Carol Quintul se pregătea să se retragă la Yuste[24].

Cipriano Salcedo îl întrebă de ce fratele lui predica sistematic în afara mănăstirilor. Cazalla dădu iar din umeri: are mai multă libertate, lămuri. Comunitatea

---

24 Mănăstire şi palat din Extremadura unde împăratul şi-a petrecut ultimii doi ani de viaţă, după ce a abdicat în 1556.

călugărilor se pretează la o critică variată şi contradictorie, nu totdeauna sănătoasă.

Salcedo simţea cum curiozitatea faţă de noul paroh îi sporea. Pasiunea lui pentru lectură, noutatea ideilor lui, lipsa paternalismului, atât de frecvent la preoţii de ţară, îl surprindeau. Se întunecase de-a binelea când îşi luă rămas-bun de la el. Parohul îi sugeră posibilitatea de a se vedea a doua zi după-amiaza, invitaţie pe care Salcedo, deşi avusese de gând să se întoarcă la Valladolid în cursul dimineţii, n-o refuză.

La ora zece, după ce şi-a luat gustarea, preotul s-a apucat iar să citească în pridvor, în aceeaşi poziţie ca în ajun. Când Cipriano s-a dus la el, după ce a mâncat de prânz, l-a găsit tot nemişcat, cu cartea în mână. Văzându-l, o închise şi se ridică.

— Se poate şti ce citiţi cu atâta zel, părinte?

— Îl recitesc pe Erasmus, răspunse Cazalla. Niciodată nu ajungi să-i cunoşti îndeajuns gândirea.

— Odinioară am fost un adept împătimit al lui, spuse ironic Cipriano.

Preotul rămase surprins:

— Domnia Voastră aţi fost interesat vreodată de Erasmus cu adevărat?

— Înţelegeţi-mă, părinte. Vă vorbesc de copilărie, de Conferinţa despre Erasmus. În colegiul meu s-au făcut atunci două tabere şi eu aparţineam celei erasmiste. Şi, cu toate că niciunul dintre membrii celor două tabere nu ştiam cine era Erasmus, am ajuns să ne luăm la bătaie pentru el.

Străbătuseră satul fără nicio intenţie precisă şi acum se aflau pe drumul spre Villavendimio, în direcţia Toro. Cazalla cerceta animalele, păsările, dovedindu-se un cunoscător priceput al vieţii de la câmpie. Vorbea despre sturzii pestriţi ca fiind mai bătăioşi şi mai buni constructori decât cei negri, şi pe deasupra mai gureşi şi mai cântători.

Dar preotul fusese interesat de evocarea vieţii lui de licean. Îl întrebă de colegiul pe care-l urmase.

— Colegiul Orfelinatului Copiilor Găsiţi, răspunse Salcedo.

— Dar Domnia Voastră nu eraţi, nu eraţi copil găsit vreau să zic.

— Nu eram, dar tata m-a supus acestei discipline dure. Nu credea în inteligenţa mea şi mai mulţi preceptori dăduseră greş cu mine.

— Nu era acolo părintele Arnaldo?

— Părintele Arnaldo şi părintele Toval, care erau adversari tocmai în chestiunea erasmistă. Erasmus a fost cel care l-a inspirat pe Luther, după părerea părintelui Arnaldo. Fără el, Reforma nu s-ar fi înfăptuit niciodată. Dimpotrivă, părintele Toval era convins de buna-credinţă a olandezului.

Ochii lui Cazalla păreau că privesc în depărtare.

— Au fost zile de speranţă, spuse pe neaşteptate. Împăratul era de partea lui Erasmus, îl sprijinea, şi inchizitorul Manrique de asemenea. Ce însemnau ţânţarii aceia sâcâietori care se ridicau împotriva lor? Pe atunci Erasmus a publicat partea a doua a lucrării sale *Hyperaspistes,* respingând unele afirmaţii ale lui Luther. Asta i-a consolidat prestigiul în faţa regelui, care i-a trimis o scrisoare ce începea cu „dragul nostru, cinstit şi evlavios”.

Cuvintele lui Cazalla aveau un mişcător ton nostalgic.

— Şi cum a luat totul altă întorsătură?

— S-a întors roata norocului. A fost ceva îngrozitor. Inchizitorul Manrique a încetat să-l mai sprijine pe Erasmus şi regele l-a dat uitării în Italia. Călugării profitaseră de împrejurare pentru a-l ataca de la amvon. Carvajal a răspuns caustic la *Hyperaspistes,* şi Erasmus, în loc să tacă şi să nu se considere vizat, i-a dat o replică violentă. Situaţia se schimbase radical. Începând de

atunci, pentru Inchiziţie, Erasmus şi Luther au fost ca două ramuri ale aceluiaşi copac.

Ajunseseră la Recodo del Viejo, lângă stufăriş, unde o coţofană ţipa insolent. Preotul privi pasărea cu multă curiozitate, din mers. Soarele creştea şi se înroşea, dispărând încet după colinele cenuşii dinspre apus. Pedro Cazalla se opri şi spuse:

— Domnia Voastră aţi remarcat asfinţitul în Castilia?

— Îl privesc adesea, cu încântare, răspunse Salcedo. Apusul de soare pe mesetă îţi dă câteodată fiori.

Au făcut cale întoarsă. Seara începea să se răcorească.

În depărtare se zăreau căsuţele de chirpici aflate în stăpânirea bisericii. Berzele scoseseră pui şi se profilau în vârful clopotniţei ca nişte siluete schematice. Pedro Cazalla privi din nou soarele apunând. Nuanţele asfinţitului îl fascinau.

Dangătul unui clopot se auzi în văzduhul molcom. Cazalla grăbi pasul. Îşi întoarse spre Salcedo privirea adâncă:

— Ieri Erasmus era o speranţă şi azi cărţile lui sunt interzise. Nimic din toate astea nu ne împiedică pe unii dintre noi să credem mai departe în Reforma pe care o propune. Poate că e singura posibilă. Trento[25] nu va aduce nimic substanţial.

A doua zi dimineaţa, cerul era împânzit de câţiva nori albi, şi Fulger a apucat-o pe drumul spre Villavieja pe coaste, în galop întins. Cipriano se bucura de iuţeala lui, de vântul proaspăt biciuindu-i chipul, în vreme ce gândul îi zbura la fraţii Cazalla, la tristeţea lor, la neliniştea lor legată de Reformă. Înţelegea acum mai bine senzaţia de gol pe care i-o lăsau predicile Doctorului. Erasmismul era

25 Conciliul de la Trento, al XIX-lea sinod ecumenic al Bisericii Catolice Romane, ţinut la Trento, oraş în nordul Italiei, în sesiuni discontinue, între 1545 şi 1563, pentru clarificarea problemelor apărute odată cu Reforma protestantă.

eradicat din Castilia şi, în consecinţă, cauza lui era una pierdută. Totuşi, acum douăzeci de ani, părintele Arnaldo îi trimisese să se roage pentru Biserică, pentru dispariţia doctrinelor erasmiste. Cum să împaci răspunsuri atât de diferite la acelaşi fenomen? Fulger lăsă în urmă satul Tordesillas şi, ajungând la Simancas, o luă pe drumul principal şi trecu pe podul roman, la o leghe şi jumătate de oraş.

Teo îl primise de parcă nu s-ar fi văzut de o lună de zile. Fusese prima lor despărţire şi îi dusese dorul. După ce au cinat, Statuia Pasionată scurtă conversaţia de după masă şi, spre surpriza Crisantei, fata în casă, la zece cei doi soţi erau în pat. Teo îl strângea la piept şi lui îi plăcea să se simtă protejat, în micul lui fort, la adăpost de orice primejdie. În curând, Statuia Pasionată îi căută cocoşelul şi zise, cu voce mieroasă, vai, ce bine că bărbatul ei nu-l uitase la Pedrosa, pe când Salcedo se opintea să se caţăre pe podişul cu proeminenţe. Auzi hohotul de râs înăbuşit al soţiei, vibrant şi prelung, dar asta n-o opri ca, după câteva clipe, să reînceapă gesturile de dragoste. Cipriano rămase surprins de nesaţul ei. S-ar fi zis că Teo înlănţuia un act după altul, într-o frenezie constrângătoare de parcă i-ar pune la încercare rezistenţa. Şi, după a patra oară, când ea bătu în retragere, Cipriano, extenuat, îşi căută adăpost la subsuoara ei. La Pedrosa, îi lipsise căldura ei şi fusese nevoit să doarmă cu scufia pe cap. Redobândindu-şi acum căminul pierdut, se simţea ocrotit şi fericit, chiar dacă atitudinea lui Teo îi era mai departe de neînţeles.

Când s-a trezit, şi-a găsit nevasta aprinsă la faţă, iscoditoare, grăbită. Era o nouă dificultate, măruntă în aparenţă, de care se izbea căsnicia lor.

— De ce noi n-avem încă un copil, Cipriano? Suntem căsătoriţi de zece luni şi nu mi se întâmplă nimic.

Cipriano îi mângâie buclele acaju de la ceafa, răsucindu-le pe deget ca nişte inele, fără a izbuti s-o liniştească.

— Oh, iubito, treburile astea n-au un orar fix! Spuse. Nu depind de voinţa noastră. Pe de altă parte, noi, cei din neamul Salcedo, n-am fost niciodată prea fertili. Nu trebuie să te frământi din cauza asta. O să vină şi timpul acela.

Se vedea că Teo reflectase la acest subiect.

— Toate femeile, după ce se căsătoresc, au un copil, Cipriano. De ce nu mi-ai spus din timp că familia ta avea dificultăţi? Ori de câte ori îţi laşi sămânţa în mine mă gândesc că de data asta e sigur, dar nu se întâmplă niciodată să fie aşa.

Părea iritată, plină de ranchiună, dar el bagateliză subiectul:

— Nu-ţi face griji din pricina asta, iubire. Noi, bărbaţii Salcedo, am procreat întotdeauna cu mare cumpătare. Străbunicul meu n-a avut decât un fiu, iar bunicul doi, dar al doilea abia după opt ani. Nici unchiul Ignacio n-are copii, şi gândeşte-te că mama, odihnească-se în pace, şi-a tratat vreme de cinci ani presupusa sterilitate. Şi crezi că tratamentul i-a făcut bine? Absolut deloc. A rămas însărcinată la patru ani după ce l-a întrerupt, când a vrut Domnul şi când ea uitase de obsesia cu copilul. Sunt influenţe astrale care, într-o anumită măsură, determină lucrurile astea. Trupul cere un timp până să fie pregătit.

— Şi de cât timp a avut nevoie mama ta?

— Exact de nouă ani şi şapte zile. Poate că măsura celor din neamul Salcedo se exprimă în ani în loc de luni. Cifra e oricum ciudată.

Teo şovăi:

— N-o… n-o fi bolnav coco*şelul?*

— Ştii bine că se comportă normal. Ţi-am vorbit adineaori de sterilitatea bărbaţilor Salcedo, dar întârzierea ţi se poate datora şi ţie. Doctorul Almenara, o somitate pe vremea lui, spunea că două din trei cazuri de sterilitate ţin de femeie.

Nerăbdarea lui Teo s-a manifestat printr-o poftă sexuală nepotolită. Credea de bună seamă că frecvenţa făcea să crească şansele. Cipriano încerca s-o instruiască în fiecare noapte:

— Iubito, mai important decât numărul actelor e starea în care mă primeşti. Fă-o destinsă, liniştită. Nu uita că de fiecare dată eu îţi las în vagin sute sau mii de seminţe care caută un loc unde să rodească. Dar fecundarea lor nu depinde atât de număr, cât de terenul pregătit de tine ca să le primeşti.

Teo părea liniştită pentru moment, dar apoi obsesia îi revenea. Nu se gândea la altceva şi folosea orice pretext ca să revină la ideea ei fixă. El îi spusese: multe probleme se rezolvă aşteptând, dându-le uitării. Şi ea încerca s-o facă, dar, în locul gândurilor, era chinuită de teama că nu poate scăpa de ele. Teo îi mărturisea bărbatului ei:

— Îmi spun întruna că nu trebuie să mă mai gândesc, însă cu obsesia asta pot ajunge să-mi pierd minţile.

— De ce nu-mi dai un răgaz? De ce nu vrei să aştepţi câţiva ani înainte de a lua o hotărâre? Peste patru ani, vei avea douăzeci şi şapte, vârsta cea mai potrivită pentru a procrea.

Teo tăcea. În mod tacit, îi acorda răgazul însă, treptat, îşi pierdea încrederea în el şi, odată cu încrederea, dorinţa sexuală. Abia dacă îi mai căuta cocoşelul şi, dacă o făcea, era fără ardoarea de odinioară, fără chef. Ştia că numai aşa putea veni pe lume un copil, dar trecuse mai bine de un an de când tot încerca în zadar. Salcedo, conştient de descurajarea soţiei, încercă s-o distragă dându-i ceva de lucru la atelier, însă ea se plictisea acolo. S-a gândit atunci că, dat fiind că se apropia vremea tunsului, Teo ar putea petrece un lung răstimp la La Manga, ajutându-şi tatăl. Dar, înainte de a se începe tunsul, sosi vestea: Telesforo Mozo, ciobanul socrului lui, pretindea o jumătate din turmă. Nu mai era vorba despre un număr de oi, mai mare

sau mai mic, ci de a împărţi pe din două turma pe care o păştea. Segundo Centeno nici nu stătu pe gânduri. Îl concedie pe Telesforo şi-o luă ca ţiitoare pe Benita, fata ciobanului din Wamba, Gildardo Albarrán, şi îşi coborî femeia cu cununie la condiţia de servitoare şi mână de lucru la tuns, pentru şase reali pe lună.

Având în vedere gravitatea problemei, Teo se instală la La Manga. Îşi dădu imediat seama de ranchiuna Petronilei, chiar dacă femeia nu scotea un cuvânt şi se foia toată ziua prin casă cu privirea dusă, cu faţa strâmbă şi gesturi aiurea. Dar don Segundo revenea în fiecare dimineaţă la aceeaşi poveste. O obliga să facă patul adulterului cald încă şi să spele rufele de corp ale perechii. Petronila trebuia să petreacă restul zilei tunzând miei. Nu scotea o vorbă. Se aşeza pe scăunel şi nu deschidea gura, oricât de mult se străduia Regina din Páramo să schimbe câteva cuvinte cu ea. Într-o seară, Teo ieşi să dea o raită şi i se păru că vede în penumbră silueta furişată a unui bărbat ascunzându-se printre stejari. Vorbi serios cu tatăl ei: nu trebuie să se expună astfel. Trebuie să-şi schimbe atitudinea. Nu exista bărbat care să stea cu mâinile-n sân când e dat afară şi fata lui e umilită întruna. Cât despre Gildardo Albarrán, acesta se mişca acum slobod pe proprietatea lui Centeno, de parc-ar fi fost pe moşia lui. Stătea îndelung la taifas cu don Segundo în camera mare, vorbindu-i ca de la egal la egal, şi intra în casă pe uşa din faţă. E drept însă că Gildardo nu-i ceruse nimic. Văzând ce păţise Telesforo, căruia nu-i mersese defel, ştia că e mai bine să-şi ia patronul cu binele decât cu răul.

Astfel stând lucrurile, vechea dorinţă arzătoare a lui Teo începea să se mai potolească. Se preocupa mai puţin de a ajunge să fie mamă şi mai mult de a-şi păstra tatăl. Şi, când Cipriano venea să o vadă, o dată pe săptămână, putea sta de vorbă cu el în voie, ca în vremurile lor bune: se plimbau pe plai, făcând să zboare din stejari stoluri de

guguştiuci cu guşa plină de ghindă, sau priveau cum fug sitarii în luminiş. Cipriano credea în terapia prin distracţie şi spera că Teo va reveni la viaţa ei normală şi-i va da un răgaz acceptabil înainte de a considera că dăduseră greş în căsnicie. Însă dormea prost. Cum Teo nu-i mai oferea adăpost la subsuoara ei, îi era frig la cap, noaptea în somn se dezvelea şi, când se trezea, îl chinuia durerea la ceafă. Redevenea copilul neocrotit de odinioară. Şi folosea drept înlocuitori scufii, bonete şi chiar glugi căptuşite cu blană. Totodată, încerca să umple golul absenţei prelungi a nevestei vizitându-şi cât mai des unchii. Doña Gabriela, foarte mulţumită de condiţia ei de soţie fără copii, nu înţelegea atitudinea nepoatei. Mai sunt şi alte lucruri în viaţă, instituţii de binefacere, bolnavi, copii flămânzi, şcoli, spunea ea. A căuta cu orice preţ o fiinţă din propria noastră plămadă pentru a ne revărsa asupră-i toată dragostea este un comportament egoist. Şi, în fond, Cipriano îi dădea dreptate, dar nu înceta să creadă că a procrea este aspiraţia cea mai înaltă a oricărei femei pe lumea asta.

Într-o dimineaţă, înainte de a pleca spre Judería, un curier urgent de la Peñaflor îl înştiinţă că socrul lui, don Segundo, fusese omorât. Îi tăiaseră gâtul cu un cosor. Telesforo Mozo, făptaşul, se predase autorităţilor la Valladolid şi, întrebat de motivele crimei, spusese: „M-a lăsat în stradă ca pe un câine izgonit şi mi-a nenorocit fata. Era un individ care nu merita să trăiască”.

Cipriano plecă la La Manga în mare zor. Avu timp să-şi îngroape socrul în pridvorul bisericii din Peñaflor şi să ia cu el toate hârtiile pe care don Segundo le păstra în scrin. Petronila, îngrozită, fugise de acasă, însă îşi făcu apariţia Gildardo Albarrán care se considera îndreptăţit la moştenire, nu fiindcă legea l-ar fi sprijinit, ci pentru că avea martori că don Segundo făcuse din fata lui o ţiitoare, fără consimţământul ei. Teo dădu dovadă de o tărie

sufletească vrednică de toată lauda. Tunsul se terminase şi asta era pentru ea o uşurare. Pe de altă parte, cumplita moarte a tatălui ei i se părea groaznică, însă măcar nu suferise, ceea ce era totuşi o consolare.

Cipriano prevăzu grave complicaţii şi o forţă de muncă sporită până să le poată descurca pe toate, dar unchiul Ignacio, ca de obicei, simplifică lucrurile. Testamentul lui Segundo Centeno era limpede. Teo era unica moştenitoare, Petronilei îi revenea o mică fermă şi putea sta în casă, până la împlinirea termenul pentru care fusese plătită chiria. Benita, ţiitoarea, trebuia să se ducă la tatăl ei, la Wamba, iar Estacio del Valle avea sarcina să rezolve problema ciobanilor, întrucât turmele lui don Segundo, cum spunea Cipriano Salcedo în misiva lui, trecuseră în proprietatea consoartei sale, Teodomira Centeno.

X

Teo a slăbit puţin din cauza doliului, un doliu distins şi plin de respect care a determinat-o să-şi pună un colier de perle negre, ce contrasta cu paloarea feţei. Cipriano Salcedo s-a mulţumit să poarte un pieptar negru, la modă, şi un guler atât de înalt că-i ascundea jumătate din gât, peste care se ivea marginea plisată de la betelia cămăşii. Dar doliul nu îndreptă relaţia soţilor. Teo reveni la neliniştea ei legată de maternitate, în vreme ce Cipriano tot stăruia să-i dea un răgaz şi să fie mai chibzuită. În dorinţa lui fierbinte de a-i aduce argumente, îi aminti că tatăl lui era cu opt ani mai mare decât unchiul Ignacio şi că era de presupus că între cele două naşteri bunicii vor fi întreţinut aceleaşi relaţii intime ca înainte şi după acestea. Convins însă că totul era zadarnic, se duse într-o după-amiază, el singur, la doctorul Galache. Ar fi preferat să se ducă la cel care ajutase la venirea lui pe lume, doctorul Almenara, dar acesta murise de doisprezece ani. Doctorul Galache îl consultă şi-i spuse că totul era normal, că era sănătos şi că, pentru îmbogăţirea calităţii spermei, să bea o infuzie de verbină şi caprifoi după fiecare masă. Salcedo recunoscu că, din punct de vedere fizic, se simţea în putere şi că sterilitatea nu provenea pesemne dinspre partea lui. În momentul acela, doctorul Galache îi puse întrebarea de care se temea:

— De ce n-o aduceţi pe soţia dumneavoastră? În mare măsură femeile sunt pricina sterilităţii într-o căsnicie.

Salcedo i-a mărturisit că ea nu e pregătită pentru aşa ceva, dar că nu exclude posibilitatea ca, în timp, să se decidă să facă acest pas. Cipriano nu i-a spus nimic lui Teo despre vizita la Galache şi, firește, nici n-a pus în practică leacul recomandat de el.

A doua zi dimineaţă, plecă la Pedrosa. Era o zi liniştită, cu nori albi şi căldură mare. Trupul uşor al lui Cipriano,

iuţeala calului şi labirintul de scurtături şi poteci pe care ajunsese să-l cunoască bine îi îngăduiau să ajungă la Pedrosa în ceva mai mult de două ore. Îşi începea călătoria pe la poalele dealurilor, o lua apoi pe cărarea spre Geria şi, de acolo, ţinând-o drept înainte, printre păducei, străbătea Villavieja şi Villalar şi ajungea la Pedrosa prin câmpurile de grâu, fără să se abată din drum. La unele case, în poartă, stăteau oameni şi câte un câine şoricar lătra la trecerea calului. Uneori, se vedeau şi copii, care îi făceau semne de rămas-bun cu mâna.

Trase la hanul fetei lui Baruque şi se duse îndată să-l vadă pe arendaş. De mai multe zile, i se năzărise o idee grozavă: să scoată butucii de viţă de pe terenul din Villavendimio şi să planteze în loc o pădure de pini. E drept că nimeni nu se încumetase vreodată să planteze pini pe malul drept al fluviului Duero, dar natura solului, săracă şi nisipoasă, tânjea parcă după aşa ceva. Pe deasupra, Martín Martin era tare priceput la soiul ăsta de arbori. Pe terenurile de la Olmedo pusese coconari împreună cu unchiul lui, şi cunoştea cerinţele acestora, ba chiar şi oscilaţi le preţului cu care se vindeau seminţele lor pe piaţă.

— Avantajul coconarilor faţă de semănături, îi zise Martin Martin, e că anunţă recoltele cu doi ani înainte.

— Anunţă cum vor fi recoltele? Întrebă Cipriano.

— Aşa cum auziţi, de bună seamă; azi culege Domnia Voastră conurile făcute, dar în copac rămân cele de la anul, care se vor coace, nişte conuri cam atât de mici – arăta o jumătate de deget –, şi astea sunt cele din anul următor.

Cipriano Salcedo a fost satisfăcut de iniţiativa lui şi a stabilit cu Martín Martin să tocmească mai mulţi argaţi ca să scoată butucii de viţă de pe cinci pogoane de pe terenul lui de la Villavendimio. Mai târziu, în faţa lui Pedro Cazalla, Cipriano îşi dădu aere de moşier priceput. Se

gândise mult la schimbarea asta. Nu putea lăsa în paragină terenul acela, după ce-l adăugase proprietăţilor lui. Va planta coconari care dădeau seminţe comestibile ca migdalele şi arătau dinainte două recolte viitoare. Era, la drept vorbind, singura cultură de la care nu te puteai aştepta la surprize. La rândul lui, Pedro Cazalla îl invită la vânătoare de potârnichi a doua zi dis-de-dimineaţă, la liziera de la Gallarita. Cipriano Salcedo izbucni în râs:

— Măi să fie, părinte, sunteţi şi mai surprinzător decât coconarii, îi spuse.

Cea dintâi geană de lumină îi găsi la bălţile sărate de la Cenagal, la mai bine de o leghe de la Casasola. Cazalla purta în bandulieră o puşcă cu ţeava scurtă şi în mâna dreaptă colivia cu potârnichea, acoperită cu o cămaşă de preot. Soarele abia se ivea când pătrunseră în ascunzătoare, nişte tufişuri mari, cu un loc gol la mijloc şi o deschizătură în faţă pentru puşcă. Cazai la fixă suportul cu patru pietre, puse acolo colivia descoperită şi apoi intră în ascunzătoare şi se aşează pe banchetă, lângă Salcedo. Se lumina de ziuă şi, în vreme ce bărbătuşul scotea primele ţipete ale dimineţii, Pedro Cazalla îi arătă foarte mândru carabina pe care o cumpărase de la maestrul armurier Juan Ibáñez, din Vizcaya. Avea mai puţin de un metru lungime. Cazalla însuşi, cu mâini dibace, îi şlefuise patul din lemn de nuc şi montase ţeava de fier la celălalt capăt. Carabina se încărca prin faţă, înfundând pulberea cu o vergea înfăşurată în cârlţi şi punând apoi un pumn de alice. Cazalla îi arătă alicele de plumb, trimise de nişte prieteni din Germania, şi sistemul de aprindere a pulberii, manifestând un entuziasm copilăresc. Era vorba despre un soi de ţeavă în spirală, ca litera S: în partea de sus se punea fitilul percutorului, pe când cea de jos servea drept trăgaci. Apăsându-l, fitilul cobora peste deschiderea ţevii şi, intrând în contact cu praful de puşcă, provoca explozia, însă vânătorul trebuia să ţină vânatul în linia de ochire

preţ de patru sau cinci secunde înainte ca aceasta să se producă, dacă voia să nu dea greş.

Lumina creştea şi potârnichea din colivie făcea să răsune câmpul cu ţipătul ei sfâşietor şi insistent. Dinspre plai se auzi un răspuns îndepărtat.

— Auziţi? E răspunsul la chemare.

— Şi vine să elibereze prizonierul?

Cazalla zâmbi, cu zâmbetul acela indulgent al expertului în faţa novicelui.

— Nu-i vorba de asta, zise. Păsările sunt acum în perioada împerecherii şi bărbătuşul răspunde chemării rivalului pentru a-şi disputa femela. Îl provoacă la luptă. Uneori vine singur, alteori îşi aduce tovarăşa ca să fie martoră la isprava lui.

Chemarea din câmp se auzea tot mai stăruitor şi potârnichea din colivie îşi lungea gâtul, iar ţipetele ei se răspândeau pe întinderea nesfârşită a plaiului. Cazalla scoase cu grijă carabina prin deschizătură şi-i atrase atenţia lui Salcedo:

— Să faceţi linişte!

Bărbătuşul îşi schimbă tonul, în locul ţipetelor stridente de la început scotea acum unele ca nişte vorbe bălmăjite, de neînţeles, tainice.

— Atenţie, acum! Zise Cazalla.

Salcedo se ridică puţin de pe bancă, atât cât să vadă pasărea din colivie. Se învârtea în loc, ciugulind gratiile şi îngăimând fără încetare ceva, pe când cealaltă, la picioarele suportului, şuşotea pe un ton mai coborât. Cazalla mormăi brusc, punându-şi la umăr patul carabinei:
— Iată-l pe nebunul acela. Îl vedeţi?

Salcedo afirmă, dând din cap. Pasărea liberă îşi ridica gâtul şi se uita duşmănoasă la cea din colivie. Preotul adăugă:

— În spate vine femela.

Salcedo se uită prin deschizătură şi, într-adevăr, o

potârniche mai mică venea pe urmele celei dintâi. Cazalla îşi lipi obrazul de ţeavă şi ţinti spre pasărea mare. Era la mai puţin de douăzeci de metri, lângă suport, desfăcându-şi puţin aripile, sfidătoare. Cazalla, nervos, urmări prin vizor paşii bărbătuşului şi apăsă pe trăgaci; se auzi împuşcătura. Când fumul se împrăştie, Salcedo văzu pasărea zbătându-se neputincios la pământ, în timp ce trei pene albăstrii se ridicau în văzduh, iar femela se îndepărta domol de locul tragediei. Cazalla puse jos patul puştii. Zâmbea.

— Totul a mers perfect, nu credeţi?

Salcedo strâmbă din buze, dezgustat. Nu aproba ambuscada, aşteptarea aceea trădătoare, amestecul prietenului său în viaţa sentimentală a păsărilor. Dar Cazalla, nepăsător, înfunda din nou pulberea cu vergeaua.

— Nu v-a plăcut? E o tehnică de vânătoare curată, aproape ştiinţifică.

Salcedo dădu din cap în semn că nu.

— Mi se pare că nu-i cinstit să te joci cu dragostea. De ce-aţi tras?

Cazalla ridică din umeri. Prin deschizătură se vedea potârnichea din colivie, înfoindu-şi penele, mândră de isprava ei.

— N-am încotro. Dacă nu trăgeam, pasărea din colivie ar fi încetat să mai cânte. Moartea e necesară pentru ca pasărea prizonieră să-şi strige mai departe chemarea.

Liniştea se lăsa iar. Prin deschizătură se vedea plaiul în bătaia soarelui. O piatră de hotar, în dreapta, făcea o umbră întunecată şi precisă. Iarba era deasă şi fragedă, iar Salcedo îşi zise că n-ar fi rău să pască aici, la Pedrosa, o turmă. Va vorbi cu Martín Martin. Aici, ca şi la La Manga, erau pietre din belşug. Cazalla desfăcu un pacheţel şi-i întinse lui Salcedo o plăcintă. Le făcuse sora lui, Beatriz. Bărbătuşul din colivie se liniştise, uitase de adversar şi se înfoia, scoţând din nou ţipete de chemare. Scena se repetă

după un ceas, dar acum veni o singură pasăre, un bărbătuş văduv sau fără soaţă. Cazai la, iritat că arma nu răspundea mai repede, ochi greşit când pasărea se repezi spre colivie. Dar, împotriva aşteptărilor lui Salcedo, Pedro Cazai la nu se supără. Carabina cu percutor cu fitil e o armă în care nu te poţi încrede, spuse liniştit, însă prietenul lui, Juan Ibáñez din Vizcaya, nu fabrica deocamdată alt tip, mai perfecţionat.

Răzbăteau până la ei cârâiturile coţofenelor, strigătele ciocârlanilor, croncănitul strident al corbilor. În ascunzătoare era cald. Potârnichea se tot învârtea pe loc şi, la răstimpuri, scotea nişte sunete sleite, fără vlaga iniţială. Chiar ea fu surprinsă când răspunsul veni din câmp. Se lega un dialog anemic între cele două păsări, aproape fără pauză între ţipetele lor. Deşi răspunsul nu părea convingător, venea de la un bărbătuş în călduri, căci apropierea lui de colivie fusese mai rapidă decât a celor doi de dinainte. Apăru cu femela cochetând în spatele lui şi, la bălmăjeala tainică a bărbătuşului din colivie, răspunse cu un atac sălbatic, cu aripile întredeschise. Pedro Cazalla îl doborî dintr-o împuşcătură precisă, la nici doi metri de suport, iar pasărea din colivie îşi strigă victoria întinzându-şi gâtul la maximum. Cazalla se ridică surâzător de pe banchetă. Era miezul zilei, ora întoarcerii. Agăţă cele două păsări pe un băţ şi acoperi colivia cu cămaşa, când văzu că bărbătuşul începea să se zbată. Ieşind din ascunzătoare, Salcedo luă carabina. Se uita la ea plin de curiozitate şi neîncredere, dar Cazalla, care nu purta sutană şi avea nişte jambiere cu nasturi, stărui:

— Carabina asta nu-i o armă precisă. Prietenul meu Juan Ibáñez o să facă în curând una mai bună.

Lumina soarelui cădea perpendicular pe drum şi Salcedo simţea pe frunte căldura umedă a pălăriei. Când se iviră bălţile sărate din Cenegal, Cazai la se apropie de cea dintâi, se aşeză pe mal, se descălţă şi-şi vârî picioarele în

apă. Când Salcedo dădu să-i urmeze exemplul, din stufăriş îşi luă zborul o pereche de raţe sălbatice.

— Nu dau greş niciodată, spuse preotul. Veşnic se zbenguie acolo.

— Oare îşi fac cuib?

— Acum e târziu. Păsările astea sunt grăbite, se împerechează devreme.

Trestiile trosneau sub paşii lor şi Salcedo simţea o plăcere ciudată să vadă cum i se scurge mâlul printre degetele de la picioare. Zări dintr-odată o broască uriaşă care înota printre trestii. Înota lin, fără să tulbure apa, fixând cu ochii ei bulbucaţi, reci şi nepăsători, un punct aiurea. Îi arătă lui Cazalla vietatea aceea respingătoare.

— E o femelă, zise acesta, privind-o cu curiozitate. Sunt în toiul împerecherii. V-aţi dat seama?

Salcedo descoperi broscoiul numai când îl auzi: era mic şi stătea nemişcat pe spatele lat al broaştei. Ceva îl făcu să i se întoarcă stomacul pe dos. Simţi un gust acru şi, imediat, îl apucă greaţa. Se uita la cele două animale împreunate, dar nu le vedea. Vedea o barcă mare cu chipul şi sânii lui Teo în chip de mascaron de proră şi se vedea pe sine vâslind singur la pupă. I se făcu scârbă de propria-i persoană, o scârbă atât de îngrozitoare, că ieşi repede din apă şi, înainte de a apuca să ajungă în drum, vomită. Cazalla venea după el.

— Vă simţiţi rău, Domnia Voastră? Sunteţi tare palid.

— Lighioanele alea, lighioanele alea, repeta Salcedo.

— La broaşte vă referiţi? Izbucni în râs şi zise: Femela e de zece ori mai mare ca masculul. Ciudat, nu-i aşa? Masculul abia dacă e ceva mai mare decât un minuscul irigator, o punguţă de spermă.

— Tăceţi, părinte, vă rog!

Imaginea tulbure nu-i ieşea din minte, în timp ce-l chinuia pe Fulger dându-i pinteni, de parcă viziunea aceea groaznică ar fi depins de viteză. Scena cu Teo-broasca

lăsându-se călărită de Cipriano-broscoiul şi, odată cucerită, plutind cu el în spate pe un lac mare îi întorcea iar stomacul pe dos. Va mai avea oare curajul de a o poseda pe Teo?

Regina din Páramo îl primi cu manifestări exagerate de uşurare.

— Oh, ai venit, băieţel! Doamne Dumnezeule, am crezut că n-ai să te mai întorci în veci! Mă vedeam singură, Cipriano, şi-mi ziceam: singură nu pot face un copil, am nevoie de cocoşelul bărbatului meu.

Însă noaptea Cipriano nu încercă să se apropie de ea. Şi nici Teo nu-i căută cocoşelul, de parcă ar fi presimţit ceva. În noaptea următoare, scena se repetă: fiecare aştepta în zadar iniţiativa celuilalt. Dar imaginea broaştei uriaşe, înotând în balta din Cenegal, îl făcea neputincios pe Cipriano. Aşteptarea zadarnică a lui Teo se prelungi preţ de o săptămână. Cipriano continua să vadă în ea broasca autoritară, capricioasă şi posesivă. Iar complementul acestei imagini îl scârbea şi mai tare: atitudinea umilă, serviabilă şi utilă a micului broscoi căţărat pe spatele ei, cu rolul de a o fecunda. „O punguţă de spermă”, spusese Cazalla. Niciodată nu s-a simţit Cipriano mai lipsit de orice dorinţă lascivă ca în zilele acelea. Doar simpla idee de a asalta flancul soţiei îi făcea greaţă. Iar Teo se supără până la urmă, pradă unei sufocări aprige, preludiu al unui atac de isterie. Bărbatul ei nu dorea copil; nu voia să-l aibă. Ajunsese până şi să-i refuze cocoşelul, şi ea n-avea nicio posibilitate de a se fecunda de una singură. Cocoşelul era elementul neapărat necesar pentru reproducere, dar nu se mai putea bizui pe el. Bărbatul ei îl făcuse să piară ca prin farmec. Îi deplângea dispariţia, în hainele ei de doliu, care oricum nu-l puteau stimula pe Cipriano să-şi schimbe dispoziţia. Însă, de fiecare dată când el o îmbrăţişa fără s-o cuprindă, vedea din nou în ea broasca, uriaşă şi acaparatoare, înotând în balta sărată, cerându-i insistent s-

o fecundeze. Lucrurile mergeau din ce în ce mai rău, Cipriano nu se mai putea mişca din casă. Teo vocifera şi striga fără motiv, nu mânca, nu dormea, până când într-o dimineaţă Cipriano îi propuse s-o ducă la doctorul Galache, somitatea de atunci a oraşului, pentru a-i spune despre ce este vorba. Nu-i ascunse soţiei vizita lui precedentă, buna părere a doctorului în legătură cu capacitatea lui de reproducere, interesul lui de a o consulta şi pe ea.

Cipriano îl găsi pe Galache la fel de solemn şi de deschis ca şi prima oară, îmbrăcat elegant în costum de velur, cu mâinile foarte îngrijite, fără inele. Se gândi că acum patruzeci de ani părinţii lui făcuseră o vizită asemănătoare, fără rezultate. Şi că el se născuse tocmai când doña Catalina, mama lui, renunţase de patru ani la tratament. A fost gata să-i reamintească soţiei de povestea asta, dar n-a făcut-o. Imprudenţa lui i-ar fi spulberat cu siguranţă optimismul ce abia se înfiripa. Aşadar, când îi vorbi doctorului despre antecedentele familiei, omise amănuntul referitor la fertilitatea scăzută a bărbaţilor din neamul Salcedo.

Doctorul Galache îl asculta cu gravitate. La sfârşit, spuse:

— Permiteţi-mi s-o consult acum pe soţia dumneavoastră.

Teo se întinse pe masă. Preţ de câteva minute liniştea învălui cabinetul, până când Galache se îndreptă din mijloc.

— Nu e nimic deosebit, spuse. Funcţionarea organelor de reproducere ale doamnei este aşa cum trebuie, e aptă pentru a concepe.

Îi conduse pe amândoi pe veranda cu masă şi scaune albe.

— O să fiu sincer cu dumneavoastră, zise. Bunicii noştri, într-un asemenea caz, în care ambii soţi par apţi pentru a procrea, ar fi recurs la metode ce ţin de superstiţii, care

astăzi ştim că nu sunt bune de nimic, cum este cea cu usturoiul. Dar eu ştiu, fără să fie nevoie să-i introduc doamnei un usturoi în vagin, dat fiind că între vagin şi gură nu există niciun fel de comunicare, că pacienta mea nu are căile înfundate. Să fim deci practici.

Cipriano Salcedo se nelinişti.

— Credeţi că vom putea ajunge la un rezultat?

Doctorul îşi înlănţui degetele mâinilor lui fără inele.

— Domniile Voastre aţi venit la mine pentru că aveţi încredere. Şi eu voi încerca să vă rezolv problema. În primul rând, istoria familiei Salcedo e concludentă: bărbaţii nu sunt prea fertili, dar nici sterili, au nevoie de timp. Există perechi pentru care nouă luni sunt de ajuns ca să aibă copii, dar nu e cazul celor din neamul Salcedo. Aceşti domni au avut nevoie de şase şi chiar nouă ani până să procreeze. Dumneavoastră aveţi o funcţie de reproducere înceată, care face parte din natura dumneavoastră. Iar în ce vă priveşte, doamnă, trebuie să aveţi răbdare: bucuraţi-vă de viaţă, distraţi-vă, nu vă mai gândiţi la asta şi vă asigur că, atunci când va veni termenul de reproducere al bărbaţilor din familia Salcedo, veţi rămâne însărcinată. V-o promit în mod solemn, dacă ştiţi să aşteptaţi, dacă vă primiţi soţul cu entuziasm, cu dorinţa de a zămisli. Nicio femeie n-a rămas însărcinată, din câte ştiu eu, cu plânsete şi gemete. Faceţi un efort.

Doctorul Galache se ridică în picioare. Scrise repede în reţetar câteva cuvinte enigmatice. Adăugă:

— Bărbaţii din familia Salcedo au o particularitate pe care noi, medicii de astăzi, o numim sămânţă recalcitrantă. Cel mai bun leac pentru asta este răbdarea. Să nu vă grăbiţi, să aşteptaţi să vină termenul. Dar, pentru orice eventualitate, o să vă ajut. Señor Salcedo trebuie să ia în fiecare seară un preparat din pulbere de argint şi de oţel pentru a mări ejacularea. E eficace şi n-o să aibă efecte secundare. Cât despre dumneavoastră, doamnă, vă rog

aşa: impuneţi-vă o abstinenţă sexuală vreme de patru zile la rând în fiecare lună, şi în seara celei de-a cincea, în jurul orei raportului şi în locul acestuia, beţi un suc fierbinte de salvie cu sare. E modul cel mai potrivit să vă pregătiţi trupul pentru a zămisli.

Teo plecă de la doctor încrezătoare. Sfatul lui îi izgoni cu desăvârşire temerile. Trecuse un an şi jumătate de la moartea tatălui ei şi, când ajunse acasă, îşi prinse o fundă albă la decolteu. Deşi nu s-ar fi zis, funda aceea mică îndulcea doliul, îl făcea mai puţin rigid şi frustrant, îi dădea curaj. În zilele care au urmat consultului, se strădui să asculte întocmai de sfaturile doctorului. Aducea la masă preparatul de pulbere de argint şi oţel pentru Cipriano şi în fiecare lună, cu punctualitate, făcea o pauză de patru zile în raportul trupesc şi, în a cincea, bea un suc fierbinte de salvie cu sare. Cipriano, care reuşise să alunge groaznica imagine a broaştei în călduri, nu mai era o fiinţă indiferentă sexual, ba chiar simţea o anume nelinişte ori de câte ori veneau zilele de abstinenţă.

— Eşti nebun? Nu-ţi mai aminteşti de recomandarea doctorului Galache?

Ea îi întorcea spatele şi el rămânea singur, neajutorat, noapte de noapte. Teo continua să nu-i mai dăruiască adăpostul cald al subsuorii ca să adoarmă, şi Cipriano îl înlocuia cu o pernă îndoită, vârându-şi capul în îndoitură. Ajunse a se obişnui cu inovaţia. Acum dormeau spate în spate şi, ori de câte ori Teo se întorcea, îl dezvelea şi Cipriano răcea. Dar considera că totul merită cu prisosinţă văzându-şi soţia ancorată în normalitate. Ca şi cum n-ar fi fost de ajuns, Teo se hotărî să înceapă o viaţă mai activă. Cobora devreme la prăvălie şi o ajuta pe Elvira Esteban la tejghea. Toamna era pe sfârşite şi Valladolidul se pregătea să înfrunte iarna grea de la podiş cumpărând cojoace şi haine căptuşite. Era curios să constataţi că, după ce nu mai erau o noutate, haine căptuşite deveniseră îmbrăcămintea

de iarnă nelipsită din Castilia. Seara, Teo îi dădea raportul lui Cipriano şi-i preciza ce sumă intrase în casă. În felul acesta, Teo se obişnui încetul cu încetul cu activitatea comercială şi începu să-i placă munca la registre.

Pacea căminului i-a redat lui Cipriano libertatea şi, după o lună, pe la sfârşitul lui septembrie, asistă la o nouă predică a doctorului Cazalla despre egoismul catolic, în contrast cu dăruirea necondiţionată a lui Hristos pe cruce. În seara aceea, Doctorul a fost nespus de aspru. Vorbi de scandalul din mănăstiri care dispuneau de vasali, de prelaţii care se credeau nobili şi de episcopii dedaţi lăcomiei şi concupiscenţei. De data asta, Cazalla a trecut direct la subiect, n-a mai divagat. Din auditoriu se stârnise un murmur de protest şi neîncredere, însă, în clipa aceea, Doctorul, inspirat, îl menţionă pe Cisneros, confesorul Reginei Catolice, un om care, la vremea lui, se ridicase împotriva acestor excese; comportarea lui ar trebui să fie o pildă pentru noi, toţi cei care ne socotim creştini, spuse.

Cipriano trecu pe la unchiul Ignacio şi-i ceru un exemplar din lucrarea lui Erasmus *Enchiridion.* Avea bănuiala că Doctorul în mod deliberat nu-l pomenise pe Erasmus, şi folosise în schimb numele lui Cisneros ca paravan, din simpla raţiune că oamenii din popor îi păstrau acestuia o bună amintire. Deschise cartea după cină şi o citi în tihnă, încercând să pătrundă fiecare rând. Când lumina lămpii începu să scadă, închise cartea. O terminase. Îl năpădea o senzaţie de descurajare. Era conştient de slaba sa pregătire pentru a putea susţine o dezbatere despre ideile esenţiale ale lucrării; eficienţa botezului, confesiunea orală sau liberul-arbitru. Însă simţea neliniştea iniţială a disidentului, tulburarea, nevoia de a pune întrebări. Dormi prost, zbuciumat, ştiind că există altă lume, diferită de aceea în care îşi făcuse un loc, şi pe care avea poate datoria să o cunoască.

Dis-de-dimineaţă, plecă la Pedrosa. O lăsă pe Teo în

grija mătuşii Gabriela. Ea avea să-i ţină tovărăşie cât timp lipsea el. De câteva nopţi, Cipriano se tot gândea la Pedro Cazalla şi, dat fiind că acum nu avea un ghid spiritual, îşi spuse că ar putea fi el acela. Îi detesta pe cei slabi, amatori de secrete de confesional, şi Pedro Cazalla îi părea un bărbat puternic şi deschis, care n-avea să se lase rugat să-şi asume acest rol.

Pentru prima oară, Salcedo şi preotul o apucară pe drumul spre Villalar, prin mijlocul miriştii nesfârşite, călcate în picioare. Lipsea aici, în perspectivă, complementul geometric al viei. Cipriano se întreba dacă preotul cunoaşte oare calea potrivită pentru fiecare situaţie. Deocamdată, priveliştea dezolantă a miriştii părea în concordanţă cu gândurile care-l frământau. Salcedo îi mărturisi lui Cazalla că citise *Enchiridion*-ul după ce ascultase o predică severă a fratelui său împotriva abuzurilor clerului.

— Predica v-a dus la carte?

— Cam aşa ceva. Voiam să ştiu de unde s-a inspirat.

— Şi aţi găsit în sfârşit sursa?

— Fratele Sfinţiei Voastre, părinte, l-a luat drept paravan pe Cisneros, dar în realitate se inspirase din Erasmus. Era foarte limpede. A făcut-o de bună seamă pentru a înăbuşi murmurele de protest ale auditoriului.

Pedro Cazalla îi privea cu curiozitate profilul mărunt.

— Şi ce impresie v-a făcut lectura *Enchiridion*-ului?

— De slăbiciune şi descurajare, răspunse Salcedo. Cartea nu-i închegată, cum bine ştiţi, Sfinţia Voastră.

— Ce ediţie aţi citit?

— Cea scoasă de canonicul Palencia Fernández Madrid.

— Oh! Exclamă Cazalla, surprins. *Enchiridion*-ul e mult mai necruţător decât apare în ediţia lui. Alonso Fernández i-a îndulcit tonul» schimbându-l. A făcut din el o cărţulie plăcută s-o citeşti în familie.

Încurajat de linişte şi de faptul că erau singuri, Cipriano

îi mărturisi scrupulele şi îndoielile. Întotdeauna îl chinuiseră. Din copilărie n-avusese încredere în faptele lui bune. Îşi repeta rugăciunile de mai multe ori, de teamă că o face din rutină, că nu se gândeşte la ce spune.

— De ce vă torturaţi aşa, Domnia Voastră? Încredeţi-vă în Hristos, în meritul patimilor sale. Ce preţ au faptele noastre în comparaţie cu ele?

Cipriano se simţea liniştit de cuvintele lui Cazalla, de privirea-i profundă, de tonul convingător al vocii lui.

— Mi-ar plăcea să cred aşa, mormăi.

— De ce atât de puţină credinţă? Dacă Iisus Hristos a murit pentru păcatele noastre, cum o să ne ceară apoi ispăşire pentru ele?

Miriştea de orz se zărea aproape albă în lumina asfinţitului. Şi lui Salcedo cuvintele celuilalt Cazalla îi sunau a Erasmus, şi i-o spuse. Pedro Cazalla zâmbi şi ridică din umeri.

— Domnia Voastră nu trebuie să se preocupe atâta de provenienţa ideilor, ci de ideile în sine: dacă sunt morale şi corecte sau dacă nu sunt.

— Sfinţia Voastră vrea să spună că sacrificiile noastre, faptele noastre bune, rugăciunile sunt zadarnice, că n-au niciun rost?

Cazalla îi puse cu blândeţe o mână pe braţ.

— Nicio faptă bună nu e zadarnică, dar nici neapărat necesară ca să intri în împărăţia Domnului. Însă Domnia Voastră îmi vorbiţi numai de fapte, oare n-aveţi credinţă?

Se aşezaseră pe dâmbul de la marginea drumului şi Cazalla îşi sprijini coatele pe genunchii acoperiţi de sutană şi-şi luă capul în mâini. Vocea lui Cipriano răzbătu până la el, vibrând de emoţie:

— Am credinţă, răspunse. Şi încă mare. Cred în Hristos şi că Iisus Hristos e fiul lui Dumnezeu.

Cazalla abia dacă-l lăsă să termine şi-l întrebă:

— Atunci? Hristos a venit pe lume să ne izbăvească;

patimile lui ne-au eliberat.

Salcedo îl privea, căzut pe gânduri; s-ar fi zis că în mintea lui se conturau ideile formulate de preot. Totuşi, avea impresia că făcuse o descoperire ciudată. Zise:

— Asta-i aşa. Hristos a spus: „Cel care crede în mine se va mântui; nu va muri în veci". Dacă ne gândim bine, nu ne-a cerut decât credinţă.

— Cunoaşte Domnia Voastră o minunată broşură intitulată *Binefacerea lui Hristos?*

Cipriano dădu din cap în semn că nu. Cazalla adăugă:

— O să v-o împrumut eu. N-a fost tipărită în Spania, dar păstrez un exemplar manuscris. Don Carlos a adus din Italia originalul.

Cipriano avea impresia că, în străfundurile fiinţei lui, ceva începea să se îndrepte. Parcă ar fi zărit o geană de lumină în zarea întunecată. Preotul acela îi arăta pesemne o nouă dimensiune a religiei: încrederea în faţa fricii.

— Cine-i acest don Carlos de care-mi vorbiţi?

— Don Carlos de Seso, un cavaler din Verona stabilit în Castilia, un bărbat distins şi ca înfăţişare, şi ca spirit. Acum trăieşte la Logroño. În 1550 a fost în Italia şi a adus cărţi şi idei noi. Apoi s-a dus la Trento cu episcopul de Calahorra. Unii zic că don Carlos te farmecă atunci când îl cunoşti superficial şi te dezamăgeşte când îl cunoşti mai bine. Pe scurt, că e un bun interlocutor pentru întâlniri scurte. Nu ştiu. Poate că Domnia Voastră o să aveţi ocazia să-l cunoaşteţi şi vă veţi face o părere proprie.

Cipriano Salcedo îşi dădea seama că aluneca uşor de la suprafaţa apei spre adâncime, că se lăsa prins într-o discuţie transcendentă şi crucială. Era cuprins însă de o pace lăuntrică inefabilă. Avea o vagă idee că auzise rostindu-se numele lui don Carlos de Seso acasă la unchiul Ignacio. Însă, cu toate că se simţea în largul lui acolo, aşezat pe dâmb, începea să-l pătrundă umezeala.

Se ridică în picioare şi coborî în drum. Cazalla îl urmă.

Merseră un răstimp în tăcere, apoi Cipriano întrebă:

— Don Carlos de Seso n-a avut odinioară concepţii luterane?

— Oh! Lăsaţi acum prejudecăţile la o parte. Biserica are nevoie de o reformă şi nicio părere nu-i de prisos în astfel de împrejurări. Trebuie să ne înţelegem. Cei care se întorc de la Trento spun că nu cred că tot ce ţine de luteranism este greşit.

Spiritul lui Salcedo se însenina. Îi plăcea să audă vocea liniştită şi convingătoare a interlocutorului său. Cazalla adăugă, parcă punând punct final expunerii lui:

— Dominicanul Juan de la Peña a spus cu mult tâlc: „De ce să ascund că cred în Patimile lui Hristos fiindcă prin milostivirea lui le-am simţit ca fiind ale mele?" Fraza asta este din Sfinţii Părinţi. Luteranii şi-au însuşit-o, o menţionează mereu ca şi cum ar fi a lor, dar Sfinţii Părinţi au rostit-o primii. Teama ne împiedică să acceptăm de la protestanţi adevăruri recunoscute de noi de dinainte.

În amurg, sătucul se confunda cu pământul şi, de n-ar fi fost slaba flăcăruie a vreunei lămpi rătăcite, ar fi putut trece neobservat. Brusc, fără nicio introducere, Pedro Cazalla îl invită la cină. Aşa vor putea sta mai departe de vorbă. Sora lui, Beatriz, îl primi bucuroasă. Era o fată veselă, care zâmbea cu toată gura, făţiş. Mobilierul din casă era la fel de simplu ca acela de la Martín Martin: în bucătărie, o masă cu două banchete, iar în camera mare, scaune, fotolii de răchită şi nişte rafturi. Şi, în dreapta şi în stânga, două odăi cu paturi înalte de fier, cu tăblia de la căpătâi aurită. Beatriz pregătea mâncarea şi-i servea în tăcere. Îşi respecta într-atât fratele, încât atunci când acesta vorbea nu îndrăznea să mişte un deget. Stătea liniştită, cu spatele la cămin, uitându-se la masă, cu mâinile petrecute în poală. Numai când ei făceau câte o pauză se încumeta să le mai toarne vin sau să schimbe vreo farfurie. Cu toate că îşi terminaseră plimbarea de mai

bine de o jumătate de ceas, Pedro Cazalla reluă dialogul cu naturaleţe, cum făcea odinioară Peruanul, ca şi cum conversaţia nu s-ar fi întrerupt.

— Îl cunosc pe don Carlos de aproape paisprezece ani, zise. Pe atunci era un tânăr chipeş, îmbrăcat cu atâta rafinament, încât ultimul lucru la care te aşteptai de la el era să vorbească de teologie. Avea mai mulţi prieteni la Toro şi într-o seară ne-a atras atenţia că Hristos spusese simplu că acela care crede în El va avea viaţă veşnică. Ne-a cerut doar credinţă, precizã, n-a pus alte condiţii.

Mâncau automat, serviţi de Beatriz. Cazalla vorbea, iar Cipriano, în tăcere, se lăsa instruit. În timpul mesei, parohul aprofundă aceleaşi subiecte despre care discutaseră plimbându-se şi, la sfârşit, totul îi duse din nou la cartea *Binefacerea lui Hristos:*

— E o lucrare a cărei simplitate n-o împiedică să fie de o mare profunzime. O pasionată exaltare a justificării prin credinţă. După ce a citit-o, marchizul de Alcañices a fost fascinat. Şi mulţi alţii au păţit la fel.

După ce au terminat de mâncat, s-au dus în camera mare. Pe rafturile din colţ se înşirau câteva duzini de cărţi legate. Cazalla luă una fără să şovăie şi i-o întinse lui Salcedo. Era un manuscris şi Cipriano îl răsfoi, lăudându-i frumuseţea caligrafiei.

— Aţi scris-o Sfinţia Voastră, părinte?

— Eu am tradus-o doar, spuse el cu modestie.

A doua zi dimineaţă, Cipriano asistă la slujba de la nouă la Pedrosa. În biserică nu erau decât două duzini de persoane, în cea mai mare parte femei. La sfârşit, Cipriano îşi luă rămas-bun de la preot în sacristie şi-i dădu înapoi cartea. Pedro Cazalla se uită la el cu o privire întrebătoare, plină de o speranţă vagă. Salcedo încuviinţă cu un zâmbet.

— Mi-a făcut mare bine s-o citesc, spuse fără ocolişuri. O să mai vorbim.

XI

Cipriano Salcedo a fost unul dintre nenumăraţii locuitori din Valladolid care, la jumătatea secolului al XVI-lea, au crezut că stabilirea Curţii Regale acolo putea fi definitivă. Nu numai că oraşul era înţesat de meşteşugari pricepuţi şi de nobili de vază, dar Curtea şi viaţa politică nu dădeau în niciun fel impresia de provizorat. Dimpotrivă, când s-a ajuns la jumătatea secolului, progresul s-a manifestat în toate domeniile. Valladolidul se mărea, casele treceau dincolo de vechile hotare şi populaţia creştea într-un ritm constant. „Nu mai încăpem între zidurile oraşului”, spuneau mândri locuitorii. Şi tot ei înşişi îşi răspundeau: „Vom clădi altul mai mare unde să încăpem cu toţii”. Un călător din Flandra, Laurent Vidal, spunea: „Valladolidul e un oraş tot aşa de mare ca Bruxellesul”. Iar eseistul spaniol Pedro de Medina judeca frumuseţea oferită de a sa Plaza Mayor referindu-se la deschiderile către exterior: „Ce să spunem, scria el, despre o piaţă cu cinci sute de porţi şi şase mii de ferestre?” Dar, după jumătatea secolului, domeniul construcţiilor, deja activ din 1540, s-a dezvoltat şi mai mult: s-a terminat sistematizarea cartierului Tenerías, dincolo de Puerta del Campo, şi s-au ridicat edificii importante de partea cealaltă a porţilor de pe străzile Teresa Gâl, San Juan şi Magdalena. Grădinile din Santa Clara şi-au pierdut repede specificul agricol şi au devenit mai întâi spaţii goale şi apoi străzi cu case înalte, cu balcoane din fier forjat, alcătuind un cartier ce se întindea de-a lungul râului Pisuerga.

Ritmul frenetic de edificare a făcut ca pretutindeni să se ivească noi grupuri de clădiri, fiind folosite atât spaţiile din oraş, curţile şi grădinile, cât şi terenurile din împrejurimi. Pentru Cipriano Salcedo şi pentru vecinii lui a fost un motiv de mândrie transformarea cartierului lor, de la Corredera de San Pablo până la Judería, aproape de

Puente Mayor. Trei duzini de case au fost refăcute cu totul pe străzile Lechería, Tahona şi Sinagoga, şi s-au ridicat tot atâtea, încă şi mai solide, pe terenul livezii Mănăstirii San Pablo, cedat în acest scop. Pentru aceste clădiri s-a deschis strada Imperial, care făcea legătura cu cartierul recent construit. S-au dat şi alte autorizaţii pentru lucrări de mare anvergură pe strada Francos şi în grădina mănăstirii de maici Santa Maria de Belén, între Colegiul Santa Cruz şi Plaza del Duque.

Dar cea mai spectaculoasă a fost expansiunea oraşului prin parohiile de dincolo de ziduri: San Pedro, San Andrés şi Santiago. Cedarea terenului fraţilor Pesquera, pe care au apărut şaptezeci şi două de spaţii virane, s-a dovedit avantajoasă chiar şi pentru donatori, ceea ce i-a îndemnat şi pe alţi proprietari să-şi dea moşiile, în schimbul unei rente viagere anuale, din locuri cum ar fi strada Zurradores şi hotarele drumurilor spre Renedo şi Laguna, în partea stângă de la Puerta del Campo. În vremea asta, pe la jumătatea deceniului, Valladolid s-a transformat într-un uriaş şantier peste care anii treceau fără ca febrila lui activitate să cunoască vreun răgaz.

În acelaşi timp cu ridicarea noilor clădiri, clasele avute au simţit nevoia de a le amenaja, mobilându-le după cele mai exigente norme estetice europene. Decoraţiunea interioară începe atunci să fie considerată artă. Curtea Regală şi cerinţele sale au impus locuitorilor din Valladolid o tendinţă spre consum, a cărei primă manifestare a fost ornamentul. Până şi Teodomira Centeno, care ani în şir se mulţumise cu un mod de viaţă discret, se simţi copleşită brusc de nebunia grandorii care-i bântuia pe vecini. Pentru Cipriano Salcedo, risipa nevestei dezvăluia, pe de o parte, o contagiere socială şi, pe de alta, caracterul ei instabil. Teo explica grăitor această slăbiciune, mărturisindu-i bărbatului ei: „Ziua în care nu cheltuiesc o sută de ducaţi e pentru mine o zi pierdută”. Obsesia asta de a cheltui,

împreună cu grija de a urma cu stricteţe terapia doctorului Galache îi umplură viaţa în perioada aceea. Cu o curiozitate: mătuşa Gabriela, atât de reticentă odinioară în privinţa căsniciei lui Cipriano, deveni dintr-odată cea mai fidelă prietenă şi aliată a soţiei lui. Proverbialul bun-gust al mătuşii s-a adăugat fabuloasei averi a nepoatei. Teo era nu numai docilă, ci şi accepta recunoscătoare sugestiile Gabrielei. Regina din Páramo îşi cunoştea limitele, se ştia mai bună la tunsul oilor decât ar fi putut fi mătuşa, dar era lipsită de un gust atât de sigur ca al ei. Pe deasupra, doña Gabriela, care se apropia de şaizeci de ani, descoperise în cheltuirea banilor străini o activitate întineritoare, Iar Salcedo, care era puţin ataşat de valorile materiale şi obsedat de probleme transcendentale, nu prea se simţea afectat de înclinaţia spre hedonism a consoartei, ba dimpotrivă, o încuraja. În momentul acela al vieţii lui, îi plăcea să aibă o femeie ocupată, distrată, căci Teo încetase să mai fie pentru el o oază de linişte şi totodată un stimulent tulburător. Greşise în privinţa ei. Corpolenţa ei, culoarea albă ca de statuie, lipsa firelor de păr şi a sudorii erau defecte pe care imaginaţia lui de logodnic le prefăcuse în calităţi. Silueta aceea robustă, cu carnea tare şi lăptoasă, îi spunea acum prea puţin ca femeie şi nimic ca umbrelă ocrotitoare. Relaţia lor era simplă: Teo îi aducea în fiecare seară preparatul din pulbere de argint şi oţel şi, în schimb, îi cerea lunar cinci zile de respect. Ea continua să trăiască însufleţită de speranţa de a fi mamă. Credea orbeşte în promisiunea doctorului Galache şi-i urma cu rigurozitate instrucţiunile. Într-o bună zi se va trezi însărcinată şi pronosticul doctorului se va adeveri.

Cipriano, dimpotrivă, înghiţea poţiunea de seară numai pentru a-i face pe plac. N-avea deloc încredere în ea. Era convins că Galache folosise reţeta ca mijloc de a scăpa de o femeie isterică. După cei cinci sau şase ani prevăzuţi, va găsi el cea mai bună cale să prelungească expectativa. Dar

Teo nu renunţa. Pentru ea relaţiile intime aveau acelaşi scop ca pulberea de argint şi oţel sau sucul de salvie cu sare pe care-l lua după cele patru zile de abstinenţă. Nu se mai încurca cu cocoşelul. Jocul acesta trecuse în istorie, ca şi ascensiunea lui Cipriano pe meseta cu rotunjimi. Uitând de broască şi de împerecherea ei respingătoare, Cipriano accepta acum să-şi facă datoria fără reticenţă şi fără entuziasm, la fel ca ea, dar în dezavantaj, dat fiind că nu credea în terapia doctorului de a activa fertilitatea, în vreme ce ea credea. Astfel stând lucrurile, din ocrotirea pe care Teo i-o asigurase la început, nu-i mai rămânea altă amintire decât perna îndoită unde în fiecare noapte îşi punea căpşorul pentru a reuşi să adoarmă. Nimic din toate astea n-a împiedicat-o pe Teo să-i arate, plină de entuziasm, progresele la decorarea casei. Încetul cu încetul, mobilele de pin dispăreau, fiind înlocuite cu altele, din esenţe mai nobile, mai ales de stejar, nuc şi mahon. Prin aceasta biroul lui, bunăoară, câştiga în calitate şi bogăţie: pe marea masă de nuc era aşezat un suport pentru scris din lemn de alun, alături un pupitru pentru cărţi, şi în faţă o bibliotecă de stejar, plină de volume. Sub fereastră, Teo aranjase un cufăr veneţian din abanos, cu încrustaţii în fildeş reprezentând scene biblice. O autentică bijuterie. Dispăruseră şi banchetele ca acelea din casele oamenilor săraci.

În locul lor erau acum scaune de piele sau fotolii în stil franţuzesc. Însă transformarea casei nu s-a oprit aici. Dormitorul soţilor a trecut de la utilitate la cochetărie. Vechiul pat de fier a fost înlocuit de altul, tapiţat cu damasc roşu-aprins şi cu un baldachin din brocart cu fir de aur. În faţa patului Teo a pus o măsuţă de toaletă de mahon, cu obiecte de argint pe ea şi, lângă uşă, un cufăr mare căptuşit cu piele de viţel, pentru lenjeria de pat. Însă copiile după tablouri, pe care le împărţise pretutindeni în partea elegantă a casei, n-au avut acces în sanctuarul

matrimonial, atât de tradiţional, unde pereţii erau decoraţi cu saftian aurit, iar deasupra patului, dominând totul, era un crucifix comandat *ex professo* lui don Alonso de Berruguete. Teo a decorat salonul şi sufrageria în acelaşi stil, înnobilând uşi şi ferestre şi punând covoare şi carpete. Râmaseră întocmai ca înainte doar mansarda, cămările şi odaia lui Vicente, servitorul, aflată în partea de jos a casei, care era de neatins, pe latura dinspre grajduri.

Dar schimbarea cea mai importantă din casa de pe Corredera a fost cea referitoare la lenjerie şi accesorii: prosoape brodate cu ajur, cearşafuri din Flandra, batiste şi şervete din Olanda, perne germane şi rufărie de tot felul, inclusiv de corp, umpleau la refuz dulapurile uriaşe. Iar pe rafturi şi colţare, servicii de ceai, carafe şi candelabre, de argint şi de aur, provenind din Indii. Tot de aur şi argint erau şi tacâmurile, serviciile de oţet, cleştii de spart nuci, zaharniţele şi solniţele, înşirate în ordine în bufetul în faţa căruia se afla vitrina veneţiană cu porţelanuri şi cristaluri de Boemia, cu forme şi în nuanţe minunate.

Pe Cipriano îl mişca tenacitatea lui Teo de a-şi depăşi trecutul de lucrătoare care tundea oile, nu de a-l uita, căci în afară de îndărătnic, gloaba rahitică pe care a ţinut-o până când a murit, păstra în dulapul ei personal, ca pe o relicvă, alături de lenjerie de bumbac şi olandă, iavaşa, foarfecele şi cuţitele de tuns, graţie cărora câştigase odinioară titlul de Regina din Páramo. Cipriano lăsa lucrurile să meargă de la sine. Nu-i displăceau nici rafinamentul schimbărilor din casă şi nici pasiunea de care Teo dădea dovadă făcându-le. Uneori, când Teo şi mătuşa Gabriela soseau pe înserat încărcate de tot felul de fleacuri, Crisanta le servea prăjituri şi o băutură răcoritoare şi toţi trei stăteau îndelung la taifas despre noile proiecte şi ultimele achiziţii.

Însă de obicei Cipriano Salcedo lua cunoştinţă de aceste noutăţi cam de pe margine, fiind tot mai absorbit de cărţi

şi de călătorii. Mergea des la Pedrosa, întrucât cuvintele lui Pedro Cazalla, tovărăşia şi învăţăturile lui ajunseseră să-i fie neapărat necesare. Câteodată, aşteptându-l la el acasă, stătea de vorbă cu sora lui, Beatriz, o fată foarte inteligentă şi cu spirit pătrunzător, al cărei chip răspândea un farmec straniu, luminos şi stăruitor. Era limpede că trăia cu încredere teoria binefacerii lui Hristos, în legătură cu care nu admitea nicio discuţie. Patimile Domnului fuseseră o lucrare desăvârşită şi era ceva grotesc ca unii credincioşi, cu invenţiile lor meschine, să pretindă că-l întrec pe Mântuitor. Avea legături strânse cu femeile din sat şi cu trei dintre ele se ocupa de întreţinerea parohiei.

La răstimpuri, veneau la Pedrosa Cristóbal de Padilla şi Juan Sánchez. Primul era servitorul marchizilor de Alcañices şi celălalt slujise la doña Leonor de Vivero, apoi la Pedro Cazalla, în Pedrosa, dar acesta l-a trimis până la urmă înapoi la maică-sa, fiindcă prea se amesteca unde nu-i fierbea oala. Padilla era un bărbat ciudat, înalt şi mătăhălos, cu nişte plete lungi şi roşcate ce-l făceau să semene cu un personaj dintr-o poveste pentru copii. Dimpotrivă, Juan Sánchez era un băiat scund, cu capul mare, cu pielea uscată şi zbârcită, dar foarte activ şi serviabil. Călare pe măgarul lui bătrân, singur sau însoţit de Cristóbal de Padilla, devenise brusc omul de legătură dintre comunitatea din Valladolid şi grupurile din Zamora şi Logroño. La Zamora, Padilla era vioara întâi şi organiza cateheze în căutare de noi adepţi, dovedindu-se adesea prea îndrăzneţ şi nesocotit. Deşi ordinele primite n-o permiteau, Juan Sánchez îl însoţea uneori. În schimb, Beatriz Cazalla era o fată prevăzătoare şi discretă şi, când stătea de vorbă cu ei, fiind înzestrată din plin cu inteligenţă, le furniza idei şi formulări pentru viitoarea lor evanghelizare. Câteodată, discutau despre sacramente şi despre căsătoria clericilor, şi Pedro Cazalla se credea obligat să intervină pentru a-i face să tacă.

Pedro Cazalla şi Cipriano Salcedo stăteau îndeobşte de vorbă la drum. O luau de obicei spre Casasola, având drept fundal salinele din Cenegal şi pădurea de la Gallarita, dar la jumătatea drumului se aşezau pe culmea de la Cerro Picado, dealul cel mai aproape de sat, şi îşi continuau discuţia acolo, privind căsuţele grupate în dreapta bisericii, printre plopi, şi izlazul comunal, fântâna şi resturile de căruţe deteriorate şi de tăvălugi pentru treierat. În unele după-amiezi, se îndreptau spre Toro, printre semănături şi vii, până ajungeau pe drumul către Zamora. Ori se duceau la Villavendimio, pe terenurile acelea pustii şi nisipoase unde începea să crească păduricea de pini plantaţi de Martín Martin. Primăvara urcau, în zori de zi, cu colivia cu potârnichea, la liziera de la Gallarita. Treptat, Cipriano Salcedo ajunsese un păsărar remarcabil. Putea acum să recunoască vocea lui Antón printre cele ale bărbătuşilor cântători şi distingea la perfecţie cântul de chemare de cel de încuviinţare. Cu experienţa căpătată stând la pândă în nenumărate rânduri, nu-i mai reproşa lui Cazalla sângele vărsat. Trăia cu pasiune lupta dintre om şi pasăre şi, ascultându-l de preot, ajungea să accepte, mai curând sau mai târziu, tot ce spunea acesta.

Într-o zi din luna aprilie, când Antón lansa o chemare înfocată din înaltul suportului, în faţa îndărătnicei muţenii a rivalului, Pedro Cazalla îi spuse brusc, fără niciun preambul, că nu există purgatoriu. Cu toate că Cipriano stătea jos, brutalitatea lui Cazalla îl făcu să simtă o stranie slăbiciune în genunchi şi un gol în stomac. Preotul îl privea cu coada ochiului, atent, aşteptându-i reacţia. Îl văzu cum se îngălbeneşte la faţă ca în ziua cu broasca şi cum încearcă să-şi găsească un loc mai comod pentru picioare în îngustimea ascunzătorii. În cele din urmă, murmură:

— A… asta n-o pot accepta, Pedro. Face parte din credinţa copilăriei mele.

Erau închişi acolo, aşezaţi pe banchetă, unul lângă altul, Cazalla cu puşca încărcată între picioare, nepăsători amândoi faţă de comportamentul bărbătuşului. Cazalla spuse cu blândeţe, dând din umeri:

— E foarte greu, Cipriano, înţeleg, dar trebuie să fim coerenţi în credinţa noastră. Dacă ascultăm de porunci, nu există niciun păcat care să nu ne fie iertat prin Patimile lui Hristos.

Salcedo părea că stă să izbucnească în lacrimi, atât de amară îi era dezolarea.

— Aveţi dreptate, Sfinţia Voastră, spuse într-un târziu, dar cu revelaţia asta mă lipsiţi de ocrotire.

Pedro Cazalla îi puse o mână pe umăr: — În ziua în care don Carlos de Seso mi-a dezvăluit-o, am suferit la fel de mult ca dumneavoastră. M-am simţit înconjurat de tenebre şi mi-a fost frică. Eram atât de tulburat că mi-a trecut prin cap să-l denunţ pe don Carlos Sfanţului Tribunal.

— Şi cum aţi învins spaima asta?

— Am suferit mult, repetă. Mă simţeam blestemat. În zilele următoare, n-am putut ţine slujba. Aşa încât într-o dimineaţă am pus şaua pe catâr şi m-am dus la Valladolid. Simţeam nevoia să-l văd pe virtuosul teolog don Bartolomé Carranza, îl cunoaşteţi?

— Are faimă de sfanţ şi de înţelept.

Pedro Cazalla îşi retrase mâna de pe umărul lui Salcedo şi continuă:

— M-am mărturisit lui, mi-am deschis sufletul. Don Bartolomé mi-a aruncat o privire divinatorie şi m-a întrebat: Cine v-a spus aşa ceva despre purgatoriu? N-am vrut să-i spun şi atunci a adăugat: Şi, dacă ghicesc, îmi confirmaţi? Şi, întrucât i-am răspuns că da, a rostit numele lui don Carlos de Seso şi eu am plecat capul, încuviinţând.

Preotul făcu o pauză, aşteptând parcă o reacţie imediată din partea lui Salcedo, dar acesta avea gura uscată şi-i venea greu să rostească vreun cuvânt:

— Şi ce i-aţi răspuns, Sfinţia Voastră?

— L-am avertizat că socotesc că-i de datoria mea să aduc la cunoştinţa Sfântului Tribunal, să-l denunţ pe don Carlos, dar el m-a făcut să tac, spunându-mi să mă potolesc, să nu denunţ pe nimeni, să mă întorc în parohia mea şi să fac slujba ca în fiecare zi. I-am dat ascultare şi el, în vremea asta, a trimis o scrisoare la Logroño rugându-l pe don Carlos să vină la Valladolid, fiind vorba despre ceva foarte important pentru el. Don Carlos a venit în mare zor şi s-a dus drept la Colegiul San Gregorio să stea de vorbă cu don Bartolomé Carranza, dar în curte ne-am întâlnit şi atunci el m-a sărutat pe obraz în semn de pace, cum nu mai făcuse niciodată cu mine, şi asta m-a emoţionat. Am urcat amândoi în chilia teologului, dar acesta mi-a zis să rămân afară, că prezenţa mea nu e necesară. Şi, din spusele lui don Carlos, rămânând singuri, l-a întrebat dacă e adevărat că-mi spusese că nu există purgatoriu şi pe ce se bazează când susţine asta. Seso i-a răspuns că pe faptul că Domnul plătise cu prisosinţă pentru păcatele noastre prin patimile şi moartea lui. Atunci Sfinţia Sa l-a avertizat că niciun motiv, oricât de întemeiat, nu putea fi de-ajuns pentru a te îndepărta de Biserică, fiindcă nu toţi oamenii plecau de pe lumea asta atât de pătrunşi de credinţă precum cea pe care o dovedeşte el. Li mai spuse apoi că se afla în ajunul plecării în Anglia, împreună cu regele, stăpânul nostru, dar că, îndată ce se va întoarce, va face în aşa fel încât să-l asculte şi să-i dea răspunsuri mai satisfăcătoare, înainte de a se despărţi, îi lăudă din nou credinţa şi nici atunci nu-l dojeni pentru cuvintele lui. Îi ceru doar să păstreze secretul acelei întrevederi. Îi spuse exact aşa: „Consideraţi că tot ce s-a întâmplat aici rămâne îngropat şi nu vorbiţi despre asta în nicio împrejurare”.

Interesul cu care asculta cele relatate îl făcu pe Salcedo să nu se mai gândească la motivul amărăciunii lui. Profită de faptul că preotul făcuse o pauză pentru a-l întreba:

— Şi au mai vorbit vreodată despre chestiunea asta?

Cazalla ridică din umeri. Spuse cu o anume tristeţe:

— Sfinţia Sa nu şi-a terminat încă treburile.

Lui Antón i se stinse în gâtlej ultima chemare. Pasărea părea plictisită şi descurajată, iar câmpul era pesemne pustiu. Cazalla se ridică în picioare, cu mâinile pe şale. Spuse pe alt ton:

— Nu trebuie să cauţi vânatul cu lumânarea. Dacă nu apare, e mai bine să renunţi.

Noaptea, la han, Cipriano a fost chinuit de o spaimă de moarte şi n-a izbutit să adoarmă. Avea cugetul împovărat, plin de amărăciune. Încă din ascunzătoare simţise un şoc violent, ca o amputare. Iar acum îşi dădea seama că lumea lui se schimbase din temelii datorită cuvintelor lui Cazalla. Din puzderia de idei ce i se amestecau în cap, nu vedea limpede decât una singură: necesitatea de a-şi modifica gândirea, de a răvăşi totul pentru a se apuca apoi să orânduiască senin fundamentele credinţei lui. Se trezi înainte de a se crăpa de ziuă, şi prima lumină a zorilor îl găsi în Villavieja. Ajungând la Valladolid, se apucă să caute cu înfrigurare în cărţi. Găsi ce căuta. Fraza lui Melchor Cano îl linişti pe moment: intenţiile lui Carranza au fost întotdeauna ortodoxe, spunea. Dar don Bartolomé împărtăşea părerile lui Seso şi din pricina asta nu-l denunţase. Bartolomé Carranza credea cu siguranţă că purgatoriul nu există, însă era conştient de riscul de a o declara fără a ţine seama de formaţia interlocutorului. Marele teolog era, neîndoios, un om scrupulos şi prudent.

Nu trecu o săptămână şi zbuciumul lui Cipriano îl determină să se ducă din nou la Pedrosa. Îl surprinse faptul că Pedro Cazalla, pesemne într-un acces de umilinţă, îl numi frate. Parohul nu avea nicio îndoială în legătură cu relaţia dintre Seso şi Carranza. Între felul lor de a gândi exista o vădită analogie. Melchor Cano avea dreptate în această privinţă.

Mergeau pe drumul spre Toro, într-o după-amiază senină, când au văzut apărând din celălalt sens un armăsar suplu, învăluit într-un nor de praf. Pedro Cazalla nu se tulbură defel când spuse:

— Dacă nu mă înşel, iată-l pe don Carlos de Seso în persoană.

Calul, uşor de strunit, cu stea în frunte şi cu picioare fine, a fost primul care i-a atras atenţia lui Salcedo. Se vedea imediat că nu era un cal oarecare, ci unul ales pe sprânceană: un murg nerăbdător, care bătu cu eleganţă din copite când ajunse lângă cei doi bărbaţi. Cavalerul îi salută înainte de a descăleca. Era un om mlădios, subţire, cu privirea limpede, cu câţiva ani mai mare decât Cipriano. Blond, cu barba şi pletele scurte, pe cap cu o caschetă italiană, îmbrăcat într-un costum ce părea cum nu se poate mai potrivit pentru călărit: cu mâneci simple, din care se vedeau manşetele cămăşii şi jambiere lungi, perforate. Dădea impresia unui om de lume, elegant şi semeţ fără voia lui. Venea de la Toro. Urma să fie numit coregidor şi se dusese să-şi salute vechii prieteni din oraş. Era un bărbat cu darul vorbirii, exprimându-se nuanţat, cu o dezinvoltură seducătoare. Îl ducea de căpăstru pe Veronez, calul său, mergând firesc între Cipriano şi Cazalla. Se adresă fără nicio introducere lui Salcedo: îi cunoscuse un unchi cu mulţi ani în urmă, la Olmedo, în timpul ciumei, un bărbat cult, pe drept cuvânt faimos, cu o fire deschisă. Îl auzise pe Pedro vorbindu-i de el, de Cipriano, ca de un moşier de seamă şi un om cu nelinişti spirituale. Vor sta de vorbă mai târziu. Avea de gând să doarmă la hanul lui Baruque şi să plece dis-de-dimineaţă la Logroño.

Beatriz Cazalla, sora lui Pedro, îi primi afectuos şi cu naturaleţe, poftindu-i la cină; n-avea multă mâncare, dar o să se descurce cu o pulpă de porc. Don Carlos o trata pe Beatriz cu un amestec de familiaritate şi respect. Glumea cu ea şi fata râdea fără încetare. Cazalla spunea că e ca

mama lor, femei cu capul pe umeri, născute ca să râdă. În timpul cinei şi după ce au terminat de mâncat, au vorbit de subiecte banale: pasiunea lui Pedro pentru vânătoare, via, zugrăvitul bisericii, însă, îndată ce Seso şi Salcedo se văzură singuri, în sala mare a hanului, în faţa unei căni cu vin, Cipriano abordă fără şovăire tema purgatoriului. Apariţia lui don Carlos i se păruse atât de oportună, încât nu se îndoi că Pedro Cazalla îi trimisese un curier cerându-i insistent să vină. Deasupra cufărului era un crucifix mare şi, dând cu ochii de el, Seso i-l arătă teatral cu un deget şi-i zise:

— Iată, Domnia Voastră, purgatoriul meu. Acesta mi-e purgatoriul.

Dădea impresia unui iluminat. În papuci, cu ochii lui cenuşii privind ţintă, îmbrăcat cu halatul de călătorie, s-ar fi zis că personalitatea lui se transformase. Salcedo îi aruncă o privire imploratoare, lăsând să i se oglindească pe chip suferinţa din ultimele zile.

— Spaniolii dau multă importanţă acestei probleme a purgatoriului, comentă don Carlos zâmbind. În ţara mea se acceptă inexistenţa lui ca o consecinţă logică a noii doctrine. Don Bartolomé Carranza n-a vrut să mă asculte când am vrut să-i expun motivele; le consideră cunoscute.

Fata lui Baruque se retrase după ce pusese ulei în opaiţ şi nişte lemne pe foc. Pe când don Carlos îşi mai turna un pahar de vin, Cipriano îşi luă inima-n dinţi zicându-i:

— Ş... şi mi-aţi putea spune şi mie pe ce se întemeiază această convingere? Eu n-am pregătirea şi sfinţenia Domniei Voastre.

Metamorfoza lui don Carlos se desăvârşise. Aparenta nepăsare de pe drum dispăruse şi, în ciuda farmecului chipului şi al pletelor blonde, acum părea mai curând un om al Bisericii, gata să înceapă o predică, decât un cavaler. Ochii lui limpezi priveau cu stăruinţă mâinile micuţe şi păroase ale lui Cipriano.

— Nu vreau să vă obosesc, spuse cu un aer protector. După mine sunt trei motive serioase care dovedesc inexistenţa purgatoriului… îşi întrerupse raţionamentul şi Cipriano îşi apropie chipul de buzele lui, temându-se că n-o să le mai rostească.

— Vă ascult, zise nerăbdător, zorindu-l.

Don Carlos îşi aţinti asupra lui ochii cenuşii şi-şi reluă expunerea: — În primul rând, acceptând că nu există purgatoriu, recunoaştem că Hristos şi-a revărsat asupra noastră milostivirea-i supremă. La aceasta, să adauge Domnia Voastră că nici evangheliştii şi nici sfântul Pavel nu fac în scrierile lor vreo aluzie la purgatoriu. În sfârşit, şi asta pentru mine e de asemenea esenţial, avem poziţia lui don Bartolomé de Carranza, om întru totul sfânt şi foarte înţelept. Mai aveţi nevoie de alte dovezi, încă şi mai mari?

Cipriano Salcedo clipi de mai multe ori, parcă orbit. Asupra lui părea că acţionează un fel de putere supranaturală ce provenea pesemne de la bărbatul din faţa lui. Raţiunile lui erau convingătoare, mai cu seamă a doua: de ce evangheliştii nu făcuseră nicio aluzie la purgatoriu, ci numai la rai şi la iad? Însă don Carlos nu-i lăsă timp de meditaţie. Vorbea, vorbea fără încetare. Aducea noi argumente în sprijinul a ceva deja demonstrat. Pentru a-şi asuma noua-i credinţă, don Carlos îl sfătuia să se ducă la Cazalla, Doctorul, şi să vorbească cu el. Să participe la întâlnirile clandestine, să schimbe impresii cu fraţii. „Nu vă lăsaţi. Forţa noastră nu e mare, dar nici de dispreţuit. Nu staţi deoparte pe un scaun. Mişcaţi-vă. Deschideţi-vă spiritul, nu refuzaţi harul. Aveţi grupări la Valladolid, Toro, Zamora, în multe locuri.”

Cipriano se străduia să-şi întipărească în minte sfaturile lui, numele persoanelor şi locurilor pe care i le recomanda. Pe neaşteptate, don Carlos schimbă sensul discursului său şi se apucă să vorbească de Trento: fusese acolo, dar Conciliul nu-i trezise mari speranţe. Îi vorbi şi de Juan

Valdés, adevăratul lui maestru, care murise de câţiva ani, şi trecu apoi la alte subiecte, până când oboseala şi somnul puseră stăpânire pe amândoi.

A doua zi dimineaţă, foarte devreme, plecară împreună spre Valladolid. Don Carlos se ducea la Logroño, la Villamediana, unde locuia. Pentru prima oară Salcedo admiră calităţile altui cal, pe care nu le găsea la al său: Veronezul o pornea la galop din trap scurt, fără o trecere, şi era în stare să se oprească făcând doar doi paşi mari, ceea ce Fulger nu reuşise niciodată. Era un armăsar de rasă şi bine dresat. Don Carlos îi spuse că îl luase din Granada şi că avea mai mult de jumătate sânge arab.

Cipriano îşi găsi nevasta în pragul unei noi crize. De când încetase să mai reprezinte pentru el un refugiu şi o atracţie trupească, Salcedo nu-şi dorea decât un lucru: să-l lase în pace. Nu credea în spusele doctorului Galache, nici în termenele pe care Teo le respecta cu riguroasă exactitate, deşi se prefăcea a crede şi el, pentru a păstra liniştea conjugală. De aceea, la fiecare plecare, lua cu sine punguţa cu pulbere de argint şi oţel pregătită de soţie. Punguţa se întorcea veşnic neatinsă, dar ea nu-şi dădea seama. Credea că Cipriano urma instrucţiunile doctorului cu aceeaşi încredere ca şi ea. Şi astfel căsnicia supravieţuia, însă de data asta întoarcerea a fost dezolantă. Teodomira n-a ieşit în vestiar să-l întâmpine. O găsi la ea în cameră, cu un aer rătăcit, privind în gol. Îi răspunse automat la sărutul pe obraz, dar atât de rece încât Cipriano căzu pe gânduri, întrebându-se ce noutate avea să-l aştepte în dimineaţa aceea. Câteodată fusese îndărătnicul, alteori dispreţul ei şi, în ultima vreme, problema cu sterilitatea, dar acum era limpede că rătăcirea ei însemna ceva. Îl însoţi în dormitor în timp ce el se dezbrăca. Cipriano nu se obişnuise cu noile covoare, cu draperiile, cu baldachinul… îl sufocau. Însă pe neaşteptate Teo declară pe un ton autoritar: — Îţi spun, Cipriano, că

obiceiul ăsta de a dormi împreună, în acelaşi pat, e o porcărie.

— O porcărie? Aşa fac toate perechile căsătorite, nu?

Ea se înfierbânta puţin câte puţin.

— Ţi se pare într-adevăr normal să petrecem nouă ore din cele douăzeci şi patru cât are ziua amestecându-ne efluviile, răsuflarea, adulmecându-ne întruna ca doi câini?

— Mă rog, acceptă bărbatul imediat, poate că ai dreptate. Poate că trebuie să mai punem aici un pat.

Silueta ei mare se deplasa cu uşurinţă în sus şi-n jos prin cameră. Apucă una dintre coloanele patului şi o scutură zdravăn. Baldachinul de deasupra prinse să tremure.

— Două paturi aici? Întrebă iritată. E tot ce-ţi dă prin cap după ce mi-am stors creierii să aranjez dormitorul ăsta? Să stric totul cu un pat în plus. Chiar aşa! Halal sugestie a marelui bărbat!

Teo părea o avalanşă ce se prăvălea pe o pantă, căpătând tot mai multă putere şi extindere. Ajunşi în această extremă, Cipriano şovăi: trebuie să fie de acord cu ea sau s-o contrazică? El ştia că, acceptându-i părerea fără să se opună, subiectul iniţial al disputei, îndeobşte neînsemnat, putea deriva spre altul mai intim şi primejdios. Şi, dacă alegea confruntarea, se putea ca exasperarea soţiei, într-un crescendo previzibil, să treacă până la urmă de la cuvinte la fapte. Nu uita că, în criza de dinaintea vizitei la doctorul Galache, Teo îl ameninţase într-o noapte în pat, ba chiar ajunse să-l apuce de gât ca într-un cleşte cu albele-i mâini puternice. Din momentul acela, adoptase faţă de ea o postură ambiguă, fiind mereu în gardă. Aşa a făcut şi în dimineaţa aceea, văzându-i rătăcirea: nici n-a căzut de acord cu ochii închişi şi nici n-a contrazis-o categoric, ci a aşteptat ca lucrurile să se liniştească de la sine. Încercă s-o împace cu vorbe blânde, dar Teo continuă cu izbucnirile ei de furie. Se potoli numai atunci când îl duse alături, arătându-i cămara cu vechituri

pe care tocmai o terminase de transformat în dormitor.

— Cum ţi se pare? Crisanta şi cu mine am aranjat-o pentru tine.

Cipriano privea întristat ferestruica, sofaua într-un colţ, lângă cufărul ce avea să fie şi noptieră, pe care deocamdată se afla un candelabru de argint. O rogojină mică pentru a-şi pune picioarele când se dă jos din pat, un dulap de brad, două scaune de piele şi un cuier pentru haine alcătuiau întregul mobilier. Cipriano îşi zise că fusese izgonit din paradis, dar că totodată are la îndemână soluţia imediată a problemei. Capitulă:

— Bine, spuse, e de-ajuns. La urma urmelor ostentaţia e de prisos într-un dormitor.

Teo zâmbea. Cipriano ştiuse să-i preţuiască străduania. Îl duse lângă uşă. În dreapta, lipită de perete, era o foaie de hârtie pe care ea făcuse un fel de calendar. Cele patru zile de abstinenţă recomandate de doctorul Galache erau încercuite cu roşu. Zâmbi cu o vagă nuanţă de ştrengărie:

— Să nu încerci să mă înşeli. Am o foaie la fel la capul patului meu.

Apele reveniseră în matca lor. Teo jubila. Nu-şi dădea seama că fusese învinsă. La rândul lui, recâştigându-şi libertatea, Cipriano se hotărî, ţinând seama de sfaturile lui Seso, să se ducă să-l vadă pe doctorul Cazalla. Nu-l găsi acasă, dar îl primi mama lui, doña Leonor de Vivero, o femeie în vârstă care îşi păstra totuşi o vigoare tinerească. Un ten proaspăt, nişte ochi albaştri şi vioi, senina armonie a mişcărilor, părul cărunt şi des te făceau să nu te gândeşti nici pe departe la senectute. O rochie de brocard până-n pământ, cu guler plisat alb, îi contura silueta. Zâmbea vorbind cu el, un zâmbet larg, de parcă-l cunoştea de când lumea. Pedro îi vorbise de el, de devoţiunea lui, de probitatea şi bunătatea faţă de semeni. Agustin o să se întoarcă târziu; avea o întrunire la consiliul episcopal. Micul cabinet unde se aflau era întocmai imaginea casei,

apăsătoare şi întunecoasă, unde mobilele grele, voluminoase, ocupau cea mai mare parte a spaţiului disponibil. Numai sala de întâlniri şi de rugăciune, pe care doña Leonor i-o arătă cu solicitudine, nu se supunea normei. Era o încăpere degajată, spre deosebire de restul casei, cu tavanul din bârne false, fără alte mobile decât o mică estradă cu o masă şi două scaune şi un şir lung de bănci.

— Aici ne ţinem întâlnirile lunare, explică doña Leonor. Sper ca Domnia Voastră să ne faceţi onoarea să fiţi împreună cu noi data viitoare. Agustín o să vă dea instrucţiunile necesare.

Capela nu avea altă aerisire decât o lucarnă îngustă, pe peretele dinspre apus, cu un oblon capitonat ca să amortizeze zgomotele şi să împiedice lumina.

Cipriano reveni adesea acasă la doña Leonor de Vivero. Era o femeie atât de deschisă şi de veselă, încât lui nici că-i păsa dacă Doctorul întârzie. Şi ea îl primea arătându-şi bucuria şi asculta fără să clipească repertoriul lui de anecdote amuzante. Niciodată nu se văzuse Cipriano atât de flatat şi, pentru prima oară în viaţă, se lungea până să ajungă la sfârşitul povestirilor pe care, cu timiditatea-i înnăscută, avusese mereu tendinţa să le scurteze. Iar doña Leonor râdea cu uşurinţă, dar discret, fără hohote, fără izbucniri explozive, cu un fel de vibraţie într-un singur ton a cerului gurii. În ciuda reţinerii ei, îi dădeau lacrimile de atâta râs, şi Cipriano, care nu-şi preţuise niciodată simţul umorului, se simţea încurajat. Depăna o povestire după alta şi la cea de-a patra vizită epuizase filonul anecdotelor lui impersonale şi, fără soluţie de continuitate, începu repertoriul celor al cărui protagonist era el sau vreuna dintre cunoştinţele sale. Poveştile cu don Segundo, Peruanul, sau cu soţia lui, Regina din Páramo, dezlănţuiră adevărate crize de veselie ale doñei Leonor. Se prăpădea de râs fără să-şi piardă însă cumpătul, cu eleganţă, doar cu

un uşor clinchet, ţinându-se cu delicateţe de burtă cu mâinile-i fine şi îngrijite. Şi Cipriano, odată pornit, nu se dădea defel înapoi: porecla nevestei lui, Regina din Páramo, provenea de ia faptul că tundea mieii mai repede şi cu mai multă pricepere decât ciobanii din Torozos. Cât despre tatăl ei, primea musafirii cu un model de jambiere perforate pe care lanscheneţii îi făcuseră să fie la modă cam prin 1525, la Valladolid. Doña Leonor râdea neîncetat, iar Cipriano, ameţit de succes, îi povestea cu umor că doctorul Galache îi recomandase o pulbere de argint şi oţel ca să-i sporească fertilitatea.

Într-o după-amiază, însufleţit de atenţia pe care i-o acorda doña Leonor, îi mărturisi mica lui taină:

— Ştiaţi, Domnia Voastră, că eu m-am născut în aceeaşi zi cu Reforma?

— Nu vă înţeleg, Salcedo.

— Vreau să zic că eu mă năşteam la Valladolid în acelaşi timp în care Luther îşi elabora tezele în biserica de la castelul din Wittenberg.

— E cu putinţă sau glumiţi?

— Pe 31 octombrie 1517, mai exact. Mi-a povestit unchiul meu.

— Asta înseamnă că eraţi predestinat?

— În câteva rânduri am fost pe punctul să admit asta.

Doña Leonor îl privea cu o duioşie intelectuală plină de admiraţie, cu buzele trandafirii dezvăluindu-i dinţii:

— Vă propun ceva, spuse după un răstimp. Să sărbătorim aici, la noi acasă, următoarea dumneavoastră zi de naştere, în compania Doctorului şi a celorlalţi copii ai mei. O masă în chip de recunoştinţă pentru graţia divină. Ce părere aveţi?

Doña Leonor şi Cipriano Salcedo îşi deveniră strict necesari unul altuia. El se gândea adesea că, după eşecul sentimental cu Teo, doña Leonor ajunsese să-i ia locul mamei pe care sperase s-o găsească în soţie. Cert e că,

atunci când avea întâlnire cu Doctorul, venea la ei mai devreme numai pentru plăcerea de a sta puţin de vorbă cu doña Leonor. Şi acolo, aşezaţi în jilţurile de piele din micul cabinet, conversau şi râdeau; din când în când, ea îl invita la o gustare. Însă, îndată ce îşi făcea apariţia Doctorul, ea se ridica, îşi înfrâna spontaneitatea, chiar dacă autoritatea şi-o manifesta mai departe fără cuvinte. Casa aceea fusese, neîndoios, un adevărat matriarhat pe care copiii îl recunoscuseră şi stimulaseră în chip firesc.

În micul birou de lângă capelă, Cipriano şi Doctorul discutau, în jurul unui brasero, căci Sfinţia Sa răcea lesne chiar şi în luna august. Camera era înţesată de cărţi, dar, în afară de acestea şi de o mică gravură cu Luther deasupra mesei de brad, lângă fereastră, nu mai avea nimic altceva. De la o zi la alta, Cipriano observa fragilitatea Doctorului, ipohondria lui, dar în acelaşi timp şi spiritul lui pătrunzător, admirabila sa ordine mentală. Îl primise ca pe un fiu al fratelui său, căci Pedro Cazalla stăruise plin de interes să i-l prezinte. Petreceau un lung răstimp împreună, şi Doctorul, foarte mândru de rolul lui de dascăl, îi dezvăluia treptat lui Salcedo principiile noii doctrine. Tonul său convingător, judecăţile accesibile îi erau de ajutor în sarcina lui. Iar pentru Cipriano, simplul fapt de a dispune doar el singur de cuvintele marelui predicator, venerat în tot oraşul, era în sine un motiv de mândrie. În acelaşi timp, după ce acceptase inexistenţa purgatoriului, lui Cipriano Salcedo nu-i mai venea greu să admită zădărnicia vieţii monahale, a celibatului preoţilor sau să-i respingă pe călugării farisei. Hristos nu-i obligase nicicând pe apostoli să nu se căsătorească. Sfanţul Petru, de pildă, era un bărbat căsătorit. Salcedo încuviinţa întruna. Nu se îndoia niciodată. Adevărurile expuse de Doctor îi păreau incontestabile, limpezi ca lumina zilei. Cu aceeaşi uşurinţă condamnă cultul sfinţilor, al imaginilor şi al relicvelor, tributurile prin care Biserica exploata

poporul, precum şi sacerdoţiul instituţionalizat şi acceptă comuniunea sub ambele specii, pâinea şi vinul, logică prin prisma Evangheliilor. Acum pentru Cipriano totul era simplu. Nu pusese sub semnul întrebării nici confesiunea mentală. Nu simţise niciodată aversiune să-şi descarce sufletul mărturisindu-şi păcatele unui confesor, dar s-o poată face acum direct în faţa Domnului Nostru îi dădea o linişte şi o mulţumire mai mari. Ajunse să i se pară un act mai complet şi mai emoţionant decât confesiunea prin viu grai. Retras în colţul cel mai întunecos al bisericii, în tăcere, fascinat de flăcăruia ce lucea în tabernacol, Cipriano se concentra şi reuşea să simtă foarte aproape prezenţa reală a lui Hristos în templu, ba chiar într-un rând i s-a părut că-l şi vede lângă el, stând pe bancă, cu tunica-i strălucitoare, cu conturul chipului alb străjuit de plete şi de barba ascuţită de rabin.

După Cipriano, niciuna dintre învăţăturile Doctorului nu afecta în profunzime credinţa. Îi vorbea de obicei încet, blând, dar rictusul de amărăciune nu-i dispărea de pe buze. Poate că exprima neliniştile şi temerile pe care Doctorul le ţinea doar pentru el. O singură noutate l-a şocat pe Cipriano: scutirea de a asista la slujbă. Oricât de mult se străduia, nu putea considera că duminica e o zi ca oricare alta a săptămânii. Dacă nu se ducea la slujbă, poate mai mult din obişnuinţă decât din evlavie, i se părea că era lipsit de ceva esenţial. Treizeci şi şase de ani îndeplinindu-şi obligaţia aceasta creaseră în el o a doua natură. Se simţea incapabil s-o trădeze. I-o spuse Doctorului, iar acesta, împotriva reacţiei la care se aştepta Cipriano, nu se supără: — Înţeleg, fiule, îi spuse. Asistă la slujbă şi roagă-te pentru noi. Şi eu mă văd obligat să fac lucruri în care nu cred. Uneori, e chiar de dorit să continuăm cu vechile practici ca să nu trezim suspiciunile Sfântului Tribunal. Într-o bună zi, vom putea scoate la lumină credinţa noastră.

— Suntem atât de mulţi noii creştini, Sfinţia Voastră?

Rictusul de amărăciune i se adânci pe buze, şi totuşi spuse:

— Ascultă, fiule. Dacă ne-ar lăsa patru luni fără să ne urmărească, am fi la fel de numeroşi ca ei. Şi dacă ar fi şase, am putea face cu ei ceea ce vor ei să facă acum cu noi.

Pe Cipriano îl impresionă răspunsul Doctorului. Voia să insinueze că jumătate de oraş era contagiată de *lepră?* Voia să spună că marea masă a credincioşilor care veneau la predicile lui împărtăşeau ideile Reformei? Pentru Salcedo, fraţii Cazalla şi don Carlos de Seso erau trei autorităţi indiscutabile, mai lucide decât restul oamenilor. În momentele de reculegere îi mulţumea Domnului că-i scosese în calea lui. Îndoctrinarea lui îi întărise credinţa, spulberându-i vechile scrupule: îi redase seninătatea. Nu-l mai chinuiau îndoielile, nelinişstea de a duce la bun sfârşit fapte creştineşti. Cu toate acestea, câteodată, când îi mulţumea Domnului pentru întâlnirea cu fiinţe atât de pline de virtuţi, îl străfulgera gândul dacă nu cumva aceşti trei oameni, atât de diferiţi ca înfăţişare, nu erau legaţi prin aceeaşi trufie. Dădea violent din cap ca să-şi alunge gândul păcătos. „Necuratul nu dormea, îi atrăsese atenţia Doctorul. Trebuie să trăieşti cu spriţul veşnic în alertă” Dar era vorba de temeri trecătoare, îşi zicea, dat fiind că el asculta de cuvântul maeştrilor lui, îi venera. Inteligenţa lor era atât vie faţă de a lui încât era un privilegiu deosebit să se poată prinde de mâna lor, să închidă ochii şi să se lase călăuzit.

Era 29 ianuarie. Doctorul se ridică din jilţul vechi şi scutură energic un clopoţel de argint pe care-l luă de pe masa de scris. Intră Juan Sánchez, servitorul, la fel de slăbănog ca de obicei, cu chipul plin de zbârcituri şi galben ca hârtia veche:

— Juan, spuse Doctorul, îl cunoşti pe don Cipriano

Salcedo. Va lua parte la întrunirea de vineri. Convoacă-i pe ceilalţi pentru ora unsprezece noaptea. Parola e „Torozos” şi răspunsul „Libertate”. Ca întotdeauna, multă discreţie.

Juan Sánchez încuviinţă dând din cap:

— Cum porunceşte Eminenţa Voastră, spuse.

XII

Ascuns în cămară, Cipriano auzi tuşea obişnuită a soţiei în camera de alături. Se aşează pe pat şi aşteptă câteva minute. Servitoarele se culcaseră pesemne în încăperile de sus, fiindcă nu se auzea nici cel mai mic zgomot. Nu se auzea nici Vicente, în camera de jos, de lângă grajduri. Când se ridică iar în picioare, simţi o apăsare în dreptul inimii. Respiră adânc. Uşile aveau balamalele unse ca să nu scârţâie. Coborî scările pe vârfuri, cu opaiţul în mână, şi în vestibul îl stinse şi-l puse pe cufăr. Nu fusese niciodată noctambul, dar, mai mult decât noutatea, în noaptea aceea îl incita amintirea cuvintelor spuse de Pedro Cazalla la Pedrosa: întrunirile trebuie să fie clandestine pentru a-şi atinge scopurile. Caracterul secret şi complicitatea defineau întrunirea din noaptea aceea, prima la care avea să participe Cipriano. Caracterul secret şi complicitatea, îşi zise, erau un mod de a tălmăci alte cuvinte mai dure cum ar fi teama şi misterul. Nimeni în afară de ei nu trebuia să ştie de existenţa acestor întruniri căci, altminteri, braţul executor al Sfântului Tribunal avea să lovească necruţător grupul. În pragul porţii ce dădea în stradă se închină. Nu-i era frică, dar se simţea puţin neliniştit. Noaptea era rece, dar liniştită. Simţea în oase un frig umed, neobişnuit pentru mesetă. Liniştea îl descumpăni: nu se auzea decât zgomotul propriilor paşi, loviturile de copite ale cailor pe pardoseala grajdurilor, trecerea unei patrule, undeva departe… înainta aproape pe bâjbâite, cu toate că sus, unde casele erau mai dese, se desluşea o vagă lumină albă ca laptele. La vreo fereastră lumina unei lămpi pâlpâia sfios, atât de discret că nu răzbătea în stradă. Auzi, foarte departe, vocea unui beţiv şi copitele unui cal lovind o poartă de lemn. Străbătu strada Cuadra, cu nervii întinşi şi tulburat, şi ajunse pe Estrecha. Pe străduţa asta, extrem de îngustă, mărginită de o parte

şi de alta de palate nobile, neastâmpărul cailor era şi mai vădit. Băteau cu copitele în pământ şi fornăiau în somnul lor neliniştit. Cipriano îşi trase pe cap gluga pelerinei. Se părea că teama făcea frigul şi mai pătrunzător. La răspântie, o luă la dreapta. Acolo se vedea puţin mai bine: se zărea albul faţadelor şi mai cu seamă negrul spaţiilor goale. Mergea pe mijlocul străzii, în stânga şanţului, şi ecoul imperceptibil al paşilor lui răsuna în clădiri, făcându-l să se orienteze precum liliecii. Desluşi brusc casa de lemn de dinaintea celei în care locuia doña Leonor şi veni mai aproape. Inima-i bătea acum nebuneşte sub pelerină. Şovăi. Doctorul îl avertizase: nu bateţi cu mânerul în poartă, se face prea mult zgomot. Se apropie de poartă, dar nu bătu. Spuse doar „Juan”, de două ori, în şoaptă. Deşi ştia că Juan Sánchez avea sarcina să-i primească pe participanţi, nu auzi niciun răspuns. Îşi scoase mâna din pelerină şi bătu de două ori, cu nodurile degetelor. Înainte de a doua bătaie auzi vocea aspră a lui Juan Sánchez rostind încet:

— Torozos.

— Libertate, răspunse Cipriano Salcedo.

Poarta se deschise fără zgomot, el intră şi Juan îl salută. Vorbea în şoaptă şi, pe acelaşi ton, îl întrebă dacă ştia drumul. Cipriano îi spuse să rămână la poartă fiindcă ştia unde se afla capela, în fundul culoarului îngust. Străbătându-l, îşi aminti iar de misterioasele cuvinte ale lui Pedro Cazalla: caracter secret şi complicitate. Se înfioră.

Doña Leonor şi Doctorul Cazalla stăteau deja în jilţuri, pe estradă, la masa acoperită cu o cuvertură mov, în faţa celor opt bănci mari înşiruite în încăpere. Fereastra mică din spate avea tras oblonul capitonat, pentru ca lumina şi cuvintele să nu răzbată afară. Cipriano îi salută cu o înclinare a capului. Pedro era şi el acolo, în banca a doua, şi-i aruncă o privire complice înainte de a se aşeza. O lumânare pe masă în faţa Doctorului şi alta într-o nişă în

perete, lângă care se aşezase Cipriano, luminau timid încăperea. Observă că bărbatul care-l însoţea pe Pedro avea trăsăturile clare ale familiei: era fără îndoială Juan Cazalla – celălalt frate al Doctorului –, iar femeia de alături, Juana Silva, era cumnata lui. Îi mai văzu aşezaţi în bănci şi pe Beatriz Cazalla, don Carlos de Seso, doña Francisca de Zúñiga şi bijutierul Juan García. L-a întrebat, cu un firicel de voce, pe acesta din urmă care stătea mai aproape de el, cine erau cei de pe banca a patra, în stânga mesei de pe estradă. Erau licenţiatul Herrezuelo, din Toro, Catalina Ortega, fata procurorului Hernando Díaz, fray Domingo de Rojas şi nepotul său, Luis. Înainte de începerea şedinţei, în capelă intră o femeie înaltă, zveltă, de o frumuseţe răpitoare, într-o rochie strânsă pe talie şi cu un turban pe creştetul capului, care stârni o uşoară rumoare printre cei de faţă. Bijutierul Juan García se întoarse spre el şi-i confirmă: era doña Ana Enríquez, fiica marchizilor de Alcañices. Cu câteva minute înainte de apariţia ei, se auzise o trăsură care nu se oprise până la a doua răspântie. Doña Ana Enríquez se temea pesemne de întuneric, dar, totodată, se arăta prudentă, nu voia să înlesnească localizarea adunării clandestine. În cele din urmă, închizând uşa după el, intră Juan Sánchez, cu capul lui mare şi pielea zbârcită ca hârtia veche, şi se aşează înaintea lui Cipriano, în colţul din stânga al primei bănci. Toţi îi priveau în aşteptare pe Doctor şi pe mama sa şi, îndată ce şoaptele încetară, doña Leonor îşi drese vocea şi anunţă că şedinţa se deschide cu lectura unui frumos psalm pe care fraţii din Wittenberg îl cântau în fiecare zi, dar pe care ei trebuie să se mulţumească, deocamdată, să-l recite. Doña Leonor vorbea cu vocea-i domoală, bine timbrată, puternică, dar reţinută. Cipriano se uită la doña Ana, al cărei gât lung ieşea din rochie împodobit cu un colier de perle, şi o văzu înclinându-şi capul şi înlănţuindu-şi cu evlavie degetele.

Cipriano încerca să găsească în strofele psalmului aluzii interzise:

Binecuvântaţi-l pe Domnul în orice clipă,
Lauda Lui fi-va veşnic pe buzele mele.
Sufletu-mi se desfată preamărindu-l pe Domnul,
Să-l audă cei sărmani şi să se bucure.

Începând strofa a doua, doña Leonor, care găsise cu siguranţă că prima era prea rece, accentuă cu emfază, dar Doctorul îi făcu un semn discret cu cotul şi ea îşi moderă tonul:

Lăudaţi-l împreună cu mine pe Domnul.
Numele să i-L slăvim cu toţii;
Căci l-am căutat şi Domnul mi-a răspuns,
De toate temerile m-a eliberat.

Ana Enríquez îşi ridică fruntea, îşi drese vocea şi zâmbi cu blândeţe. Doctorul se aplecă spre maică-sa şi schimbă cu ea o scurtă impresie. Doña Leonor urmărea mai departe desfăşurarea şedinţei şi el aştepta să intervină, ca o divă, la sfârşitul ei. Liniştea în sală era desăvârşită când doña Leonor anunţă că vor vorbi despre relicve şi alte superstiţii, iar pentru început avea să citească unul dintre dialogurile lui Latancio şi Arhidiacon din cartea lui Alfonso de Valdés, *Dialog despre cele petrecute la Roma*. Textul, spuse ea, îndeamnă la râs, dar vă rog s-o faceţi cu discreţie, având în vedere ora şi locul în care ne aflăm. Cipriano se uită iar la Ana Enríquez, la capul ei mândru, la gâtul alb ieşind din rochia de culoare grena, la mâna-i dreaptă, foarte îngrijită, cu care se ţinea de spătarul băncii din faţă. Înainte de a începe lectura, doña Leonor precizează că multe dintre credinţele astea ridicole circulă încă în bisericile şi mănăstirile noastre şi se respectă ca articole

de credinţă. Deschise cartea unde era pus semnul şi citi: *Latancio* şi, după o scurtă pauză, continuă:

Mare adevăr grăiţi, dar luaţi seama că, nu fără pricină, Dumnezeu a îngăduit aceasta, prin înşelăciunile ce se fac cu aceste relicve care scot bani de la cei proşti, căci veţi găsi nenumărate relicve ce vă vor fi arătate în două sau trei locuri. De vă duceţi la Dura, în Germania, vă vor arăta capul sfintei Ana, mama Fecioarei Maria. Şi vi-l vor arăta şi la Lyon, în Franţa. Sigur că şi unul, şi celălalt sunt înşelăciuni, numai dacă nu credeţi că Fecioara María a avut două mame ori sfânta Ana două capete. Şi, fiind minciuni, nu-i un mare păcat că vor să înşele lumea şi să venereze un corp mort care poate fi al vreunui spânzurat?

Ce-ar fi mai rău: că nu se găseşte trupul sfintei Ana sau că se doreşte să se venereze ca fiind al ei corpul vreunei femei de rând?

Arhidiaconul

Mai bine ar fi să nu apară nici trupul acela şi nici altul decât să mă facă să ador un păcătos în locul unui sfânt.

Cipriano încuviinţa cuvintele citite de doña Leonor şi dădea din cap afirmativ auzind răspunsul chibzuit al arhidiaconului.

Doña Leonor continuă:

Latancio

N-aţi vrea mai bine ca trupul sfintei Ana care, cum se spune, se află la Dura şi la Lyon să fie înmormântat şi să nu fie arătat niciodată decât să fie înşelată atâta lume cu unul dintre ele?

Arhidiaconul

Da, de bună seamă.

Latancio

Căci în felul acesta veţi afla o infinitate de relicve pretutindeni în lume şi foarte puţin s-ar pierde dacă nu s-ar găsi. Deie Domnul să se îndrepte lucrurile. Eu am văzut prepuţul Domnului Nostru la Roma şi la Burgos, şi de asemenea la Notre Dame d'Auvergne (rumoare şi râsete). Iar capul sfanţului Ioan Botezătorul, la Roma şi la Amiens, în Franţa (şuşoteli şi râsete). Doisprezece apostoli veţi afla dacă veţi vrea să-i număraţi şi, cu toate că n-au fost mai mulţi de doisprezece, vom găsi douăzeci şi patru în diverse locuri din lume. Eusebiu scrie că trei au fost cuiele Sfintei Cruci şi că unul a fost aruncat de sfânta Elena în Marea Adriatică pentru a îmblânzi furtuna, altul a pus să fie topit ca să se facă un coif pentru fiul ei, iar din celălalt a făcut un frâu pentru calul lui…

Pe neaşteptate se auziră paşi şi zgomot de voci pe stradă. Râsetele înfundate ale celor de faţă încetară pe dată, doña Leonor îşi întrerupse lectura şi-şi ridică fruntea. Domnea o linişte adâncă; auditoriul, cu ochii la cei de la masă, îşi ţinea răsuflarea. Doctorul Cazai la îşi ridică mâna albă şi fină şi ascunse flacăra lumânării. Cipriano făcu la fel cu cea de lângă el, din nişă. Vocile se apropiau. Doña Leonor se uita la toţi pe rând, vrând parcă să le insufle siguranţă. Grupul părea să se fi oprit în faţa casei şi brusc răsună un glas puternic: „Se gândeau să meargă împreună", zise glasul. Cipriano nu se îndoi că fuseseră descoperiţi, că îi denunţase cineva. Aştepta încordat lovitura în poartă, dar aceasta nu se auzi. În schimb, se rosti alt cuvânt, „mercenari", chiar în faţa casei. Apoi din

nou zgomot de paşi şi frânturi de conversaţie. Chipurile celor adunaţi acolo păliseră şi în ochi li se citea frica.

Însă treptat, pe măsură ce paşii şi vocile se îndepărtau, culoarea le reveni în obraji, în afară de Doctor: faţa îi era de o paloare străvezie, sticloasă. Grupul se îndepărtă şi mai mult şi, îndată ce vocile se prefăcură în şoapte, Doctorul eliberă lumina lumânării, iar doña Leonor, senină ca întotdeauna, luă cartea şi spuse simplu: „Să continuăm”. Şi reluă lectura:

… din celălalt a făcut un frâu pentru calul lui, repetă; şi acum unul e la Roma, altul la Milano, altul la Köln, altul la Paris, altul la León, şi tot aşa (râsetele reveniră, mai însufleţite). Ei bine, adevărat grăiesc că lemnul Crucii, de este sigur tot ce se spune despre ea, ar fi de ajuns pentru a se încărca o căruţă întreagă. Dinţii pe care Domnul Nostru şi i-a schimbat când era copil trec de cinci sute numai cei care sunt expuşi în Franţa. Iar lapte al Fecioarei Maria, păr al Magdalenei, măsele ale sfântului Cristofor sunt fără număr. Şi mai presus de incertitudinea cu privire la toate astea e o ruşine foarte mare să vezi ce se dă de înţeles oamenilor în unele locuri. Deunăzi, într-o mănăstire foarte veche, mi-au arătat casetele cu relicvele pe care le aveau şi am văzut între altele scris acolo: „O bucată din puhoiul numit Cedrón”. Am întrebat dacă era din apa sau din pietrele acelui râu şi mi-au răspuns că să nu-mi bat joc de relicve. Mai era ceva sub care stătea scris: „Din pământul unde îngerul le-a apărut păstorilor”. Iar eu n-am mai îndrăznit să întreb ce înţelegeau prin asta. Dacă aş vrea să vă mai spun alte lucruri, mai ridicole şi mai lipsite de pietate pe care susţin că le au, cum ar fi aripa îngerului Gabriel, umbra toiagului sfântului Iacob, penele Duhului Sfânt, cămaşa Treimii şi o infinitate de alte lucruri de soiul acesta, ar fi ca să ne facă să murim de râs. Vă voi spune doar că acum câteva zile într-o biserică colegială, mi-au arătat o coastă a sfântului Salvator. Dacă a mai existat alt

Salvator în afară de Iisus Hristos, şi dacă şi-a lăsat acolo vreo coastă sau nu, e treaba lor.

Arhidiaconul

Adevărul e că toate astea, aşa cum spuneţi, sunt mai curând de râs decât de plâns.

Ultimele paragrafe îi luminaseră chipul doñei Leonor, cu zâmbetul ei larg. Închise cartea şi se uită cu vădită plăcere la asistenţă, în timp ce Doctorul, căruia îi revenise cu greu culoarea în obraji, se trase puţin mai departe de masă şi-şi încrucişă braţele pe ea, cum făcea de obicei în amvon în momentele cruciale. În sală se auzi câte o tuse şi careva îşi drese glasul, profitând de pauză însă, văzând pregătirile Doctorului, făcură cu toţii din nou linişte. Vocea lui Cazalla, fermă, dar voalată, ca atunci când îşi ţinea predicile, părea mai apropiată, mai familiară decât în biserică. Pomeni faimosul dialog dintre Latancio şi Arhidiacon, din care tocmai ascultaseră un fragment, spunând că, fiind atât de plastic şi plin de haz, orice comentariu este de prisos. Însă, atras ca întotdeauna de ideea de sistematizare şi de ordine, preciză că, profitând de împrejurările acelei lecturi, va spune câteva cuvinte despre subiectul de care se ocupau: relicvele.

Auditoriul se destinse puţin; se uitau unii la alţii, se salutau înclinându-şi capul. Cipriano observă că don Carlos de Seso se întorcea adesea spre Ana Enríquez, şi că licenţiatul Herrezuelo avea un fel de cicatrice care-i trăgea buza de sus, într-o strâmbătură permanentă ce nu se ştia dacă e de plăcere sau de dezgust.

Şi familia Cazalla se destinsese. Cuvintele mamei erau pentru unii mai atrăgătoare decât ale Doctorului şi mulţi dintre ei râseseră pe înfundate când citise din dialogul dintre Latancio şi Arhidiacon. Doctorul începu cu un scurt

comentariu asupra textului. Menţionă iar umorul caustic al lui Valdés şi avertiză că acel cult al relicvelor se trăgea de obicei din felurite născociri despre Hristos sau despre sfinţi, care, aşa cum ar spune Luther, „îl făceau pe diavol să râdă”. Preţ de câteva minute, încercă să demonstreze că relicvele erau ceva nefolositor şi nu doar fără rost, ci şi dăunător Bisericii, şi că ar trebui să ne străduim să dezrădăcinăm acest cult pueril din obiceiurile noastre religioase. Şi, cu iscusinţa-i înnăscută de a ţinti în mai multe direcţii, se apucă să vorbească despre problema indulgenţelor – atât de frecventă în predicile lui, arătând că acestea se cumpărau inevitabil pe bani, şi pentru vii, şi pentru morţi – şi termină afirmând că negoţul acesta nu numai că era lipsit de orice valoare în lumina Scripturilor, ci pe deasupra mai şi dădea naştere unei înşelăciuni evidente.

Ultimele lui cuvinte se revărsară asupra unui auditoriu care obosise. Cipriano urmărea cu atenţie desfăşurarea întrunirii, dar se simţi tulburat când doña Leonor, după ce Doctorul terminase de vorbit, îi zâmbi de pe estradă şi-i ură bun-venit cu voce tare. „Este un bărbat generos şi evlavios, spuse, a cărui colaborare ne va fi foarte utilă”. Toţi îşi întoarseră capetele spre el şi încuviinţară, iar doña Ana Enríquez spuse că la vestea bună privitoare la aderarea domnului Salcedo la grupul lor trebuia să adauge alta: două persoane foarte apropiate Coroanei, având o mare influenţă politică, se aflau în legătură cu unul dintre fraţi şi n-avea să treacă mult până se vor alătura şi ei grupului. Pedro Cazalla, vădit supărat de optimismul acela deplasat, răspunse că era de dorit să se procedeze cu multă grijă şi prudenţă, că graba nu era sfetnic bun şi că, dacă în principiu era bine să fie atrase în sectă persoane influente, nu trebuie să se uite riscul pe care îl implică astfel de adeziuni. Doña Catalina Ortega, la rândul ei, afirmă că ştie din sursă sigură că numărul luteranilor în

Spania trecea de şase mii şi că unele zvonuri care circulau la Curte susţineau că prinţesa María şi însuşi regele Boemiei erau simpatizanţii lor. Limbile se dezlegau una după alta şi Juana Silva, soţia lui Juan Cazalla, retrasă de felul ei, spuse atunci că însuşi regele Spaniei vedea cu simpatie mişcarea reformistă, dar obligaţiile de la Curte nu-i permit să şi-o manifeste. Cum se întâmplă de obicei în toate întrunirile secrete, euforia era contagioasă şi, pentru a încerca să aducă faptele la realitatea strictă de zi cu zi, licenţiatul Herrezuelo luă cuvântul şi atrase atenţia că toate aceste victorii himerice sunt proprii situaţiilor clandestine ca aceea în care se află şi nu duc la nimic practic, nefăcând altceva decât să creeze iluzii amăgitoare ce mai târziu se vor spulbera, demoralizând grupul. Doctorul întări cu convingere spusele licenţiatului Herrezuelo şi anunţă că vor trece la consacrarea euharistiei, momentul culminant al şedinţei. Cu fervoare, fără să-şi îmbrace veşmintele, folosind o cupă mare de cristal şi o tavă de argint, don Agustín Cazalla sfinţi pâinea şi vinul în faţa asistenţei îngenuncheate şi le împărţi apoi tuturor, pe rând. Reculeşi, se întorceau unul câte unul în băncile lor şi Doctorul termină ceremonia cuminecându-şi mama pe estradă. După actul de graţie, Doctorul, în picioare, îi făcu să jure pe Biblie că niciodată nu vor dezvălui nimănui secretul întrunirilor şi nu-şi vor trăda fraţii nici în vremuri de persecuţie. După energicul, jurăm” cu care au răspuns cei de faţă, şedinţa se termină şi în jurul estradei se strânseră câţiva dintre ei, comentând în şoaptă ultimele evenimente. Preţ de câteva minute, Cipriano Salcedo a fost principala atracţie, strângând mâini şi primind felicitări. Sârguinciosul Juan Sánchez, cu chipul ca un pergament vechi, organiza plecarea discretă din sală pe perechi care părăseau casa tot la două minute. După ce plecă prima pereche, se întoarse în capelă şi îi vesti pe cei rămaşi:

— Ninge.

Dar nimeni nu păru să-l asculte. Grupul se dezmorţea după un ceas şi jumătate de imobilitate şi Ana Enríquez, pe care Cipriano Salcedo o întrebase unde locuia, îi răspunse că la Zamora, câteva luni, şi restul anului în vila tatălui ei din Valladolid, pe malul stâng al râului Pisuerga, unde acesta se varsă în Duero. Îl pofti să-i facă o vizită pentru a vorbi de doctrină şi a se îmbărbăta unul pe celălalt. La rândul lui, licenţiatul Herrezuelo îşi exprimă îndoielile în privinţa eficienţei întrunirilor secrete şi, oricum, dacă această presupusă eficienţă merită ca ei să înfrunte primejdia care-i pândeşte, şi întrebă dacă n-ar fi mai util şi mai puţin riscant ca membrii grupului să ţină legătura prin corespondenţă periodică lunară. Doctorul admise că n-ar fi rău să apeleze simultan la ambele procedee, dar confirmă că întrunirile secrete sunt unica formă posibilă de convieţuire şi de împărtăşire a euharistiei. Văzând că prima oară avertismentul lui nu fusese luat în seamă, şi că a doua pereche zăbovea, Juan Sánchez mai spuse o dată:

— Ninge.

Şi abia atunci comentariile se sfârşiră şi cei rămaşi începură să se alarmeze şi să se grăbească. Plecară din casă doi câte doi şi când, la urmă, singur, Cipriano Salcedo ieşi în stradă, desluşi printre fulgii care cădeau o anumită luminozitate. Se vedea mai bine decât cu două ceasuri în urmă, atmosfera era mai limpede, iar zăpada de pe jos accentua această impresie. Îşi trase gluga pe cap şi zâmbi în sinea lui. Se simţea mulţumit şi protejat, plin de vlagă. Dar mai mult decât primirea măgulitoare îl emoţionase întrunirea ca atare.

În mintea lui confuză căuta cuvântul potrivit pentru a defini acest sentiment şi, când îl găsi, zâmbi larg şi-şi frecă mâinile sub pelerină: fraternitate, acesta era cuvântul corect pentru ceea ce crezuse că găseşte la coreligionarii lui. Acea întrunire clandestină era o adunare de fraţi

însufleţită de credinţă şi de teamă, precum cele ale primilor creştini în catacombe ori ale apostolilor după învierea lui Hristos. Simţea un fior de emoţie nedefinită, care uneori se manifesta printr-o şopârliţă de gheaţă ce-i aluneca pe şira spinării. Era conştient că se afla la început de drum, că intrase într-o frăţie unde nimeni nu te întreba cine eşti ca să-ţi sară în ajutor. De la servitorul Juan Sánchez la aristocrata Ana Enríquez, toţi păreau că se bucură de aceeaşi consideraţie. O fraternitate fără clase, îşi zise. Şi, într-un moment de euforie cordială, se gândi la posibilitatea de a-i face părtaşi ai fericirii sale pe prietenii şi angajaţii lui, Martín Martín, Dionisio Manrique, chiar şi pe Gabriela şi Ignacio, rudele sale. Credea că nu e departe de lumea de fraternitate la care visase din copilărie.

Într-o idealizare inefabilă se văzu, pe neaşteptate, ca un apostol ce propaga vestea cea bună, organizând o întrunire clandestină masivă, poate în depozitul din Judería, unde ciobani, tăbăcari, croitori, cusătorese, vânători şi căruţaşi l-ar preamări împreună pe Domnul. Şi, dacă va fi nevoie, mii de locuitori din Valladolid se vor strânge în Plaza del Mercado pentru a intona, fără nicio oprelişte, psalmii pe care acum îi recita pe furiş doña Leonor la începutul şedinţelor.

A doua zi spre seară, se duse să-i vadă pe doña Leonor şi pe fiul ei. Ştia de la Pedro Cazalla şi de la don Carlos de Seso că în Ávila, Zamora şi Toro existau mici grupuri creştine, satelite ale nucleului mai important din Valladolid, cu care intrau din când în când în legătură Cristóbal de Padilla, servitorul marchizului de Alcañices, şi Juan Sánchez. Dar mişcările acestora, bagajul lor intelectual greoi şi elementar, lipsa lor de tact, îl nelinişteau profund pe Doctor. Se cuvenea ca aceste contacte să fie luate mai în serios şi Cipriano putea fi cel potrivit să se ocupe de asta. Doctorul a fost mulţumit de deschiderea de care a dat dovadă. Avea cu prisosinţă

discreţie, talent şi bani ca să ducă la bun sfârşit sarcina asta. Rămânea însă Andaluzia. Erau tot mai izolaţi de Sevilla, de grupul luteran din sud, iar schimburile de păreri erau foarte precare din pricina vigilenţei Sfanţului Tribunal. Sevilienii nu ignorau faptul că o scrisoare interceptată la timp putea desfiinţa simultan cele două focare protestante în câteva ore. De aceea lipsa de legătură între cele două era aproape totală. Prin urmare, don Agustín Cazalla a văzut cu ochi buni oferta lui Salcedo, disponibilitatea lui. Cipriano putea începe în Castilia şi termina în Andaluzia. Era un bun călăreţ şi nu-şi drămuia nici timpul şi nici banii. A început cu cele trei mănăstiri din oraş unde aveau adepţi şi cu care nu mai comunicaseră de luni de zile: Santa Clara, Santa Catalina şi Santa María de Belén. Avea cu sine scrisori de prezentare pentru călugăriţe şi conversă la vorbitor cu stareţele: Eufrosina Ríos, María de Rojas şi Catalina de Reinoso. Toate trei erau adepte fără rezerve, dar Doctorul voia să afle dacă noile idei se propagau printre novice sau rămâneau necunoscute. Era riscant să le răspândeşti pe la mănăstiri, după cum spunea Doctorul, dat fiind că niciodată nu lipsesc persoane fanatice gata să se ducă să povestească Inchiziţiei. Eufrosina Ríos de la Mănăstirea Santa Clara confirmă temerile Doctorului. Cu toate acestea, o novice, Ildefonsa Muñiz, identificându-se profund cu cauza Reformei, reuşise să introducă în mănăstire micul tratat al lui Luther, *Libertatea creştinului,* şi se gândea care ar fi metoda cea mai bună să-l difuzeze. Lucrurile stăteau şi mai prost la Santa Catalina unde, în afară de fervoarea Mariei de Rojas, nu se mişca nimic şi, datorită circumstanţelor, după cum aprecia stareţa, ar fi fost mai bine ca deocamdată să nu se mai încerce ceva. Surpriza veni de la Mănăstirea Belén prin spusele stareţei, Catalina de Reinoso. Prin grilaj, cu vocea-i nazală, Catalina îl informă despre progresul noilor idei în mănăstire. Erau multe

călugăriţe care îmbrăţişaseră teoria binefacerii lui Hristos şi-i înşiră numele lor: Margarita de Santisteban, Marina de Guevara, María de Miranda, Francisca de Zúñiga, Felipa de Heredia şi Catalina de Alcázar. Restul comunităţii era călăuzit pe calea cea bună. Îi cerea însă Doctorului două lucruri: cărţi accesibile şi puţină răbdare. Cipriano îşi notă numele noilor creştine şi le introduse în fişierul din biroul lui, care se mărea de la o zi la alta.

Înainte de a pleca la Ávila şi Zamora, Cipriano Salcedo îi comandă tipografului Agustín Becerril o ediţie de cinci sute de exemplare din *Binefacerea lui Hristos,* după manuscrisul lui Pedro Cazalla. Om strâns la pungă, Becerril acceptă comanda în schimbul unei sume mari şi, cântărind argumentele pro şi contra, se angajă să editeze exemplarele cu condiţia ca nimeni să nu afle de operaţiune. El însuşi, fără ajutoare, scoase tirajul şi, într-o noapte, după o lună, Cipriano se duse cu trăsura să ia pachetul, prin spatele tipografiei. Posibilitatea de a dispune de o sută de exemplare din *Binefacerea lui Hristos* a fost foarte comentată şi elogiată în întrunirea de pe 16 februarie. Acum cărţile trebuiau să fie distribuite cu tact, fără grabă, urmărindu-se cea mai mare eficienţă în difuzarea lor.

În Ávila, luă legătura cu doña Guiomar de Ulloa, o doamnă de viţă nobilă care, la răstimpuri, ţinea serate cu caracter religios într-un palat în apropierea zidurilor oraşului. Făptura ei degaja o mare demnitate ce sporea când lua cuvântul. Activitatea ei era restrânsă şi nu putea fi altfel: în oraş domina un catolicism de rutină, spunea, prea puţin reflexiv şi deschis. Însă cenaclurile sale erau faimoase prin nobleţe şi calitate. Trecuseră pe acolo fray Pedro de Alcántara, fray Domingo de Rojas, Teresa de Cepeda şi o seamă de alte personalităţi eminente. Cipriano o asculta fermecat, întins pe canapea, înconjurat de perne ca un sultan. A mai venit aici şi doctorul Cazalla, la puţină

vreme după ce s-a întors din Germania, spuse doamna. Cu prilejul vizitei lui, i-a convocat pe fraţii din toată provincia, pe bărbierul din Piedrahita, Luis de Frutos, pe bijutierul Mercadal, din Peñaranda de Bracamonte, şi pe nepotul acestuia, Vicente Carretero. Doctorul i-a ascultat pe toţi, unul după altul, şi a lăsat o frumoasă amintire a trecerii lui pe acolo, deşi el personal a plecat dezamăgit. Este o provincie cu probleme, rigidă, a spus, şi doña Guiomar a încuviinţat. Cipriano Salcedo se adăpa acum la aceeaşi sursă, schimba impresii cu aceiaşi fraţi, dar Luciano de Mercadal, bijutierul, nu se arăta atât de pesimist ca doña Guiomar. Era cert că Ávila, capitala, era foarte tradiţionalistă, dar în Peñaranda şi Piedrahita existau grupuri în curs de organizare, şi el se ocupa de aceasta. Deocamdată se putea conta, în Peñaranda, pe doña María Dolores Rebolledo, pe Mauro Rodríguez şi don Rafael Velasco, ca adepţi fără rezerve, şi în Piedrahita pe tâmplarul Pedro Burgueño, care înfiinţase un interesant grup de trei persoane.

Din Ávila Cipriano se duse la Zamora, la Aldea del Palo. Pe drum remarcă pentru prima oară că Fulger avea neaşteptate momente de slăbiciune şi îl cuprinse îngrijorarea. Calul nu fusese niciodată bolnav şi manifestările acestea păreau grave. Brusc, încetase să mai fie armăsarul neobosit, în stare să străbată fără oprire şi în galop drumul de la Valladolid la Pedrosa. Acum trebuia să-i acorde pauze şi să-l lase să meargă la pas sau la trap. Iar aceste momente subite de slăbiciune, urmate de sufocări astmatice, erau ceva nou care vădea că Fulger îmbătrânise, nu mai era calul iute, în care te puteai încrede. Va vorbi la întoarcere cu Aniano Domingo, negustorul de cai din Rioseco, care se pricepe foarte bine la cai. Deocamdată, îl bătu uşurel pe gât şi-şi dădu seama că animalul asuda din plin. Ajunse totuşi la timp la adunarea de la Pedro Sotelo, în a cărui casă prozelitul

Cristóbal de Padilla găsise nu numai un refugiu sigur, ci şi un loc potrivit pentru ţinerea întrunirilor. Sotelo era un bărbat indolent, cu obraji buhăiţi, fără barbă. Scund, burtos şi cu fundul mare, făcea o pereche comică cu Padilla, cu pletele-i roşcate şi lăţoase, slab ca un ţâr. Însă aveau mare încredere unul în celălalt şi păreau nedespărţiţi, chiar dacă pe Cipriano îl îngrijora îndrăzneala cu care acţionau amândoi. La adunările lor secrete, în plină zi, nu se impunea vreun control ori vreo parolă. Toată lumea putea intra în casă, fapt pentru care întrunirile erau exagerat de însufleţite şi agresive, fără nicio justificare. Când ajunse Cipriano, erau deja adunaţi, împreună cu organizatorii, don Juan de Acuña, fiul viceregelui Blasco, venit de curând din Germania, Antonia del Águila, o novice de la Mănăstirea Encarnación, licenţiatul Herrezuelo şi încă vreo şase persoane necunoscute. Dar când Acuña dădu să-i spună ceva în glumă călugăriţei, intrară doi iezuiţi care se aşezară în ultima bancă. Chiar atunci don Juan de Acuña îi spunea cu umor Antoniei del Águila că Dumnezeu îi dăruise harul de a fi călugăriţă pentru că nu fusese bună de nevastă, la care novicea îi răspunse, fără să se tulbure, că încă nu e călugăriţă, dar spera să fie cu dispensă de la Sfântul Părinte. Acuña adăugă, imprudent, că dispensele care scuteau de legământul de castitate nu mai sunt în puterea Papei, moment în care cel mai tânăr şi mai cu experienţă dintre iezuiţi se ridică în picioare şi interveni, pe nepusă masă, spunând că tocmai se întorsese din Germania unde observase că la luterani este frecventă desfacerea căsătoriei, dând astfel un prost exemplu, în vreme ce preoţii catolici trăiesc în reculegere şi onestitate. Provocarea era făţişă, iar don Juan, ridicându-se şi el în picioare, o acceptă cu vehementă şi strigă că şi el venea din Germania şi ceea ce văzuse acolo nu coincide defel cu spusele sale. Tânărul iezuit îl întrebă atunci ce concluzii

trăsese din acea călătorie, şi Acuña, fără şovăire, îi răspunse că în esenţă acestea trei: ungerea predicatorilor luterani, strădania lor de a fi cinstiţi şi a o arăta, şi faptul că au neveste şi nu concubine. Celălalt iezuit, mai în vârstă, încercă să intervină, dar don Juan îl împiedică: „Un moment, Sfinţia Voastră, spuse, n-am terminat încă". Şi imediat, fără nicio precauţie, se apucă să critice clerul catolic german care, după părerea lui, se ghiftuieşte cu mâncare şi băutură, ţine în casă concubine şi, încă şi mai rău, spuse, se laudă şi face paradă de toate astea. Cipriano era exasperat. Iritarea lui sporea pe măsură ce controversa se concentra asupra unor amănunte referitoare la viaţa religioasă din Europa Centrală. Se uita când la Sotelo, când la Padilla, dar niciunul din ei nu părea dispus să intervină în dispută şi să încerce să o aplaneze. Ajunse să creadă că acesta era tonul obişnuit al întrunirilor din Aldea del Palo şi-l luă cu fiori. Iar don Juan de Acuña vocifera mai departe că e de notorietate faptul că una dintre raţiunile care-i îndeamnă pe germani să închidă unele mănăstiri e viaţa licenţioasă de acolo şi că, în acest sens, secta cea mai puţin păcătoasă este cea a lui Luther.

Cipriano îşi dădea seama că lucrurile merseseră prea departe şi că nu-i uşor să le îndrepţi pe alt făgaş. Iezuitul mai bătrân, cu un glas ce se voia senin, încercă să-i facă pe cei de faţă să vadă că Luther murise cuprins de turbare şi că fusese dus la groapă chiar de diavoli. Don Juan de Acuña, în culmea furiei, ripostă că n-avea cum să ştie aşa ceva, iar când iezuitul îi spuse că citise într-o carte tipărită în Germania, don Juan preciză, ironic, că Germania este o ţară liberă şi că prin urmare poate publica şi lucruri adevărate, şi lucruri care nu prea sunt, întrucât, după informaţiile lui, moartea reformatorului fusese edificatoare. Atunci iezuitul mai tânăr se referi la căsătoria lui Luther, la legătura lui cu o fostă călugăriţă, act sacrileg, spuse, dat fiind că amândoi făcuseră legământ de

castitate, afirmaţie pe care Acuña o combătu arătând că interzicerea căsătoriei clericilor este o decizie a unui Conciliu şi, ca atare, alt Conciliu putea s-o autorizeze, cum făcuse Biserica Greacă. Disputa se extindea, şi subiectele se înlănţuiau unele cu altele fără ca aceia care polemizau să-şi dea seama. Acuña făcu aluzie la failibilitatea Papei, dovedită în încercarea lui Paul al IV-lea de a-l declara schismatic pe împărat şi, în momentul acela, Cipriano Salcedo, conştient că Acuña ţintise drept în inima ordinului lui Ignacio de Loyola, se ridică în picioare pe bancă şi, cu o voce tare ce voia să le acopere pe toate celelalte, îi rugă pe cei care polemizau să schimbe subiectul şi să coboare tonul, deoarece celorlalţi participanţi le displăcea fondul şi forma desfăşurării dezbaterii, dat fiind că veniseră acolo să asculte o lecţie de religie şi nu să suporte un lamentabil schimb de insulte. Se auziră nişte aplauze timide şi, spre uimirea celor de faţă, don Juan de Acuña, conştient pesemne că întrecuse măsura şi scandalizat de purtarea lui, se ridică brusc, dădu la o parte banca pe care stătea, se apropie de cei doi iezuiţi şi le ceru scuze. Însă schimbarea lui de atitudine nu se opri aici. Se apucă să explice că are un frate în Companie[26] şi practică de obicei cu el aceste dueluri verbale, dar că nici pe departe nu nutreşte aceste idei eretice, că nici nu crede în cele ce susţinuse şi că totul începuse când şi-a permis o glumă inocentă cu novicea Antonia del Águila, care îi este apropiată, fiind legaţi de o veche afecţiune. Novicea încuviinţa dând din cap şi zâmbind, iar iezuiţii, ca să nu fie mai prejos în lupta aceea elegantă, se ridicară în picioare, îi acceptară explicaţiile şi elogiară munca fratelui său în Compania lui Iisus, „un mare teolog”, spuseră amândoi într-un glas şi, exprimându-şi speranţa ca don Juan să nu repete în public ieşirea lui de azi, considerară incidentul

26 Numele ordinului iezuiţilor, întemeiat de Ignacio de Loyola, este *Compania lui Iisus.*

închis.

Cipriano Salcedo renunţă să se mai ducă şi în alte părţi. Deprimat de scenele la care asistase şi preocupat de starea lui Fulger, care dădu din nou semne de slăbiciune când urcă un deluşor, se întoarse la Valladolid, lăsând pentru altă ocazie mai prielnică vizita la Toro şi la Pedrosa. Se grăbea să-l informeze pe Doctor de rezultatul călătoriei. După părerea lui, Cristóbal de Padilla, la urma urmei un servitor, nu putea să acţioneze din proprie iniţiativă, şi nici ei nu puteau admite alianţa sa explozivă cu Pedro Sotelo. Cele petrecute la Aldea del Palo erau un avertisment serios. Dacă iezuiţii n-ar fi fost discreţi, Inchiziţia s-ar fi aflat acum pe urmele lui. Înfruntaseră aşadar un risc care nu era necesar. Pe de altă parte, Doctorul trebuia să ia neîntârziat legătura cu don Juan de Acuña, să-l oblige să-şi ţină gura care punea în primejdie organizaţia. Vorbele lui nechibzuite de la Aldea del Palo îndreptăţeau pe deplin intervenţia Sfântului Tribunal. Mulţi oameni, mai discreţi şi mai cumpăniţi decât el, îşi aşteptau judecata în închisorile secrete. Don Pedro Sotelo, care era prea naiv, ar trebui să pună imediat capăt acestor întruniri fără rost. Membrii Companiei lui Iisus ieşeau în lume doi câte doi, şi regulile ordinului făceau să se echilibreze de obicei intransigenţa unuia cu toleranţa confratelui. Atitudinea celor doi la Aldea del Palo fusese însă ciudat de la unison şi de înţelegătoare, deoarece Compania, prin caracterul său militar, fusese întemeiată tocmai spre a apăra catolicismul. Trebuia să se aibă în vedere, ca factor favorabil, şi activitatea fratelui lui don Juan în cadrul ordinului. Fără această circumstanţă era mai mult decât probabil ca perechea de iezuiţi să nu se fi arătat atât de condescendentă. Însăşi violenţa lui Acuña, la care se adăuga tinereţea lui, precum şi apartenenţa fratelui său îi determinară pe cei doi să nu-i ia prea în serios cuvintele şi, în cele din urmă, să-i accepte explicaţiile. Oricum, scena

fusese atât de imprudentă încât Salcedo, îndată după terminarea întrunirii, încălecă pe Fulger şi, refuzând invitaţia lui Pedro Sotelo de a lua masa împreună, plecă la Valladolid fără să-şi ia rămas-bun de la Acuña şi nici de la Cristóbal de Padilla. Cuvintele răspicate schimbate la adunare îi dădeau arsuri la stomac. Abia aştepta să poată sta de vorbă cu Doctorul şi, când zări castelul din Simancas de pe creasta unui deal, oftă uşurat. Dar chiar în momentul acela calul se poticni sau, din pricina slăbiciunii, îşi îndoi pe neaşteptate picioarele de dinainte, apoi pe cele din spate şi rămase acolo, întins printre ierburi, eu ochii trişti şi botul plin de bale, respirând greu. Cipriano se aplecă alarmat şi-l bătu uşurel şi cu afecţiune pe spinare. Calul asuda şi gâfâia, privea cu nepăsare, nu reacţiona. Nişte horcăieli aspre îi ieşeau acum printre bale. Cipriano se aşează alături, lângă o tufă, aşteptând să-şi revină. Avea impresia că Fulger era foarte bolnav. Se gândi la Viteazul, căzut printre butucii de viţă de la Cigales, sângerând, după cum îi povestise unchiul Ignacio. Calul îşi aplecă uşor capul şi nechează prelung, stins. „Îşi dă ultima suflare”, îşi zise Cipriano. Însă, după câteva clipe, ţinându-l de pântece, calul se ridică sforţându-se din răsputeri şi el îl duse de căpăstru, la pas, până la Simancas. Îi dădu se bea apă şi, în dreptul vechiului pod, îl încălecă iar şi calul acceptă uşoara povară până la Valladolid. Vicente curăţa grajdul la sosirea lor şi, dintr-o privire, îşi dădu seama că animalul era bolnav.

— De trei zile e slăbit, nu mănâncă şi respiră greu, îi explică Cipriano. Şi adăugă: Mâine, după ce se odihneşte, să-l duci la Aniano Domingo, la Rioseco. Află de la el dacă boala are leac. Poposeşte la noapte în La Mudarra, cu grijă să nu se istovească. Nu vreau să sufere.

Vicente se uita la ochii lui Fulger, bătându-l uşurel pe gât, fără încetare. Văzu că stăpânul şovăia, că îşi deschise gura şi apoi şi-o închise iar. Nu se hotăra. În cele din urmă,

îl auzi spunând:

— Dacă Aniano nu-ţi dă nicio speranţă, sacrifică-l. Da, cu un glonţ, ţintind pata albă, dintre ochi. Şi lovitura de graţie în inimă. Înainte de a-l îngropa asigură-te că este mort.

XIII

Primirea pe care i-o făcu Teo îl surprinse; avea chipul crispat, lacrimi în ochi, ţipa şi făcea gesturi bruşte. Totul se desfăşură într-o atmosferă apăsătoare şi într-un ritm tot mai intens, care trecu prin mai multe faze, în raport cu gradul de nervozitate al soţiei. La început, nu reuşea s-o înţeleagă, bâiguia cuvinte aiurea, amestecate, fraze incoerente. N-o înţelegea sau, mai bine zis, Teo nu se străduia să fie înţeleasă. Se refugiaseră în dormitor, dar ea rămânea în picioare, se mişca dintr-o parte în alta, rostind vorbe nedesluşite, dintre care câte una avea un oarecare sens pentru Cipriano: pulbere, uitare, ultima şansă. Îi arunca în faţă ceva, dar nu reuşea să afle ce anume. Încetul cu încetul, ca într-o lentă străduanie de ucenic, Teo prinse să lege un cuvânt de altul, definindu-şi puţin exprimarea. Ochii îi erau duri ca sticla, încă omeneşti, deşi în privire nu i se zărea nicio licărire de luciditate. Însă cuvintele se îmbinau şi căpătau înţeles, se refereau la faptul că el uitase de pulberea de argint şi oţel, la nepăsarea lui faţă de tratamentul indicat de doctor, la slăbiciunea cocoşelului, la eforturile ei zadarnice în faţa pasivităţii lui. Încă o făcea fără violenţă, parcă încercând să judece, iar Cipriano înlănţuia o frază cu cealaltă, refăcându-i gândurile ca într-un joc cu cuburi. Până când, la un moment dat, totul îi apăru limpede în faţa ochilor: Teo uitase să-i pună în bagaj punguţa cu pulberea de argint şi oţel, poate fără să-şi dea seama sau poate, şi asta părea mai probabil, ca să-l pună la încercare. La întoarcerea lui n-a avut timp să i se uite prin lucruri şi să verifice dacă nu cumpărase alte prafuri. Aşadar, Cipriano nu-şi luase de patru zile leacul. Întrerupsese cu bună ştiinţă regimul prescris de doctorul Galache. Cuvintele ei se prefăceau acum într-un soi de bocet, de mieunături triste, dar erau încă de înţeles. Distrusese patru ani de

tratament şi ea nu mai avea nici vârsta şi nici dispoziţia s-o ia de la capăt. Cipriano se strădui să evite manifestările excesive, să menţină dezamăgirea soţiei în nişte limite rezonabile: nimic din cele întâmplate nu e esenţial, o pauză de patru zile nu e semnificativă într-un tratament atât de prelung. Îl vor relua cu şi mai mare încredere, cu mai multă stricteţe, două prize în fiecare zi în loc de una, cum va vrea ea, însă Teo îi acoperea vorbele cu ţipete. Nu trăise pentru altceva decât pentru a avea un copil, şi acum n-o să-l mai aibă, din vina lui. Îşi trecuse vremea câţiva ani tunzând miei, până când s-a simţit nubilă, matură. Şi dacă s-a căsătorit a fost numai pentru a fi mamă, însă el, pe neaşteptate, a făcut să se ducă totul de râpă. Păpuşile din copilărie, oile care fâtau pe izlaz, cuiburile de coţofană din stejarul bătrân, din faţa casei, cocoşelul, toate aveau legătură cu maternitatea A procrea fusese unica ei raţiune de a fi, dar el n-a vrut să fie aşa, stricase totul acum, când nu mai erau decât câteva luni până să se împlinească termenul prevăzut de doctor.

Ajungând în punctul acesta, protestul lui Teo atinse o violenţă neobişnuită. Poate că încercarea lui Cipriano de a o calma, gesturile lui de împăcare au scos-o din sărite. Cuvintele-i deveniră iar de neînţeles, furia i se înteţi, dădu fuga la ferestre şi sfâşie perdele şi draperii, aruncă pe jos cu o lovitură de mână micile obiecte de argint de pe măsuţa de toaletă şi scoase un şir de cuvinte întretăiate ca nişte lătrături. Dintr-odată, Cipriano pricepu. Îl făcea ţap bătrân[27], cu toate că ea ştia foarte bine că nu era aşa. Nu rostise niciodată până atunci cuvinte urâte, şi Cipriano se gândi că erau reminiscenţe din trecutul ei în care tundea miei, când fiecare turmă de oi trebuia să aibă de regulă

27 Cuvântul spaniol *cabrón,* cu sensul iniţial de „ţap”, este folosit astăzi cu sensurile de „bărbat încornorat”, „ticălos, pramatie”, fiind una dintre insultele cel mai grave.Cuvântul spaniol *cabrón,* cu sensul iniţial de „ţap”, este folosit astăzi cu sensurile de „bărbat încornorat”, „ticălos, pramatie”, fiind una dintre insultele cel mai grave.

două capre şi un ţap. Cuvântul acela, îşi zise, nu părea să aibă conotaţii negative în Páramo. Făcu o nouă încercare s-o liniştească, dar nimeri tocmai pe dos. Teo ţipa ca o apucată, îl împingea spre uşă, urlând din răsputeri, în vreme ce el se străduia să-i cerceteze ochii, să caute în adâncul lor o licărire, însă privirea ei era tulbure şi vagă, cu desăvârşire rătăcită. Şi, cu cât se chinuia mai tare s-o calmeze, cu atât mai mare şi mai groaznic era repertoriul de insulte pe care le amesteca acum cu cuvinte scabroase, aruncându-i în faţă nepriceperea lui, micimea şi inutilitatea cocoşelului. Cipriano tremura, încerca să-i astupe gura cu mâna, dar ea îl muşcă şi-şi revărsă mai departe potopul de ocări. Se prăvălise pe pat şi sfâşia cu unghiile-i rapace plapuma delicată şi husa pernelor. Apoi, pe neaşteptate, se ridică în picioare, se atârnă de baldachin şi-l dărâmă la pământ.

S-ar fi zis că se bucură de furia-i distrugătoare, de neruşinarea ei, fără să-şi facă griji că trivialităţile-i verbale ar putea răzbate prin uşi şi pereţi. În geamurile goale ale ferestrei strălucirea tot mai stinsă a străzii era înlocuită treptat de lumina cenuşie şi mată ce prevestea înserarea. Teo se trânti iar pe pat, gâfâind, iar Cipriano, într-un efort disperat, încercă s-o imobilizeze, ţinând-o cu spinarea-i mare lipită de saltea. Ea-şi dădea ochii peste cap, se uita cruciş, în vreme ce el repeta întruna să stea liniştită, că totul o să fie bine, că o să ia din nou medicamentul, de două ori pe zi în loc de una, dar ochii ei saşii se duceau tot mai adânc în fundul capului, cu o privire piezişă şi inexpresivă. Erau nişte ochi opaci, incapabili să vadă şi să înţeleagă. Se luptară iar şi Teo reuşi să se întoarcă. Avea mai multă forţă decât îşi putuse închipui Cipriano. Boala asta, tipul ăsta de boli dădea mai multă foiţă pacienţilor, se spunea. Izbuti s-o întindă pe spate şi-i prinse încheieturile mâinilor pe pernă. Simţindu-se imobilizată, Teo îşi reluă pomelnicul de ocări, tot mai neruşinate şi, brusc, pomeni

de zestrea ei, de moştenirea ei, de averea ei. Ce făcuse Cipriano cu banii *ei?* Factorul acesta adăuga noi motive ca să-l insulte, căuta în mintea-i confuză calificativele care rănesc cel mai tare, îl jignea mai departe fără răgaz, în nebunia ei totală. Cipriano îşi dădea seama că, după două ore de luptă, încordarea nevestei lui începea să cedeze. Mai încercă o dată să-i mângâie fruntea, dar gura ei se repezi iar ca o furie la mâna lui mică. Totuşi, la a treia încercare, ea acceptă mângâierea, se lăsă atinsă. El continuă s-o mângâie, şoptindu-i cuvinte drăgăstoase, şi ea rămase nemişcată, ascultându-i atent vocea, probabil fără să înţeleagă ce anume spune. Teo respira greu, cu ochii închişi ca după un mare efort fizic, pe când el continua s-o mângâie, îşi înfăşură pe degete cârlionţii ei, însă ea nu se arăta recunoscătoare, dar nici nu protesta. Ajunsese în punctul acela de nepăsare, de abandonare, unde duc de obicei unele crize nervoase. Începu să plângă liniştit. Lacrimile fierbinţi îi alunecau în tăcere pe obraji şi el le ştergea cu marginea cearşafului, cu nesfârşită duioşie. N-o iubea, dar o compătimea. Evoca zilele din La Manga, plimbările lor prin pădure, ţinându-se de mână, pe când stolurile de guguştiuci se desprindeau din stejari cu guşa plină de ghindă sau becaţele îşi luau zborul la asfinţit spre luminişuri. De fapt, Teo fusese pentru el precum păsările acestea, un fruct desprins din natură, viu şi spontan. Abia dacă avusese relaţii cu femeile şi simplitatea Reginei din Páramo îl dezarmase. Îi plăcuse chiar şi faptul că tundea oi pe câmp aşa cum doamnele de la oraş împleteau în saloane. El admirase întotdeauna muncile practice şi dispreţuise distracţiile, plictisul disimulat. Stând în pat, o privea ţintă. Ea închisese ochii şi respiraţia îi devenea mai profundă şi ritmică. Se ridică uşor şi cu grijă şi merse pe vârfuri, încercând să păşească pe locurile acoperite cu covor. Aprinse un opaiţ şi, ţinându-l în mână, căută printre medicamentele din dulăpior. Alese mai multe şi cobori în

bucătărie unde prepară din ele un sirop. Mătuşa Gabriela obişnuia să spună că siropul acela era unul dintre leacurile care nu dăduseră niciodată greş; în ce-o priveşte, nu numai că se adâncea în somn după ce îl bea, dar nici nu se deştepta până a doua zi dimineaţa. Se întoarse în camera lui Teo. Stătea mai departe nemişcată, respirând regulat. Se aşeză la capul patului şi, pentru prima oară, observă cu tristeţe dezastrul din încăpere: baldachinul sfâşiat, draperiile smulse, cele două perne cu lâna împrăştiată. Ce-ar putea să-i spună Crisantei? Dar la ce bun să-i spună ceva dacă servitorii, chiar dacă nu şi-au făcut apariţia, au fost martorii crizei ei? Teo începu să se agite, murmurând cuvinte de neînţeles. Deschise ochii şi îi închise fără să apuce să-l vadă. Brusc, îşi schimbă poziţia, se întoarse pe o rână, ajungând pe partea dreaptă a patului, în faţa lui. Prinse să-şi mişte capul. Şuşoti nedesluşit. Cu mare grijă, Cipriano luă paharul cu sirop cu dreapta şi îi ridică încet şi cu delicateţe capul, ţinând-o de gât cu stânga.

— Bea, îi spuse imperativ.

Şi ea bău. Îi era sete. Bău dintr-o sorbitură, avid, şi cu ultimele picături se înecă şi o apucă un acces uşor de tuse. Prin fereastră se vedea că afară se întunecase şi strada era cufundată în linişte. Cu spatele la opaiţ, Cipriano vedea cum îi joacă umbra capului pe chipul alb al lui Teo. Rezistă fără să se mişte până la ora trei. Teo se agită de mai multe ori şi de fiecare dată îşi schimba poziţia. Uneori, îngăima cuvinte în şoaptă, ca nişte artificii lansate, dar care nu ajung să explodeze. Visa, de bună seamă. Când Cipriano se ridică în picioare, părea că *t* liniştită, respirând ritmic, dar lăsă totuşi deschisă uşa de la dormitor şi de la cămara unde dormea el. Se dezbrăcă la lumina lămpii şi se aşeză în pat cu un exemplar din *Binefacerea lui Hristos,* în a cărui lectură se refugia de obicei în momentele dificile. Pe nesimţite îl luă somnul şi cartea îi căzu din mâini. Fusese o clipă sau i se păruse. Îl trezi zgomotul sertarului de la

dulapul lui Teo închizându-se brusc, un fel de strigăt dezarticulat, şi silueta voluminoasă a nevestei lui în pragul uşii. Era îmbrăcată tot cu rochia ruptă cu care adormise şi în mâna dreaptă ţinea sus foarfecă mare de tuns. Cipriano încercă s-o oprească, vru să-i spună ceva, dar nu se auzi decât ameninţarea ei repezită răsunând în încăpere:

— O să-ţi tund trupul blestemat de maimuţă! Şuieră.

Precaut, Cipriano se sprijini cu spinarea de tăblia de la capul patului şi-şi îndoi genunchii, aşa încât când Teo se năpusti asupra lui îşi întinse picioarele şi o opri. Ea căzu în cele din urmă pe o parte pe patul îngust şi imediat începu o încăierare surdă. Teo ridica foarfecă, pe când el se mulţumea să se ferească de loviturile ei oarbe şi s-o ţină de mâini fără să-i facă vreun rău.

— Ascultă, îi spunea, ascultă-mă, Teo, te rog, dar ea se înfuria şi mai tare, atacându-l.

Cipriano simţi cum îl zgârie pe braţul drept cu care încerca s-o ţină, ascultându-i ameninţările: „O să te scopesc ca pe un porc, striga, o să-ţi tai cocoşelul ăla care nu mai e bun de nimic”. La un moment dat, în ciuda rănii sau poate tocmai incitat de durere, o ţinu strâns de ambele braţe, însă, cu o mişcare violentă, ea se desprinse şi mâna cu foarfecă se ascunse sub cearşaf şi începu să lovească orbeşte. Cipriano scoase un strigăt simţind tăietura de pe coapsa dreaptă, şi în clipa aceea reuşi s-o apuce de păr şi să se întoarcă. Ajunsese acum în poziţia din nopţile de dragoste, călare pe rotunjimile ei, luptându-se însă pentru a-i lua din mână foarfecă. Teo se zvârcolea, îl insulta mai departe, „O să-ţi tund trupul blestemat de maimuţă!” repeta, dar Salcedo o domina acum, supusă. O lăsă să se dezlănţuie în strădania-i zadarnică, în zbaterile fără rost, strigând ameninţări sordide. Îi vedea privirea fără nicio expresie, ochii stinşi, adânciţi în orbite, şi în clipa aceea înţelese că o pierduse pe Teodomira, că soţia lui dispăruse pentru totdeauna. După o încercare în van, ea se dădu

bătută. Lăsă să-i cadă foarfecă şi izbucni într-un plâns uşor de înfrângere, urmat imediat de altul, mai intens poate, dar mai puţin agitat şi, întocmai ca mai înainte, în scurt timp adormi liniştită. Cipriano se duse iar la dulăpiorul cu medicamente, dar nu mai avu încredere în sirop şi-i dădu bolnavei o doză mare de *phyloniumm.* Se duse apoi la el în birou şi îi scrise un bilet unchiului Ignacio: „Mă tem că Teo şi-a pierdut minţile. Nu mă pot mişca din casă. Ai putea veni şi să aduci doctorul cel mai bun în boli mintale?" II trezi pe Vicente şi-i dădu plicul.

— Doamna e bolnavă. Trebuie să-l ducă altă dată pe Fulger la Aniano Domingo.

Cu eficienţa-i obişnuită, don Ignacio Salcedo se înfiinţă după două ore acasă la nepot, însoţit de tânărul doctor Mercado. Cipriano îl primi cu solicitudine. Doctorul, o eminenţă în devenire, medic al Mănăstirii Concepción şi al casei marchizului Denia, începea să fie respectat şi la Curte. Se spunea că atunci când se căsătorise nu venise decât cu hainele de pe el, un catâr şi două duzini de cărţi. În orice caz, cei cinci sute de ducaţi din zestrea nevestei au fost baza averii lui ulterioare. Deocamdată, nu poseda decât nişte vii în Valdestillas şi o casă pe strada Cantarranas. Iar locuitorii din Valladolid nu mai conteneau să-i laude ochiul clinic, eficacitatea tratamentelor, prestigiul tot mai mare. Era primul doctor din oraş care renunţase la hainele sumbre ale breslei şi se îmbrăca elegant, ca un domn. Nimic din înfăţişarea lui nu lăsa să i se ghicească profesiunea. Intră în cameră şi de la bun început observă draperiile trântite pe jos, plapuma sfâşiată, braţul sângerând al lui Cipriano, dezordinea din casă:

— V-a agresat?

Cipriano încuviinţă.

— E prima oară când o face?

Cipriano încuviinţă din nou. Doctorul se uită la braţul lui

rănit.

— O să ne ocupăm de asta mai târziu.

Se întoarse spre Teo care dormea.

— Ce i-aţi dat?

— Un sirop şi nişte *phyloniumm,* domnule doctor. N-am îndrăznit să-i mai dau şi altceva.

Doctorul Mercado zâmbi cu vanitate.

— Slabă apărare pentru a opri un ciclon, spuse.

Acum îi lua pulsul şi îi punea cu mare grijă mâna sub sânul stâng:

— N-are febră, adăugă după câteva clipe. Examenul e în mod inevitabil superficial, dar nu-i nicio îndoială. Vreo obsesie?

— Una foarte puternică, domnule doctor. Să fie mamă. S-a căsătorit ca să aibă copii, însă eu n-am ştiut să i-i dau. Noi, bărbaţii din familia Salcedo – îi aruncă peste umărul doctorului o privire unchiului său – nu suntem un miracol în privinţa fertilităţii.

Îi povesti în grabă doctorului Mercado vizitele lor la Galache, tratamentul prescris de acesta şi faptul că în ultima lui călătorie nu şi-a mai luat doza de pulbere de argint şi oţel, iar asta a declanşat criza. Doctorul zâmbi din nou:

— Voiaţi să vă lecuiţi sterilitatea cu pulbere de argint şi de oţel?

Cipriano îşi ţinea braţul rănit cu mâna stângă.

— Eu cred că a fost un mijloc folosit de doctor ca să-i abată atenţia pacientei.

— Mda.

Îşi scosese din geanta de piele de viţel o lupă germană şi, ţinând-o cu mâna stângă, se apropie de bolnavă. Întorcându-şi capul, li se adresă:

— Fiţi pregătiţi s-o imobilizaţi. Se poate trezi în orice clipă.

Îi ridică pleoapa ochiului drept şi-i cercetă stăruitor

pupila.

Apoi repetă operaţia cu celălalt ochi. Îi luă din nou pulsul.

— Doamna trebuie să fie internată, decretă. Pe strada Orates e Spitalul Nevinovaţilor. Nu-i un hotel de lux, dar nici nu se poate găsi uşor altul mai bun în oraş. Procedeele sunt primitive. Bolnavul e legat de stinghiile patului sau cu fiare la picioare ca să nu fugă. Sigur că, cu nişte bani, plătindu-i pe paznici să aibă grijă de ea, puteţi să evitaţi umilinţa asta.

Don Ignacio Salcedo, care tăcuse până atunci, îl întrebă pe doctor dacă n-ar fi posibil s-o ducă pe doamna la un spital obişnuit, plătind separat ca să fie supravegheată. Doctorul dădu afirmativ din cap.

— Banii pot face multe, spuse. Cu bani poţi obţine pe lumea asta aproape tot ce-ţi propui.

O duseră pe Teo pentru moment la Spitalul Nevinovaţilor de pe strada Orates. Unchiul Ignacio îi însoţea, dar când, la intrarea în spital, doi paznici încercară s-o lege de mâini, Teodomira se zvârcoli ca o panteră, cu atâta forţă încât unul din infirmieri căzu la pământ. Trecătorii, atraşi de spectacol, se opreau la picioarele scărilor unde căzuse acesta, însă după câteva minute Teo a fost internată în ospiciu, rămânând în grija a două femei plătite, cu o înfăţişare robustă, care păreau în stare s-o domolească dacă va fi cazul.

Totuşi, la nouă seara, Salcedo primi un curier de la spital prin care era anunţat că „doamna scăpase dintr-o neglijenţă a paznicelor sale”. Cipriano îi dădu iar de ştire unchiului care, cât ai bate din palme, puse în mişcare forţele de siguranţă din oraş. La rândul lui, Cipriano, însoţit de Vicente, străbătu oraşul în lung şi-n lat, fără să dea de urma bolnavei şi fără să afle nimic despre ea. Se evaporase. A doua zi dimineaţa începură iar s-o caute, fără niciun rezultat. Spre seară, barcagiul Aquilino Benito, care

era de serviciu în zona dintre cheiul de pe Espolón Viejo şi mica dană de pe Paseo del Prado, comunică la Cancelarie că o găsise pe fugară printre trestiile de pe mal, fără simţire şi într-o stare jalnică, părând o cerşetoare. În cursul traversării spre Espolón, respectivul Aquilino reuşise s-o facă pe bolnavă să-şi revină, care era extenuată.

În vremea aceasta, don Ignacio făcuse demersurile de rigoare şi, după ce Teodomira şi-a revenit, a fost dusă la Medina del Campo, în trăsura bărbatului ei, şi pe drum n-a deschis gura. Acolo, la Medina, a fost internată la Spitalul Santa María del Castillo, care aparţinea Confreriei Sfânta Fecioară a Milosteniei, la câţiva paşi de Mănăstirea San Bartolomé. Era o clădire mare, aristocratică, dar deteriorată, fără mulţi bolnavi, unde se învoiră s-o primească pe doña Teodomira şi să-i pună permanent la dispoziţie doi paznici şi o femeie care să se ocupe de îngrijirea ei. Cheltuiala se ridica la patruzeci şi cinci de reali pe zi, însă contau pe bunăvoinţa celor de acolo pentru a putea vizita bolnava la orice oră şi în oricare din cele şapte zile ale săptămânii.

Îndată ce şi-a internat soţia, Cipriano Salcedo s-a simţit uşurat, dar întoarcerea acasă i-a provocat o deprimare adâncă. Obişnuit cu prezenţa lui Teo, cu toate că ea nu mai însemna pentru el nimic fundamental, îi simţea lipsa. Îşi reluă activităţile de dinainte. Dis-de-dimineaţă, se ducea la atelier şi la magazin, unde stătea de vorbă cu croitorul Fermín Gutiérrez şi cu Gerardo Manrique despre noutăţile din ziua de dinainte. Erau două probleme importante: renunţarea la blana de iepure în confecţionarea bundelor şi numărul tot mai mic al animalelor sălbatice din pricina braconajului necruţător prin păduri şi la munte. Odată rezolvată prima problemă, o scrisoare neaşteptată de la Burgos l-a informat că Gonzalo Maluenda, încă în floarea vârstei, murise de un tifos fulminant şi că fratele lui vitreg

Ciriaco, fiul lui don Néstor cu cea de-a treia nevastă, preluase negoţul. După spusele noului mandatar, o galeră înarmată însoţea acum flotele cu marfă, care în felul acesta se bucurau acum de o relativă siguranţă. Taxele de transport erau mai scumpe, firește, dar se măreau şi garanţiile, aşa încât niciun crescător de oi nu s-a opus acestei măsuri. În ce-l priveşte pe Cipriano Salcedo, al cărui comerţ cu familia Maluenda scăzuse de la zece căruţe pe an, în timpurile cele mai bune când trăia don Bernardo, la trei care supravieţuiseră după ce comerţul cu bunde atinsese punctul culminant, acesta îşi zise că sosise momentul să le mărească numărul la cinci. Pentru a vorbi de toate acestea şi a-l cunoaşte pe noul reprezentant, Cipriano făcu o călătorie la Burgos. Din nou o scrisoare urgentă îl scoase din starea lui de depresie. Istoria se repeta. Se urcă pe calul cel nou, Pispás, cumpărat de prietenul lui, Seso din Andaluzia, dar competenţa lui don Carlos în asemenea treburi nu-l putea face pe Cipriano să nu-i ducă dorul vechiului cal şi să nu fie uimit de reacţiile celui de acum, de cusururile lui înnăscute, de neastâmpărul şi dimensiunile lui. Vicente îl sacrificase în cele din urmă pe Fulger, în pădurea de la Illera, din Villanubla, împuşcându-l în cap. Estacio del Valle îi făcuse rost de pistol şi de o pereche de catâri zdraveni ca să-l îngroape. Pe movila ridicată pusese o piatră mare pentru ca locul să poată fi identificat.

Deşi noul Maluenda nu-i ajungea lui don Néstor nici la degetul mic, nu i-a făcut o impresie proastă lui Cipriano. Priceperea şi probitatea lui Ciriaco Maluenda erau cu mult deasupra celor ale răposatului don Gonzalo. Acceptă de bunăvoie mărirea cantităţii de piei anunţate de Salcedo, căci, deşi cifra era cam jumătate din costul taxelor de transport de odinioară, era aproape dublă faţă de cea a ultimelor trimiteri. Relaţia cu familia Maluenda redevenea prietenoasă.

Între o activitate şi alta, Cipriano se ducea s-o vadă pe Teo la spitalul din Medina. Sedată cu *phyloniumm,* era liniştită, fără chef de ceartă. Mai curând părea că vegetează, că se lasă să moară. Pe Cipriano îl întristau ochii aceia care priveau în gol, atât de frumoşi înainte. N-a ajuns niciodată să afle dacă-l recunoştea, dacă vizitele lui o făceau să simtă ceva, fiindcă de fiecare dată îi adresa o privire fără nicio expresie, aceeaşi cu care se uita şi la infirmieri când se mişcau prin cameră. Se micşora de la o zi la alta, nu mai era femeia voinică pe care o cunoscuse la La Manga. Trupul i se reducea în vreme ce trăsăturile feţei erau tot mai mari, ocupând din ce în ce mai mult loc pe chipul ei slăbit, odinioară lat şi înfloritor.

Nu vorbea, nu mânca, nu ajungea să deschidă gura decât ca să bea; viaţa ei era lipsită de orice stimulent, îi spuneau, dar nu suferea. Asta era pentru el o uşurare. Fereastra cu gratii a camerei dădea spre câmp şi de acolo zărea castelul care părea că o hipnotizează. Cipriano se străduia să inventeze ceva ce ar putea s-o însufleţească, însă darurile lui – mici bijuterii, flori, dulciuri – nu-i trezeau niciun fel de reacţie. Ori de câte ori se ducea s-o vadă, se întorcea acasă mai deprimat decât înainte: nu-l recunoscuse, îi era totuna dacă nu mai venea. Uneori, chiar cei care o îngrijeau îi dădeau curaj: mâncase puţin, făcuse câţiva paşi prin cameră, dar faţa ei nu oglindea vreo îmbunătăţire. Cu generozitatea-i obişnuită, Salcedo le dădea bacşişuri grase, pe care însă nu le considera niciodată suficiente. Acum, se gândea, asta este tot ce mai putea face pentru soţia lui bolnavă: să-i mituiască pe cei care o îngrijesc ca să dea dovadă de bunăvoinţă, să-i dăruiască un dram de afecţiune, s-o determine într-o bună zi să zâmbească.

Îşi dedica serile familiei Cazalla, Doctorului şi mamei sale. Doña Leonor de Vivero nu-şi pierdea nici veselia şi nici amabilitatea cu care se purta cu toţi. Petrecea cu ea

lungi răstimpuri în micul ei cabinet, tăcut, privind peretele, fără nimic amuzant de povestit, însă ea îl primea cu zâmbetu-i larg, cu limbuţia şi buna ei dispoziţie de totdeauna. În primele zile, s-a străduit să-l consoleze.

— Vă găsesc trist, Salcedo. O iubiţi mult?

Răspunsul lui Cipriano era scurt şi categoric:

— Făcea parte din viaţa mea de zi cu zi, doña Leonor.

— Nu vă mai chinuiţi. Faţă de morţi şi de nebuni ne simţim responsabili de multe ori fără motiv.

Însă vestea despre confruntarea verbală de la Aldea del Palo i-a pricinuit şi ei, şi Doctorului o amărăciune adâncă. Trăiau zilele ca într-un fel de agonie. Se simţeau incapabili să ţină sub control grupul. Considerau neapărat necesar să-l strunească pe Padilla, să-l lipsească de autoritatea care i se atribuia, să împiedice acele întruniri de prin localităţi, nesocotite şi improvizate. Doctorul îi trimise neîntârziat o scrisoare chemându-l la ordine, avertizându-l că nu se putea repeta ceea ce se petrecuse la Aldea del Palo. Îi scrise şi lui don Juan de Acuña, recomandându-i prudenţă şi arătându-i riscul pe care-l implică excesele verbale, având în vedere că Sfântul Tribunal stătea neîncetat la pândă. În pofida reacţiei lui rapide, Cazalla n-a reuşit să pună stavilă pierderii treptate a propriei autorităţi. Vorbi cu Salcedo cu inima deschisă, îi spuse că îl consideră omul lui de încredere. Admitea că, deşi este un membru nou, de curând intrat în grupul lor, acţiona cu dăruire fără rezerve, cu entuziasm şi fermitate. *Motu proprio* realizase importante obiective şi Doctorul spera că îşi va continua munca de organizare, pe care o întrerupsese din cauza împrejurărilor legate de boala soţiei. Salcedo era mişcat de preţuirea pe care i-o arăta Doctorului, de faptul vădit că îl considera discipolul său îndrăgit. Într-o seară ceţoasă, după un asfinţit prematur, Cazalla îi mărturisi că nu se aflaseră niciodată într-o izolare ca aceea de acum, fără cărţi, fără ajutoare şi fără

veşti din Germania. La moartea lui Luther, Melanchton se pomenise în faţa unei situaţii dificile. Doctorul îşi înclină într-o parte capul, de parcă nu mai era în stare să-i suporte greutatea. Erau singuri. Cipriano se străduia să-l încurajeze: erau ceasuri nefericite, de tristeţe; aveau să treacă într-o bună zi. Dar Doctorul, departe de a se însenina, amesteca problemele, acumulându-le. Uita pentru moment de singurătatea grupului şi revenea la cazul Padilla: era un limbut, nu-i răspundea la scrisoare, de parcă n-ar fi existat ori nu i-ar fi recunoscut autoritatea.

Într-o zi, Cazalla i-a sugerat lui Cipriano s-o viziteze pe doña Ana Enríquez la casa de vară a tatălui ei, în La Confluencia, unde Pisuegra se varsă în Duero, într-un crâng des cu ulmi, tei şi castani de Indias. O casă frumoasă, spuse Doctorul, din multele ridicate de aristocraţie pe malurile râurilor când Curtea s-a stabilit la Valladolid. Ar fi bine ca doña Ana care, în pofida tinereţii, era o femeie de caracter, să-l determine pe Cristóbal de Padilla, servitorul ei, să se dea pe brazdă, să poată privi cu seriozitatea cuvenită problema întrunirilor grupului. Lui Cipriano îi plăcu însărcinarea. Frumuseţea doñei Ana, profilul ei seducător îl făcuseră să uite de evlavie la ultima adunare secretă, cea destinată sacramentelor. Un profil desăvârşit, expresiv, cu trăsături regulate, voluntar, pus în evidenţă de eleganta simplitate a îmbrăcăminţii, care lăsa să se vadă un gât lung, împodobit cu un şirag de perle. Dar lucrul cel mai atrăgător cu privire la profilul ei era toca de călătorie, lungă şi îngustă, pe care ea o înfăşură cu pricepere în chip de turban pe creştetul capului. În momentele acelea în care o contempla stăruitor, n-ar fi putut şti precis dacă ea se simţea cercetată, dar nici dimpotrivă, însă prefera să creadă că nu, că aşa era de felul ei, spontană şi naturală, şi atunci când asculta predica Doctorului, şi când se reculegea cu devoţiune la psalmul de la început ori ridica sfios o mână deasupra

capului pentru a cere cuvântul în timpul dezbaterilor. La aceste întruniri secrete doña Ana Enríquez se arăta dezinvoltă, îmboldită de dorinţa de a participa activ.

Când Doctorul îi dădu însărcinarea s-o viziteze, cu scopul de a lămuri tăcerea lui Padilla, Cipriano nu stătu pe gânduri. Ea îi răspunse scrisorii lui urgente prin acelaşi curier: îl aştepta peste două zile, la unsprezece dimineaţa. În drum spre Medina, îşi aminti de soţia lui, dar se concentră imediat asupra motivului călătoriei: Ana Enríquez, cu vocea-i caldă, vibrantă, puternică, cu disponibilitatea şi cu personalitatea aceea bine definită având în vedere că era o fată de numai douăzeci de ani.

Arcuirea picioarelor lui se adapta încetul cu încetul la greabănul mai mic al calului, care asculta mai mult de presiunea genunchilor călăreţului decât de hăţuri. Era tot un cal pursânge, uşor ca vântul, dar mai puţin voluminos şi prudent decât Fulger. Într-una din zile avea să se ducă în pădurea de la Illera să vadă unde era îngropat acesta, în chip de omagiu obligatoriu.

După ce trecu de Puente Duero, Pispás o apucă la dreapta, pe drumul nisipos, printre pini şi, în sfârşit, când auzi tumultul apei la violenta împreunare a celor două râuri, se opri.

Drumul se termina acolo şi, în stânga, printre copaci, se zărea casa mare cu etaj, înconjurată de o grădină cu cărări acoperite de frunze uscate şi cu răzoare neîngrijite, cu flori de toamnă: gălbenele încă viguroase şi tufe de trandafiri ofiliţi, gata să cadă. O slujnică tânără, cu scufie pe cap, îl conduse la locul unde se afla Ana Enríquez, care purta o rochie strânsă pe talie. Cu simplitate şi naturaleţe, aproape fără ca el să-şi dea seama, se văzu plimbându-se alături de ea prin grădină, observând cum botinele ei de marochin răscoleau frunzele moarte, parcă în joacă. Doctorul nu trebuie să-şi facă griji din pricina tăcerii lui Cristóbal Padilla, spuse; era leneş la scris sau poate că era

bolnav. În orice caz, ea îi va trimite un bilet ordonându-i să-i asculte instrucţiunile. În cadrul sectei exista o ierarhie şi trebuia evitată compromiterea ei prin întruniri fără rost.

Felul ei de a vorbi, cu căldură şi nobleţe, pe sub copacii centenari, îl fermeca pe Cipriano. La rândul ei, Ana începea să prindă gustul conversaţiei şi-i vorbi fără rezerve, poate cam imprudent, despre don Carlos de Seso, pe care îl califică drept „mare ademenitor”, despre Beatriz Cazalla, „cea care a convertit-o”, despre fray Domingo de Rojas, bunul prieten al familiei, care a liniştit-o după şocul de la început.

Înainte de prânz, Salcedo plecă la Pedrosa şi Toro, sub un cer ca plumbul, pe o ploaie uşoară. Beatriz Cazalla şi fratele ei Pedro le convinseseră pe cele trei femei care se ocupau de parohie să se alăture grupului, iar la Toro, don Carlos îi dădu o veste bună pentru Doctor: faimosul *Catehism* al lui Bartolomé Carranza începuse să pătrundă în Spania dinspre Flandra, în broşuri răzleţe, nelegate, şi se răspândea acum pornind din Nord. Marchiza de Alcañices fusese prima care-l primise şi atât ea, cât şi toţi cei care-l citiseră erau în acord cu spiritul lui erasmist.

A dormit în Toro şi s-a întors la Valladolid prin Medina del Campo. Se împlinea aproape o lună de când nu-şi vizita soţia, şi pe zi ce trecea îl apăsa tot mai mult sentimentul vinovăţiei. N-o înţelesese pe Teo, însă nici nu se străduise vreodată s-o facă. Îi oferise o bunăstare şi nişte atenţii minime, dar nu-i împărtăşise, şi nici măcar nu-i înţelesese, necazurile, dorinţa-i fierbinte de a fi mamă. Iar dorinţa aceea sporise, ajunsese să fie o obsesie şi, până la urmă, o distrusese. O găsi într-o stare mai proastă decât cu patru săptămâni în urmă, la fel de absentă, însă mai slăbită. Când o cunoscuse, fusese surprins de lărgimea feţei ei, excesivă în raport cu trăsăturile, dar, pe măsură ce chipul îi slăbea, acestea deveneau şi mai pronunţate, se măreau, iar nasul ei subţire, de pildă, cădea acum peste o bărbie

bătăioasă care n-o avantajase niciodată. Ochii aceia goliţi de orice expresie, neclintiţi, care odinioară îi înfrumuseţau partea de sus a feţei, se adânceau acum în orbite, înconjuraţi de două cearcăne livide. O găsi plimbându-se pe culoar, parcă târâtă de cei doi paznici voinici care o însoţeau. Cu părul răvăşit, spatele adus, paşii mici şi anevoioşi, părea o bătrânică de o mie de ani, o fantomă ivită din străfundul întunecat al coridorului. Cipriano se opri în dreptul ei şi o cercetă pe îndelete. În ochii aceia şterşi nu zărea nicio scânteie de conştiinţă; păreau că privesc undeva departe, lăuntric. Totuşi, când a vrut s-o ia de braţ şi ea a făcut un gest brusc, parcă spre a se desprinde, i se păru că ghiceşte, în privirea ei adâncă, o licărire de luciditate.

Când dădură să între în cameră, Cipriano stărui s-o ajute, o luă iar de braţul descărnat şi de data asta Teo nu mai opuse rezistenţă. Se lăsă culcată fără să reacţioneze şi rămase cu ochii la castelul ce se profila prin fereastra cu gratii. Paznicii şi îngrijitoarea, aşteptând poate o recompensă, se arătară cu toţii de acord că starea ei era mai bună. Mânca şi hrană solidă, se plimba un scurt răstimp în fiecare zi, şi în ochii ei slăbiţi lăsa să se vadă ceva ce nu existase înainte. Cipriano se aşează alături şi o luă de mână. Îi rosti cu duioşie numele, dar ea privea nepăsătoare, peste umărul lui, spre turlele castelului. A existat totuşi un moment în care şi-a îndreptat asupra lui privirea atât de fixă şi insistentă, că Cipriano nu i-a putut-o susţine şi s-a uitat în altă parte. Când a privit-o din nou, a văzut că pupilele îi erau mai departe îndreptate ţintă spre el, netulburate, de parcă îi scrutau străfundurile sufletului, însă i se păru atât de străină, de neputincioasă, încât îl podidiră lacrimile. O chemă iar pe nume, strângându-i mâna în ale lui şi, pe neaşteptate, se produse miracolul: ochii îi scânteiară, îşi recăpătară vechea lor culoare ca mierea după care el tânjise atâta, buzele ei schiţară un

zâmbet, degetele i se însufleţiră o clipă şi atunci murmură două cuvinte perfect desluşite:

„La Manga”. Cipriano izbucni în plâns, câteva clipe privirile li se întâlniră, se înţeleseră, dar el, deşi se strădui să le reţină, n-a fost în stare. Teo redeveni absentă, îşi îndepărtă privirea de a lui şi-şi retrase mâna din palmele lui. Se transformase din nou în fiinţa pasivă şi străină care era de opt luni.

Pe înserat, Cipriano trecu prin Serrada şi La Seca, în goana mare. Întâlnirea lui cu Teo îi lăsase o urmă dureroasă şi începuse să-şi spună că purtarea lui faţă de ea, faptul că o smulsese din mediul ei pentru ca apoi s-o părăsească impunea o reparaţie. Sentimentul de vinovăţie sporea cu atât mai mult cu cât încerca să scape de el şi se gândea că o întreagă viaţă de sacrificiu n-ar fi de-ajuns pentru a răscumpăra o responsabilitate neglijată ani de zile. Nu se putea consola şi, îndată ce ajunse la Valladolid, îl lăsă pe Pispás în grija servitorului şi se duse la biserica San Benito. Incinta mare, acum pustie, îi sporea senzaţia de singurătate, de încremenire lăuntrică, deşi flăcăruia de lângă chivot, slabă, abia pâlpâind, crea o impresie palidă de tovărăşie. Salcedo căută, în colţul cel mai întunecat al bisericii, o bancă la distanţă de celelalte, în spatele unuia dintre stâlpii groşi şi, odată aşezat acolo, în reculegere, cu mâinile împreunate, izbucni iar în plâns implorând prezenţa Domnului Nostru pentru a se împăca cu sine însuşi, pentru a scăpa şi de data asta de povara păcatelor sale. Era atât de absorbit, atât de pătruns de cel mai pur misticism, atât de concentrat şi eteric, încât simţi lângă el, foarte vie, prezenţa lui Hristos, aşezat pe bancă. În penumbră, nedesluşit, îi zărea printre lacrimi chipul, tunica albă, strălucitoare, dar, ori de câte ori încerca să-l privească drept în ochi, figura lui Hristos se destrăma. Încercă de mai multe ori fără să reuşească şi atunci se mulţumi să-l simtă alături, umăr lângă umăr, şi să-i

zărească, pe ascuns, privirea blândă, vaga pată albă a chipului înconjurat de plete şi de barba de rabin. Era copleşit de conştiinţa păcatului său, de faptul că şi-a distrus sistematic soţia, de egoismul lui feroce. I se mărturisea lui Hristos, supus, tutuindu-l, cu o smerenie plină de încredere. Şi, dat fiind că nu era cu putinţă să răscumpere răul făcut, apelă la vechea lui dorinţă de îndreptare. Avea absoluta certitudine că Domnul îl asculta, că îl privea cu un vag aer de complicitate. Şi atunci Cipriano Salcedo, umilit, în toiul extazului, dădu glas celor două ofrande la care se gândise tot drumul: sexualitatea lui şi averea lui. Un legământ intim de castitate şi de sărăcie. Renunţarea pentru totdeauna la împreunarea trupească şi împărţirea bunurilor lui celor care-l ajutaseră să le obţină. Niciodată nu simţise o atracţie deosebită pentru bani, dar intenţia fermă de a scăpa de ei îi stârni o senzaţie nefirească de putere.

În noaptea aceea, dormi prost, îmbrăcat, trântit pe pat, fără să se acopere, şi dis-de-dimineaţă Crisanta, fata în casă, îi aduse o scrisoare urgentă de la Medina del Campo. Era de la directorul spitalului şi-i aducea la cunoştinţă că soţia lui, doña Teodomira Centeno, murise la miezul nopţii, la câteva ceasuri după vizita lui. I-au găsit trupul neînsufleţit în pat, cu zâmbetul pe buze, de parcă în ultimul moment venise la ea Domnul Nostru. Aşteptau instrucţiunile lui pentru înmormântare.

XIV

Abătut, cu moralul la pământ, Cipriano Salcedo plecă la Pedrosa pe singurul drum pe care tatăl său, bătrânul don Bernardo, puţin amator de aventură, îl cunoscuse cu treizeci de ani în urmă: Arroyo, Simancas, Tordesillas, mergând pe malul râului Pisuerga şi a fluviului Duero. Cu trei zile înainte, îşi înmormântase soţia în pridvorul bisericii Peñaflor din Hornija, lângă tatăl ei, don Segundo Centeno, Peruanul, unde se căsătoriseră acum unsprezece ani. Luase hotărârea asta după ce discutase cu unchiul Ignacio despre posibilul sens al enigmaticelor cuvinte ale lui Teo la ultima lui vizită, în singurul moment în care ochii ei se însufleţiseră: „La Manga", spusese. La ce se gândea Teo pomenind locul unde-şi petrecuse tinereţea tunzând miei? Poate fiindcă era singurul de care îşi amintea ducându-i dorul? Sau poate pentru că punea scurta ei logodnă acolo mai presus de oricare alt episod din viaţa ei? Ori poate că voia să spună pur şi simplu că dorea să se odihnească acolo, în pământul roşiatic şi tare din Páramo, lângă tatăl ei, Peruanul? Înainte de a lua hotărârea şi de a aduce trupul soţiei la Valladolid, Cipriano petrecuse câteva ceasuri la spitalul din Medina, stând de vorbă cu persoanele care fuseseră lângă ea în ultimele momente. Femeia care o îngrijea tăgădui că scena de după-amiază, din timpul vizitei lui, s-ar mai fi repetat, ba mai mult, señora Teo rămase cu desăvârşire inertă după ce rostise cuvintele alea, spunea, şi când a venit timpul să-i dea doza de *phyloniumm* ca să doarmă, au fost nevoiţi să-i descleşteze fălcile cu coada a două linguri de argint pentru a-i deschide gura, cu atâta violenţă încât i-au rupt doi dinţi. Cipriano se îngrozi şi întrebă dacă procedeul acela atât de brutal era frecvent, iar femeia îi răspunse că da, ori de câte ori un bolnav se împotrivea să ia vreun medicament pe care doctorul îl socotea neapărat necesar.

Şi cei doi paznici îi vorbiseră cu aceeaşi duritate şi candoare. Doña Teodomira murise în somn, fără ca *viziunile* din cursul după-amiezii să se repete, şi murise zâmbind, cum n-au văzut-o s-o facă niciodată în lunile în care au avut grijă de ea. Cât despre povestea cu lingurile, era metoda obişnuită pentru a-i hrăni pe bolnavii care refuzau să mănânce. Cu doña Teodomira, care îşi încleşta dinţii şi nu deschidea gura decât ca să bea apă, n-au avut încotro şi au apelat la soluţia asta. Au fost chiar zile, când era încă robustă, în care împotrivirea ei a fost atât de îndârjită, încât au fost nevoiţi să-i lege mâinile de gratiile de la capul patului pentru a o putea supune. Pentru Cipriano toate acestea erau o noutate dureroasă şi vorbi despre acest fapt cu medicul şi cu directorul. Ei se arătară uimiţi de faptul că el era surprins. Dacă n-ar fi folosit lingurile, bolnava n-ar fi trăit opt luni, ar fi murit cu siguranţă imediat. Putea să-şi fi închipuit. Dozele de *phyloniumm*, sucurile de fructe sau supele de carne îi puteau fi date numai cu forţa. Ea îşi dădea seama îndată că nu era doar apă ceea ce i se oferea, şi atunci închidea gura cu atâta putere încât numai cu lingurile i-o puteau deschide. Din prima zi bolnava se împotrivise să înghită altceva în afară de apă şi, în faţa unei atitudini atât de negative, nu le rămânea altceva de făcut decât s-o forţeze. La spitalul Santa María del Castillo nu numai că era interzisă sinuciderea, dar şi orice ajutor dat presupusului sinucigaş. Directorul susţinea că purtarea subalternilor lui fusese corectă şi, când Salcedo încercă să-l convingă că, pentru a supune un bolnav la asemenea tratament umilitor, trebuia să ţină seama în prealabil de părerea familiei, izbucni în râs, declarând că greşeşte, că lucrurile nu stau aşa, că ei au o morală dictată de jurământul lui Hipocrat şi se călăuzesc după ea cu orice preţ, indiferent dacă familia celui internat este de acord sau nu.

Tremurând de furie, Cipriano coborî la subsol să vadă

cadavrul care, într-adevăr, era senin şi zâmbitor. Zâmbetul acela, de care îi vorbiseră atâta, oglindea limpede nu numai împăcare, ci chiar mulţumire. A fost singura lui consolare, o satisfacţie care până la urmă îi învinse durerea chinuitoare. Ceva, în ultima clipă, o făcuse pe Teo să zâmbească. Cu câteva ceasuri înainte, rostise numele La Manga, într-un moment de luciditate, şi era logic să presupună că visa ori se gândea la La Manga când schiţase zâmbetul acela de rămas-bun. Unchiul Ignacio credea şi el tot aşa şi, după ce stătură de vorbă îndelung, căzură de acord că, atunci când menţionase La Manga, Teodomira se referise la locul unde năzuia să se odihnească pe veci. Regina din Páramo dorea să se întoarcă acolo şi nu se putea obiecta nimic în faţa dorinţei sale.

Cipriano Salcedo se simţi emoţionat când cele patru trăsuri care însoţeau dricul se opriră în faţa bisericii din Peñaflor. În afară de unchiul Ignacio, îl întovărăşeau vechii lui prieteni: Gerardo Manrique, Fermín Gutiérrez, Estacio del Valle, fiul, şi cei noi: Doctorul Cazalla, fratele lui, Francisco, şi bijutierul Juan García. Cerul era înnorat, însă nu ploua; totuşi, grupul de zilieri şi de ciobani care aşteptau trupul neînsufleţit se adăpostea în pridvorul bisericii, parcă toţi îmbrăcaţi la fel, primii în mantale scurte din pânză grosolană şi pantaloni până la genunchi – cu gambele păroase la vedere –, iar ciobanii şi ajutoarele lor cu cojoace din blană de iepure şi încălţări cu nasturi. Ieşiră cu toţii de acolo şi înconjurară sicriul când don Honorino Verdejo, parohul, citi o rugăciune de veşnică pomenire în uşa bisericii. Pentru oamenii aceia aspri din Castilia, femeia pe care o înmormântau atunci era un simbol, nu numai fiindcă muncise ca şi ei, cu mâinile, ci şi cu mai multă dăruire şi mai bine decât bărbaţii, fapt pentru care, pe bună dreptate, i se spunea Regina din Páramo. „Tundea turme, cum facem şi noi”, spuse un cioban bătrân, cu vocea tremurândă, pentru care munca

manuală absolvea de vina de a fi înstărit. În afară de Manrique şi de Estacio del Valle, fiul, care aveau, mai mult sau mai puţin, o legătură cu ţăranii, restul celor de faţă îi priveau cu un amestec de stupoare şi curiozitate, de parcă ar fi fost oameni de altă rasă ori fiinţe de pe altă planetă. Însă surpriza deveni generală când, în momentul în care se săpa groapa unde avea să se odihnească Regina din Páramo, apăru la fund, intact, cadavrul tatălui ei, Peruanul, cu părul cărunt şi trupul gol, neputrezit, cu penisul în erecţie şi ochii deschişi.

Injectaţi şi plini de ţărână. Unul dintre zileri declară că era un miracol, dar don Honorio, om integru şi chibzuit, reteză fantasmagoria aceea, trecând cu vederea autonomia de neînţeles a membrului şi făcând referire la proprietăţile unor soiuri de pământ de a întârzia putrezirea corpurilor. „La Gallosa de pildă, satul unde m-am născut, spuse, niciun cadavru nu s-a descompus înainte de patru ani după ce fost înmormântat”

Mai târziu, plecând din Peñaflor, Cipriano i-a spus unchiului, în trăsură, că-i păstra Peruanului un sentiment de afecţiune şi era tare impresionat de faptul că trupul acestuia nu putrezise şi sexul îi rămăsese viu, ca şi cum ar fi murit stăpânit de poftă. Peste puţină vreme, străbătând plaiul din La Manga, când zări turnul cel mare şi drumul de pământ roşu aproape ascuns de tufişurile tăiate de cărbunari şi, în zare, acoperişul de ardezie al casei, Cipriano se aplecă în faţă şi-şi rugă servitorul de pe capră să meargă mai încet. Îşi rezemă fruntea de geam şi, preţ de câteva minute, rămase tăcut, cu ochii mijiţi, evocând plimbările cu răposata prin crângurile şi luminişurile pădurii de stejar atât de familiare.

Acum, văzând în depărtare Pedrosa, îi dădu pinteni lui Pispás la ultima cotitură a drumului. Miriştea ruginită, pământul negru de curând arat, făgaşele căruţelor îi amintiră de discuţiile din timpul plimbărilor cu Cazalla. Un

stol mare de potârnichi îşi luă zgomotos zborul din şanţ, speriind calul care necheză şi făcu câteva volte până se linişti. Când îl văzu, Martín Martin, care îl aştepta, îi spuse că recolta de struguri fusese excelentă, în schimb cea de cereale – foarte slabă. Susţinea aceeaşi idee ca tatăl lui: via făcea banii.

Călare pe o iapă cu picioarele din faţă albe, arendaşul îl urma la mică distanţă prin diferitele locuri de pe moşie: pământurile cu vlăstari, puţina viţă nouă de dincolo de dealuri, terenul de la Villavendimio cu pădurea de pini înfloritoare. Pe drum, la întoarcere, Cipriano Salcedo îl încunoştinţă pe Martín Martin că señora Teodomira murise. Se repetă atunci scena care, cu treizeci şi şapte de ani în urmă, avusese loc în acelaşi cadru între părinţii amândurora. Auzind vestea tristă, Martín Martin îşi scoase pălăria de pe cap şi-şi făcu semnul crucii: „Să-i fie ţărâna uşoară!” spuse. Într-un târziu, mâncară singuri, serviţi de bătrâna Lucrecia şi de nora ei, iar Salcedo îi comunică arendaşului că reflectase cu prilejul morţii soţiei şi era dispus să-şi împartă proprietatea cu el: Martin avea s-o lucreze, iar el va acoperi cheltuielile de exploatare. Era o ofertă atât de generoasă că lui Martin îi căzu lingura în farfurie.

— Nu ştiu dacă am priceput… bâigui el, însă Cipriano îl întrerupse:

— Ai înţeles întocmai ce-am spus, tu şi cu mine vom împărţi proprietatea pământurilor, tu vei veni cu sudoarea frunţii, iar eu cu banii. Facem beneficiile pe din două. Îşi încheie scurtul discurs cu nişte cuvinte neadevărate: A fost dorinţa răposatei, zise.

Martín Martin voia să-i mulţumească, dar nu reuşea. Cipriano îi mai spuse că unchiul lui, judecătorul, va pune la punct noul contract, dar că el mai dorea şi să mărească salariile crescătorilor şi-l întrebă cum se plăteşte o zi de muncă la viile din Pedrosa. Arendaşul făcu o mutră de

convenienţă; banii sunt puţini, un muncitor poate câştiga cincizeci de maravedi, dar un culegător nu ajunge nici la jumătate. Se cuvine să le dea mai mulţi bani, e neapărat necesar să îmbunătăţească şi condiţiile de viaţă din Pedrosa, iar el, Cipriano, în calitatea lui de cel mai mare moşier din partea locului, trebuie să fie un exemplu. Îi spuse că are de gând să dubleze salariile zilierilor, ale lucrătorilor sezonieri, însă Martin se luă cu mâinile de cap.

— Dar v-aţi gândit, Domnia Voastră, la ce propuneţi? Micul plugar n-o să poată suporta o asemenea concurenţă. Nimeni n-o să mai vrea să muncească la Pedrosa pentru mai puţin decât o să le dăm noi. Câmpul o să se distrugă.

Cipriano începea să-şi dea seama că şi donaţia era o problemă, dar, în acelaşi timp, nu voia să renunţe la generozitatea lui. Trebuia să analizeze lucrurile pe îndelete, cu persoane şi avocaţi competenţi. Era conştient că decizia lui, prin felul simplu în care o concepuse, va deveni populară printre salariaţi, dar nepopulară printre moşieri. Trebuia să chibzuiască şi să procedeze fără a se pripi, cu sânge rece.

Chiar în după-amiaza aceea, ieşi la plimbare cu Pedro Cazalla, care îi lăudă hotărârea de a face un nou contract cu Martin Martin. Ogoarele se aflau într-o situaţie critică şi cei care trăiau din truda câmpului erau sortiţi mizeriei. Câştigau puţin, iar fiscul şi Biserica, cu tributuri şi impozite, ajungeau să-i ruineze. Tot ce s-ar face pentru mediul rural ar fi insuficient. Inconvenientul pe care-i semnala Martín Martin era de netăgăduit, dar judecătorii Cancelariei, juriştii eminenţi de la Curte dispuneau cu prisosinţă de mijloace pentru a găsi soluţia potrivită. La rândul lui, va vorbi cu don Carlos de Seso care acum, în calitatea sa de prim-magistrat, trebuie să fie la curent cu asemenea lucruri. Ajuns acasă la Cazai la, Cipriano îi înmână trei sute de ducaţi pentru nevoile cele mai urgente ale satului şi chiar vorbi în treacăt despre pavarea

străzilor, însă Pedro Cazai la argumentă că nici vorbă să se gândească la asta, deoarece caii alunecau pe pavaj şi se răneau. Era inevitabil să se gândească la altă folosinţă mai puţin riscantă.

Cipriano Salcedo intră într-o fază de activitate febrilă.

Singurătatea îl speria. Îl îngrozea să se gândească la ea. Nu ştia să fie singur şi nici să stea fără să facă nimic şi, în afară de activitatea sa obişnuită la magazin şi la croitorie, în restul zilei simţea nevoia să fie ocupat, să rezolve alte treburi. Unchiul Ignacio, care aproba generozitatea lui de a-şi ceda jumătate din avere, îi promise că se va ocupa de contractul cu Martín Martin. Aşa cum era alcătuită lumea, spuse, a încerca să dublezi salariul zilierilor şi muncitorilor sezonieri însemna de la bun început o provocare. Dar trebuia să existe o soluţie, şi avea s-o găsească. La Cancelarie erau oameni remarcabili, dispuşi să-i dea o mână de ajutor. În schimb subiectul cu afacerile industriale îl bucură nespus pe unchi. De când îşi luase licenţa, don Ignacio Salcedo se specializasem probleme juridice şi economice. Citea mult, cu o adevărată aviditate, nu numai sentinţe şi acte de jurisprudenţă, ci şi publicaţii şi cărţi franceze şi germane de care îi făceau rost prietenii din centrul Europei. A aflat astfel că organizarea producţiei pe bresle devenea încetul cu încetul ceva învechit, care nu mai era la modă. În Franţa şi Germania apăreau forme de asociere necunoscute încă în Spania, în cadrul cărora se asociau nu numai oamenii, ci şi capitalurile pentru a-şi mări puterea. A introduce modernitatea ia Valladolid era una dintre aspiraţiile lui secrete. Breslele decădeau şi, când nepotul i-a solicitat noi formule pentru comerţul cu lână cu oraşul Burgos şi pentru confecţionarea bundelor şi hainelor căptuşite, don Ignacio s-a gândit că nişte asociaţii pe bază de comandită ar putea fi de folos spre a se rezolva ambele chestiuni.

Atât Dionisio Manrique, cât şi Fermín Gutiérrez nu vor

mai fi angajaţi, ci asociaţi, munca lor având valoare de capital. Adică ei vor veni cu mintea, şi el cu banii. Vor înfiinţa două companii mixte în care capitalul şi munca vor fi retribuite în mod egal. Însă şi aici, ca şi la ţară, se ivea o problemă spinoasă: ce să facă oare cu cojocarii, vânătorii, tăbăcarii, căruţaşii şi toţi cei care, prin ateliere şi fabrici, prestau o muncă necalificată? Don Ignacio găsi imediat soluţia: personalul necalificat trebuia să fie inclus printre beneficiari.

Noutatea constituia pentru el o autentică revoluţie economică, în special în Valladolid, ceea ce, după părerea lui, o făcea cu atât mai îndreptăţită şi interesantă. Manrique şi Gutiérrez vor veni în părţi egale cu el, dar angajaţilor, în loc să li se mărească salariile, ceea ce ar pune concurenţa pe picior de război, li se va da o remuneraţie suplimentară provenind din beneficiul societăţii. Banii aceştia, care se vor împărţi între cojocari, vânători, tăietori de lemne, căruţaşi şi tăbăcari, ar putea proveni din procentajul total al beneficiilor sau din cel care îi va reveni lui Cipriano Salcedo, totul depinde de cât de mărinimos va fi acesta. În orice caz, nici transportul de lână în Ţările de Jos şi nici comerţul cu bunde nu ridicau probleme de nerezolvat.

Unchiul şi nepotul petreceau seri întregi discutând, aşa încât, de la moartea lui Teo, mintea lui Cipriano n-a mai avut niciun moment de odihnă. Era ciudat, dar în ultimii ani, în care comunicarea cu soţia lui nu existase, lui îi era de-ajuns s-o ştie acolo, acasă, s-o audă cum mergea dintr-o cameră în alta, pentru a nu se simţi singur. Aşa cum îi spuse într-un rând doñei Leonor, Teo ajunsese să fie pentru el o obişnuinţă.

Pe măsură ce Cipriano lăsa în grija unchiului modernizarea afacerilor lui, relaţia sa cu familia Cazalla devenea tot mai strânsă. Doña Leonor îi deplânse situaţia de văduv, rostind frumoase cuvinte de solidaritate, şi-i

spuse că o înţelegea foarte bine pe soţia lui. Ea adusese pe lume zece copii, dar se bucurase de fiecare dată ca şi cum ar fi fost prima. Îl înţelegea însă şi pe Cipriano, căci circuitul vital al bărbatului trecea cu mult dincolo de cercul familial şi egoismul lui era mai mare decât cel al femeii. La rândul lui, Doctorul îi reafirmă încă o dată încrederea pe care o avea în el. Se simţea slab şi temător, iar colaborarea lui Cipriano îi era indispensabilă. Îşi terminase fişierul, dar redusa comunitate castiliană avea nevoie de atenţie constantă. De pretutindeni se iveau mici probleme. Ana Enríquez îl asigurase că Cristóbal de Padilla se va supune autorităţii ei, că nu se va mai arăta neascultător, dar realitatea spunea altceva. Antonia de Mella, soţia lui Pedro Sotelo, îi aduse la cunoştinţă Doctorului că Cristóbal venise la ea ca să-i citească o scrisoare, după spusele lui de la maestrul Ávila, foarte primejdioasă, şi se oferi să i-o lase spre a o cerceta. După câteva zile, Padilla reveni cu altă scrisoare, pare-se tot de la maestrul Ávila, şi de data asta i-o citi nevestei lui Robledo. Vorbea despre milostenia Domnului Nostru şi, când termină de citit, îi spuse să-şi avertizeze bărbatul să renunţe la penitenţă, fiindcă Domnul o făcuse pentru noi toţi. Cu alt prilej, a convocat o adunare a femeilor acasă la Sotelo şi le-a oferit o broşură unde se studiau articolele credinţei orientate despre doctrina justificării. Dat fiind că unele dintre ele s-au scandalizat, le-a spus că acea broşură era scrisă de fray Domingo de Rojas, deşi altora le-a mărturisit că autorul lucrării era chiar el. Cipriano a fost nevoit să se ducă de două ori la Zamora pentru a-l convinge pe Pedro Sotelo să nu-i mai înlesnească lui Padilla locuri de întâlnire, deoarece bărbatul acela, pe zi ce trece mai înfricoşat, aşa cum îi spusese Doctorul, semăna discordie oriunde se ducea. Momentan, Doctorul se linişti, însă fiecare zi aducea ceva nou şi într-o seară îl informă pe Cipriano că bijutierul Juan García avea nişte

probleme familiale serioase şi trebuia să stea de vorbă cu el cât mai curând. Cipriano trecu pe la prăvălia unde lucra Juan şi acesta, fără să-şi ridice ochii de la brăţara pe care o repara, îi spuse că a doua zi, ia şapte seara, va veni la el acasă, pentru că nu era de dorit să stea de vorbă acolo. Când s-au întâlnit, Juan García a început să se smiorcăie, spunând că e unul dintre cei mai vechi adepţi ai sectei, şi dintre cei mai convinşi, dar că nevastă-sa, Paula Rupérez, o catolică fanatică, bănuitoare din pricina escapadelor lui nocturne, îl urmărise pe străzile cufundate în beznă într-o noapte când se ducea la o întrunire secretă. Din fericire, el şi-a dat seama la timp şi s-a ascuns în gangul unei prăvălii de unde a văzut-o trecând. Atunci a devenit din urmărit urmăritor şi, preţ de o oră, s-au tot învârtit pe vechile străduţe din cartierul San Pablo, el pus în gardă şi ea dezorientată.

A doua zi, Paula l-a întrebat pe unde umblase în puterea nopţii, iar el i-a mărturisit că avusese unul dintre desele lui accese de tulburare a vederii şi ieşise să ia puţin aer. Încetul cu încetul, Juan García se liniştise, dar află că nevasta îi împărtăşise confesorului ei bănuielile şi erau motive întemeiate de teamă că acesta, dacă ajungea să aibă un singur indiciu, se va grăbi să-i denunţe Inchiziţiei.

Cipriano încercă să-l liniştească, îi spuse să nu mai participe deocamdată la nimic şi că, în fiecare lună, în prima zi după ţinerea întrunirii, să vină la el acasă şi o să-i facă un rezumat al dezbaterilor, ca să nu rămână neinformat. Pentru o şi mai mare siguranţă, trebuia să-şi însoţească nevasta la biserică şi să facă tot ce va vedea că face ea. Pe bijutier îl podidi iar plânsul; îl dezgusta să cadă în *nicodemism,* adică să se prefacă a crede în ceea ce nu credea, însă Cipriano Salcedo îi spuse că toţi îl practicau, într-o măsură mai mare sau mai mică, el însuşi asista la slujbă în zilele de sărbătoare pentru că, în vremuri de persecuţie, cea mai bună apărare este disimularea, dacă

nu chiar duplicitatea.

Cu şapte zile înainte de Crăciun, doña Leonor muri subit. Dimineaţa simţise un vag tremur la inimă şi, după prânz, rămase neînsufleţită în balansoar fără ca nimeni să-şi dea seama. Doctorul o găsi caldă încă, în balansoarul care se mai legăna uşor. Moartea ei a fost apogeul unui *annus horribilis*, cum îl califică Doctorul Cazalla. A fost neapărat necesar să se înceapă pregătirile ceremoniei funebre cu pompa impusă de faima Doctorului şi de faptul că trei dintre fiii defunctei erau preoţi. Slujba de înmormântare avu loc în capela familiei Fuensaldaña de la Mănăstirea San Benito. Zece fecioare, aproape copile, însoţiră sicriul purtând panglici albastre, iar corul Colegiului Doctrinarilor, întemeiat de câţiva ani în oraş, intonă litaniile obişnuite. Lui Cipriano Salcedo i se păru că îi vede în băieţii aceia pe vechii lui colegi din copilărie de la Copiii Găsiţi şi răspunse la invocările sfinţilor cu devoţiune şi respect: *„Ora pro nobis, ora pro nobis, ora pro nobis* spunea pentru sine, şi la *„Dies irae*" din epistolă se prosternă pe dalele bisericii şi repetă în şoaptă cuvintele, profund mişcat: *Solvet saeclum in favilla: teste David cum Sibylla.*

Oraşul veni în masă la înmormântarea doñei Leonor. Reputaţia Doctorului şi faptul că la ceremonia funebră oficiau trei dintre fiii săi sporiră religiozitatea oamenilor. Şi, în pofida dimensiunilor sale mari, lăcaşul sacru nu i-a putut primi pe toţi cei care voiau să fie de faţă, mulţi dintre ei rămânând la poartă, pe esplanada de acces, în tăcere, pătrunşi de cuviosenie. Glasurile preoţilor răsunau în piaţeta La Rinconada şi trecătorii se închinau cu evlavie când ajungeau în dreptul bisericii. Când ceremonia s-a încheiat, asistenţa s-a adunat în faţă pentru a exprima condoleanţe, dar, în momentul cel mai pios şi emoţionant, o voce de bărbat, bine timbrată şi puternică, răsună peste rumoarea mulţimii:

— Doña Leonor de Vivero pe rug!

Se auziră sâsâieli impunând linişte şi ofensa nu se mai repetă. Ceremonia se desfăşură mai departe în acelaşi ritm, oamenii se perindau prin faţa fraţilor Cazalla şi câţiva, mai apropiaţi sau mai hotărâţi, le dădură sărutarea păcii pe obraz.

Pentru Doctor, moartea mamei a însemnat punctul culminant al depresiei lui. Cât a fost în viaţă, doña Leonor întruchipase autoritatea, chibzuinţă, ordinea, un model obligatoriu.

Şi, cu toate că lăsase în urmă două fete, Constanza şi Beatriz, solidul matriarhat din familia lor se năruise. Înfăţişarea Doctorului se deterioră şi mai mult: slăbea, făcea riduri, îşi pierdea părul. Şi vocea îşi pierdu vlaga, vădind adânca suferinţă morală ce-l copleşea. La vizitele de condoleanţă, unde veniră nenumăraţi admiratori, abia dacă vorbea, iar oamenii plecau de acolo descumpăniţi, spunând: „Doctorul n-o să-şi poată reveni după nenorocirea asta”. Seara, când lumea pleca, se refugia cu Cipriano în micul cabinet al mamei şi vorbeau despre ea, îi evocau trecutul şi însemnătatea în cadrul familiei şi al sectei. Fata ei, Constanza, îi luase locul, dar nimic nu mai era ca înainte. Biata Constanza nu reuşea să fie decât o simplă ucenică, spunea demoralizat Doctorul. Şi, în lipsa unei reconfortări mai directe, prietenia între cei doi bărbaţi deveni şi mai strânsă în momentele acelea dificile.

— Domnia Voastră l-aţi auzit, îi spuse Doctorul într-o seară. Şi mă puteţi ajuta să identific glasul acela.

Strigătul care ceruse ca doña Leonor să fie dusă la rug îl obseda, nu-l lăsa să doarmă. Bănuia oraşul întreg, lumea întreagă. Şi, indiferent despre ce stăteau de vorbă, la sfârşit conversaţia lor revenea întotdeauna la acelaşi subiect: glasul viril şi răsunător cerând arderea pe rug a defunctei. Cipriano se străduia din răsputeri să-l liniştească: „Un nebun, Sfinţia Voastră, într-o mulţime atât

de mare nu lipseşte niciodată un nebun”. Însă Cazalla stăruia că nu-i vorba de un nebun, vocea era hotărâtă, cultă şi educată, tonul nu era grosolan. Cipriano, dornic de a-i face pe plac, vorbi la croitorie cu Fermín Gutiérrez, vechi admirator al Doctorului. Da, şi el auzise vocea şi, după părerea lui şi a prietenilor, izbucnise din colţul unde se adunase un grup de ofiţeri din Garda Regală. Doctorul tăgădui categoric, dând din cap: glasul autoritar al unui soldat putea fi recunoscut de la o distanţă de zece leghe, spuse. Trebuie să se gândească la cineva mai distins, care cunoştea intimitatea familiei Cazalla, un om mârşav în fond, dar cu bune maniere.

După două săptămâni de presupuneri şi conjecturi cu privire la vocea misterioasă, fără a avansa defel, Doctorul îşi pierdu controlul într-o seară şi-şi deşertă sufletul în faţa lui Cipriano. Îi făcu o mărturisire de care trebuia să ţină neapărat seama în cursul investigaţiei. Îi vorbi despre o femeie ciudată, care în chip de asemenea ciudat apăruse în viaţa lui şi cu care avusese o confruntare violentă. Se referea la doña Catalina de Cardona, cunoscută cu porecla de Femeia cea Bună, care în tinereţe fusese dădaca lui don Juan de Austria. Se bucura de faima unei sfinte în sferele înalte şi-şi făcuse apariţia la Valladolid adusă de prinţesa de Salerno, a cărui doamnă de onoare era. Bărbatul prinţesei, don Fernando San Severino, venise la Curte să ceară bunurile care-i fuseseră confiscate din pricina presupusei sale participări la o conjuraţie împotriva spaniolilor.

Şederea în oraş a prinţesei de Salerno îi prilejui acesteia ocazia de a face cunoştinţă cu Doctorul, cu care stabili o relaţie de prietenie. Însă Catalina, Femeia cea Bună, n-a văzut niciodată cu ochi buni prietenia doamnei sale cu Doctorul, pentru că felul de a vorbi al acestuia despre milostenia Domnului şi despre binefacerea lui Hristos i se părea echivoc şi suspect. Catalina de Cardona, băgăcioasă

din fire, se hotărî să se erijeze în înger de pază al prinţesei şi, pe lângă mutrele pe care i le făcea Doctorului, îl mai şi contrazicea şi jignea neîncetat pe la serate. „Prin gura lui vorbeşte Satana, Excelenţă”, îi spuse într-o zi prinţesei. Atunci Doctorul se hotărî să-i dea o lecţie acelei impertinente, şi în cunoscuta predică despre cele Trei Marii, de înviere, îşi bătu joc de impertinenţa unor femei care aveau dispute cu teologii, făcând pe atotştiutoarele, cărora le-ar sta mai bine la cratiţă, însă Femeia cea Bună aşteptă vizita preotului şi, când acesta se înfăţişă la stăpâna ei, îi spuse că văzuse ieşindu-i pe gură bulbuci de foc învăluiţi în fum şi mirosind a pucioasă. Scandalul stârnit de Femeia cea Bună a creat o atmosferă încordată, de o violenţă neobişnuită, astfel încât prinţesa de Salerno s-a văzut obligată să intervină şi le-a impus ambelor părţi să tacă, tocmai când Cazai la urma să răspundă, şi atunci acesta s-a ridicat cu demnitate şi a plecat acasă ofensat.

— N-am mai pus niciodată piciorul în palatul prinţesei, îi preciză Cazalla lui Cipriano, dar se poate ca vocea care a strigat cerând rugul pentru mama să fi provenit de acolo, din saloanele ei, din pricina predicilor mele.

Cipriano căzu pe gânduri. Nu ştia că Doctorul avea duşmani de neam atât de mare, însă, îndată ce află, crezu şi el că jignirea adusă doñei Leonor a pornit de la grupul acela sau de la altul asemănător.

După două zile, Cipriano găsi zidul casei Doctorului murdărit de un afiş scârnav pe care stătea scris doar atât: „DONA LEONOR PE RUG”. Abjecţia aceea, mâzgălită cu vopsea roşie, făcu să se năruiască echilibrul Doctorului. Convocă o întrunire în plină zi, în capela casei lui. „Nu putem trăi mai departe în această *izolare adâncită în gânduri*, spuse. Ne cunosc cu toţii, ne urmăresc, ne urăsc, nu vor fi de-ajuns toate precauţiile pe care le vom adopta de acum înainte.” Se vedea că e speriat, hăituit, nervos. După moartea mamei, de care depinsese atât de mult şi

care pentru el întruchipa curajul, survenea acum această răzbunare josnică a înaltei societăţi din Valladolid. „Trebuie să admitem că nu suntem liberi, adăugă, că ne războim cu nişte duşmani care nu se arată, să fim prudenţi.” Din acel moment întrunirile clandestine au fost suspendate provizoriu, şi Doctorul a hotărât să fie înlocuite cu vizite la domiciliu, prin care membrii sectei vor fi ţinuţi la curent cu noutăţile. Salcedo, urmând indicaţia Doctorului, s-a dus la Toro, Zamora şi Logroño pentru a-i preveni pe adepţi.

La întoarcere, Cipriano îl găsi pe Doctor şi mai îngândurat şi închis în sine. Faptul că s-ar fi ştiut de existenţa grupului sau măcar s-ar fi bănuit îl înnebunea. Se simţea dat la o parte cu totul. Cipriano rămânea cu el până în zori. Insomnia îl chinuia, iar siropurile şi *phyloniumm* abia dacă mai aveau vreun efect. Teama lui atingea extreme exagerate, frizând o lipsă de curaj bolnăvicioasă. Senzaţiile de persecuţie şi izolare predominau asupra tuturor celorlalte. Într-o noapte, acoperiră cu vopsea inscripţia cu litere roşii de pe faţadă, şi Doctorul intră în casă mai înviorat, ca şi cum ar fi şters astfel gândurile rele din cugetul celui care o scrisese. Îşi descărca sufletul în faţa lui Cipriano, îi plângea pe umăr: „Reformatorul ştia de existenţa noastră, ne încuraja”, spunea. Odată cu moartea lui Luther, au rămas fără legături cu nucleul din Sevilla, şi Doctorul nu vedea un viitor pentru cauză. Însă Cipriano îşi dădea seama că într-o zi credea ceva şi a doua zi tocmai dimpotrivă, se arăta nehotărât, schimbător, parcă încurcat. Într-un rând au plănuit să meargă la Sevilla, dar cu opt zile înainte Doctorul s-a răzgândit. Ce să facă la Sevilla? Erau oare andaluzienii mai bine informaţi decât ei? Se cuvenea să meargă mai departe, până la origini. Ar fi capabil Cipriano să se ducă în Germania pentru grup? Întrebarea nu-l surprinse pe Salcedo, o aştepta de luni de zile. Era convins că numai întâlnindu-se cu Melanchton şi cu

colaboratorii lui, aducând informaţii directe, cărţi şi publicaţii, precum şi promisiunea unui ajutor himeric la nevoie, ar izbuti să-l încurajeze pe Doctor. Se va duce, aşadar, în Germania, îi spuse, va sta acolo cât va fi necesar, va stabili legătura cu creierul organizaţiei şi va primi instrucţiuni. Doar la gândul că Cipriano va merge în Germania Doctorul se însufleţi. Îi indica pe hartă itinerarii, oraşe, drumuri, îi furniza nume şi adrese, contacte obligatorii, centre pe care trebuia să le viziteze neapărat. Se părea că creierul lui încremenit ar fi început iar să funcţioneze. Într-o seară, îi dădu indicii despre Berger, Heinrich Berger, marinar de profesie, apostol al noului creştinism, cu care s-ar putea întoarce în Spania prin porturile din Nord. Amintindu-şi de şederea în Germania, de locurile pe care le văzuse împreună cu împăratul, de vechii prieteni, contactele iniţiale, chipul Doctorului strălucea. Făureau amândoi planuri: va pleca trecând Pirineii şi se va întoarce pe mare sau invers. Dacă va fi necesar, bunda lui Cipriano şi hainele căptuşite puteau servi drept paravan, dar deocamdată planul trebuia să rămână secret. Auzise de Pablo Echarren, din Cilveti, un sătuc din Nord, din Navarra? Nu, bineînţeles, Salcedo nu auzise de Echarren şi nici n-avea habar de existenţa acestui sat. Călătoria lui cea mai lungă în nordul ţării fusese la Miranda de Ebro, nu ajunsese nici măcar până la Bilbao. Doctorul îi aduse atunci la cunoştinţă că Echarren trecea oameni până la graniţa cu Franţa, fugari, refugiaţi, exilaţi, contrabandişti. Era omul lui, dar se cuvenea totuşi să fie prudent cu el. Cel mai bine ar fi să-i vorbească de don Carlos. Seso îl cunoştea de când fusese la Logroño şi apelase de mai multe ori la serviciile lui. Cipriano trebuia să-i spună că don Carlos de Seso îi era prieten, chiar rudă. Nu, desigur, n-avea onorarii fixe, erau variabile, totul depindea de moment, de riscul presupus de fiecare deplasare, de nevoile lui, dar nu coborau sub douăzeci şi

cinci de ducaţi şi nici nu treceau de patruzeci. Ajuns acasă la Echarren, Vicente, servitorul lui Cipriano, se va putea întoarce la Valladolid cu caii, deoarece Echarren avea propriii catâri care cunoşteau drumul, nu făceau zgomot şi nu atrăgeau atenţia. Doctorul îi dădu adresa lui Pablo Echarren din Cilveti. Înainte de plecare, Cipriano Salcedo făcu o escapadă cu Pispás până la Toro, unde don Carlos de Seso îi completă informaţiile date de Doctor şi-l avertiză că Echarren e cam din topor şi pare o fire schimbătoare, dar să aibă încredere în el, deoarece îşi va respecta cuvântul, şi-i dădu un bilet de recomandare.

Întorcându-se la Valladolid, Cipriano trecu prin Pedrosa pentru a-i înmâna lui Martín Martin copia noului contract de proprietate pe care-l redactase unchiul Ignacio la cancelarie. Lui Domingo Manrique şi lui Fermín Gutiérrez le dăduse deja o ciornă a acordurilor referitoare la noile asociaţii în comandită. După ce şi-a îndeplinit obligaţiile care-l reţineau în Valladolid, şi de acord cu Doctorul, stabiliră data de 25 aprilie pentru plecare. Vicente pregătise totul cu meticulozitatea-i obişnuită: don Cipriano va călări pe Pispás şi el pe Zbârcitul, calul ajutător, în vreme ce catârca Singura va căra bagajele. Nu era niciun zor. Ţinând cont de pasul lent al catârcii, puteau străbate zece leghe pe zi şi ajunge la Cilveti cam pe 29 sau 30 aprilie. Cât despre popasurile peste noapte, Vicente hotărî că s-ar putea face, dacă nu intervenea ceva neprevăzut, la hanurile din Villamanco, Zalduendo, Belorado, Logroño şi Pamplona. După atâtea preparative, Cipriano plecă din Valladolid, pe 25 dis-de-dimineaţă. Bagajul său uşor era alcătuit doar din două baloturi pe care le căra catârca Singura în chip de samar, iar banii, hârtiile şi scrisorile de recomandare erau în diferitele buzunare ale hainelor cu care era îmbrăcat. Era o zi însorită, cu temperaturi blânde şi nori albi ca nişte miei. Cipriano se gândi la Diego Bernal. Ori de câte ori călătorea cu bani sau cu ceva de

valoare, îşi amintea de bătrânul bandit, însă Vicente îl linişti, Bernal avea de gând să se retragă, îi spuse. De mai bine de o jumătate de an nu se mai ştia nimic de el.

În primele două zile, respectară cele stabilite cu precizie extremă. În a treia, plouă şi ajunseră la Belorado cu apa şiroindu-le pe jambiere. Vremea rea se aşternuse peste Castilia şi aşteptară o zi ca să pornească mai departe. Pe 30 aprilie, pe înserat, după ce Cipriano i-a trimis o scrisoare urgentă lui Echarren, intrau în Cilveti, un sat de munte, cu case de piatră şi locuitori puţini. Cipriano descărcă baloturile în vestibulul casei lui Pablo Echarren, iar Vicente, călare pe Zbârcitul şi cu Pispás şi Singura după el, se întoarse la Urtasun fără să facă popas peste noapte. Nu era cazul să atragă atenţia nimănui. La rândul lui, Cipriano îl găsi pe Pablo Echarren mai puţin schimbător decât îi sugerase don Carlos. Vorbea puţin, dar nu pentru că nu i-ar fi făcut plăcere, ci ca să nu spună cuvinte de prisos:

— Domnia Voastră ştiţi doar că timpurile sunt dificile. Astăzi nu vă pot duce sus pentru mai puţin de cincizeci de ducaţi, îl avertiză.

Când plecară încă nu se crăpase de ziuă şi, pe măsură ce se lumina, linia întunecată a muntelui, încununată de nori, se profila încet în zare. Catârca lui Echarren, învelită cu o pătură, deschidea drumul celei pe care călărea Cipriano şi celei care căra bagajul, poreclită Luminoasa. Traversară o pădure de stejari cu frunze de iarnă, fără a urma o cărare vizibilă şi, în desişul cel mai adânc al pădurii, văzură cum îşi iau zborul două păsări buimace.

— Becaţe, spuse Echarren laconic.

— În Castilia becaţele vin în noiembrie, remarcă Cipriano, evocând timpurile din La Manga.

— Se reîntorc din migraţie, îl lămuri călăuza. Oricum, astea îşi fac cuib aici.

Se opriră unde începea povârnişul. O pădurice de fagi

înfrunziţi de curând se căţăra pe coastă, în dreapta, după stufăriş, şi în stânga ei se zăreau o mulţime de brazi. Echarren scoase din traistă pâine, brânză, cârnaţi şi un burduf de vin.

Înainte de a începe să mănânce, bău zdravăn, dând capul pe spate, fără să verse nicio picătură.

— Trebuie să destupăm ţeava, spuse în chip de justificare.

Se simţeau curenţii de aer de la miezul zilei, şi o pereche de vulturi negri planau în văzduh. Când se porniră iar la drum, catârcele înaintau anevoie, încet. Coasta era tot mai povârnită când intrară în păduricea de fagi înalţi, misterioşi. La răstimpuri, Echarren îşi oprea catârca şi asculta, după ce îi cerea lui Cipriano să facă linişte. Sus pe creastă, în pofida orelor de arşiţă şi a puterii soarelui, atmosfera era mai răcoroasă. Urcau acum printre brazi, o mare de brazi, şi sus, pe culmea muntelui, se zăreau stânci golaşe, petice strălucitoare de zăpadă veşnică, şiroaie curgând în urma dezgheţului. La un moment dat, Echarren s-a oprit şi, cu gesturi grăbite, i-a ordonat să se refugieze într-un loc ascuns, înconjurat de copaci înalţi. Echarren îşi duse arătătorul la buze impunându-i tăcere. Se auzea zvon de conversaţii la o mică distanţă. Călăuza descălecă şi privi prin frunziş. Zări pesemne îmbrăcămintea călătorilor sau poate roba cailor, căci se întoarse spre Cipriano şi-i şopti:

— Contrabandişti.

Salcedo, călare pe catârcă, privea zadarnic în direcţia pe care i-o arăta. Auzi conversaţia foarte aproape, dar nu văzu pe nimeni. Apoi contrabandiştii se îndepărtară încetişor şi glasurile li se prefăcură într-un murmur slab. Când se stinse de tot, Echarren se urcă pe catârcă şi adăugă:

— E Marcos Duro, călăuza cea mai bună de pe meleagurile astea.

— Şi ce marfă au?

— Posibil chihlimbar, creme de faţă, parfumuri şi unguente aromatice. Luxul vine din Franţa.

Când lăsară în urmă pădurile, muntele deveni tot mai abrupt, şi vegetaţia începu să se răărească: tufe târâtoare, ciulini, scaieţi, afini. Echarren încerca să se strecoare cât mai aproape de stânci, ca să fie cât mai puţin vizibil de la poalele muntelui. La un moment dat, după o cotitură, văzură o capră neagră sărind din piatră în piatră. Se adânciră într-o topografie tulbure, cu ţancuri înalte, greu de trecut, însă în fundul defileului, dincolo de prăpastie, adăpostit într-o mică scobitură, apăru un om în scurtă şi şalvari, cu doi cai legaţi de gât. Echarren se întoarse spre Cipriano.

— Pierre nu m-a făcut niciodată să-l aştept, spuse zâmbind.

Şi scoase un fluierat armonios pe care ecoul îl repetă, tot mai încet, din râpele de pe partea franceză.

CARTEA A III-A

AUTODAFE

XV

La cererea lui Cipriano, Doctorul consimţi ca Beatriz s-o înlocuiască pe sora ei Constanza la lecturile de la întrunirile secrete. Se împlineau şapte luni de când Salcedo se întorsese din Germania şi, în seara aceea de la începutul lunii mai, Beatriz citise câteva pagini din *Libertatea creştinului,* cu acelaşi zâmbet larg, cu aceeaşi intonaţie şi aceeaşi rostire uşor sâsâită ca doña Leonor. Era ca şi cum aceasta ar fi înviat. În pauze, Cipriano admira frumosul profil al Anei Enríquez, nespus de luminos şi seducător sub turbanul roşu ce-i micşora capul, şi mâinile lungi împodobite cu bijuterii pe care şi le sprijinea de spătarul băncii. În continuare, Doctorul explică paginile citite de Beatriz, plin de fervoare, cu aceeaşi convingere ca atunci când mama lor îl însoţea. De la întoarcerea lui Cipriano, cu cărţi, informaţii şi veşti bune, don Agustín Cazalla părea alt om. Poziţia sa religioasă se întărise şi-şi redobândise entuziasmul de a face prozeliţi. Însă abia deschise dezbaterea finală că în stradă se auzi tropăitul unui cal în goana mare: copitele răsunau pe pavaj tot mai aproape. Liniştea din sală era atât de adâncă, încât atunci când calul se opri se auzi cum călăreţul descalecă şi face trei paşi spre poarta casei. Răsunară două lovituri puternice de ciocan în poartă, şi când Juan Sánchez se repezi pe scări, liniştea devenise de mormânt. După câteva clipe, don Carlos de Seso, într-un costum improvizat de călăreţ, cu pletele răvăşite, cu cascheta în mână, intră grăbit în capelă, ajunse dintr-un salt pe estrada Doctorului, îi şopti nervos ceva şi, cu permisiunea acestuia, se adresă celor de faţă pe un ton alarmat:

— Cristóbal de Padilla, zise, a fost arestat alaltăieri la Zamora. Pedro Sotelo şi soţia lui, Antonia de Melo, l-au denunţat Sfanţului Tribunal cu ocazia edictului anual. Se află la închisoarea secretă a Inchiziţiei şi e puţin probabil

să aibă loc alte arestări atât timp cât Padilla nu e interogat. Totuşi, consider că e obligaţia mea să vă comunic Domniilor Voastre ca să luaţi măsurile potrivite, să vă debarasaţi de documente compromiţătoare şi să fugiţi, dacă socotiţi că viaţa vă este în pericol. Să ne ajute Domnul!

Se iscă o mare învălmăşeală. Toţi voiau să plece primii din casa Doctorului, şi Juan Sánchez întâmpina serioase dificultăţi ca să-i convingă să iasă în ordine, doi câte doi, cu scurte pauze, cum făcuseră până atunci. Se auzeau paşii grăbiţi ai celor care plecau fără precauţiile obişnuite. Aveau impresia că, îndepărtându-se de casa aceea, se îndepărtau şi de riscul de a fi prinşi. Cipriano o văzu pe Ana Enríquez plecând şi se îndreptă spre estrada de unde Doctorul şi don Carlos organizau evacuarea capelei, considerând că era de datoria lor s-o facă. Don Agustín pălise şi cu mâinile-i albe şi fine bătea darabana în masă. Nu reuşea să se stăpânească. Aceste schimbări bruşte de dispoziţie, justificate sau nu, erau obişnuite la el. Încercă să vorbească cu Cipriano Salcedo, dar cuvintele i se îngrămădeau pe buze şi nu izbutea să le pună în ordine. Don Carlos de Seso a fost cel care i-a dat instrucţiunile necesare.

— Domnia Voastră trebuie să fugiţi imediat, îi spuse. Împăratul, de la Yuste, i-a cerut stăruitor inchizitorului Valdés să dea o *neîntârziată şi teribilă lecţie.* Fugiţi. Domnia Voastră aţi fost un membru de seamă al sectei de când aţi intrat în ea, iar recenta călătorie pe care aţi făcut-o în Germania şi întrevederea cu Melanchton vă fac deosebit de vulnerabil în momentele acestea. Duceţi-vă departe. Cunoaşteţi drumul spre Pamplona. Cunoaşteţi şi satul Cilveti, şi casa lui Pedro Echarren. Lăsaţi-vă pe mâna lui şi în câteva zile veţi fi în afara Spaniei.

Pe Doctor îl podidiră lacrimile când îi strânse mâna. Însă Cipriano se simţea hotărât şi puternic, capabil de orice. Nu

era obosit şi, ajungând acasă, se închise în birou şi deschise geamurile bibliotecii mari. Era de necrezut că numai în trei ani a putut aduna o asemenea cantitate de hârtii: fişe, anunţuri, rezumate, sfaturi, notiţe, convocări de întruniri, corespondenţă de tot felul cu Doctorul, cu Pedro Cazalla, Carlos de Seso, Domingo de Rojas, Beatriz Cazalla şi Ana Enríquez. Dosare pline cu proiecte. Fascicule şi broşuri din călătoria sa prin Franţa şi Germania. Hărţi şi rute. Adrese ale unor persoane şi centre din străinătate şi cărţi, multe cărţi, printre care şi cele şaptesprezece exemplare din *Binefacerea lui Hristos,* exemplarele rămase din ediţia lui Agustín Becerril pe care le mai păstrase. Puse o grămadă de lemne în cămin şi făcu focul. Mai întâi, arse hârtiile care se mistuiră repede, după ce se răsuciră câteva secunde în flăcări, aruncă apoi broşurile, hârtiile mai importante şi, în cele din urmă, dosarele şi cărţile, una câte una, cu răbdare, fără să se grăbească. Câteva aveau coperte tari, din piele sau pânză, cu colţuri de metal, şi ardeau mai greu. Pe măsură ce dispăreau teancurile de hârtii şi şirurile de cărţi de pe rafturi, Cipriano se simţea scăpat de povară ca după o confesiune. La patru în zori se culcă. Nu numai că pusese pe foc tot ce-ar putea fi compromiţător pentru el şi pentru grup, ci împrăştiase şi cenuşa din cămin. La opt se trezi, luă o gustare frugală şi-i porunci lui Vicente să pună şaua pe Pispás cât mai repede. După un ceas, îmbrăcat de călătorie şi cu un bagaj redus la minimum, dădu să plece când Constanza îi anunţă vizita Anei Enríquez. Cipriano îşi spuse că ea era tot ce-i mai lipsea în momentele acelea. Ana sosise chiar atunci de la La Confluencia ca să-şi ceară scuze pentru greşeala servitorului ei, pentru refuzul lui de a pune în practică normele de prudenţă care îi fuseseră recomandate cu atâta insistenţă. Alt servitor, sosit de curând de la Toro, nu credea în iminenţa unei razii de mare anvergură. După socoteala inchizitorilor, Cristóbal

de Padilla, prin întrevederile, contactele şi vizitele la închisoare, *speriase vânatul.* Trebuia să se grăbească, îi spuse doña Ana, luându-i mâinile şi aşezându-se alături de el pe sofaua din salon. Cipriano se simţea mişcat de solicitudinea tinerei, de zelul ei de a-l pune la adăpost. Marchizul, tatăl ei, îl implora să treacă graniţa în Franţa. El nu se considera implicat şi poziţia marchizei la Curte va acţiona în favoarea sa. Dar Cipriano trebuia să fugă, insista doña Ana. Îi dădu un bilet cu o adresă din Montpellier: „Madame Barbouse o să se ocupe de dumneavoastră ca şi cum ar fi vorba de mine însămi", îi spuse, îi strângea din nou mâna lui micuţă şi păroasă între-ale ei, nerăbdătoare. Barbouse, nu uitaţi. Dar Cipriano era îngrijorat: Şi ea? Ce avea să se întâmple cu ea în împrejurări atât de grele? Ana Enríquez zâmbea cu buzele-i pline, făcând două gropiţe în obraji. „În situaţii de astea noi femeile ne descurcăm mai bine ca bărbaţii", zise.

Un bărbat simte compasiune pentru o femeie; tribunalele alcătuite din bărbaţi, cu atât mai mult, dat fiind că unii fac presiuni asupra altora. Cum să admiţi că Sfântul Tribunal ar putea da o sentinţă aspră împotriva măicuţelor de la Mănăstirea Belén? Se priveau în ochi, îşi luau vorba din gură, feţele lor aproape că se atingeau. „Domnia Voastră sunteţi în primejdie, adăugă. În ultima vreme, aţi preluat toate responsabilităţile grupului, v-aţi dus în Germania ca reprezentant al său, cum aţi putea justifica toate astea? Filip al II-lea n-o să fie mai puţin inflexibil decât Carol Quintul. Valdés i-a cerut papei atribuţii sporite şi Paul al IV-lea i le-a acordat fără să stea prea mult pe gânduri. Se pregăteşte o pedeapsă exemplară, credeţi-mă.44 Cipriano îşi dădu seama că se lăsa convins de ceva de care era de fapt convins dinainte. Dar îi plăcea insistenţa Anei, îi plăcea s-o vadă îngrijorată pentru soarta lui, îi plăcea străduania ei de a-l pune la adăpost. Oare el însemna ceva pentru ea? Însă, când fata se ridică, îi luă

mâinile şi trase de el în sus, obligându-l să se ridice, Cipriano recunoscu că e dispus să plece. Auzindu-l, Ana se înclină spre el pe neaşteptate, fără niciun semn prevestitor, şi-l sărută cu gingăşie pe obraz. „Fugiţi, îi spuse cu un firicel de voce. Nu mai pierdeţi niciun minut, Domnul să vă călăuzească paşii.” În drum spre Burgos, Cipriano se gândea la ea în timp ce-i dădea pinteni lui Pispás. Va merge cât timp va putea în goana calului şi, când va fi nevoie, îl va schimba cu altul. O va face pe ascuns pe la hanuri şi va lăsa câteva monede drept răsplată, când va socoti că schimbul a fost în favoarea lui. Avea de gând să se odihnească ziua şi să călătorească noaptea. Nimeni nu i-ar putea spune dacă Padilla vorbise sau păstrase tăcerea, dar părea evident că în orice moment Inchiziţia se putea hotărî să pună patrule pe drumuri. Îşi duse mâna la obrazul stâng. Dulcea atingere a buzelor Anei Enríquez stăruia acolo, cu parfumu-i discret. Era oare cu putinţă să-i fi trezit interesul acelei fetei frumoase? Îşi aminti de legămintele pe care le făcuse acum câteva luni, de hotărârea lui de a-şi împărţi averea şi de a trăi în castitate. Îi mărturisise Doctorului toate acestea într-o seară, la întoarcerea lui din Germania, în cabinetul doñei Leonor. „Nu vă grăbiţi, Domnia Voastră vă aflaţi încă sub impresia morţii soţiei; vă simţiţi încă responsabil.44 Cipriano îl întrebă dacă crede că sentimentul acela de vinovăţie va dispărea vreodată şi Doctorul îi răspunsese că n-are nicio îndoială că aşa se va întâmpla, cu timpul, şi atunci se va vedea în dificila alternativă de a-şi respecta cuvântul sau de a iubi o femeie. Salcedo îi răspunsese că hotărârea lui fusese spontană şi chibzuită, încă de dinaintea morţii soţiei, că acum mai bine de jumătate din avere nu-i mai aparţinea, şi că Domnul îi zâmbise în chip de acceptare. Se grăbise să adauge că ştie că faptele bune nu erau indispensabile pentru a se mântui şi lămuri că, prin gestul lui, nu caută izbăvirea, ci un mod de a se

revanşa faţă de Teo pentru nepăsarea lui. Doctorul îl asculta impasibil, cu capul aplecat într-o parte, ca şi cum gâtul n-ar fi fost în stare să-i susţină greutatea. Stătură de vorbă un răstimp şi Cipriano îi mărturisi cu naivitate că Domnul se pogorâse lângă el, bucuros de mărinimia lui. Doctorul zâmbea. Viziunile erau un indiciu de debilitate mentală, îl avertiză, timpul miracolelor trecuse. Cipriano se desfăta din nou ascultând cuvintele Doctorului, bărbatul lucid şi inteligent care reuşise să-şi revină după moartea mamei. La întoarcerea din Germania, îl găsise schimbat, de fapt găsise un om pe care nu-l cunoscuse niciodată, conştient de superioritatea lui intelectuală, de importanţa lui ierarhică în cadrul grupului. Astenia aceea, cam feminină, de care suferise cu câteva luni în urmă, părea să nu fi existat niciodată. Cipriano Salcedo îl încurajase. Nu minţi cu privire la amănuntele călătoriei lui, dar exageră unele pasaje, le înflori. Melanchton auzise de el, îi spuse; mai mulţi spanioli emigraţi îi vorbiseră de personalitatea lui şi de focarul luteran pe care-l conducea în Valladolid. Aceste informaţii îl entuziasmau pe Doctor, îi dădeau siguranţă. Cipriano Salcedo nu vedea câtă înfumurare era în această atitudine. De fapt, schimbarea Doctorului se produsese înainte ca Cipriano să-şi înceapă călătoria. Parcă o apăsare ciudată l-ar fi împiedicat să respire şi, pe neaşteptate, cineva s-ar fi hotărât să-l scape de povară. În lunile cât Salcedo a fost plecat, n-a încetat să se gândească la el. Şi cele două scrisori lungi pe care i le trimise din Germania îl exaltară până la un punct de necrezut, după cum i-a şi spus lui Cipriano la întoarcere. Graţie lor, Doctorul ajunse să uite de zbuciumul care-l chinuise după înmormântarea mamei, se întări, reveni la vechea activitate în cadrul sectei, la predicile sale ambigue, la întrunirile secrete. Cipriano se simţea stimulat ascultându-l. Se aflau din nou pe drumul cel bun. Doctorul se interesa de viaţa lui Cipriano, era descumpănit de detaşarea lui faţă

de bani, de mărinimia lui. În ultimele luni, stătuseră îndelung de vorbă, atât de mult încât Cipriano începu să descopere un nou Cazalla, sobru şi într-adevăr sfânt, dar cu o umbră de trufie în imboldurile sale. Doctorul se lăuda cu privire la ceea ce este şi reprezintă el. Dacă faptele lui ar fi fost secrete, poate că purtarea i-ar fi fost alta. Şi asta nu pentru că Cipriano i-ar fi atribuit o anume duplicitate, căci nu credea că se comportă dorind să fie aplaudat, dar nici că ar fi nepăsător la elogii şi admiraţie.

Se abătu din drum la Quintana del Puente. În fund, în partea stângă, la poalele dealului, începea pădurea, iar la picioarele lui o mare de cereale, încă necoapte, se legăna în adierea uşoară a vântului. În unele locuri, lanurile de orz păreau mai deschise la culoare şi, chiar la poalele dealului, înainte de a începe pădurea, zări o mică păşune proaspătă, de un verde crud. Apa transparentă curgea din belşug din izvor, revărsându-se pe pajişte. Îşi aduse calul aproape şi-l lăsă să bea pe săturate. Apa îi ştergea treptat spuma albă de pe nări, iar spinarea nu-i mai tremura. Când văzu că i-a fost de-ajuns, intră cu el în desiş. Iepuraşii născuţi primăvara alergau speriaţi în toate părţile şi dispăreau în ascunzători. La jumătatea coastei, Cipriano descălecă, luă şaua de pe Pispás şi-l lăsă liber să pască în poiană. Servitorul lui, Vicente, ştia să dreseze caii. Atât Fulger, cât şi, acum, Pispás aveau un comportament propriu mai de grabă câinilor decât cailor. Nu-şi pierdeau niciodată din ochi stăpânul, chiar atunci când se îndepărta, şi-i veneau în întâmpinare de îndată ce îl auzeau fluierând. Asta dădea animalului o mare libertate de mişcare şi călăreţul putea fi liniştit. Cipriano scoase din boccea o pâine uriaşă tăiată în două, cu carne şi cârnaţi la mijloc, şi un burduf de vin. De acolo de unde se afla domina câmpia întinsă, cu lanurile de cereale ce se unduiau, până la dealurile cenuşii din faţă, cu râul Arlanzón curgând spre Quintana şi drumul de-a lungul apei. Vremea era senină.

Căută un loc ferit sub un stejar – jumătate la umbră, jumătate la soare –, se întinse şi, în câteva minute, adormi.

Când se trezi, soarele tocmai apusese. Primul lucru pe care l-a văzut a fost capul lui Pispás, la doi paşi de el, privindu-l neliniştit. Necheză vesel când îl văzu ridicându-se şi, ascultător, se lăsă înşeuat. Cipriano coborî pe drumul spre Burgos când se întuneca, dădu pinteni calului şi-şi reluă călătoria. Bezna îl învălui pe nesimţite, fără a stinge însă cu totul slaba fosforescenţă a goanei. Astfel, ochii lui se obişnuiau încetul cu încetul cu tenebrele şi putea alerga fără niciun risc. Câte un căruţaş se dădea în lături auzind galopul lui Pispás, dar drumul era mai tot timpul pustiu. Ca într-o părere străbătu oraşul Burgos şi o apucă spre Logroño, pe un drum puţin mai îngust, de pământ roşiatic. Se concentrase asupra cursei, gândindu-se la obstacolele care puteau să apară, şi numai din când în când îi venea în minte Cristóbal de Padilla; se întreba dacă fusese oare supus interogatoriului, dacă la ora aceea îi denunţase sau nu. Cu fiecare minut se simţea tot mai sigur, mai departe de forţele Inchiziţiei care se vor pune în mişcare îndată ce deţinutul va vorbi. Înainte de a ajunge la Santo Domingo de la Calzada, Cipriano Salcedo se hotărî să-şi schimbe calul. Spuma de pe nările lui Pispás lucea în întuneric şi la răstimpuri crupa îi era scuturată de un tremur puternic. Animalul era extenuat. Cipriano se gândise să facă douăzeci şi patru de leghe şi făcuse mai bine de douăzeci şi şapte. Intră în Santo Domingo la trap mărunt. Zări la marginea drumului hanul unde făceau popas poştalioanele şi se opri în dreptul lui. Luminiţa unui opaiţ licărea într-o fereastră şi se temu că cineva stă de veghe la ceasul acela. Descălecă şi ocoli hanul, intrând prin noroi. În fund era grajdul şi în faţa lui dormitau doi cai. Înainta cu spinarea lipită de clădire pentru a se feri să fie văzut, dacă ar fi apărut cineva. Aproape orbeşte alese calul şi îl scoase în curte, unde îl cercetă cu atenţie. Era o gloabă cu capul

mare, dar părea în putere şi odihnită. Schimbă şaua şi-l închise pe Pispás în grajd cu o punguţă cu doi ducaţi la gât şi un bilet pe care scrisese: „Nu plătesc pentru cal, ci pentru serviciu”. I se păru că aude zgomot la una dintre ferestrele ce dădeau spre drum şi se lipi de zid. Teama îl făcuse să-şi imagineze, căci casa era cufundată în linişte. Bătu uşurel şi cu afecţiune gâtul calului şi încălecă. În semiîntuneric părea un cal arab, cu coama lungă. Nu asculta de pinteni, şi plecă spre Logroño într-un galop susţinut. Mai străbătu încă opt leghe înainte de ivirea zorilor, dar nu în goana mare, cum făcea cu Pispás, ci în ritmul uniform al Leneşului, care se dovedea cu totul nepăsător la imboldurile stăpânului. Când soarele era sus pe cer, Cipriano o apucă pe o cărare la dreapta, înconjurând nişte vii abia înfrunzite, până ajunse în lunca râului Iregua. Acolo se dădu jos, legă picioarele din faţă ale calului, mâncă şi apoi se întinse sub razele soarelui cald al dimineţii. Se trezi pe la mijlocul după-amiezii, mâncă iar şi aruncă o privire spre Leneşul, tolănit la câţiva metri mai departe, care păştea firele de iarbă din jur. Acum îşi dădea seama că era un cal lipsit de clasă. Nu mai văzuse în viaţa lui decât o singură mârţoagă mai fără vlagă: îndărătnicul lui Teo, însoţitorul întoarcerii de la nunta lor, care-l făcuse să se ruşineze. Aşteptă asfinţitul pentru a ieşi din nou la drum. Leneşul adoptă pasul uniform din ajun şi-l păstră peste noapte. Era felul lui de a galopa, trebuia să se resemneze. La hanul din El Aldea, între Logroño şi Pamplona, îl schimbă pe alt cal. De data asta, Cipriano lăsă cinci ducaţi în punguţă şi ceru scuze pentru schimb. Noul cal era un armăsar de rasă, a cărui semeţie se manifesta mai ales când galopa. Nu era Pispás, bineînţeles, dar nici Leneşul; acum câştigase făcând schimbul. Călări toată noaptea şi în zori intră într-o pădure de stejari la două leghe distanţă de Pamplona. Sfârşitul călătoriei lui se apropia şi-şi zise că, a doua zi, va trebui să

aştepte apusul soarelui pentru a intra în Cilveti şi a-l căuta pe Echarren.

Când îi veni pe neaşteptate în minte imaginea fraţilor lui din Valladolid, îl străfulgeră convingerea că Padilla vorbise. După mai multe experienţe grăitoare, Cipriano credea în transmiterea gândurilor. Descinderile au început, îşi zise. Se străduí să-şi imagineze cine încercase oare să fugă şi pe dată îi veni în minte don Carlos de Seso, cu siguranţă. Don Carlos putea fi acum în Franţa, dar ceilalţi? Bănuia că preotul Alonso Pérez nu fugise, şi nici fraţii Cazalla: don Agustín era prea dăruit cauzei, iar pe Pedro nu-l credea în stare de o asemenea aventură. Cine, atunci? Nu ştia dacă fray Domingo de Rojas şi nepotul lui, Luis, ar avea curajul s-o facă, şi pe bijutierul Juan García îl lăsa la o parte, considerându-l extrem de fricos. Pedro Sarmiento, poate? Licenţiatul Herrezuelo? Îi veni din nou în minte figura Anei Enríquez. Ar fi putut fugi cu el. Poate că în momentul acela agentul Inchiziţiei tocmai o aresta la moşia din La Confluencia. Ana nu era femeia care să între în închisoarea secretă de pe strada Pedro Barrueco, hardughia aceea dărăpănată şi lugubră care te impresiona de la prima vedere. În orice caz, închisoarea secretă va fi insuficientă pentru a încăpea acolo cei şaizeci de presupuşi eretici din oraş. Legea prevedea izolarea acuzaţilor, dar închisoarea de pe Pedro Barrueco nu avea şaizeci de celule individuale. Ce va hotărî Sfântul Tribunal? Cu ceva vreme în urmă, începuse construirea unei noi Case a Inchiziţiei în faţa bisericii San Pedro, dar oricât de mult s-ar grăbi lucrările nu s-ar putea termina înainte de un an. E cu putinţă să-i fi închis câte doi sau în grupuri disparate. Oricât de mare ar fi puterea autorităţilor Inchiziţiei, de data asta nu-i vor putea ţine pe prizonieri într-o totală lipsă de comunicare. Amintirea Anei Enríquez îl făcu să-şi mângâie obrazul stâng. După trei zile de călătorie, barba îi crescuse şi totuşi avea impresia că-i mai simte urma

buzelor. Ce dorise oare să-i spună dându-i sărutarea de pace pe obraz? Poate că îl aştepta? Poate să-şi exprime bucuria pentru hotărârea lui de a fugi? Poate o simplă dovadă de fraternitate? Îşi întoarse capul spre frunziş şi văzu calul sărind cu picioarele din faţă împiedicate. Nu-i venea somnul ca în zilele de dinainte, însă închise ochii şi încercă să se împace cu Domnul. Se gândea intens la Ana Enríquez; în fond, îi admira frumuseţea şi curajul, dar hotărârea lui de a rămâne cast era mai puternică decât slăbiciunile astea. Era singur; în afară de croncănitul corbilor în depărtare, liniştea câmpiei era desăvârşită. Atunci de ce Domnul nu se pogora lângă el? Oare să fi fost prea multă lumină? Oare nu apărea decât în biserici? Să fi avut dreptate Doctorul când afirma că vedeniile erau semne de debilitate mintală? Suferea de halucinaţii? Când se trezi, soarele apunea. Calul, sărind întruna, se depărtase. Îl găsi bând apă din jgheabul unui puţ, la marginea pădurii. Îl înşeuă şi căută drumul, pe când se lăsa întunericul. N-avea nicio grabă. A doua zi, făcu un popas la Larrasoaña, unde mâncă şi se odihni pentru ultima oară. Aşteptă să se înnopteze de-a binelea ca să între în Cilveti. Satul părea pustiu, însă poarta din faţă a casei lui Echarren era deschisă. La fel şi cea din spate. Îi atrase atenţia mulţimea de catâri din curte, însă nu bănui nimic. Se simţea departe de orice capcană. Cum le putea da prin cap agenţilor Inchiziţiei că unul dintre oamenii pe care-i căutau se afla în clipa asta la Cilveti? Legă calul la poartă şi urcă pe dibuite. Nevasta lui Echarren, cu un opaiţ în mână, îl însoţi în tăcere în sala pe care el o cunoştea. Auzi din camera de alături zvon de conversaţii şi de şoapte şi, pe neaşteptate, intră un bărbat cu blazonul Ordinului Santo Domingo pe piept, peste tunică; în spate veneau doi archebuzieri cu armele îndreptate spre el. Cipriano se ridică, se dădu înapoi, surprins.

— În numele Inchiziţiei, sunteţi arestat, spuse ofiţerul.

Nu se opuse. Ascultă ordinul şi se aşează în faţa ofiţerului, iar cei doi archebuzieri veniră în spatele lui. Apoi intră Pablo Echarren, cu părul răvăşit, în cămaşă, împreună cu secretarul, care se aşează lângă ofiţer şi puse pe masă nişte hârtii albe. Agentul se uită la Echarren, lângă el, în picioare.

— Acesta-i omul?

— El este, da, domnule.

Din partea cealaltă a mesei, ofiţerul privi capul mic şi proporţionat, mânuţele păroase ale lui Cipriano.

— Vi l-aţi amintit bine, spuse ca pentru sine, cu un zâmbet uşor.

Avea pletele lăţoase şi murdare şi se uita puţin saşiu când şi-a aţintit ochii asupra lui. Îl supuse la un interogatoriu de urgenţă. Cipriano venea de la Valladolid, nu? Cipriano încuviinţă. Cu luni în urmă, în aprilie 1557, trecuse Pirineii însoţit de Pablo Echarren şi ajunsese în Franţa, era corect informat? Ofiţerul se uită chiorâş, cu satisfacţie, când Cipriano recunoscu că aşa era, dar se simţi descumpănit când acesta adăugă că se dusese de mai multe ori în străinătate din motive impuse de afaceri. Afaceri? Ce afaceri? Ofiţerul nu ştia cu ce se ocupa, iar secretarul, lângă el, lua notă. Îl întrebă ce afaceri făcea, dacă nu-i era cu supărare, şi Cipriano, fără voia lui, se văzu obligat să menţioneze bundele şi hainele căptuşite. Ofiţerul auzise vorbindu-se de bunde, bineînţeles, toată lumea cunoştea marea revoluţie a bundelor, bundele lui Cipriano, nu-i aşa?

— Eu sunt Cipriano.

Ofiţerul primi cu interes dezvăluirea arestatului. Presupusa avere a acestuia îmblânzi tonul interogatoriului. Secretarul îi nota declaraţiile. Cipriano avea legături comerciale cu Flandra şi Ţările de Jos. Negustorii din Anvers erau cei care vindeau bunde şi haine căptuşite în nordul şi centrul Europei. Acum era rândul saşiului să

încuviinţeze, satisfăcut şi încântat. Dar legătura lui cea mai importantă fusese aceea cu faimosul Bonterfoesen, comerciantul cel mai prestigios al veacului. Ofiţerul continuă interogatoriul pe alt ton. Plecase din Valladolid de trei zile şi jumătate. Aflase de arestarea lui Cristóbal de Padilla? Şi de cea a întregului grup luteran din Valladolid? Cipriano nu ştia nimic. Asta trebuie să se fi întâmplat după plecarea lui, spuse. Secretarul scria de zor. Pe neaşteptate, Cipriano tăcu, apoi începu să răspundă evaziv. Îl cunoaşteţi pe Doctorul Cazalla? „Prefer să nu răspund la această întrebare”, spuse. Ofiţerul mai prelungi interogatoriul câteva minute. Arătă spre Pablo Echarren: şi pe omul acesta? Bineînţeles că îl cunoştea, îi cunoştea priceperea, simţul de orientare. „Cine vi l-a recomandat?” Salcedo îl privi pe Echarren şi observă că avea cătuşe la mâini. „Pentru un comerciant care călătoreşte des în Europa, domnul Echarren n-are nevoie de recomandare”, răspunse. Când terminară, îl încătuşară şi pe el. Se auzi apoi zgomot de voci în curte şi, când ieşiră, îl urcară împreună cu Echarren şi doi archebuzieri într-o trăsură trasă de doi cai.

În spate, escortându-i, veneau ofiţerul şi secretarul, călare pe catâri, şi doi inspectori ai Inchiziţiei.

Ajunseră la Pamplona târziu noaptea, şi Vidai, cel care-l interogase, predă prizonierii gardianului de la închisoarea Inchiziţiei. Era aproape goală. Au fost băgaţi în două celule şi, după ce s-a întins pe patul de fier, Cipriano a încercat să se liniştească. Era deci arestat. Totul fusese prea rapid şi neprevăzut. Celula era mică, doar o rogojină, o masă, un scaun şi, într-un colţ, o uriaşă oală de noapte cu capac. Auzea paşi la etajul de deasupra, paşi marţiali, hotărâţi, ca de soldaţi. Trecură astfel două zile şi două nopţi. În ziua a treia, când se întuneca, se auzi sus alergătură. Cipriano află de la gardianul care-i aducea mâncarea şi de la Genaro, băiatul care curăţa zilnic oalele de noapte, că mai

erau doi prizonieri: don Carlos de Seso şi fray Domingo de Rojas. Fuseseră prinşi, după spusele gardianului, la frontiera din Navarra, şi Seso declarase că nu era vorba de fugă, că n-avea intenţia să fugă, ci că se ducea în Italia, la Verona, unde tocmai îi muriseră mama şi fratele. La rândul lui, fray Domingo de Rojas recunoscu că mergea să se întâlnească cu arhiepiscopul de Carranza, că în Castilia nu se simţea în largul lui şi că, mai cu seamă, voia să evite dezonoarea pe care posibila lui detenţie ar arunca-o asupra Ordinului. Stătuseră arestaţi trei zile în casa comisarului Inchiziţiei, până când episcopul de Pamplona, don Álvaro de Moscoso, ordonă mutarea lor la închisoarea secretă. Don Álvaro a fost şocat de îmbrăcămintea călugărului, un veşmânt de atlaz verde cu pălărie cu pene şi lanţ de aur la gât. „Cu totul altul decât acela pe care Sfinţia Voastră l-aţi purtat la Conciliu”, îi spuse cu ironie episcopul, iar fray Domingo de Rojas îi răspunse: „Eminenţă, veşmântul meu e cel pe care îl port în suflet”. Apoi Rojas făcu aluzie la atitudinea lui Carranza, arhiepiscopul de Toledo, la care se ducea, dar don Álvaro de Moscoso îl avertiză că trebuie să-i uite numele, fiindcă arhiepiscopul n-avea nimic a face în povestea asta. Fray Domingo lămuri că viceregele de Navarra le dăduse salvconducte pentru a ajunge la Béarne, căci aveau scrisori de recomandare pentru Prinţesă, şi că imixtiunea Sfântului Tribunal fusese nejustificată. Cu ei venea şi un bărbat gras, căruia îi spuneau Herrera, primar la Sacas de Logroño, arestat şi el, care ie înlesnise emigrarea în Franţa. Recunoscu fapta, însă declară că n-avea habar că Inchiziţia îi pusese sub acuzare pe cei doi prizonieri.

Don Carlos de Seso îşi păstra eleganţa şi demnitatea. Cipriano îl văzu prin ferestruică trecând spre celule cu prestanţa-i obişnuită: avea hainele descheiate, gesturile hotărâte, chipul impunător şi mândru. Salcedo îl auzea plimbându-se în celula de alături, patru paşi în sus şi patru

în jos. De obicei temnicerul nu se arăta, şi atât intendentul, cât şi Genaro, servitorul cu curăţenia, îşi făceau apariţia doar din când în când şi la ore fixe, iar în afara lor treceau pe coridor numai întâmplător. A doua zi după întemniţarea lui Seso şi a lui Rojas, profitând de ecoul din subsol, Cipriano îl strigă pe primul prin deschizătura uşii. Don Carlos îl auzi imediat şi rămase surprins că e atât de aproape. Da, viceregele le comunicase că la Valladolid se făcuseră arestări masive, iar prizonierii nu mai încăpeau în închisoarea secretă, că începuseră procesele şi că Doctorul se afla în centrul acestora. La rândul lui, Cipriano îi povesti cum fugise, călătorind noaptea şi odihnindu-se ziua, până când a fost prins în Cilveti în casa lui Pablo Echarren pe care i-l recomandase el şi care era, de asemenea, arestat. Don Carlos îl informă că nu vor fi duşi la Valladolid până nu-l vor prinde pe Juan Sánchez, servitorul familiei Cazalla, singurul dintre fugari care izbutise să se refugieze în Franţa.

Juan Sánchez ajunse la închisoarea secretă din Pamplona patru zile mai târziu şi, a doua zi, într-o vineri, convoiul o porni la drum spre Valladolid. În frunte călăreau Vidai saşiul şi alţi trei ofiţeri trimişi să-i prindă; după ei venea grupul de prizonieri pe jos, cu mâinile legate, fray Domingo de Rojas cu pălăria lui cu pene pe cap, flancaţi de agenţi ai Inchiziţiei şi, păzind ariergarda, doisprezece archebuzieri care purtau o uniformă ciudată: pieptare, pantaloni strâmţi, chipiuri şi încălţări perforate. Era un grup eterogen şi extravagant, de peste două duzini de persoane, întâmpinat în târgurile şi satele prin care treceau cu insulte şi ameninţări. Vidai, ofiţerul care l-a arestat pe Cipriano în Cilveti, părea conducătorul detaşamentului. Planul era acela de a străbate cinci sau şase leghe în fiecare zi, să mănânce pe câmp şi să doarmă în case ori şuri tocmite dinainte de către emisari ai Inchiziţiei. La început, Cipriano se bucură de lumina

soarelui, de peisaj, de mişcare, dar, fiind neobişnuit cu exerciţiul, în prima noapte ajunse la Puente de la Reina istovit. A doua zi, la şapte dimineaţa, după ce au mâncat o bucată de pâine cu brânză, au pornit din nou la drum. Vidai, ofiţerul saşiu, stăpânit de un simţ primar al ordinii, i-a împărţit doi câte doi: Juan Sánchez şi Cipriano, care erau cei mai scunzi, în faţă, călugărul şi don Carlos de Seso după ei. Obligaţia de a păstra tăcerea, care era respectată în cursul primei ore de mers, era mai apoi încălcată, când archebuzierii începeau cu poveşti şi bancuri. Juan Sánchez profita de acest răstimp pentru a-i împărtăşi lui Cipriano Salcedo amănunte din viaţa lui şi aventura prin care trecuse de la plecarea din Valladolid până când a fost prins în Turlinger. Soarele ardea puternic şi, la amiază, emisarii aşteptau în vreun loc umbrit în apropierea drumului, în general în lunca râurilor, în apa cărora membrii escortei se scăldau despuiaţi, supraveghindu-i cu rândul pe deţinuţi, în vreme ce aceştia îşi afundau picioarele în torent, spre marea alinare a călugărului. Apoi prânzeau, arestaţii cu mâinile legate, în grup aparte, sub ochii gardienilor, şi după ce terminau de mâncat se odihneau, pe când razele de foc ale soarelui pârjoleau câmpiile şi cei patru deţinuţi puteau schimba impresii sau citi documentele compromiţătoare. La două, în toiul arşiţei, îşi reluau mersul în aceeaşi ordine: cei patru ofiţeri călare, deschizând drum, după ei, prizonierii, flancaţi de oameni ai Inchiziţiei şi, în ariergardă, cei doisprezece archebuzieri înarmaţi. Când treceau prin sate, femeile şi flăcăii îi insultau şi, câteodată, le aruncau găleţi cu apă de la ferestre. Într-o zi, pe meleagurile din La Rioja, ţăranii care săpau la vie se opriră din lucru pentru a arde la marginea drumului două paiaţe făcute din lăstari, şi-n vremea asta le strigau eretici şi ciumaţi. Acolo câmpul se ondula în mici coline în tonuri trandafirii, iar verdele crud al mlădiţelor le dădea o plasticitate atrăgătoare. Pe la şapte îşi terminau

ziua, cinau în satul ales de emisari şi poposeau peste noapte în case ale Inchiziţiei sau în şurile de la marginea drumului, uitând pentru câteva ceasuri de arşiţa soarelui şi de durerea picioarelor rănite.

Mersul în pereche cu Juan Sánchez i-a dat ocazia lui Cipriano să-l cunoască superficial pe servitorul familiei Cazalla. Îi povestea de Astudillo, satul din Palencia unde se născuse, de don Andrés Ibáñez, preotul al cărui ajutor fusese, de munca lui de cioban sau la seceriş. De tânăr intrase în slujba prelatului grec Hernán Núñez, care-l învăţase să citească şi să scrie, şi doi ani mai târziu a simţit chemarea Domnului. A vrut să se călugărească, dar fray Juan de Villagarcía, confesorul lui, i-a scos ideea din cap. Apoi s-a dus la Valladolid unde a fost servitor la familia Cazalla şi la alţi stăpâni şi a îmbrăţişat doctrina luterană. În altă zi, Juan Sánchez i-a vorbit de fuga lui la Castro Urdiales în goana mare, de îndată ce a aflat de arestarea lui Padilla. În hanurile unde făceau popas poştalioanele, fura cai, fără să-şi bată capul să plătească hangiilor. Ajuns pe coastă, a intrat în legătură cu un negustor olandez, care l-a dus în Flandra cu nava lui cu două catarge pentru zece ducaţi. Când copoii Inchiziţiei au ajuns în port, Juan Sánchez naviga de treizeci şi opt de ore în largul mării. Pe navă i-a scris unei credincioase, luterană şi ea, doña Catalina de Ortega, în slujba căreia fusese, povestindu-i peripeţiile lui; i-a scris apoi şi lui Beatriz Cazalla, de care a fost întotdeauna îndrăgostit, şi căreia i-a relatat despre năprasnica furtună ce a fost gata să scufunde nava, dar el a îndurat totul încredinţându-şi viaţa Domnului, „pentru că eram pregătit să trăiesc şi să mor ca un creştin”. La sfârşit, îi declara dragostea pe care i-o purta pe ascuns de şase ani.

Fray Domingo de Rojas, care ascultase frânturi din povestirea lui Sánchez, îl întrebă intempestiv în timpul popasului cum de s-a lăsat prins odată ajuns în străinătate,

că aşa ceva nu i s-ar fi putut întâmpla lui şi nici altcuiva cu un dram de minte.

— Judecătorul din Turlinger a ordonat arestarea mea şi m-a predat căpitanului Pedro Menéndez care pornise să mă caute, răspunse Juan cu umilinţă.

Pe nepusă masă, călugărul dominican se înfurie pe servitor şi-i aruncă în faţă că predicile lui nesăbuite au dus grupul la pierzanie. Îl învinui că le înşelase pe călugăriţele de la mănăstirea Santa Catalina şi pe sora lui, María, şi, în faţa unei asemenea acuzaţii, Juan Sánchez îşi pierdu cumpătul şi începu să strige în gura mare, încât au fost nevoiţi să intervină doi agenţi ai Sfanţului Tribunal ca să facă ordine. Când se porniră iar la drum, Juan îi mărturisi lui Cipriano că dominicanul îl ura fiindcă avea fumuri de aristocrat şi nu s-a încrezut niciodată în eficacitatea misionară a plebei.

Însă îndeobşte mergeau în linişte. Sánchez şi Salcedo auzeau, în spatele lor, zgomotul făcut de fray Domingo târându-şi picioarele şi paşii fermi ai lui don Carlos de Seso. Cei doi schimbau arareori câte un cuvânt între ei. Călugărul era convins că numai dacă îşi drămuia forţele ar putea ajunge viu la Valladolid. Era bine legat, dar fără vlagă. Se plângea de picioare şi, ori de câte ori frânghia se slăbea, şi le freca fără pudoare. În afară de suferinţa asta, marea lui îngrijorare, ca şi a celorlalţi tovarăşi, era viitorul. Ce îi aştepta? Fără îndoială un proces şi apoi o pedeapsă. Dar ce fel de pedeapsă? Don Carlos de Seso cunoştea scrisoarea trimisă de inchizitorul Valdés lui Carol Quintul, care se retrăsese la Yuste, în care îl ruga „să fie stăvilit un asemenea rău, iar vinovaţii să fie pedepsiţi cu cea mai mare asprime fără nicio excepţie”. Seso interpreta aceasta în sensul că se pregătea o pedeapsă exemplară, fără precedent în Spania. Coregidorul din Toro era înzestrat cu o mare abilitate în a-şi face prieteni şi vorbea cu toţi fără deosebire, şi cu ofiţerii, şi cu soldaţii, iar dacă

se ivea ocazia, şi cu oamenii Inchiziţiei. Era la curent cu orice.

Le ştia pe toate. Se temea atât de Fi lip al II-lea, cât şi de Carol Quintul şi avea convingerea că înainte de 1558 pedepsele fuseseră mai uşoare, dar că astăzi Paul al IV-lea nu se dădea înapoi de la nimic. În popasurile de după-amiază, Seso le vorbea de toate astea, de scrisoarea inchizitorului Valdés către împărat, de cele scrise de acesta fiicei lui, care guverna în absenţa fratelui ei, şi lui Filip al II-lea, cerând „grabă, asprime şi straşnică pedeapsă". „Mulţi nu vom scăpa de asta", spunea şi ajunse să urzească un plan de fugă, însă nu găsi ocazia să-l pună în aplicare.

Tot ce survenea pe neaşteptate, incidentele de zi cu zi erau îndeobşte motivul preocupărilor lui şi al scurtelor sale conversaţii de după prânz. Într-o zi, fiind încă în Navarra, grupuri de localnici bine organizate îi atacară cu pietre pe prizonieri. Erau bărbaţi şi flăcăi înarmaţi cu praştii care se iveau din capul uliţelor şi-i împroşcau fără milă cu pietre. Cei patru ofiţeri îi urmăreau călare, dar îndată ce dispăreau se ivea alt grup la răspântia următoare, cu forţe noi şi pietre şi mai mari. Un soldat a fost rănit în frunte şi a căzut fără simţire la pământ, şi atunci tovarăşii lui şi-au dus archebuzele la ochi şi „au tras la picioare", cum striga Vidai saşiul de pe calul său. Ostilităţile deveneau tot mai încrâncenate. Femeile aruncau din balcoane oale cu apă clocotită şi strigau la prizonieri, făcându-i nelegiuiţi şi eretici ticăloşi. Cipriano, cu o mişcare instinctivă, îl trăsese pe Juan Sánchez lângă un zid de piatră şi acum vedeau amândoi cum cad în faţa lor perdele de apă aburindă. Localnicii începură să urle: „Ardeţi-i aici!, Ardeţi-i aici!", încercuindu-i în piaţă atât de strâns, încât soldaţii au fost nevoiţi să tragă iar. Căzu un tânăr rănit în pulpă şi, la vederea sângelui, oamenii se înfuriară şi mai tare şi atacară ca turbaţi plutonul. După câteva clipe însă, un al

doilea rănit îi convinse de zădărnicia eforturilor lor şi, până la urmă, şarja ofiţerilor călare reuşi să-i împrăştie.

Într-alt rând, în apropiere de Saldaña de Burgos, nişte tineri au pus foc la şura unde dormeau. Un archebuzier a dat alarma şi graţie lui au putut scăpa teferi. Însă în jurul lor, de-a lungul drumului, oamenii ardeau paiaţe de paie şi, la lumina focurilor aprinse, se vedeau legănându-se sperietorile spânzurate de crengile ulmilor. Gloata înfierbântată cerea arderea pe rug, îi califica „luterani", „leproşi", „fiii Satanei", iar câţiva, în toiul exaltării patriotice, strigau „Trăiască regele!" Au fost siliţi să plece din târgul acela la trei dimineaţa, iar zorile i-au surprins pe câmp. La Revilla Vallejera, cete de zilieri, cu catâri şi urcioare, secerau lanurile de orz ce păreau mai albe în mijlocul galbenului intens al holdelor de grâu. Era un peisaj bucolic ce contrasta cu larma şi furia ţăranilor. Vidai saşiul ordonă la unsprezece să se facă popasul de amiază şi se opriră într-o luncă, pe malul râului Arlanzón. Într-un impuls de umanitate, Vidai le dădu voie prizonierilor să se scalde „fără să se îndepărteze de mai, căci cu mâinile legate se puteau îneca". Fray Domingo nu intră în apă. Se aşeză la mal şi lăsă curentul să-i mângâie picioarele rănite, atât de albe încât peştişorii se repezeau în bancuri mici să-i muşte degetele, crezând că erau de mâncare. Pentru Cipriano, scăldatul, faptul de a simţi apa caldă pe piele au fost ca şi cum şi-ar fi lepădat vechiul trup ostenit, ca şi cum oboseala, păduchii, căldura şi suferinţele drumului n-ar fi existat niciodată. După cinci săptămâni fără să se îmbăieze, acum părea că renaşte. Înota pe spate, călcând apa, ca o broască, în sus şi-n jos, preocupat numai de gardieni, să nu se îndepărteze şi să provoace o reacţie împotriva lui.

De la Burgos, pe măsură ce se apropiau de Valladolid, erau întâmpinaţi prin sate cu ostilitate crescândă. Ruguri mari, anticipându-le parcă soarta, fumegau la asfinţit pe

parcelele secerate, unde ardeau paiele rămase pe mirişte. Ţăranii le arătau o duşmănie necruţătoare, îi înjurau, aruncau în ei cu zarzavaturi şi ouă. Dar Cipriano era împăcat cu situaţia ori de câte ori lăsau în urmă un sat, îşi desfăta ochii privind întinsele holde de grâu unduindu-se în adierea vântului, recunoştea drumul pe care-l străbătuse fugind cu Pispás, amănuntele peisajului, păşunea deasă unde în prima zi îşi adăpase calul. Păşea acum pe un teren familiar. În dreptul localităţii Magaz, când se dezlănţui o furioasă rupere de nori cu grindină, legară caii şi-i culcară pe toţi la pământ pentru a-i feri de primejdia fulgerelor.

Petrecură ultima noapte într-o casă încăpătoare din Cohorcos, departe de sat, pe malul râului Pisuerga, la patru leghe de târg. După-amiaza sosi un mesager al Inchiziţiei cu ordinul de a nu intra în Valladolid decât după miezul nopţii. Mulţimea era înnebunită şi se temeau să nu-i linşeze pe ostatici. Amânară ora plecării şi cam pe la cinci făcură popas în Cabildo, la o jumătate de leghe de Valladolid, lângă râu. Trebuiau să mai aştepte încă opt ore. Fray Domingo de Rojas şuşotea că, oricum, aveau să-l omoare. Îi era teamă de familia lui, de membrii ei cei mai exaltaţi. Îi reproşau nu numai condiţia de renegat, ci şi faptul că-şi convertise nepotul, pe Luis, marchiz de Poza, care de foarte tânăr intrase în sectă. La miezul nopţii, după ce le-a poruncit învinuiţilor să se spele şi să-şi aranjeze ţinuta, Vidai saşiul dădu ordinul de plecare. Agenţii îşi înşeuară caii şi cei doisprezece archebuzieri se străduiră să-şi potrivească uniformele zdrenţuite. Trecând pe Puente Mayor, nu se auzeau decât copitele cailor pe caldarâm. Secera lunii lumina străzile pustii. Turla bisericii Santa María de la Antigua părea o fantasmă în strălucirea aceea violacee. În spatele ei, eternul şantier al catedralei, care nu se mai termina. Caii o apucară pe strada Pedro Barrueco, unde se înălţa închisoarea secretă. Gândul

întoarcerii, apropierea de membrii grupului, de doña Ana Enríquez biruiau oboseala lui Cipriano. Îi veni în minte pentru o clipă eşecul fugii lui, faptul că situaţia în care se găsea acum era la fel sau şi mai rea decât a celor care rămăseseră, zădărnicia nenumăratelor suferinţe îndurate. Vidai saşiul dădu ordinul să se oprească în faţa clădirii vechi. La bătaia lui în poartă răspunse un soldat. Vidai întrebă de comandant. Când acesta îşi făcu apariţia, cu pelerina fluturând şi ochii cârpiţi de somn, Vidai saşiul îi predă pe cei patru acuzaţi în numele Sfântului Tribunal: fray Domingo de Rojas, don Carlos de Seso, don Cipriano Salcedo şi Juan Sánchez, iar comandantul închisorii notă toate numele într-un registru, la lumina unui opaiţ, şi apoi iscăli.

XVI

Cipriano Salcedo împărţea celula cu fray Domingo de Rojas. Ar fi preferat un tovarăş mai puţin rigid, mai deschis, dar nimeni nu l-a lăsat să aleagă. Fray Domingo era îmbrăcat tot cu grotescul său veşmânt laic şi din deghizarea aceea nu renunţase decât la extravaganta pălărie cu pene. Încetul cu încetul, Cipriano află care era situaţia celorlalţi prizonieri. Don Carlos de Seso fusese închis împreună cu Juan Sánchez, în faţa celulei lor se afla cea a Doctorului, mai în fund, într-o celulă mare, erau cinci dintre călugăriţele de la Mănăstirea Belén, iar Ana Enríquez ocupa altă celulă, împreună cu cea de-a şasea călugăriţă, Catalina de Reinoso. Aşa cum prevestise Salcedo, împărţirea aceea pe perechi fusese inevitabilă. Închisoarea secretă de pe strada Pedro Barrueco, îndeajuns de mare pentru o situaţie normală, pentru o sporadică arestare a unor simpatizanţi ai iudaismului sau a unor arabi convertiţi la creştinism, se dovedi neîncăpătoare în primăvara anului 1558, datorită afluenţei de luterani. Arestările, numărul ridicat al acestora luară prin surprindere Sfântul Tribunal, care dispunea de o singură temniţă cu numai douăzeci şi cinci de celule, iar edificiul în construcţie din cartierul San Pedro nu avea decât fundaţia. Valdés nu avu încotro şi nesocoti regula ca prizonierii să nu comunice între ei, şi-i închise câte doi sau câte trei, iar în cazul călugăriţelor de la Belén chiar cinci în aceeaşi celulă. Însă Valdés, perspicace ca întotdeauna, impuse să se ţină seama la împărţire de rangul social şi intelectual diferit al încarceraţilor şi de natura relaţiilor lor anterioare. Aşa, de pildă, era cazul lui don Carlos de Seso cu Juan Sánchez şi cel al lui Salcedo cu fray Domingo de Rojas.

Cultivându-şi capacitatea de adaptare, Salcedo n-a întârziat să se acomodeze la condiţiile noii captivităţi.

Celula, de două ori mai mare ca aceea din Pamplona, avea doar două deschizături în zidurile ei de piatră: o fereastră cu gratii la doi metri şi jumătate de la pământ, dând spre o curte interioară, şi o uşă masivă din lemn de stejar, lată de-o palmă, ale cărei zăvoare şi lacăte scrâşneau asurzitor ori de câte ori se trăgeau sau se încuiau. Paturile erau aşezate paralel de-a lungul celor două laturi ale celulei, cel al dominicanului sub fereastră şi, în colţul opus, în penumbră, cel al lui Cipriano. În afară de rogojini, pe pardoseala cu lespezi reci nu mai era decât o măsuţă de brad cu două scaune, ligheanul cu o cană cu apă pentru spălat şi două butoaie acoperite pentru necesităţi. În ochii lui Cipriano, scurgerea timpului era marcată de ritmul vizitelor obligatorii: a ajutorului de temnicer Mamerto la ore fixe, pentru a le aduce mâncarea, şi a celuilalt ajutor, pe nume Dato, un băiat albinos cu plete murdare şi cu pantaloni până la genunchi care, pe înserat, golea butoaiele de murdărie, iar sâmbăta după-amiaza spăla de mântuială pe jos.

Mamerto era un tânăr morocănos, imperturbabil, care, de trei ori pe zi, punea pe masă nişte porţii reduse în două talgere de metal pe care le lua goale când venea iar. Dat fiind anotimpul, se îmbrăca doar cu pieptar, pantaloni cu nasturi din pânză uşoară şi încălţări de sfoară. Nu zicea niciodată bună ziua sau noapte bună, însă nu se putea spune că se purta cu asprime. Doar aducea sau lua talgerele, fără să facă vreun comentariu dacă prizonierii aveau poftă de mâncare sau nu. În ce-l priveşte pe Dato, acesta nu se supunea la fel de rigid regulilor detenţiei. De fiecare dată când scotea latrinele sau le punea la loc, fredona un cântec frivol de parcă, în loc de excremente, ar fi dus buchete de flori. Gura-i fără dinţi se lăţea într-un zâmbet tâmp, neschimbat, care nu i se ştergea de pe chip nici în după-amiezile de sâmbătă când spăla pe jos. Deşi regulamentul interzicea să stai de vorbă cu deţinuţii, pe

Salcedo, care era mai accesibil decât tovarăşul lui, îl saluta şi-i aducea veşti sau relatări vagi ce se dovedeau a nu fi de mare folos. Mai puţin dichisit decât Mamerto, avea o cămaşă desfăcută, de pânză, pe care şi-o scotea numai sâmbăta când făcea curat în celulă. Atunci rămânea în pieptar şi izmene, desculţ, fără să-l facă mai harnic că şi-a lepădat din haine.

Fray Domingo suporta greu apucăturile lui Dato, accepta dusul şi întorsul laconic al lui Mamerto, dar îl scoteau din sărite zâmbetul tâmp şi ştirb al celui dintâi, laţele lui albinoase ce-i cădeau pe umeri. În schimb, Cipriano se purta cu el cu răbdare şi bunăvoinţă, îl trăgea de limbă, căci spera mereu să afle vreo veste de la băiatul acela prost. Îl întreba de cei care ocupau celulele vecine şi, în pofida datelor confuze pe care i le furniza Dato, ajunse la concluzia că în stânga lui erau Pedro Cazalla şi licenţiatul Herrezuelo, în dreapta, Juan García, bijutierul, şi Cristóbal de Padilla, cel care le-a pricinuit atâta rău, şi în faţă, cum i se spusese, singur într-o celulă, Doctorul. Zidurile şi pereţii închisorii erau atât de groşi încât nu lăsau să se strecoare nici cel mai mic semn de viaţă din celulele din preajmă.

Corpolent, cu guşă mare, înfăşurat în veşmintele-i verzi şi într-o extravagantă robă de doctor, trântit pe pat, sub fereastra cu gratii, dominicanul citea. A doua zi de la sosire, ceru cărţi, pană şi hârtie. În aceeaşi zi, către seară, i-au fost aduse mai multe cărţi despre vieţile sfinţilor, *Tratatul literelor* de Gaspar de Tejada, un volum mic de Virgiliu, o călimară şi două pene. Fray Domingo cunoştea drepturile acuzaţilor, exercitându-şi-le cu naturaleţe. Nu părea că-l interesează prea mult conţinutul cărţilor. Citea fără deosebire, la fel de absorbit, un roman cavaleresc, dar şi lucrarea lui San Juan Clímaco[28], de parcă literele aveau

28 Sfântul Ioan Climac, născut în Palestina, în secolul al VII-lea, stareţ şi autor al unei lucrări faimoase, care s-a bucurat de o popularitate

asupra lui o fascinaţie automată.

Cunoscător al dedesubturilor Inchiziţiei, al organizării şi metodelor sale, în fiecare după-amiază, după ce-şi făceau siesta, îl instruia pe Cipriano cu privire la acest subiect, informându-l despre ce se putea întâmpla în viitor. Erau pedepse şi pedepse. Nu trebuia să se confunde prizonierul condamnat cu cel recăzut în erezie sau cu cel readus la credinţă. Primul şi ultimul erau de obicei predaţi braţului secular al Inchiziţiei, fiind mai întâi sugrumaţi şi abia apoi trupurile le erau date pradă flăcărilor. Cei recăzuţi în erezie, recidivişti sau perseverenţi, erau arşi de vii pe rug. Până atunci, pedeapsa aceasta din urmă fusese rară în Spania, dar călugărul bănuia că, începând de acum, avea să devină obişnuită. Îi vorbea de tunicile numite sanbenito, cu flăcări şi diavoli pentru cei recăzuţi în erezie şi cu crucea sfântului Andrés pentru cei readuşi la credinţă. Pedepsele aveau grade şi nuanţe diferite, dar sentinţele erau îndeobşte foarte precise. Printre acestea trebuia să se facă distincţie între închisoarea pe viaţă, confiscarea averii, surghiunul, privarea de rasă pentru călugări sau de onoruri pentru cavaleri, multe dintre acestea adăugându-se altor pedepse mai aspre.

Fray Domingo îi explica, de asemenea, structura şi inspectarea mecanismului Inchiziţiei, precum şi drepturile deţinuţilor. Vorbea fiecare din patul lui, călugărul cu vocea-i groasă, răguşită, iar Cipriano cu umilul ton întrebător pe care-l folosise odinioară cu preceptorul don Álvaro Cabeza de Vaca, cu rezultate foarte modeste. Discuţiile acestea deveniră nelipsite însă, în afara lor, şi unul, şi celălalt îşi duceau viaţa separat, se ignorau, fiindcă tovărăşia forţată, cel mai groaznic dintre supliciile detenţiei, poate ajunge de nesuportat, după părerea

---

extrem de mare în Evul Mediu, *Scara pentru a urca la cer.* Denumită în limba greacă, *Climaco,* de unde provine şi supranumele cu care este cunoscut sfântul.

dominicanului.

Fray Domingo de Rojas se considera un om superior, un cleric de vază. Acestei înalte preţuiri a propriei persoane i se datorau de bună seamă penele de la pălăria cu care se împodobise în timpul fugii. Nu se sătura să vorbească despre sine însuşi, despre participarea lui în cadrul sectei, dar se arăta necruţător cu unii confraţi ca Juan Sánchez, cel care le-a convertit pe călugăriţele de la Mănăstirea Belén şi pe nechibzuita sa soră María, şi echivoc faţă de alţii, ca arhiepiscopul de Toledo, Bartolomé de Carranza, pe care **„nimeni** nu îndrăzneşte să-l prindă în plasă", obişnuia să spună. Alteori, susţinea că arhiepiscopul nu era luteran, dar că limbajul lui era într-adevăr. Fire instabilă, îi vorbea lui Cipriano de vocaţia lui, de intrarea în ordinul călugărilor dominicani, ca membru al unei familii de catolici fervenţi. Relaţia lui cu secta, ca şi cea a lui Cipriano, fusese scurtă, începuse abia acum patru ani. Prozelit înflăcărat, îşi convertise la protestantism un frate şi mai mulţi nepoţi. La Pamplona, când a fost arestat, nu ascunsese nimic. Dimpotrivă, se lăudase că e un călugăr modern, deschis noilor curente. Însă, oricum şi-ar fi început destăinuirile, veşnic ajungea la Bartolomé de Carranza, oaia lui neagră. Îl enerva peste măsură că acesta se bucura de libertate, în vreme ce discipolii lui, cum îi numea chiar el, pătimeau în temniţe. Dar îi va sosi şi lui ceasul. Valdés îl ura şi până la urmă îl va trimite în judecată. Deocamdată, călugărul se plasa sub protecţia lui, pentru cazul în care gradul său ierarhic înalt i-ar putea fi de vreun folos.

În afara discuţiilor lui cu fray Domingo, Cipriano Salcedo, gros îmbrăcat în ciuda căldurii de vară, rămânea singur, izolat în penumbră, neliniştit din pricina situaţiei sale. Îşi petrecea o parte din dimineţi străduindu-se să se obişnuiască să meargă cu picioarele legate, târându-şi lanţurile, dar rănile de la glezne îl chinuiau, ajungându-i

până la os. De aceea stătea de obicei trântit pe pat sau aşezat pe scaun, sprijinindu-şi ceafa de zidul umed. Citea un răstimp după-amiaza, fără folos, şi, adesea, îl evoca pe Hristos ca să se reconcilieze cu el sau să-i ceară ajutorul pentru a putea înfrunta Tribunalul. Nu încerca să-şi exalte trecutul şi nici să-şi renege prezentul numai din pricina fricii. Năzuia să fie sincer, în acord cu credinţa sa, pentru că nu-i uşor să-l înşeli pe Domnul. Cu ochii întredeschişi, începând să simtă în pleoape o usturime insidioasă, se adresa astfel lui Dumnezeu, străduindu-se să se concentreze, să uite unde se afla. Niciunul dintre paşii pe care-i făcuse nu i se părea uşor sau nechibzuit. Îşi asumase doctrina binefacerii lui Hristos cu bună-credinţă. Nu a existat nici trufie, nici vanitate, nici nesaţ în postura pe care o adoptase. A crezut pur şi simplu că patimile şi moartea lui Iisus sunt atât de importante încât sunt de-ajuns pentru a izbăvi toată seminţia umană. Interiorizat în fervoarea lui, însingurat, aştepta în zadar ca Domnul să se pogoare sau să-i dea un semn, oricât de mic ar fi fost, spre a-l călăuzi. „Arată-mi calea, Doamne Dumnezeule”, gemea el, dar Domnul rămânea străin, tăcut. „Domnul Nostru nu poate fi părtinitor, îşi zicea, eu sunt cel care trebuie să hotărască, pentru libertatea mea.” Dar îi lipsea fermitatea, limpezimea, luciditatea de care avea nevoie. Şi se cufunda în această aşteptare plină de nerăbdare, până când un comentariu al lui fray Domingo sau scrâşnetul asurzitor al zăvoarelor anunţând venirea lui Dato îl scoteau din îngândurare. Atunci rămânea nemişcat cu ochii la temnicer, la laţele întinse ce se iveau de sub boneta roşie de lână, la pantalonii murdari ce-i veneau până la genunchi. Vraja se rupea şi mintea lui Cipriano se reintegra în rutina zilnică, fără nicio împotrivire.

Într-o seară, înainte de a se duce să ia latrina, Dato trecu pe lângă el şi, fără să-l privească, îi puse în mână o hârtie împăturită de nenumărate ori. Cipriano a fost

surprins. Totuşi, n-a făcut nici cel mai mic gest. Ştia că tovărăşia lui fray Domingo nu-l obliga să-i împărtăşească noutăţile, să-i comenteze venalitatea temnicerului. Rămase deci nemişcat până când Dato schimbă vasele. Atunci desfăcu hârtia şi, în semiîntuneric, forţându-şi ochii, citi:

CONFESIUNEA DOÑEI BEATRIZ CAZALLA

În faţa Sfântului Tribunal, doña Beatriz de Cazalla a declarat ieri, 5 august 1558, la procesul care i s-a intentat, că îl trădase pe fray Domingo de Rojas în persoană. La rândul lui, Cristóbal de Padilla, din Zamora, a fost trădat de don Carlos de Seso, în timp ce fratele ei, don Agustín de Cazalla, fusese victima aceluiaşi don Carlos de Seso şi a fratelui lor Pedro, preot în Pedrosa. Juan de Cazalla îşi convertise nevasta, şi Doctorul pe mama lor, doña Leonor, prin urmare practic toată familia Cazalla – Constanza avea să urmeze mai târziu – aderase la secta luterană. Continuându-şi relatarea sinceră, declaranta a afirmat că doña Catalina de Ortega îl convertise pe Juan Sánchez şi, amândoi, pe bijutierul Juan García. La rândul lui, fray Domingo de Rojas şi-a convertit sora, pe María, chiar dacă el tăgăduieşte, precum şi o bună parte din familie. Iar Cristóbal de Padilla a convertit micul grup din Zamora şi pe fratele ei Pedro, împreună cu don Carlos de Seso, pe moşierul din Pedrosa, don Cipriano Salcedo.

Rămase nemişcat, descumpănit, gâtuit de un ciudat frig lăuntric. Parcă simţea în stomac muşcătura unei lighioane.

Niciodată nişte rânduri atât de puţine n-au putut pricinui asemenea dezastru. Era năpădit de descurajare. Cipriano Salcedo îşi imaginase orice în afară de denunţarea din interiorul grupului. Fraternitatea la care visase se spulbera, era pură entelehie, nu existase niciodată şi nici nu era cu putinţă să existe. Se gândi la adunările secrete, la solemnul jurământ final al celor din congregaţie, făgăduind să nu-şi denunţe în veci fraţii în vremuri vitrege. Să fie oare adevărat ce scria pe hârtia

aceea? Era oare cu putinţă ca Beatriz cea blândă să denunţe atâtea fiinţe, începând cu propriii fraţii, fără să şovăie? Atât de mult valora viaţa pentru ea încât să-şi calce jurământul şi să-şi trimită familia şi prietenii pe rug ca să-şi salveze pielea? Îl podidiră lacrimile pe când recitea cu ochi istoviţi hârtia. Se gândi apoi la Dato. Fray Domingo îl avertizase că venalitatea şi corupţia puseseră stăpânire pe subalternii gardieni, dar nota aceea nu putea fi scrisă de un temnicer, nici măcar de comandantul închisorii, ci de un membru al Tribunalului, poate secretarul sau, şi mai probabil, grefierul. Văzu că s-a deschis o cale de comunicare la care nici nu se gândise, dar, după o scurtă reflecţie, se hotărî să nu-i arate dominicanului confesiunea lui Beatriz Cazalla. La ce bun să tulbure şi mai mult spiritele? Ce-ar câştiga călugărul aflând că Beatriz îl denunţase pe el şi de fapt pe toţi cei din grup?

În seara următoare, îl aşteptă întins în pat pe Dato. Acesta sosi fredonând, ca de obicei, iar când se apropie de pat Cipriano îl întrebă în şoaptă cât îi datorează. Răspunsul nu-l surprinse: „Cât doriţi”, spuse. Cipriano îi puse în mână un ducat pe care băiatul îl privi stăruitor, pe o parte şi pe cealaltă, cu lăcomia citindu-i-se în ochi. Îl întrebă apoi dacă îl interesa să mai primească informaţii şi Cipriano îi spuse că da. Înţelegea că stabilise un preţ, dar nu i s-a părut excesiv şi nici c-ar fi bani irosiţi. De când dominicanul îi vorbise de pedepsele împotriva ereticilor, îşi dăduse seama că averea îi va fi confiscată într-o zi. Îşi zise atunci că Domnul îi inspirase decizia de a-şi împărţi bunurile cu cei care lucrau pentru el. Oricum, banii de care dispunea în închisoare nu erau mulţi. În mod surprinzător, la Cilveti abia dacă-l percheziţionaseră pe deasupra, căutându-l de arme. Vidai saşiul nu era interesat de nimic în afară de arme şi documente. Îi lăsase banii. Misiunea lui consta în a-l aduce teafăr de la Pamplona la Valladolid, şi asta făcuse: era aici, la dispoziţia

Tribunalului.

August era pe sfârşite şi încă nu fuseseră chemaţi la Sala de Audienţe, în partea de sus a clădirii, nici el şi nici fray Domingo. Însă în ziua de 27 avu parte de o surpriză. Don Gumersindo, comandantul închisorii, însoţit de şeful gardienilor, îi anunţă o vizită. „Aranjaţi-vă ţinuta, îi spuse, mă întorc să vă iau peste un sfert de oră.” Cipriano nu-şi revenea din uimire: cine oare se putea preocupa de soarta lui în astfel de împrejurări?

Intră în sala de vizite descumpănit, cu picioarele libere, fără lanţuri. După aproape patru luni petrecute în penumbra umedă a celulei, lumina soarelui îi făcea rău la ochi, orbindu-l. Ajuns pe scară, îşi întredeschise prevăzător pleoapele, dar când intră în sala mică, soarele strălucitor bătând în geam îl obligă să-şi închidă ochii de tot. Parcă avea pământ în ei, ca leşul Peruanului când îl dezgropaseră. Auzise uşa închizându-se şi acum era o linişte adâncă. Întredeschise ochii încetişor şi atunci îl zări în faţa lui pe unchiul Ignacio.

Tresări întocmai ca atunci când, în adolescenţă, unchiul îl vizitase la colegiu. Nu-l aştepta; unchiul îl lua mereu prin surprindere. Şovăiră amândoi, dar în cele din urmă se îmbrăţişară şi-şi dădură sărutarea păcii pe obraz. Apoi se aşezară, faţă în faţă, şi unchiul îl întrebă dacă avea ceva la ochi. Trăia în întuneric, îi răspunse, dar preciză imediat: aproape în întuneric, iar lipsa luminii şi umezeala îi afectau vederea. Avea marginile pleoapelor roşii şi umflate, iar unchiul îi promise că-i va trimite un leac prin comandantul închisorii. Apoi îi dădu o veste bună: fusese numit preşedinte al Cancelariei, ceea ce era de aşteptat, dat fiind că era cel mai vechi din cei şaptesprezece judecători. Cancelaria şi Sfântul Tribunal aveau o relaţie bună şi fusese autorizat să-l viziteze. Cipriano îşi aţinti asupră-i ochişorii urduroşi şi, zâmbitor, îl felicită. Se aştepta ca unchiul să-l dojenească – nici nu se mişcase în

scaun de când se aşezase, în expectativă –, însă unchiul Ignacio părea că nu-şi dă seama de situaţia lui. Îi vorbi ca şi cum ar fi stat la taifas la el acasă, de parcă nu s-ar fi schimbat nimic de ultima oară de când se văzuseră. Se dusese la Pedrosa şi-l găsise pe Martín Martín plin de avânt şi cu muncile câmpului bine organizate. Deocamdată, plugarii şi ciobanii săraci de prin satele învecinate nu-şi luaseră nasul la purtare, ceea ce dovedea că formula folosită pentru a împărţi moşia şi a creşte salariile zilierilor era civilizată şi nu păgubea pe nimeni. Avea la dispoziţie partea ce i se cuvenea din recolta de cereale care fusese cum nu se poate mai bună şi era de sperat că şi via va rodi mai mult ca de obicei. Cipriano se uita la el năucit, cu o privire speriată. Îl impresionau draperiile, perdelele de voal, şerveţelul de dantelă pe care era aşezat sfeşnicul, tabloul urât cu Adormirea Maicii Domnului deasupra canapelei. I se părea că deschisese ochii într-o lume diferită, mai puţin ostilă şi inumană. Unchiul îi vorbea mai departe fără răgaz, ca şi cum minutele vizitei i-ar fi fost taxate. Acum îi povestea de depozit şi de atelier. Se ducea în Judería destul de des, cam de două ori pe lună. I se părea că noul Maluenda este într-adevăr harnic şi de încredere. Coresponda cu Dionisio Manrique şi, în ultima lui scrisoare, îi spunea că flota de primăvară, cu escorta ei, ajunsese la Amsterdam fără probleme. Cât despre atelier, Fermín Gutiérrez, croitorul, pe lângă iscusinţa lui de a croi, se dovedise şi un bun administrator, iar vânătorii, cojocarii, tăbăcarii, cusătoresele şi căruţaşii erau mulţumiţi de noile contracte. Schimbă brusc subiectul şi-i spuse că regulamentul penitenciarului nu impunea zdrenţele ca uniformă şi că prin comandantul închisorii îi va trimite şi haine noi. Cipriano era mişcat de grija lui. Încercă să-i mulţumească, dar vocea i se stinse şi ochii i se umplură de lacrimi. Voia să-i ceară iertare înainte ca el să plece, să-l convingă de

faptul că aderase la sectă cu bună-credinţă, însă când deschise gura abia dacă putu scoate un singur cuvânt desluşit: „religie”. Auzindu-l, unchiul îşi întinse braţul şi-i puse efuziv mâna pe umăr.

— Acesta-i lăcaşul cel mai tainic al sufletului, spuse. Poartă-te cum îţi dictează conştiinţa şi nu-ţi face griji pentru altceva. Asta-i măsura cu care vom fi judecaţi.

Se întoarse în celulă stăpânit de senzaţia de irealitate pe care i-o lăsă vizita unchiului, de parc-ar fi visat. Însă curând i-a sosit rufăria, o tunică, un pieptar, nişte pantaloni şi leacul pentru ochi, şi asta l-a convins că unchiul era ceva real şi tangibil, cum erau perdelele de voal, draperiile, şerveţelul de dantelă din sală sau tabloul cu Adormirea Maicii Domnului.

Chiar în după-amiaza aceea, Dato îi dădu pe ascuns altă hârtie împăturită. Desfăcând-o, l-a luat cu ameţeală şi a fost nevoit să se aşeze pe scaun, fiindcă nu-l mai ţineau picioarele. Era un fragment din confesiunea Anei Enríquez în faţa Sfântului Tribunal. În vreme ce citea, îi era uşor să ghicească suferinţele, puzderia de îndoieli ce o chinuiseră pe copila aceea luni de zile:

Am venit de la Toro în oraşul acesta pentru Convertirea Sfântului Pavel[29] – se scria în raport – şi am cunoscut-o pe Beatriz Cazalla care mi-a vorbit de mântuirea noastră, spunând că aceasta se va săvârşi prin însăşi binefacerea lui Hristos, că toată viaţa mea trecută era o pierdere deoarece faptele în sine nu foloseau la nimic. Şi atunci eu i-am zis: „Ce-i cu povestea asta că există eretici?” Iar ea mi-a răspuns: „Biserica şi sfinţii sunt aşa”. Şi eu i-am spus: „Şi papa?” Şi ea mi-a răspuns: „Fiecare dintre noi îl are pe papă în Sfântul Duh”. Apoi mi-a sugerat că trebuie să mă mărturisesc Domnului pentru toată viaţa mea trecută, căci oamenii nu aveau puterea de a ierta de păcate. Iar eu, speriată, am întrebat-o: „Şi atunci ce e cu purgatoriul şi cu penitenţa?” Şi ea mi-a zis: „Nu există

29 Sărbătoare romano-catolică. Ia data de 25 ianuarie

purgatoriu; tot ce ne apără e credinţa în Iisus Hristos”. Dar eu m-am spovedit unui călugăr, cum făceam înainte, numai de obligaţie, însă nu i-am spus nimic despre toate astea. Într-alt rând, Beatriz Cazalla mi-a spus că la cuminecare preoţii ne dau doar jumătate din Hristos, trupul, nu şi sângele, că adevărata cuminecare constă din pâine şi vin. Mi-am petrecut săptămâni de zbucium, până când în Postului Paştelui a venit la noi acasă fray Domingo de Rojas, bun prieten cu părinţii mei, aşa că l-am întrebat şi mi-a confirmat ce-mi spusese Beatriz, şi m-am liniştit, crezând că într-adevăr era aşa. Fray Domingo mi-a mai zis atunci că Luther era un mare sfânt, că se expusese tuturor primejdiilor de pe lume numai ca să spună adevărul. Mi-a mai zis şi altele, cum că nu există decât două sacramente, botezul şi euharistia, că adorarea crucifixului înseamnă idolatrie şi că, după Mântuire, ne-am eliberat de orice servitute şi nu trebuie să postim şi nici să facem legământ de castitate doar din obligaţie, şi nici multe alte lucruri ca de pildă să mergem la slujbă, fiindcă la liturghie Hristos e sacrificat pentru bani şi că „de n-ar fi din pricina scandalului pe care l-ar stârni, el însuşi şi-ar lepăda rasa şi nu s-ar mai duce la slujbă”.

Cipriano închise ochii. Primul lucru la care s-a gândit n-a fost denunţul, ci amărăciunea pe care cuvintele acelea au pricinuit-o în cugetul doñei Ana. I-a venit apoi în minte pălăria cu pene a lui fray Domingo când s-a deghizat să fugă. Simţi brusc o anume aversiune faţă de el, atât de vanitos, de plin de sine, de liniştit. Cruzimea lui faţă de doña Ana nu fusese o faptă creştinească. Dominicanul se purtase brutal cu fata, îi distrusese structura spirituală fără menajamente. Îşi întoarse privirea spre fereastră şi-l văzu lenevind, trântit pe rogojină, citind o carte la ultima lumină a asfinţitului şi simţi antipatie faţă de el. Abia mai târziu deplânse denunţurile Anei Enríquez împotriva lui Beatriz Cazalla şi a dominicanului, şi răul făcut fără voie. Avea sufletul greu, senzaţia de singurătate i se părea şi mai adâncă, spaima i se cuibărise în capul pieptului, se simţea îngrozitor.

Însă în zilele acelea orele se scurgeau repede în închisoarea secretă. Temnicerul veni după puţină vreme să-l anunţe că trebuie să se prezinte la Tribunal a doua zi la zece dimineaţa. Ajuns pe scări, fără lanţuri la picioare, aproape că zbura; dar, pe măsură ce se îndepărta de subsol şi lumina devenea tot mai puternică, ochii îl usturau, se vedea obligat să şi-i mijească pentru a se simţi mai uşurat. Şi, înainte de a intra în Sala de Audienţe, descoperi portiţa de la încăperea unde se văzuse cu unchiul lui. Apoi, fără să-şi poată da seama de unde vine, auzi o voce care spuse: „Să între acuzatul”, şi cineva îl împinse până la uşa din lemn de nuc cioplit pe care o avea în faţă. Era neîncrezător. Soarele bătea în geamuri orbindu-l, iar tavanul în casete şi draperiile roşii, lungi, îl intimidau. Temnicerul care-l conducea de braţ îl făcu să se aşeze pe un scaun. Atunci desluşi Tribunalul în faţa lui, aşezat în spatele mesei lungi, pe o estradă, acolo unde se termina covorul grena ce acoperea coridorul începând de la uşă. Scena se potrivea, punct cu punct, celor anunţate de fray Domingo: inchizitorul la mijloc, înfăşurat în sutană neagră, pe cap cu o bonetă cu patru colţuri, cu chipul prelung şi grav. În dreapta lui, secretarul, şi el cleric şi îmbrăcat cu sutană, la fel de circumspect şi lugubru, iar în stânga, cu o severă robă neagră, grefierul, un bărbat în civil, destul de tânăr faţă de cei doi oameni ai Bisericii. Abia avu timp să remarce, înainte de a suna clopoţelul, că urechile inchizitorului erau transparente şi clăpăuge. Se aplecă imediat înainte şi-l cuprinse o senzaţie ciudată, de parcă trupul i s-ar fi dedublat, şi o jumătate din el ar fi ascultat răspunsurile pe care le dădea cealaltă jumătate la întrebările ierarhului. Dar, la puţin timp după ce începură, se şterseră siluetele de pe estradă, tavanul, covorul şi draperiile lungi, şi nu rămase decât vocea opacă a inchizitorului, o voce acuzatoare, care intimidează, şi răspunsurile scurte, precipitate ale celuilalt eu al său într-

un schimb verbal fără întreruperi, ca şi cum graba de a formula întrebările ar garanta veridicitatea răspunsurilor. Însă vocea aceea, dură şi bine timbrată, nu părea să afecteze luciditatea replicilor celuilalt eu al său, al acelui eu dedublat.

— Cine v-a convertit, Domnia Voastră?

— I… iertaţi-mă, Eminenţă, dar nu pot răspunde la această întrebare; am jurat să n-o fac.

— E adevărat că Domnia Voastră aveţi o moşie importantă la Pedrosa?

— E adevărat, Eminenţă.

— Nu l-aţi cunoscut acolo pe don Pedro Cazalla, parohul din sat?

— L-am cunoscut şi ne-am împrietenit. Amândurora ne place câmpul şi ne plimbam împreună, iar el îmi făcea comentarii curioase despre păsări.

— Vă vorbea despre păsări Sfinţia Sa?

— Nu numai despre păsări, Eminenţă. Alteori, îmi vorbea despre broaşte. Mi-amintesc acum de o discuţie despre broaşte la salinele din Cenagal. E un naturalist înzestrat.

— Şi don Carlos de Seso? Lua şi el parte la divagaţiile astea?

— Pe don Carlos de Seso abia dacă l-am cunoscut. Într-un rând, ne-am întâlnit pe drumul dinspre Toro, dar n-am vorbit nici de păsări şi nici de broaşte. Urma să fie numit coregidor al oraşului şi se dusese acolo să-şi vadă nişte prieteni.

— Don Carlos de Seso şi Pedro Cazai la erau prieteni?

— Se cunoşteau, stăteau de vorbă. Dar nu vă pot spune dacă erau prieteni şi nici cât de apropiaţi.

— Nu v-a vorbit niciodată don Pedro despre religie în plimbările dumneavoastră?

— Vorbeam despre subiectele cele mai diverse; religia era cu siguranţă unul dintre ele.

— Consideră Domnia Voastră că religia e un subiect important?

— Religia aparţine lăcaşului cel mai tainic al sufletului, spuse Cipriano, amintindu-şi de cuvintele unchiului său.

— Crezând astfel, e cu putinţă să nu vă amintiţi de nicio discuţie despre religie cu don Pedro Cazalla? Cum se poate să vă amintiţi ce spunea despre broaşte şi nu ce spunea despre Dumnezeu?

— Omul e un animal foarte complex, Eminenţă.

— Şi cu don Carlos de Seso?

— Ce anume cu don Carlos de Seso?

— Aţi vorbit vreodată de religie?

— L-am cunoscut, cum v-am spus, pe drumul dinspre Toro, el venea călare şi noi mergeam pe jos. Călărea un pursânge plin de nerv; m-a interesat mai mult calul decât călăreţul, acesta-i adevărul.

— Vă plac caii?

— Caii de rasă mă fascinează de-a dreptul.

— N-aţi făcut o călătorie în Franţa în 1557 cu calul dumneavoastră Pispás?

— Aşa e, Eminenţă.

— Cine v-a ajutat să treceţi Pirineii?

— Călăuza Pablo Echarren, un localnic din Navarra. Era cel mai bun cunoscător al muntelui şi presupun că mai e şi acum.

— Cine vi l-a recomandat?

— Printre cei care se duc adesea în Franţa, Echarren e un personaj familiar. Ba mai mult: e o instituţie.

— Aţi ajuns până în Germania în călătoria aceea?

— Am fost în mai multe oraşe germane, Eminenţă.

— Cine v-a îndemnat să mergeţi în Germania?

— Sunt comerciant, Eminenţă, creatorul *bundei lui Cipriano* despre care aţi auzit poate vorbindu-se. Am prieteni şi parteneri în străinătate cu care sunt permanent în legătură.

— N-au existat motive religioase în acea călătorie?

— Mi se pare că Sfinţia Voastră doreşte să afle care mi-e credinţa. Nu e aşa? Dacă vă spun că doctrina binefacerii lui Hristos m-a captivat, putem să facem economie de cuvinte. Şi dacă cineva acceptă această doctrină trebuie obligatoriu să accepte şi alte lucruri care decurg de aici.

— Recunoaşteţi atunci că Domnia Voastră aţi trăit în greşeală în ultimii ani?

— Greşeală nu e cuvântul potrivit, Eminenţă. Cred în ceea ce cred cu bună-credinţă.

— Credeţi în ceea ce propovăduiţi?

— N-am făcut niciodată prozelitism, Eminenţă. Pur şi simplu am încercat să fiu fidel credinţei mele.

— E adevărat că vă adunaţi în fiecare lună acasă la doña Leonor de Vivero, mama fraţilor Cazalla?

— I-am cunoscut pe această doamnă şi pe Doctor prin prietenul meu Pedro Cazalla, fiul şi respectiv fratele celor pomeniţi.

Pe neaşteptate se făcu o pauză şi grefierul îşi ridică ochii pentru prima oară. Era supus unei probe de rezistenţă. Cipriano asculta răspunsurile dublului său, cu ochii închişi, complezent. Aşa ar fi răspuns şi el dacă i s-ar fi dat ocazia să reflecteze. Dublul său nu acuza, nu minţea, nu denunţa, dar era atent la întrebările Eminenţei Sale, chiar dacă acestuia nu-i plăceau pesemne răspunsurile.

— Domnia Voastră încercaţi să-mi evitaţi întrebările, deşi nu ignoraţi că dispun de sisteme eficiente pentru dezlegarea limbilor. Aţi auzit vorbindu-se despre tortură?

— Din nefericire, Eminenţă.

— Şi despre purgatoriu?

— De asemenea, Eminenţă.

— Credeţi în el?

— Dacă am credinţă şi admit că Hristos a suferit şi a murit pentru mine, e de prisos orice chin vremelnic. Altceva ar fi să nu cred în sacrificiul lui.

— Dar în Biserica Romană credeţi?

— Cred cu fermitate în biserica apostolilor.

— Nu vă căiţi că aţi îmbrăţişat noua doctrină?

— Eu n-am acceptat-o din trufie, invidie sau vanitate, Eminenţă. Pur şi simplu am întâlnit-o. Dar n-aş avea nimic împotrivă s-o reneg dacă Eminenţa Voastră mă convinge că am comis o greşeală, deşi n-aş face-o niciodată ca să-mi salvez viaţa.

— N-aţi avut scrupule asumând-o?

— Înainte am avut, Eminenţă, în tinereţe. În sensul acesta, noua doctrină mi-a liniştit cugetul.

— Atât de orb sunteţi încât nu vedeţi excesele lui Luther?

— Eminenţa Voastră şi eu căutăm acelaşi Dumnezeu pe căi diferite, însă în orice interpretare omenească a religiei cred că se fac greşeli.

— Pentru ultima oară, señor Salcedo, înainte de a apela la procedee mai convingătoare, aveţi amabilitatea să-mi răspundeţi la aceste două întrebări simple? Prima: cine v-a convertit? A doua: cine v-a îndemnat să vă duceţi în Germania în aprilie 1557?

— Am întâlnit noua doctrină, Eminenţă, aşa cum se întâlneşte o femeie care mâine ne va fi soţie, din întâmplare. În ce priveşte a doua întrebare, vă repet că un comerciant are datoria să călătorească în străinătate din când în când. Negustorii din Anvers sunt partenerii pe care i-am vizitat în călătoria asta. Dacă Eminenţa Voastră se îndoieşte, vă puteţi adresa lor.

Întins în pat, liniştit, cu braţele de-a lungul corpului, cu ochii închişi, Cipriano se regăsi pe sine însuşi. Simţi acum în minte efortul concentrării, zbuciumul care-l copleşise în faţa Tribunalului. Fray Domingo, târându-şi lanţurile, se apropie de el când se întoarse în celulă şi zâmbi când îi spuse că totul fusese aşa cum îl avertizase el. Nu-i dădu amănunte când acesta i le ceru. Îi spuse doar că erau trei

judecători, dar că numai inchizitorul punea întrebări, ceilalţi doi luau note. Vocea inchizitorului domina totul, zise, însă rezerva mentală nu păru să-l irite.

După trei zile, dis-de-dimineaţă, comandantul închisorii şi temnicerul veniră după el. Nu-l pregătiră, nu-i explicară nimic, nu-i spuseră decât un singur cuvânt: „Veniţi”. Şi el îi urmă pe lespezile umede din vestibul, pe coridorul scund şi plin de igrasie. Se temea pentru ochii lui, dar de data asta comandantul scurtă drumul prin subsol, urcând pe o scară de piatră cu trepte inegale. În capul ei îl aşteptau inchizitorul, cu boneta în patru colţuri pe cap şi urechile străvezii, secretarul şi grefierul aşezaţi la o masă, în faţa unui teanc de hârtii albe. Aproape de ei, în picioare, erau alte două persoane şi Cipriano deduse, după explicaţiile lui fray Domingo, că bărbatul cu roba închisă la culoare e medicul, şi cel cu pieptul descoperit şi pantalonii scurţi, din pânză grosolană, călăul, în dreptul lor, într-o carceră mare, la lumina sfielnică a două opaiţe, jucau o seamă de instrumente ciudate, ca nişte aparate de circ.

Înainte de a intra în acţiune călăul, inchizitorul îl mai întrebă o dată cine l-a convertit şi cine l-a trimis în Germania în aprilie 1557. Cipriano Salcedo, bucuros de penumbra din acel loc, răspunse blând că acum trei zile, la interogatoriul din sală, spusese tot ce ştia în acele privinţe. Atunci inchizitorul porunci călăului să tragă scripetele care atârna de tavan. Cipriano se temea mai mult de pregătirile de tortură decât de tortura în sine. Veşnic se temuse mai mult de ameninţare decât de realitate, oricât de crudă şi necruţătoare ar fi fost aceasta. Însă când călăul îi legă mâinile de scripete, îl ridică şi îl lăsă suspendat în aer, avu convingerea că, în cazul lui, tortura va fi ineficace. Îl despuiaseră de la brâu în sus şi inchizitorul **făcu** un comentariu surprinzător despre musculatura disproporţionată a acuzatului. Scopul scripetelui era să îi rupă articulaţiile celui supus torturii prin propria-i

greutate, dar călăul nu-şi închipuise că trupul lui Cipriano era atât de uşor şi membrele atât de flexibile, căci fiind capabil să şi le îndoiască lesne suspendarea nu avu niciun efect. Călăul îl întrebă din ochi pe inchizitor şi acesta făcu un semn spre greutatea mare de pe jos. Fără grabă, călăul i-o legă de picioare. Apoi îl atârnă iar în gol, aşa încât Cipriano zbură pe sus, cu braţele îndoite, ca un atlet pe frânghie, legănându-se, cu greutatea inutilă de picioare. Inchizitorul simţi nişte flori de gheaţă şi-şi strâmbă gura; îl încercă o ciudată senzaţie de frustrare.

— Banca, zise laconic.

Călăul îl dezlegă de scripete şi-i fixă cele patru membre pe un soi de cadru unde patru roţi de fier, învârtindu-se, întindeau corpul celui torturat după cum voia călăul. La primele învârtituri, Cipriano aproape că simţi plăcere. Aparatul acela îl ajuta să-şi întindă membrele, şi astfel scăpa de înţepeneala în care trăise în ultimele luni. Dar călăul, care nu urmărea să-i facă lui plăcere, învârti mai departe manivela până când întinderea braţelor şi picioarelor deveni dureroasă. În clipa aceea inchizitorul opri tortura.

— Pentru ultima oară, zise, puteţi să-mi spuneţi cine v-a convertit la secta blestemată a lui Luther?

Cipriano tăcu. Inchizitorul mai repetă o dată întrebarea, dar, văzând că nu scoate un cuvânt, făcu un gest uşor cu capul spre călău. Omul cu robă se apropie de victimă, pe când călăul învârtea de zor manivela, făcând să i se întindă trupul. Singurul avantaj al acestei forme de tortură, îşi zise Cipriano, era modul lent în care înainta, aşa încât la fiecare învârtire trupul simţea parcă un fel de răgaz, de obişnuinţă. Însă, când încordarea spori, îl înjunghie o durere îngrozitoare la subsuori şi la stinghie. Parcă o putere nimicitoare, lentă şi tot mai mare încerca să-i disloce oasele, să îi rupă articulaţiile. Dar, potrivit vechii lui filosofii, se adânci brusc în durere, o acceptă. Credea

că, odată pătrunzând în ea, durerea, oricât de intensă, ar deveni ceva străin, mai neînsemnat şi mai suportabil. Însă la violenta durere iniţială se adăugară altele la şira spinării, la coate şi genunchi, la terminaţiile muşchilor şi nervilor. Întredeschise pleoapele atunci când călăul întrerupse tortura pentru a-l lăsa pe inchizitor să-şi repete din nou întrebarea, însă în faţa acelei tăceri obstinate învârti iar manivela, astfel că toate durerile la un loc se prefăcură într-una singură, şira spinării i se frângea, se simţea rupt în bucăţi. Şi încordarea nervilor ajungând în creier îi provocă un junghi cumplit, care treptat crescu în intensitate până ajunse de neîndurat. În clipa aceea, Cipriano îşi pierdu controlul asupra voinţei, scoase un urlet înfiorător şi capul îi căzu în piept.

Mai târziu, întins pe pat, îngrijit de medic, îşi veni în fire şi simţi ciudata senzaţie că toate oasele trupului îi erau dezarticulate, deplasate. Fiecare mişcare, oricât de lină, îi stârnea o durere surdă, aşa că rămase cu desăvârşire nemişcat, şi durerea se prefăcu în ceva mai uşor de îndurat, ca o senzaţie de istovire neţărmurită.

Fray Domingo îi arătă în zilele următoare o sensibilitate pe care Salcedo n-o bănuia. Se aşeza pe banchetă, la capul patului, şi se străduia să-l convingă de zădărnicia împotrivirii lui, căci Sfântul Tribunal ştia prea bine că Pedro Cazalla şi don Carlos de Seso îl introduseseră în grup. Îl avertiza că tortura nu e ceva izolat, că la început a fost, dar că Inchiziţia născocise povestea cu întreruperea, după care caznele puteau fi reluate de îndată ce acuzatul îşi revenea. Atunci, întreba, cine a beneficiat de tăcerea Domniei Voastre? De ce să tacă? Într-o seară în care Rojas stăruia cu argumentele astea, Cipriano îi spuse cu un firicel de voce:

— Ş… şi nu credeţi, Sfinţia Voastră, că a-ţi încălca jurământul nu e numai o înfrângere personală, ci şi un păcat grav?

Fray Domingo nu înţelegea lucrurile aşa, îl deranjau cuvintele mari, încerca grabnic să scape de sub influenţa lor. Omul trebuia să se adapteze împrejurărilor, spunea, să evite tonul eroic, să se pătrundă de convingerea că a accepta ca o persoană să atenteze la integritatea noastră e o vină mai mare decât însăşi încălcarea jurământului. Cipriano recurgea la pilda martirilor şi dominicanul îi răspundea că vremea pildelor trecuse. Creştinismul era solid instalat în lume, nu mai avea nevoie de sacrificii personale.

După două săptămâni de la tortură, Dato, ajutorul de temnicer, îi strecură un bilet venit direct de la doña Ana Enríquez.

Mult preţuite prieten – spunea. Vă voi cere o mare favoare. Ştiu că v-au torturat pentru că nu aţi dezvăluit numele celor care v-au convertit. Vă rog, nu fiţi inflexibil. A ne pune în primejdie viaţa pe care Domnul ne-a dăruit-o reflectă o atitudine dispreţuitoare faţă de Creator. A le da oarecare satisfacţie inchizitorilor, a rosti un cuvânt care să le fie pe plac şi să-i facă să se simtă momentan victorioşi nu înseamnă să te supui. Aveţi asta în vedere, căci viaţa dumneavoastră, fără să bănuiţi, poate fi într-o bună zi necesară cuiva.

Îmi amintesc de vizita dumneavoastră la La Confluencia, moşia tatălui meu, cu prilejul imprudenţelor lui Cristóbal de Padilla pe care acum le plătim atât de scump noi toţi. Minutele acelea fericite ale unei toamne aurite, când mă plimbam prin grădină în plăcuta dumneavoastră tovărăşie, mi-au lăsat o amintire de neşters. Ne vor lăsa oare să retrăim ceasurile acelea vreodată? Aveţi grijă de dumneavoastră, gândiţi-vă că nu dispuneţi decât de o viaţă şi sunteţi obligat să v-o păstraţi. Vă salută cu respect şi stimă,

Ana Enríquez

Cipriano se însufleţi citind scrisoarea al cărei conţinut făcu să dispară gustul amar de scrum pe care i-l lăsase tortura. Ce voia să spună Ana Enríquez că viaţa lui poate fi într-o bună zi necesară cuiva? La cine se referea? Avea la dispoziţie hârtie şi pană şi primul lui impuls a fost să-i răspundă, dar încercarea dădu greş, cuvintele potrivite nu-i veneau în minte sau se amestecau unele cu altele; se părea că-i lipseşte luciditatea necesară pentru a scrie o frază coerentă. După câteva zile, stăpân pe sine, se simţi în stare să scrie câteva rânduri. Le reciti de mai multe ori înainte de a le i încredinţa lui Dato.

Mult preţuită prietenă – spunea. Vă mulţumesc pentru interesul dumneavoastră, pentru favoarea pe care mi-o faceţi de a vă preocupa de sănătatea mea. Şi eu îmi amintesc cu emoţie de plimbarea aceea din toamnă prin grădina din La Confluencia, după cum îmi amintesc şi de profilul dumneavoastră la adunările secrete, de fervoarea, de dăruirea dumneavoastră, de mâna albă ridicată când voiaţi să luaţi parte la dezbateri şi, mai cu seamă, de prezenţa dumneavoastră la mine acasă în ziua fugii, de despărţire, de gestul acela surprinzător şi efuziv cu care v-aţi luat rămas-bun. Credeţi-mă că acea clipă m-a încurajat nespus, m-a întărit în dureroasele momente prin care am trecut. Se vor mai întâmpla oare toate astea vreodată? Deocamdată vă rog să nu suferiţi pentru mine. A îndeplini ceea ce considerăm că e de datoria noastră înseamnă o răsplată în sine. Vă salută cu respect şi stimă,…

Cipriano Salcedo

Veni toamna foarte friguroasă şi Cipriano, tot mai slăbit, îşi petrecea zilele întins pe pat, acoperit cu pătura cazonă. Comandantul închisorii nu mai venise să-l ia şi el se întreba dacă întreruperea torturii n-avea vreo legătură cu unchiul Ignacio. La începutul lui noiembrie, primi din partea lui o bundă căptuşită cu blană de jder şi o pelerină segoviană.

Însă unchiul nu apăru. Cu siguranţă vizitele frecvente

făcute unui acuzat de erezie erau un neajuns în cariera lui. La rândul lui, fray Domingo citea mai departe cărţile date de Inchiziţie. La mijlocul lui decembrie, a fost chemat la Sala de Audienţe şi s-a întors după trei ore, fără niciun chef să povestească ce se petrecuse la proces. Numai ceea ce era de aşteptat, spunea, ca întotdeauna. Se lungi pe pat şi-şi reluă lectura, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

În ajun de Crăciun, când nu se mai aştepta, Dato i-a strecurat câteva rânduri de felicitare de la Ana Enríquez. Era o misivă măgulitoare în prima parte, unde îi lăuda probitatea, inteligenţa, faptul că-şi asumase, fără a cere nimic în schimb, siguranţa grupului. „Mi-am dat seama acum, spunea, că Domnia Voastră nu mi-e indiferent. Inima lui Cipriano bătea tot mai tare, gata s-o ia razna. Era prea mult, nu chiar o declaraţie de dragoste, ci o confirmare a faptului că îl remarcase printre ceilalţi membri ai sectei. Însă, ca să nu încapă nicio îndoială, în paragraful următor preciza: „Poate că acum îmi înţelegeţi mai bine interesul pentru soarta dumneavoastră”. Cipriano Salcedo se simţi mişcat. Pentru prima oară, la cei patruzeci şi unu de ani ai săi, trăia o experienţă de dragoste proprie adolescenţei. Evoca detalii ale făpturii Anei, colierul de perle, turbanul roşu, mâna albă cu bijuterii înălţându-se precum o pasăre la adunările secrete, vocea caldă, parcă înflăcărată. Să fie oare cu putinţă, Dumnezeule, ca fiinţa aceea unică să-şi fi coborât ochii asupra lui? Îi răspunse pe scurt, dorindu-i fericire şi noroc şi spunându-i că sărbătoarea aceea a Crăciunului i-a marcat viaţa, în pofida a orice, ca un moment de neuitat. Scrisoarea ei, spunea, radiază speranţă, „dumneavoastră simţiţi, doamnă, iluzia că se naşte ceva”. Din nefericire nu vă pot împărtăşi optimismul: „Gândul că se sfârşeşte ceva predomină în cugetul meu”, spunea. Dar recunoştea şi că n-a fost niciodată insensibil la prezenţa ei. „Am admirat întotdeauna înţelepciunea voastră, discreţia, siguranţa de

sine şi, cum să nu, frumuseţea voastră”, adăuga într-un avânt de sinceritate. Iar în încheiere îşi exprima respectul şi afecţiunea.

Dato deveni curierul intern între doña Ana Enríquez şi Cipriano Salcedo. Misivele pe care şi le trimiteau erau tot mai frecvente şi aduceau o undă de lumină şi speranţă în atmosfera sordidă a celulelor. Ana era mereu prima în privinţa expansiunii şi încrederii. „Catalina de Reinoso, una dintre călugăriţele de la Mănăstirea Belén, tovarăşa mea de celulă, vorbeşte de diferenţa de vârstă ca de un obstacol între noi”, spunea doña Ana Enríquez în scrisoarea din 6 februarie. Şi adăuga: „Însă eu mă întreb ce importanţă are vârsta când e vorba de sentimente? Oare sufletele au vârstă?” Mesajele ei conţineau, într-un fel sau altul, o notă de optimism: „Într-o bună zi, ne vor lăsa să fim fericiţi”, spunea. Sau: „Plimbarea prin grădina din La Confluencia va fi prima treaptă din istoria noastră comună”.

Cipriano Salcedo se arăta mai prudent. Entuziasmul lui iniţial s-a mai domolit din pricina legământului de care cam uitase, îndemnând-o pe Ana Enríquez să-şi clădească astfel castele de nisip. De data asta, zăbovi cu răspunsul, păstră o vreme tăcere. N-avea dreptul să încurajeze planurile fetei când ştia care avea să fie sfârşitul. Lucrurile se prezentau în aşa chip încât nu exista alternativă în privinţa viitorului lui. Inchiziţia nu-i va accepta în veci tăcerea, dar nici el nu era dispus să vorbească pentru a-şi vedea interesul. Scrise ciornă după ciornă, dar le rupse pe toate. Fray Domingo îl privea din patul lui.

— Vă pregătiţi testamentul?

Cipriano nu răspunse la gluma călugărului. La urma urmelor, ceea ce încerca să scrie semăna destul de mult cu un testament. De aceea, după întrebarea dominicanului, se hotărî să-i vorbească deschis, ca şi cum ar fi fost – poate că şi era? – Ultima lui dorinţă. O iubea, asta era esenţial. O

iubea mai presus de orice. Şi totuşi între ei doi se ridicau două obstacole de neînvins: legământul de castitate pe care el îl făcuse spontan Domnului, acum mai bine de un an, şi hotărârea lui de a nu cădea în păcatul de a-i denunţa pe cei care îl creştinaseră. Sfanţul Tribunal nu-l va ierta în vecii vecilor pentru atitudinea aceasta a lui.

Răspunzând parcă mesajului său, Dato îi aduse în după-amiaza aceea un raport de provenienţă incertă.

Împăratul Carol Quintul a murit de curând în mănăstirea de la Yuste, regretând că nu l-a ucis pe Luther când l-a avut în puterea lui la Worms. În codicilul testamentului său, cere imperios fiului său Filip, în virtutea autorităţii lui de părinte, să-i pedepsească pe eretici cu toată asprimea şi după vinile lor, fără excepţie sau respect pentru nimeni. La rândul lui, noul rege Filip al II-lea a binecuvântat *zelul sfânt* al părintelui său.

Din momentul acela, ca şi cum Dato ar fi îngrămădit corespondenţa aşteptând ca acea criză sentimentală a lui Cipriano să ia sfârşit, începură să-i sosească hârtii de toate felurile, declaraţii, însemnări, rapoarte, mesaje cu privire la procesul fraţilor Cazalla, al lui don Carlos de Seso, al vecinului său de celulă, fray Domingo, un raport al arhiepiscopului de Toledo şi diverse înştiinţări pe care Cipriano le puse în ordine cronologică, înainte de a se trânti pe rogojină şi a se acoperi cu pelerina segoviană. Obişnuit cu denunţurile, nu-l mai puteau impresiona acum declaraţiile confraţilor. Citi descurajat confesiunea prietenului său Pedro Cazalla:

Într-o zi, don Carlos de Seso, coregidor în oraşul Toro, m-a întâlnit la Pedrosa, în poarta bisericii al cărei paroh sunt, gândindu-mă la binefacerea lui Hristos, şi mi-a spus pe neaşteptate că nu există purgatoriu şi că putea să mi-o dovedească. Şi se străduí atât de mult că mă convinse până la urmă, chiar dacă cugetul îmi era zbuciumat şi plin de teamă

(acuzatul a povestit aici episodul vizitei lui Seso la Carranza, la Colegiul San Gregorio, pe care nu-l mai repetăm fiind cunoscut cu prisosinţă de către toţi). Am discutat apoi despre asta cu licenţiatul Herrezuelo, nu pentru ca să-l instruiesc eu, ci pentru ca el să-mi vorbească despre justificarea prin credinţă fără ca faptele să fie necesare, insistând că nu există purgatoriu. Şi Cristóbal de Padilla a trecut în trei rânduri pe la mine acasă, la Pedrosa, şi mi-a vorbit despre acelaşi subiect, iar eu l-am rugat să n-o mai facă. Tot despre asta mi-a vorbit şi un servitor de-al meu, pe nume Juan Sánchez, însă i-am răspuns cu asprime şi el, supărat, a plecat din slujba mea şi eu m-am bucurat. În sfârşit, am mai vorbit de subiectele acestea cu colegul meu de studii fray Domingo de Rojas şi, înainte ca eu să-i pomenesc de problema cu inexistenţa purgatoriului, s-a apucat să mi-o comenteze, susţinând-o.

Ochii bolnavi ai lui Cipriano îi lăcrimau în faţa unei asemenea micimi sufleteşti. Carlos de Seso, în schimb, deşi îi atribuia originea sectei arhiepiscopului de Carranza, recent numit, încerca să convingă Tribunalul de nevinovăţia lui în chestiunea cu purgatoriul. Ascundea adevărul în folosul propriu:

Intenţia mea când vorbeam cu careva despre inexistenţa purgatoriului nu era să-l îndepărtez de Biserică, ci să-i întăresc credinţa în Patimile lui Iisus Hristos. N-am ţinut niciodată predici, nici n-am organizat adunări sau întâlniri, dar dacă se ivea prilejul îmi dădeam cu părerea despre aceasta. Până la urmă. Seso ceru îndurare pentru scandalul pe care-l stârnise, precizându-şi ideile despre purgatoriu, despre care spuse că „nu există pentru cei care mor întru Hristos, slujindu-l şi mărturisindu-i păcatele pe care le-au săvârşit”. A adus la cunoştinţă că ideile lui luterane s-au născut la Verona în tinereţe, când l-a auzit vorbind pe un cunoscut predicator. În ultimele fraze din declaraţia lui, şi-a exprimat dorinţa de a muri în sânul Bisericii.

Cipriano a fost surprins de tonul coregidorului de Toro,

de umilinţa şi obedienţa lui. Confesiunea sa, cel puţin o parte din ea, nu se potrivea cu purtarea lui. I-a atribuit slăbiciunea condiţiilor vitrege ale detenţiei, bolii despre care informau doctorii închisorii secrete, Bartolomé Gálvez şi Miguel Sahagún, într-o notă aparte:

Doctorul Gálvez, medic al Consiliului General al Inchiziţiei, constată că învinuitul, don Carlos de Seso, deţinut în închisoarea secretă din Valladolid, are pulsul abia simţit şi inegal, şi o accentuată stare de slăbiciune. În privinţa durerii la genunchi de care se plânge învinuitul, nu se observă o schimbare exterioară, dar la atingere se simt într-adevăr foarte înţepeniţi. Şi, fiind o suferinţă foarte veche, care sporeşte pe zi ce trece din pricina greutăţii lanţurilor, mi se pare potrivit să îi dăm imediat un leac.

Doctorul Sahagún precizează: puls slab şi stare de spirit melancolică şi tristă. Picioare, de asemenea, slabe în raport cu trupul care e gras. Tendoanele de la genunchi foarte înţepenite, fapt pentru care este bine să fie scos din locul nefast unde e închis.

Doctorii Gálvez şi Sahagún

La rândul lui, don Agustín Cazalla, Doctorul, părea că e cu moralul la pământ; lipsa lui de curaj era mai presus de pretinsa lui credinţă. Citindu-i declaraţia, pesimismul lui Cipriano în legătură cu viitorul lui se accentua. Spunea aşa:

Ameninţat cu tortura, doctorul Cazalla a promis să mărturisească şi asta l-a scăpat de caznă. Fiind lipsit de voce, şi-a făcut confesiunea în scris, cu mâna lui. Se declară luteran, dar nu dogmatic. Nu vorbise cu nimeni care să nu cunoască dinainte doctrinele reformiste. Când i s-a sugerat să informeze despre *el şi ceilalţi*, răspunse că nu poate, fiindcă ar fi însemnat să dea mărturii false. Şi insistă în privinţa celor spuse îndată ce i se făgădui îndurare. Se angajă să fie catolic exemplar dacă tribunalul îl lăsa în viaţă şi în orice moment dovedi limpede că

se căieşte.

Citind rapoartele şi confesiunile, mâhnirea lui Cipriano era tot tot mai adâncă. Pe măsură ce se apropia primăvara, creştea şi numărul de hârtii pe care Dato i le dădea. Era atât de slăbit, că nu se simţea în stare să-şi târască lanţurile şi-şi petrecea zilele şi nopţile întins în pat, acoperit cu pelerina. Şi treptat îşi pierduse interesul faţă de documentele aduse de Dato, mai toate înşelătoare sau defăimătoare. Temnicerul ajunsese să aibă atâta încredere în el încât îl lăsa să-şi arunce ochii peste hârtii înainte de a se hotărî dacă le păstrează sau nu. De fapt, Cipriano aştepta mereu de la doña Ana răspunsul la scrisoarea lui de adio, dar acesta nu sosea. I-ar fi făcut o mare bucurie să mai primească scrisori de la ea, continuarea, chiar în doze mici, a mesajelor încântătoare de odinioară, însă el însuşi, cu inflexibilitatea lui, pusese capăt corespondenţei, şi acum regreta. Ana Enríquez dădea dovadă de delicateţe, ca întotdeauna, faţă de conştiinţa semenilor, îi respecta hotărârea şi dorinţa de a nu-şi încălca legământul. Cu toate că se gândea adesea la ea, trecerea timpului şi istovirea memoriei făceau să-i fie de la o zi la alta mai greu să şi-o imagineze: proporţiile profilului, linia buzelor, puţin aspră, fruntea, forma urechilor erau detalii fizice care-i scăpau. Îl stăpânea îndoiala dacă tăcerea Anei era impusă de respect sau de disperare şi, cu gândul la oricare din aceste două posibilităţi, ochii lui înroşiţi se umpleau de lacrimi, iar el le lăsa să se prelingă lin, ca o alinare lăuntrică.

Prostrat pe pat, cu pleoapele întredeschise, nemişcat, căuta cu ochii raza soarelui la asfinţit ce se strecura pieziş prin fereastră, în care pluteau o infinitate de corpusculi. Astfel îl găsi Dato, care se ivi cu boneta-i roşie ca de gnom, cu declaraţia lui fray Domingo, lungit şi el pe rogojina lui, străin de orice. Cipriano luă raportul.

Temperament instabil – spunea rezumatul declaraţiei lui. Adeziune târzie la luteranism şi dorinţă de prozelitism. Vanitos, declarantul s-a prezentat în faţa acestui Sfânt Tribunal drept vechi membru al sectei şi partizan al noilor curente. Şi-a atribuit ideile *maestrului său,* arhiepiscopul de Toledo, don Bartolomé de Carranza, luteran poate fără s-o ştie sau mai bine zis precursor al luteranismului în Spania. Despre epistola acestuia, *Ad Galathas,* spuse că răspunde unui limbaj luteran, iar despre *Catehismul* său, că este o mâncare greu de înghiţit pentru oamenii simpli, „care n-au dinţi s-o mestece şi nici stomac s-o digere". Lucrurile astea, spuse, nu trebuie să fie lăsate pe mâna neştiutorilor de carte, ci a licenţiaţilor şi teologilor.

Fiind chemat la ordine de inchizitor, stărui că Bartolomé de Carranza putea fi catolic, dar că auzindu-l cum se exprimă nu părea defel. Şi, făcând o piruetă retorică foarte pe placul său, fray Domingo afirmă „că acesta era siropul pe care-l folosise arhiepiscopul ca să-l câştige pentru cauză". În genere, îl puse pe arhiepiscopul de Toledo într-o situaţie foarte proastă.

ÎI denunţă, de asemenea, pe Juan Sánchez drept cel care le-a convertit pe călugăriţele de la Mănăstirea Belén şi pe propria lui soră, Mana. Avându-se în vedere contrazicerile lui, a fost ameninţat cu tortura, dar când a fost ridicat de scripete, a rugat să fie mai degrabă omorât decât torturat. Sfântul Tribunal i-a încuviinţat dorinţa cu condiţia să spună adevărul. În ultimul moment, îşi retrase acuzaţiile în privinţa mai multor învinuiţi, dar nu şi a arhiepiscopului Carranza.

Cipriano împături din nou hârtia cu o senzaţie de ameţeală, văzând că mai mulţi declaranţi coincideau în a-i atribui lui Carranza paternitatea focarului luteran din Valladolid. Se gândeau pesemne că, implicându-l pe acesta, care era o autoritate a Bisericii, ei scăpau oarecum de vină. Carranza devenea atunci un fel de garanţie de viaţă, ţapul ispăşitor, vinovatul cel mai de seamă. Fără predicile lui, fără cuvintele lui cu dublu înţeles, protestantismul n-ar fi prins niciodată rădăcini în Castilia.

Dar deocamdată Carranza părea că are protectori influenţi.

Auzi sâsâitul lui fray Domingo şi, întorcându-se, dominicanul îl rugă să-i dea voie să citească „hârtia aceea”. Salcedo tresări şi îl întrebă dacă ştia despre ce e vorba în ea. Fray Domingo se arătă expeditiv:

— E declaraţia mea, spuse. Ce altceva poate fi? Domnia Voastră s-a uitat de două ori spre patul meu înainte de a începe s-o citească.

Cipriano se ridică răsucindu-se, făcu doi paşi spre patul lui şi-i întinse hârtia cu mâna stângă.

— Se poate să nu vă placă ce scrie aici, zise.

— Şi ce contează asta? Trebuie să ştim nu numai ce facem, ci şi ce ni se atribuie.

Dominicanul citi raportul în tăcere, fără gesturi sau comentarii. Salcedo, care nu-şi lua ochii de la el, îl întrebă când văzu că îndoaie iar hârtia:

— Sunteţi de acord, Sfinţia Voastră?

Călugărul îi răspunse pe un ton oarecum caustic:

— Da cu ceea ce spune, dar nu cu ceea ce trece sub tăcere.

La mijlocul lunii aprilie, se dezlănţui peste oraş un zgomot asurzitor de lovituri de ciocane care începea de când se lumina de ziuă şi nu înceta până noaptea târziu. Era un bubuit pe diverse tonuri, însă mereu sec şi brutal, care provenea din Plaza del Mercado şi se răspândea, cu intensitate diferită, prin toate cartierele. Ţăcănitul acela sinistru părea că dă un imbold vitalităţii închisorii, că-i accelerează ritmul. Viaţa de rutină a temniţei secrete se prefăcu brusc într-un iureş ameţitor. Oameni răzleţi sau în grup treceau în sus şi-n jos prin vestiar, pe coridoare, prin dreptul celulelor, aducând sau scoţând tot felul de lucruri, dând instrucţiuni deţinuţilor. Oricum, părea că se stârnise o agitaţie neobişnuită, ce coincidea cu graba cu care Dato îi aducea veşti şi mesaje.

În prima zi când răsună zgomotul acela tunător, temnicerul îi lămuri:

— Au început să ridice estradele.

— Pentru autodafe?

— Da, señor, într-adevăr, în piaţă, pentru autodafe.

A doua zi, Dato veni cu un raport urgent pentru care Cipriano îi dădu un ducat. Graba era justificată.

SESO SE DEZMINTE

Spunea titlul. Se observa că era scris în mare zor, sub presiunea veştilor din ultima vreme, dar cu o caligrafie ordonată, de grefier, perfect lizibilă. Era evident că cine profita de *afacerea* aceea se grăbise să pună hârtia în circulaţie. Cipriano îşi dădu capul pe spate, căutând unghiul de vizibilitate cel mai bun printre pleoapele umflate. Nota era succintă, dar categorică, precizând şi că sentinţele acuzaţilor începeau să fie cunoscute. Seso fusese condamnat la ardere pe rug şi, din pricina asta, făcea acum o nouă profesiune de credinţă. Scuzele lui, subterfugiile, tergiversările, dorinţa expresă de a muri în sânul Bisericii nu-i folosiseră la nimic. Atunci rectifică. În noua notă vorbea fără ocolişuri, convins că sentinţa e categorică, şi nu putea face niciun recurs împotriva ei.

Fiind informat că Domniile Voastre m-aţi condamnat la ardere pe rug, ceea ce n-am crezut niciodată, pentru a-mi despovăra conştiinţa şi a ajuta să iasă la iveală adevărul vreau să fac această declaraţie finală: Justificarea prin credinţă este de-ajuns ca să ne salvăm. Hristos este cel care ne salvează, nu faptele noastre. Pentru cei care mor în stare de graţie nu există purgatoriu şi nici vreo pedeapsă vremelnică: ei ajung în ceruri. N-ar fi drept ca după Patimile Domnului să fie nevoie ca oamenii să ispăşească. Aceasta înseamnă că mă dezic de ceea ce am spus, înseamnă că purgatoriul există. Am credinţă şi cred

tot aşa precum au crezut apostolii, şi în Biserica catolică, adevărata mireasă a Domnului Nostru Iisus Hristos, şi în cuvântul acesteia, Sfintele Scripturi.

Cipriano citi de trei ori scurta confesiune a lui don Carlos de Seso. Îşi aminti de raţiunile pe care i le invocase odinioară la Pedrosa, spre a-i dovedi că nu există purgatoriu şi cum el le acceptase fără discuţie. Apoi îşi îndreptă privirea spre fray Domingo, lungit pe patul lui, şi-i spuse cu voce stinsă:

— Don Carlos de Seso a fost condamnat la ardere pe rug. Însă evenimentele se înlănţuiau într-un şir fără sfârşit, pe când loviturile de ciocan din piaţă răsunau cu un bubuit surd. A doua zi dimineaţă, comandantul în persoană anunţă o vizită pentru Salcedo, dar Cipriano nu mai putea să meargă, nu era în stare să se mişte. Încheieturile păreau că-i înţepeniseră. Îi aduseră un lighean de apă caldă cu sare, îi scoaseră lanţurile şi-l puseră să se spele pe picioare. În jurul gleznelor avea două răni în carne vie şi pulpele îi erau umflate. Sărind cum putea, îl urmă pe comandant, sprijinit de braţul temnicerului. Se legănau ca doi boi la jug. Lumina de pe scară îl orbi, simţi în ochi parcă un corp străin. Îi închise şi se lăsă condus. Picioarele, fără fiarele obişnuite, nu-l ascultau, iar pulpele umflate nu-i puteau susţine greutatea. Îşi miji ochii atunci când temnicerul se opri şi, auzind o bătaie în uşă, îşi înălţă capul şi privi prin crăpătura îngustă a pleoapelor tumefiate. Unchiul Ignacio se uita la el fără să-i vină să creadă, întristat, şi-i luă amândouă mâinile. Se vedea bine că e grăbit să vorbească, să nu tacă nicio clipă pentru a evita ca Cipriano să-l întrebe.

— Ochii nu ţi s-au vindecat, Cipriano. De ce nu-i spui doctorului?

— E din cauza întunericului, unchiule, a umezelii şi a frigului. Pleoapele îmi sunt inflamate de parc-aş avea pământ înăuntru.

— Trebuie să-i îngrijeşti, stărui unchiul Ignacio. Există doi medici în închisoare. Pentru asta sunt aici.

Se repezi imediat să-i spună, şi-i spuse că arhiepiscopul Carranza fusese trimis în judecată şi se credea că procesul va fi lung şi pasionant. Va dura cu siguranţă mai bine de cinci ani. Cipriano îi mărturisi că, atât în închisoare, cât şi în afara ei, mulţi erau porniţi împotriva lui. Îşi înălţa capul ca să-şi vadă unchiul, care stătea pe sofaua monahală, sub tabloul naiv cu Adormirea Maicii Domnului, sprijinindu-şi coatele pe coapse şi înlănţuindu-şi degetele mâinilor, cu unghii foarte îngrijite. Îi vorbi mai departe de Carranza; era mâhnit de declaraţiile lui Seso, Rojas şi Pedro Cazalla care, după părerea lui, nu respectau adevărul. Îi mai spuse că Inchizitorul General sosise la Valladolid şi declarase că, dacă ar fi fost vorba de altcineva, l-ar fi arestat fără menajamente. Cipriano îi semnală că întâlnirea lui Seso cu Carranza după ce primul îl convertise pe Pardo Cazalla fusese calul de bătaie. Unchiul era bine informat şi abia dacă îi dădea timp să răspundă; era limpede că nu voia să lase nicio fisură pe unde întrebările nepotului ar putea să se strecoare. Carranza afirma că Seso îi înşelase, pe el şi Sfântul Tribunal, lăsând să se înţeleagă că modul în care interpreta el lucrurile provenea de la arhiepiscop. Însă prevederile noului preşedinte al Cancelariei au fost insuficiente. A fost de-ajuns o pauză minimă a unchiului pentru ca Cipriano să-i pună temuta întrebare:

— C… cunoaşteţi sentinţele, unchiule?

Don Ignacio Salcedo îl privea dezarmat, cu ochii plecaţi şi buza de jos tremurândă. Făcu un efort şi spuse:

— Mi le-au arătat ieri. Trebuiau s-o facă având în vedere funcţia mea.

Cipriano stătea mai departe cu capul ridicat pentru ca unchiul să nu-i scape din câmpul vizual. Îl văzu ezitând, pălind. Nu încercă însă pentru asta să-şi îmblânzească întrebarea:

— Care e soarta mea?

Ignacio Salcedo nu răspunse imediat. Se mărgini să-i privească stăruitor şi cu milă ochii roşii ca focul, dar când încercă să vorbească i se puse de două ori un nod în gât. Cipriano îi veni în ajutor:

— Rugul, poate? Întrebă.

Unchiul tăcu, încuviinţând.

— Împreună cu alţi douăzeci, spuse în cele din urmă. Cipriano zâmbi pentru a destinde puţin discuţia, pentru a-i da unchiului senzaţia că vestea nu-l surprinsese şi nici nu-l speria; că nu se aştepta la altceva.

— Ar fi indiscret să vă întreb cine sunt cei douăzeci? Don Ignacio zâmbi:

— Pot să-ţi fac acest mic hatâr, spuse. Ascultă: fraţii Cazalla, inclusiv sora lor, Beatriz, şi resturile doñei Leonor, fray Domingo de Rojas, don Carlos de Seso, Juan García, trei femei din Pedrosa, licenţiatul Herrezuelo, Juan Sánchez... cine altcineva?

— E de-ajuns, unchiule.

— În orice caz, lista nu-i definitivă. În seara asta vă va vizita un confesor şi mâine, la autodafe, veţi mai avea ocazia să vă schimbaţi soarta: arderea pe rug, dar înainte sugrumarea. Ah, mai e ceva! Rămăşiţele doñei Leonor de Vivero vor fi dezgropate şi terenul pe care avea casa presărat cu sare, să fie învăţătură de minte pentru generaţiile viitoare.

Don Ignacio Salcedo părea mai liniştit. Acum accentua partea anecdotică, încercând să-i abată gândurile lui Cipriano de la ideea fundamentală. Însă Cipriano nu se gândea la el însuşi. Şovăi. În ezitarea lui a pierdut din vedere chipul unchiului şi a fost nevoit să-şi potrivească iar capul pentru a-l prinde din nou.

— Şi... şi ce se va întâmpla cu doña Ana Enríquez? Întrebă cu un firicel de voce.

— Va fi eliberată după o pedeapsă uşoară, câteva zile de

post, nu-mi amintesc câte. E o făptură prea inimoasă ca să fie arsă.

Cipriano îşi zise că a-şi mai reţine unchiul însemna să-i prelungească suferinţa. Se ridică în picioare, clătinându-se. Unchiul avea dreptate: Ana Enríquez era prea frumoasă ca să fie arsă pe rug. Pe deasupra, fusese înşelată, era mult prea tânără când Beatriz Cazalla şi fray Domingo au convertit-o. În piaţă răsunau loviturile de ciocan ale tâmplarilor, un bubuit neîncetat, înnebunitor. Şi unchiul se ridicase şi-i luă mâinile cu grijă, ca unui orb.

— Nu vreau să vă fac să mai pierdeţi timpul, unchiule, spuse Cipriano. Vă mulţumesc pentru tot ce aţi făcut pentru mine.

Don Ignacio Salcedo îl trase la pieptul lui, îl sărută pe obraji şi-l reţinu un moment în braţe.

— Într-o zi, îi şopti la ureche, toate astea vor fi considerate ca o încălcare a libertăţii pe care ne-a adus-o Hristos. Mijloceşte pentru mine, fiule.

Cipriano nu putu mânca. Mamerto îi luă tava neatinsă. După-amiază începură confesiunile. Fray Luis de la Cruz, dominican ca şi fray Domingo, vizită celulele şi ajunse la cea a lui Cipriano la asfinţit, în vreme ce în piaţă răsuna încă zgomotul asurzitor al loviturilor de ciocan. Fray Domingo respinse ajutorul lui fray Luis de la Cruz când acesta se apropie plin de bunăvoinţă de patul lui.

— Părinte, spuse fray Luis de la Cruz văzându-i gestul: tot ce-l rog pe Domnul e să muriţi în aceeaşi credinţă în care a murit gloriosul nostru Santo Tomás. Voi sta treaz toată noaptea. Sfinţia Voastră poate să mă cheme la orice oră.

Cipriano, trântit pe pat, îl primi cu căldură pe confesor. Îi mulţumi că venise şi-i spuse că în viaţa lui săvârşise trei păcate pentru care niciodată nu se va căi îndeajuns; şi, cu toate că le mărturisise, i le încredinţa părintelui ca dovadă de umilinţă: ura faţă de tatăl lui, seducerea doicii profitând

de dragostea ei maternă şi lipsa de afecţiune faţă de soţia lui, faptul că a părăsit-o, lăsând-o să moară cu minţile rătăcite într-un spital. Fray Luis de la Cruz încuviinţa zâmbitor, îi spuse că această confesiune generală îl înnobila, dar că în momentele astea, în ajun de autodafe, aştepta nişte cuvinte de pocăinţă pentru aderarea lui la doctrina lui Luther. În întunericul din jur, Cipriano abia dacă desluşea trăsăturile călugărului, li răspunse că a îmbrăţişat teoria binefacerii lui Hristos din inimă, cu bună-credinţă, adică a făcut-o cu conştiinţa curată şi că aceasta nu i-o reproşa acum. Parcă fără a-i da importanţă, fray Luis de la Cruz îl întrebă atunci cine îl convertise şi Cipriano îi răspunse că nu-i putea spune, că jurase astfel, dar că era convins că nici cel care îl convertise n-o făcuse cu rea intenţie. Călugărul obosise şi începu să dea semne de nemulţumire. Obstinaţia lui Cipriano îl făcu să-şi piardă răbdarea. De la miezul nopţii părintele Tablares, iezuit, avea să fie la dispoziţia condamnaţilor. Îl sfătui cu umilinţă să reflecteze şi, înainte de a se despărţi, îl ţinu îndelung de amândouă mâinile şi-i spuse „fratele meu”.

Nu plecă bine, când în celula din faţă, a Doctorului, se iscă mare zarvă. Pe deasupra vocilor mai liniştite ce se străduiau să-l facă să tacă, între care cea a lui fray Luis de la Cruz, se auzeau strigătele Doctorului cerându-i Domnului îndurare, implorându-l să-l lumineze cu harul său şi să-l ajute să-şi câştige mântuirea. Erau ţipete ascuţite, stridente şi, în scurtele pauze de tăcere, se auzea vocea calmă a lui fray Luis de la Cruz, cea a temnicerului şi cea a comandantului care veniseră în fugă auzind larmă. Însă Doctorul, în transă, nu înceta să declare că accepta sentinţa ca dreaptă şi potrivită, că avea să moară de bunăvoie pentru că nu merita viaţa, chiar dacă i-ar dărui-o, fiind încredinţat că, aşa cum şi-o irosise pe cea trecută, la fel va face cu cea care-i rămânea.

Loviturile de ciocan încetaseră şi cuvintele Doctorului,

strigate în gura mare, cu uşa de la celulă deschisă, răzbeau limpede în celulele din apropiere şi, odată cu ele, încercările împăciuitoare ale autorităţilor: comandantul, paznicii, medicul. O atmosferă încordată se făcea simţită pe primul coridor când Doctorul îşi reluă discursul despre acel sambenito pe care tocmai i-l dăduseră: era veşmântul pe care-l va îmbrăca cu cea mai mare plăcere, spunea, fiind cel potrivit pentru a-i pedepsi trufia şi a-şi ispăşi păcatele. Apoi reveni la ideea pocăinţei, renegând orice doctrină perversă şi greşită în care ar fi crezut, fie împotriva dogmei, fie a Bisericii, şi afirmând că avea să-i convingă pe toţi condamnaţii să facă la fel. Medicul Inchiziţiei luase pesemne vreo măsură, căci de la tonul strident cu care Doctorul îşi începuse peroraţia trecu, doar în câteva clipe, la altul mai potolit şi apoi la un murmur slab, care se stinse în curând.

Cipriano Salcedo n-a dormit în ultima sa noapte la închisoare. Îl apăsa gândul la autodafe, nu punerea în practică, ci modalitatea: lumina, gloata, hărmălaia, căldura. Îl încerca din ce în ce mai tare o stare de leşin şi dorinţa vie de a urina, care-l obliga să se ducă la hârdău tot la câteva minute. La ora unu începură să bată clopotele. Bătăi lente, de agonie. Fray Domingo îi vorbise deja de ele. Bisericile şi mănăstirile din tot oraşul, care nu dormea în noaptea aceea, chemau la slujbă pentru sufletul condamnaţilor. Clopotele înlocuiau acum ciocanele; erau zgomote diferite, dar la fel de îngrozitoare. Când încetară, prinse să se audă rumoarea mulţimii, copitele cailor pe caldarâm, scârţâitul roţilor căruţelor. Totul părea pregătit. *Ziua cea mare*, încă fără lumină, începuse.

La patru în zori, intrară să-i trezească. Mamerto le aduse o gustare extraordinară: supă de usturoi, ouă cu slănină şi vin de Cigales. Cipriano nu puse nimic în gură. Ochii îl ardeau, *îşi simţea globurile* în orbite, starea de leşin era tot mai copleşitoare. În închisoare domnea o

dezordine neobişnuită. Oamenii care intrau şi ieşeau, paznicii împărţind prin celule la fiecare condamnat o scufie şi un sambenito, în vreme ce inspectorii Inchiziţiei, cu meloanele lor înalte de culoare maro, aşteptau în curte, stând la taifas în grupuri, să se orga*nizeze* procesiunea. În momentul de maximă confuzie, Dato se înfiinţă în celulă, îi dădu o hârtie împăturită lui Cipriano Salcedo şi scoase un fluierat când primi doi ducaţi pentru acest serviciu. Mesajul, cum bănuia Cipriano, era de la Ana Enríquez şi nu putea fi mai laconic.

Curaj, spunea simplu şi, dedesubt, venea iscălitura ei: Ana.

XVII

Captivitatea celor peste şaizeci de deţinuţi din închisoarea secretă de pe strada Pedro Barrueco, acuzaţi că fac parte din focarul luteran din Valladolid, s-a încheiat definitiv în zorii zilei de 21 mai 1559, cam la un an de când începuse. O parte foarte mică din învinuiţi avea să fie pusă în libertate după autodafe, în vreme ce cei mai mulţi aveau a plăti cu moartea prin sugrumare sau arderea pe rug disidenţa lor religioasă ori încăpăţânarea. Şi, cum se întâmplă de obicei în astfel de grupări impuse de împrejurări, supuse unor reguli rigide, primul semn că se apropia sfârşitul a fost încălcarea disciplinei. Inspectorii Inchiziţiei stăteau de vorbă în grupuri mici în curtea închisorii, cu pelerine şi meloane înalte, în aşteptarea penitenţilor, pe când temnicerii şi ajutoarele lor, precum şi comandantul însuşi erau tot într-un du-te-vino, acordându-le acestora ultimele îngrijiri şi dându-le instrucţiuni pentru a se asigura că va decurge în bună ordine procesiunea ce va porni de la închisoare, cu o oră înainte de a se lumina de ziuă. Dar, în afară de cei graţiaţi, care îşi adunau toate puterile şi fraternizau sărbătoreşte cu paznicii, restul condamnaţilor, striviţi de sentinţa necruţătoare, după lunga şi aspra captivitate, erau atât de zdrobiţi şi de lipsiţi de vlagă încât aşteptau ordinul de plecare prăbuşiţi pe paturile lor, rugându-se ori meditând.

Dato, prostănacul ajutor de temnicer, se număra printre localnicii incapabili să-şi înfrâneze bucuria stârnită de marele spectacol ce se apropia. Recunoscător generozităţii lui Cipriano, se aşezase la picioarele patului său, petrecând cu el ultimele minute ale şederii lui închisoare şi vorbindu-i de preliminariile ceremoniei cu mult entuziasm, ca şi cum Salcedo ar fi fost un străin în trecere prin oraş, şi nu una dintre victime. Atât Dato, cât şi restul temnicerilor îşi puseseră haine noi, înlocuind pantalonii murdari cu

nişte şalvari prezentabili.

Pentru ajutorul de temnicer toate astea însemnau noutăţi vrednice de a fi cunoscute, începând cu crainicii pe cai, postaţi la colţurile străzilor, anunţând evenimentul şi îndemnându-i să asiste pe toţi cei de peste paisprezece ani, cu promisiunea că vor avea parte de patruzeci de zile de indulgenţă, şi faptul că pe timpul ceremoniei era interzis să meargă călare şi să poarte arme.

Ochii de un albastru spălăcit ai lui Dato luceau şi laţele lui de albinos tremurau sub boneta roşie de lână, când informa despre uriaşa afluenţă de oameni veniţi în oraş. Întreaga Castilie se adunase la Valladolid, spunea, dar erau oameni şi de pe alte meleaguri, precum şi mari grupuri de străini care vorbeau limbi ciudate. „Peste două sute de mii de suflete, vă jur, Domnia Voastră, pe memoria binecuvântată a mamei” 4, zicea închinându-se. „Sunt atât de mulţi, că nici în pensiuni, hanuri, locande şi case de oaspeţi nu găsiseră loc, şi mii de străini din partea locului fuseseră nevoiţi să înnopteze prin satele şi moşiile apropiate sau, profitând de blândeţea vremii, sub cerul liber, prin livezile şi viile din jur ori chiar pe străzile mai îndepărtate şi mai puţin umblate din oraş. Regele, domnul nostru, venise în persoană, însoţit de principi şi de Curte, spre a asista la ceremonie.

Dato nu mai contenea cu laudele despre felul în care Plaza Mayor se transformase într-un uriaş circ de lemn, cu mai bine de două mii de locuri pe treptele cu bănci, cu preţuri între zece şi douăzeci de reali, şi în jurul căruia se organizase o gardă de halebardieri, întărită peste noapte, după două încercări ale unor elemente subversive de a-i da foc.

Cipriano, cu ochii închişi, simţind un zvâcnet pătrunzător în pleoape, îşi încredinţa sufletul Domnului şi-l ruga să-l lumineze pentru a distinge greşeala de adevăr, în vreme ce asculta distrat din gura lui Dato ultimele noutăţi:

se anunţa o zi înăbuşitoare, mai curând de august decât de mai, şi mulţi dintre cei care nu-şi găsiseră loc pe trepte îşi pregăteau pe acoperişuri corturi din pânză de Anjou, protejate de balustrade de lemn. Aşteptând sosirea regelui, domnul nostru, şi a principilor, peste două mii de oameni stăteau de veghe în piaţă, la lumina făcliilor şi a candelelor. „Domnia Voastră puteţi să mă credeţi, parc-ar fi Judecata de Apoi", decretă Dato, în culmea admiraţiei.

În toiul acestui monolog începură să se audă paşi în fugă pe coridoare, lovituri grabnice în porţile celulelor şi glasuri deprinse cu comenzile strigând: „Alinierea! Alinierea!" Fray Domingo, grav şi circumspect, cu tunica cea nouă, se ridică singur în picioare; Cipriano, cu ajutorul lui Dato. Îi scoseseră fiarele şi-şi simţea picioarele libere, dar nu avea puterea să se ţină drept. În vestiar, Dato îl dădu pe mâna unor inspectori ai Inchiziţiei îmbrăcaţi în haină de postav pe sub pelerină, în pofida zilei călduroase care se anunţa. Erau strânşi acolo bărbaţii condamnaţi, fiind ajutaţi să se îmbrace şi încalţe de către însoţitori. Gruparea aceea la întâmplare era parcă opusul adunărilor secrete, aceeaşi oameni însă fără sentimentul de fraternitate care îi unea odinioară, dominaţi acum mai curând de teamă şi neîncredere, dacă nu chiar de ostilitate sau ură. Cipriano încercă să-şi ridice capul, spre a-şi găsi unghiul din care putea să vadă. În dreapta lui îl descoperi pe Doctor, cu faţa zbârcită, străveziu, nesigur pe sine, cocârjat, şi în spatele lui pe don Carlos de Seso, pe care condiţiile vitrege şi anul petrecut la închisoare îl prefăcuseră într-un bătrân cerşetor care şchiopăta. Cu capul clătinându-se, numai piele şi os, cu umerii căzuţi, se prindea de braţul unui inspector ca un naufragiat de o scândură. Picioarele nu-i suportau greutatea şi vechea lui aroganţă, eleganţa şi nobleţea dispăruseră. În faţă, doi inspectori îi trăgeau pe cap noul veşmânt licenţiatului Herrezuelo şi îi băgau picioarele umflate în încălţări de sfoară. Avea un căluş în

gură şi mâinile legate, iar ochii lui cenuşii, sub sprâncenele dese, priveau înnebuniţi în toate părţile, fără încetare. Cipriano se apropie de Juan García, bijutierul, şi-l întrebă de ce îi astupaseră gura licenţiatului; în semiîntunericul vestiarului acesta abia dacă-şi dădu seama cine-i vorbea şi-i răspunse că-şi pierduse minţile, că de când ieşise din celulă nu făcuse altceva decât să hulească împotriva Domnului. Cu toţii vorbeau în şoaptă, aşa încât în jur domnea un murmur uniform, un şopot monoton, fără fluctuaţii. Dintr-un colţ, Juan Sánchez se uita la Cipriano Salcedo, care stătea cu capul ridicat, pipăind în jur descumpănit, ca un nevăzător. Se apropie binevoitor de el şi-l întrebă dacă bezna celulei îl făcuse să-şi piardă vederea. Cipriano bagateliză răul de care suferea, pleoapele erau de vină, spuse, se umflaseră şi era nevoit să privească printr-o crăpătură, drept înainte, căci nu vedea decât aşa. Îşi zâmbiră unul altuia şi Cipriano luă seama că servitorul nu se schimbase în anul care trecuse; capul lui mare, pielea ca de hârtie veche, îngălbenită, zbârcită erau la fel. Juan Sánchez intrase în închisoare la o sută de ani şi ieşea la un veac. Era avantajul oamenilor slabi ca mumiile, lipsiţi de frumuseţe.

Abia dacă aveau despre ce să vorbească, niciunul din ei nu voia să învenineze atmosfera şi nici să semene discordie.

Într-o pornire bruscă, Juan Sánchez arătă cu un deget spre sambenitoul lui Cipriano, apoi spre al lui şi zise ironic că fuseseră trimise chiar din iad. Râsul lui, reţinut şi nepotrivit, mări încordarea. O bună parte dintre cei strânşi acolo se denunţaseră unii pe alţii, îşi călcaseră legământul, încercaseră să se salveze pe socoteala semenilor, şi acum fugeau de orice contact, de orice privire, de orice explicaţie. Şi Pedro Cazalla l-a evitat. Când l-a văzut pe Cipriano, s-a retras într-o zonă mai întunecoasă, unde putea trece neobservat. Declaraţia lui Pedro, ca şi aceea a

surorii lui Beatriz, fusese necruţătoare. O duzină de acuzaţi fuseseră denunţaţi de către ei. Dar şi Pedro Cazalla avea pe cap un sambenito cu flăcări şi diavoli, seninul distinctiv al condamnaţilor la moarte. Stătea singur în ungherul întunecos, supravegheat de paznici, cu capul plecat, stingherit. El şi fratele lui, Agustín, capii sectei, erau cu siguranţă cei mai detestaţi în infernul acela de suspiciuni.

Ochii holbaţi ai licenţiatului Herrezuelo săreau de la unul la altul cu infinit dispreţ. Nu putea să-i scuipe şi nici să-i pălmuiască, însă privirea lui turbată spunea tot. Avea mâinile legate la spate pentru a nu-şi putea scoate căluşul, dar, ori de câte ori inspectorii îi puneau pe cap scufia, el şi-l clătina cu atâta violenţă dintr-o parte în alta încât o făcea să cadă. Unul dintre inspectori, mai răbdător şi mai inventiv, improviză o botniţă cu un şnur sub bărbie, dar licenţiatul se înfurie, se repezi asupra lui cu lovituri de cap până când scufia se desprinse ca o cârpă şi căzu pe jos. În opinteala lui îşi scoase şi botniţa şi se apucă să-l insulte pe Cazalla şi să blesteme ca un posedat împotriva Domnului şi a Fecioarei, până când inspectorii izbutiră să-l reducă la tăcere năpustindu-se asupra lui.

Când ieşiră în stradă, totul păru că se linişteşte, iar condamnaţii, în şiruri de câte doi, însoţiţi de inspectorii Inchiziţiei, începură să se alinieze pentru procesiune. În faţa lui Cipriano mergea don Carlos, sforţându-se să se ţină drept, să nu-şi piardă demnitatea. Înaintea lui era Doctorul, mic şi gârbovit, de parcă ar fi cărat o cruce în spate şi, deschizând procesiunea, fray Domingo de Rojas, cu aceeaşi nepăsare imperturbabilă cu care îşi petrecuse anul de închisoare.

Era abia cinci dimineaţa, dar o nedesluşită lucire lăptoasă vestea ziua pe deasupra acoperişurilor. În capul procesiunii, călare, procurorul regelui flutura stindardul Inchiziţiei, cu blazonul brodat al Sfântului Dominic, urmat

de învinuiţii iertaţi, cu lumânări în mână şi îmbrăcaţi cu un sanbenito decorat cu crucea Sfântului Andrei. După ei veneau doi călugări dominicani purtând însemnele de un roşu aprins ale pontificatului şi crucea îndoliată a Bisericii Mântuitorului, precedându-i pe condamnaţii la ardere pe rug, fiecare cu un sanbenito cu diavoli şi flăcări pe piept şi o scufie cu aceleaşi motive. Amestecaţi cu aceştia, în veşminte asemănătoare, legate de prăjini înalte, defilau momâile cu chipurile condamnaţilor, reproduceri batjocoritoare ale modelelor, una dintre ele reprezentând-o pe doña Leonor de Vivero al cărei coşciug, cu corpul dezgropat şi purtat pe umeri de patru inspectori, avea să fie aruncat, de asemenea, pe foc.

Urma restul cortegiului, alcătuit din cei condamnaţi la pedepse mai blânde, în frunte cu patru lăncieri călare, anunţând congregaţiile religioase ale oraşului, şi grupul de cântăreţi care înainta intonând în surdină imnul *Vexilla regis*, obişnuit la ceremoniile din Săptămâna Mare.

Sprijinit de braţele însoţitorilor, Cipriano Salcedo se mişca aproape orbeşte şi, cu toate că se lumina încetişor de ziuă, nu vedea decât atunci când îşi înălţa capul şi pupilele i se îndreptau fix înainte. Desluşi astfel cele două ziduri omeneşti compacte ce le făceau drum, îndeobşte întristate şi tăcute, deşi nu lipsea nici vocea stridentă a vreunui băietan care profita de mulţime ca să-i insulte.

Părăsind strada Orates, procesiunea condamnaţilor a fost nevoită să se oprească pentru a face loc suitei regale ce înainta pe Corredera. Garda călare, cu flaute şi tobe, deschidea drumul şi după ea veneau Consiliul Castiliei şi înalţii demnitari de la Curte, cu doamnele elegant îmbrăcate dar în doliu strict, escortaţi de două duzini de valeţi şi de patru crainici cu dalmatici de catifea. Imediat după aceştia, precedându-i pe rege – cu un aer grav, cu mantie şi diamante la butoniere – şi pe prinţi, primiţi cu aplauze de mulţime, urma contele de Oropesa călare, în

mână cu spada scoasă din teacă.

Încheiau cortegiul un numeros grup de nobili, în frunte cu marchizul de Astorga, apoi arhiepiscopii de Sevilla şi de Santiago, precum şi episcopul de Ciudad Rodrigo, cel care i-a supus pe conchistadorii din Peru.

Cipriano, aşezat în primul rând, zărea cum se perindă atâta măreţie, căutând cei mai potrivit unghi de vedere, cu zâmbetul pe buze, fără ranchiună, ca un copil în faţa unei parade militare. În sfârşit, procesiunea penitenţilor porni iar şi intră în piaţă printre două palisade înalte. Mulţimea nerăbdătoare se îngrămădea într-acolo, izbucnind în strigăte stridente. Condamnaţii, păşind fără vlagă, sfârşiţi, târându-şi picioarele, alcătuiau un cortegiu jalnic şi extravagant, cu tunicile galbene de penitenţă sucite, cu scufiile pleoştite, gata să le cadă de pe cap. Cipriano îşi aruncă privirea peste piaţă, mişcându-şi capul ca să nu-şi piardă unghiul de vedere, şi constată că Dato nu exagerase cu informaţiile. Jumătate din piaţă se prefăcuse într-o estradă uriaşă, cu tribune şi loji, având în spate Mănăstirea San Francisco şi în faţă Consistoriul împodobit cu însemne, acoperăminte şi fâşii de brocart ţesute cu aur şi argint. Cealaltă jumătate şi capetele străzilor ce dădeau în piaţă erau înţesate de un public surescitat şi zgomotos care întâmpină cu fluierături perindarea condamnaţilor prin faţa regelui. În dreptul lojilor, în partea de jos a treptelor, se ridicau un fel de amvoane, unul pentru secretarii care aveau să citească sentinţele, al doilea pentru penitenţii cărora le sunt destinate, şi ultimul pentru episcopul Melchor Cano care avea să ţină predica şi să încheie ceremonia. Pe o platformă situată mai jos decât amvoanele, cu patru trepte care serveau drept banchete, au fost aşezaţi condamnaţii în aceeaşi ordine ca la procesiune, aşa încât don Carlos de Seso stătea în dreapta lui Cipriano, şi Juan García, bijutierul, în stânga. Copleşit, tulburat, încordat, Cipriano Salcedo aştepta venirea

penitenţilor iertaţi, privind stăruitor spre scările de acces la estradă, până o văzu ivindu-se pe doña Ana Enríquez dusă de mână de ducele de Gandía. Învăluită într-un veşmânt cenuşiu, se mişca cu aceeaşi graţie naturală ca în grădina din La Confluencia. Nu părea marcată de timpul petrecut în închisoare, poate era puţin mai slabă, punându-şi astfel în valoare silueta zveltă, dar fără ca prospeţimea şi splendoarea chipului să i se fi ofilit. Urca mândră treptele şi, când ajunse în dreptul primei banchete a condamnaţilor, îi privi neliniştită unul câte unul şi ochii i se aţintiră o clipă, increduli, în cei ai lui Cipriano. Păru că şovăie, se uită la restul celor de pe banchetă şi din nou la el, care stătea nemişcat, cu căpşorul ridicat, ochii mijiţi, aproape orb. Apoi merse mai departe şi urcă până la a patra treaptă a tribunei, lăsându-l pe Cipriano cu îndoiala dacă îl recunoscuse sau nu.

Lumina orbitoare, violentă, care punea treptat stăpânire pe piaţă îi rănea şi mai tare ochii. După ce o contemplă pe Ana, îi închise un lung răstimp ca să-i protejeze. Îi ajungea la urechi zvon stins de glasuri, pe când episcopul de Paideia, Melchor Cano, rostea predica despre falşii profeţi şi unitatea Bisericii. Şi, când Cipriano şi-i deschise iar, îl surprinse din nou marea masă ce i se întindea în faţă, o imensă mulţime parcă scoasă din minţi, care imobilizase lângă palisade două trăsuri elegante ocupate de oameni de vază.

În timpul predicii, publicul păstrase liniştea, chiar dacă vocea cam dogită şi obosită a oratorului nu părea să ajungă până la ei, însă puţin mai târziu – când unul dintre secretari îi puse să jure întâi pe rege, apoi pe nobili şi la urmă poporul, şi toţi jurară să apere Sfântul Tribunal şi pe reprezentanţii săi, chiar cu preţul vieţii –, izbucni o larmă asurzitoare care sfârşi într-un amin final. Apoi se făcu iar linişte, îndată ce secretarul îl chemă pe primul condamnat, doctorul Cazalla care, sprijinit de ajutoare, reuşi cu mare

greutate să ajungă la amvon. Starea lui de prostraţie, paloarea chipului, obrajii scofâlciţi, extrema slăbiciune a trupului păreau că predispun publicul în favoarea lui. Cipriano îl privea ca pe o fiinţă străină, necunoscută şi, când secretarul a enumerat învinuirile şi a anunţat cu voce de stentor sentinţa de condamnare la moarte prin sugrumare înainte de a fi aruncat pe rug, Doctorul a izbucnit în plâns, s-a uitat spre loja regelui încercând să vorbească, dar, imediat, a fost înconjurat de gardieni şi agenţi care l-au împiedicat. Ortega şi Vergara, cei doi secretari, începură atunci să citească, alternativ, sentinţele, în vreme ce condamnaţii, pe propriile picioare sau ajutaţi de inspectori, se succedau în dezordine la amvon pentru a le asculta. Era o ceremonie înfiorătoare, atroce şi totuşi degenera treptat într-o rutină plicticoasă, abia întreruptă de huiduielile şi aplauzele pe care mulţimea le adresa condamnaţilor la moarte, când aceştia se întorceau la locurile lor.

Beatriz Cazalla: confiscarea averii, moarte prin sugrumare şi apoi arsă pe rug.

Juan Cazalla: confiscarea averii, închisoare şi sambenito pe viaţă, cu obligaţia de a se cumineca la fiecare din cele trei mari sărbători ale anului.

***Co**nstanza Cazalla*: confiscarea averii, închisoare şi sambenito pe viaţă.

Alonso Pérez: degradare, moarte prin sugrumare şi apoi ars pe rug.

Francisco Cazalla: degradare, moarte prin sugrumare şi apoi ars pe rug.

Juan Sánchez: ardere pe rug.

Cristóbal de Padilla: confiscarea averii, moarte prin sugrumare şi apoi ars pe rug.

Isabel de Castilla: sambenito şi închisoare pe viaţă şi confiscarea averii.

Pedro Cazalla: degradare, confiscarea averii, moarte prin sugrumare şi apoi ars pe rug.

Ana Enríquez:

Înainte ca fata să urce la amvon, secretarul avu o ezitare şi mulţimea tăcu în aşteptare. Temându-se să nu leşine sau pur şi simplu căutând un sprijin în singurătatea ei, suise scara de mâna ducelui de Gandía; însă, împotriva aşteptărilor, ajunsă sus, îl înfruntă hotărâtă pe secretar, privindu-l sfidător. Stăpână pe sine, îl auzi pe Juan Ortega repetându-i numele şi pedeapsa simbolică la care era condamnată:

Ana Enríquez: va urca pe eşafod cu sanbenito şi lumânare, va posti trei zile şi trei nopţi, se va întoarce îmbrăcată astfel la închisoare şi, odată acolo, va fi pusă în libertate.

În piaţă izbucni un huiduit general, coborând de pe acoperişuri şi din balcoane, ridicându-se în sus de pe trepte. Poporul nu putea ierta blândeţea pedepsei, aerele de superioritate ale penitentei, rangul, frumuseţea şi semeţia ei. CiprianoSalcedo o privea tremurând, cu capul ridicat şi ochii roşii. Reacţia gloatei îl irita, dar nu mai puţin solicitudinea ducelui de Gandía, aerul lui protector, apropierea lui de ea. O văzu coborând de la amvon cu prefăcută trufie, mâna ei dreaptă în cea stângă a seniorului de Denia, ridicându-şi uşurel poalele veşmântului, aparent nepăsătoare la fluierăturile mulţimii. Secretarul Vergara se grăbi să-l cheme pe următorul condamnat, străduindu-se să potolească protestele gloatei care, văzând acum căluşul din gura lui Herrezuelo, mâinile legate la spate, neajutorarea lui, făcu tăcere, în aşteptare.

Antonio Herrezuelo, strigă secretarul: confiscarea averii şi ardere pe rug.

Juan García: confiscarea averii, moarte prin sugrumare şi apoi ars pe rug.

Francisca de Zúñiga: sanbenito şi închisoare pe viaţă.

Cipriano Salcedo:

Succedarea rapidă a condamnaţilor la amvon se întrerupse brusc. Cipriano, cu capul sus, cu pleoapele zbătându-i-se, a fost ajutat să se ridice de un inspector al Inchiziţiei. Cu toate că acesta îi oferea braţul, nu izbutea să facă un pas. Picioarele umflate nu-i păreau grele, însă nu-l ascultau. O pauză încordată se lăsă în piaţă. Având în vedere înţepeneala condamnatului, inspectorul privi spre agent şi un al doilea inspector veni lângă ei. Pasiv, uşor ca un fulg, Cipriano Salcedo se lăsă ridicat de jos şi, pe braţe, a fost dus la amvon unde a rămas nemişcat, cu scufia sucită, grotesc şi neajutorat, între cei doi inspectori cu meloanele lor înalte pe cap. Un soare necruţător rănea ochii penitentului care şi-i închise, strângându-şi vizibil pleoapele. Începu să se clatine, părea cu desăvârşire distrus şi murmurele compătimitoare ale mulţimii se auzeau tot mai tare. Secretarul îşi luă avânt şi-i repetă numele:

Cipriano Salcedo: confiscarea averii şi ardere pe rug.

Rumoarea mulţimii răzbea acum, puternică şi în rafale, ca urletul mării. Condamnatul nu părea afectat de sentinţă. Dădea impresia că, chiar dacă ar fi graţiat, n-ar fi în stare să revină la viaţă. Rămase nemişcat, cu pleoapele strânse, sprijinit de braţul unui inspector, şters şi neînsemnat. Cel de-al doilea inspector se ridică din nou şi, amândoi, îl săltară peste balustrada scării şi-l duseră pe sus la locul lui de pe platformă. Avea pleoapele tot închise, dar ochii stinşi îi erau plini de lacrimi. Se simţea înjosit, descumpănit, degradat. „Dă-mi acum, Doamne, moartea”,

imploră. Dar umilinţa lui stârni curiozitatea morbidă a gloatei. Incidentele acestea însufleţeau sărbătoarea şi, de fapt, abia începeau. Cipriano auzi cum este chemat fray Domingo de Rojas şi-i invidie forţa, rezistenţa fizică. Secretarul strigă:

Fray Domingo de Rojas: degradare şi ardere pe rug.

Publicul se agita, neliniştit, în expectativă. Treptat, acel autodafe intra în faza dramatică pe care o aşteptau cu toţii. Secretarii le mai chemară pe Eufrosina Ríos, condamnată la moarte prin sugrumare şi pe Catalina de Castilia, condamnată la sanbenito şi închisoare pe viaţă, înainte de a veni rândul lui don Carlos de Seso. Coregidorul de Toro, cu voinţa-i de neînvins, urcă scările la amvon neajutat de nimeni, anevoie din pricina slăbiciunii picioarelor, dar cu capul sus, plin de nobleţe.

Carlos de Seso – spuse secretarul Vergara: confiscarea averii şi ardere pe rug.

Don Carlos făcu un gest de acceptare cu o reverenţă politicoasă şi se prefăcu că se retrage însoţit de inspector, dar, ajuns în dreptul lojii regale, se opri, se uită ţintă la rege, mai făcu o mică plecăciune şi spuse cu un dram de ironie:

— Cum de îngăduiţi, señor, acest atentat la viaţa supusului vostru?

La care Majestatea Sa replică imediat, încruntându-se:

— Dacă fiul meu ar fi la fel de rău ca dumneavoastră, eu însumi aş îngrămădi lemnele pentru a-l arde.

Mai degrabă pentru manierele lui decât pentru cuvinte, care nu răzbătură până la urechile celor mai mulţi, vulgul, care nu preţuia demnitatea, îl huidui pe prizonier şi-l insultă, în vreme ce inchizitorii, nemulţumiţi de apostrofări

şi comentarii, îl scoteau de acolo şi întăreau garda de halebardieri în faţa lojii regale, pentru a împiedica alte excese. Secretarii înşirară mai departe nume şi sentinţe, însă poporul, care prinsese gust pentru numerele în afara programului, încetă să le mai dea atenţie, moleşit de plictis şi de căldură.

În continuare, pe un soare tot mai arzător ce năvălea în piaţă, episcopul de Palencia procedă la degradarea clericilor condamnaţi, trezind astfel din nou atenţia mulţimii. În dreptul lojii Majestăţii Sale, episcopul, îmbrăcat cu stihar, etolă şi mantie, pe cap cu mitra albă, veni lângă cei cinci penitenţi îngenuncheaţi, învăluiţi în feloane de velur negre, ţinând potire şi patene de parcă se pregăteau să oficieze mesa şi le luă din mâinile fiecăruia, pe rând, punându-le în loc câte un sanbenito cu flăcări şi diavoli, în vreme ce rostea:

— Prin puterea cu care mă învesteşte Sfânta Biserică, îţi retrag însemnele calităţii tale de sacerdot pe care ai dezonorat-o prin delictul ereziei.

Apoi le şterse gura, degetele şi palmele cu o bucată de pânză umedă şi ordonă bărbierului să le tundă părul pentru a le pune scufiile. În genunchi, palid, slab şi neîngrijit, pe cap cu tichia în formă de cornet, doctorul Cazalla strigă brusc, din răsputeri, de trei ori:

— Binecuvântat fie Domnul, binecuvântat fie Domnul, binecuvântat fie Domnul!

Şi, când un agent se apropie de el şi-l împinse spre platformă, continuă să răcnească, plângând şi curgându-i nasul:

— Ascultaţi-mă, ceruri şi oameni, bucură-se Domnul Nostru şi fiţi martori cu toţii că eu, păcătosul pocăit, mă întorc la Dumnezeu şi făgăduiesc să mor întru credinţa lui, acum că s-a milostivit de mine şi mi-a arătat adevăratul drum!

Cuvintele şi lacrimile Doctorului stârniră două reacţii

diferite ale publicului: cei mai sensibili plângeau împreună cu el, iar cei mai tari de fire, în picioare pe trepte, furioşi, îl insultau făcându-l lepros şi eretic. Când reacţiile se liniştiră, episcopul de Palencia se urcă din nou la amvonul de unde predicase şi spuse că, sentinţele fiind citite şi preoţii sectari degradaţi, declara încheiată ceremonia de autodafe, acum la ora patru în după-amiaza zilei de 2**1** mai 1559. Condamnaţii la privare de libertate, adăugă, vor fi conduşi în procesiune la închisoarea regală şi la aceea a Sfântului Tribunal pentru a-şi ispăşi pedepsele, iar toţi ceilalţi vor merge călare pe măgăruşi la locul unde se înălţase rugul, dincolo de Puerta del Campo, spre a fi executaţi.

Oamenii începură să plece de pe trepte, năduşiţi şi aprinşi la faţă, comentând în gura mare incidentele la care asistaseră, femeile cu capul plecat şi ochii înroşiţi, bărbaţii cu batiste legate la gât, ţinând în sus câte un burduf de vin şi bând după obiceiul de la ţară. În momentul în care larma era în toi, se iscă o ceartă pe platforma condamnaţilor, care adună imediat în jur numeroşi spectatori. Licenţiatul Herrezuelo, scăpat de căluş, se întoarse spre treptele de sus, unde se afla soţia lui, Leonor de Cisneros, într-un sanbenito de graţiată, şi-i strigă vorbe de ocară, făcând-o trădătoare, târfa şi fiică de târfă şi, cum nimeni nu reacţionă, urcă din trei salturi treptele care-i despărţeau şi-i dădu două palme. Câţiva paznici, inspectori şi agenţi interveniră în sfârşit, îl reduseră la tăcere, punându-i iar căluşul, în timp ce doctorul Cazalla, cuprins din nou de febra de orator, îi striga să-şi vină în fire, să ia aminte şi să-l asculte „fiindcă am studiat mai mult ca tine, îi zise, şi am căzut în aceeaşi greşeală”. Continuă a-l dăscăli cu astfel de cuvinte pe licenţiatul furios, cu o voce tunătoare ce părea cu neputinţă să iasă dintr-un trup atât de sfrijit, până când Herrezuelo, care n-avea încă mâinile legate, îşi smulse din nou căluşul şi-i răspunse batjocoritor, spre

entuziasmul auditoriului:

— Doctore, Doctore, aş vrea eu să am acum curajul pe care l-aţi dovedit cu alte prilejuri.

După ce-i puseră licenţiatului căluşul şi cătuşele, împărţiră penitenţii în două grupe, în dreptul platformei. Cei graţiaţi, aliniaţi şi înconjuraţi de inspectori ai Inchiziţiei, o luară înapoi spre închisoare, printre gardurile ridicate, fiecare într-un sanbenito decorat cu o cruce şi în mâini cu lumânări verzi aprinse, pe când condamnaţii la moarte, cu o funie înjositoare în jurul gâtului în semn de dispreţ, se căţărau, unul câte unul, pe măgăruşii aduşi în acest scop, pentru a se îndrepta spre eşafod pe drumul îngust deschis de soldaţi prin mulţime, cu halebardele ţinute orizontal. Primul care s-a urcat pe măgar a fost Doctorul, urmat de fray Domingo de Rojas şi, când veni rândul lui Cipriano Salcedo, îl zări pe unchiul Ignacio îndoliat, nervos, discutând cu inspectori şi agenţi în capul scării. Cipriano ezită văzân**du-l** atât de aproape. Cu capul sus, zâmbitor, vru să-i dea sărutarea păcii, dar unchiul, fără să-l observe, se îndreptă spre inspectorul care ducea măgăruşul de căpăstru, îl scoase din procesiune şi puse în locul lui o femeie între două vârste, zveltă, plăcută la chip, cu o graţioasă bonetă de dantelă pe cap. Ea se apropie de Salcedo şi, cu ochii în lacrimi, îi mângâie cu duioşie obrazul neras.

— Copilul meu! Spuse. Ce ţi-au făcut?

Cipriano îşi înălţă capul, căută unghiul de vedere şi, în pofida timpului scurs, o recunoscu imediat. Nu putu vorbi, dar încercă să-i ia o mână, să-i arate în vreun fel afecţiunea lui, însă un val de mulţime îi despărţi. Doi oameni zdraveni îl urcară pe un măgăruş murg, în vreme ce Doctorul şi fray Domingo o porneau pe drumul îngust printre soldaţi. Un gardian bătu uşurel crupa măgăruşului care-l purta pe Cipriano, iar acesta, şovăind, strânse şaua cu genunchii, şi de acolo de sus privi cu duioşie chipul

blând din faţa lui. Cu docilitate, Minervina trăgea de frâu şi plângea în tăcere, încercând să-i ajungă din urmă pe fray Domingo şi pe Doctor. Piaţa fierbea, era o mare năvalnică. De-o parte şi de alta a lui Cipriano mulţimea se îngrămădea, legănându-se nehotărâtă: bărbaţi furioşi certându-se cu alţii care nu-i lăsau să treacă, femei miloase cu lacrimi în ochi, copii năzdrăvani fugărindu-se printre tarabele cu dulciuri, ici şi colo. Căldura era atât de umedă, iar valul de aburi ce se desprindea din piaţă atât de înăbuşitor, încât bărbaţii, înfierbântaţi, cu subsuorile năduşite, îşi scoteau hainele de sărbătoare şi rămâneau în cămăşi şi pieptare, nemaiputând îndura soarele după-amiezii.

Legănat de mersul măgăruşului, Cipriano nu simţea zăpuşeala. Văzând-o pe Minervina care trăgea de căpăstru se simţea ciudat de liniştit, de ocrotit, ca în copilărie. Înainta atât de blândă, de încrezătoare că nimeni n-ar fi crezut **că-l** ducea la întâlnirea cu moartea. Era singura femeie printre toţi cei din jur şi, deşi nu mai era tânără, graţia trupului ei mlădios îi stârnea pe ţăranii aceia pe jumătate beţi, veniţi la oraş pentru sărbătoare, care-i strigau fel de fel de vorbe, urmărind-o cu remarci grosolane. Dar, deşi foarte încet, procesiunea măgăruşilor trecea întruna prin mulţime. Douăzeci şi opt de măgăruşi în şir, ducând în spinare tot atâtea fiinţe stranii, fiecare într-un sanbenito cu diavoli pe piept şi scufie pe cap, alcătuiau un cortegiu grotesc ce se perinda pe culoarul îngust deschis de halebardieri. Când Cipriano îl ajunse din urmă pe fray Domingo, răzbătură până la el predica Doctorului, care mergea înainte, strigătele lui de pocăinţă, apelurile la milostivire. Cipriano se uita la silueta aceea dărâmată, gârbovită, cu scufia într-o parte, clătinându-se sus pe măgăruş, şi se întreba ce avea oare în comun omul de acolo cu acela care, cu doar câteva luni în urmă, îl pregătea plin de fervoare pentru călătoria în Germania. Îi

asculta chemările şi rugăminţile neîncrezător, impasibil, fără nicio emoţie.

— Înţelegeţi şi credeţi că pe pământ nu există Biserică nevăzută, ci una vizibilă, spunea. Şi aceasta e Biserica catolică, apostolică şi romană. Hristos a întemeiat-o cu sângele şi patimile lui, şi vicarul ei nu-i altul decât Suveranul Pontif. Şi fiţi siguri că, deşi dacă la Roma s-au săvârşit toate păcatele şi grozăviile de pe lume, dat fiind că acolo e lăcaşul Vicarului lui Hristos, acolo este Sfântul Duh.

II făceau eretic, paiaţă, nebun bătrân, însă el plângea şi, la răstimpuri, zâmbea vorbind de sfârşitul lui ca de o eliberare. Femeile se închinau şi sughiţau, hohotind împreună cu el, dar unii bărbaţi îl scuipau şi strigau: acum îi e frică, şi-a murdărit pantalonii, ticălosul de el. Venind cu câţiva paşi în urmă, Cipriano primea toate ocările şi înjurăturile pe care cuvintele Doctorului le stârneau în rândurile mulţimii. Ajunseră în felul acesta pe strada Santiago, unde masa de oameni era şi mai înghesuită, aproape de nepătruns; măgăruşii înaintau la pas, printre halebardieri. Grupuri de femei îmbrăcate de sărbătoare, strălucind de podoabe, se arătau pe la ferestre şi prin balcoane ca să vadă cum trece procesiunea, comentând incidentele în gura mare, dintr-o parte în alta a străzii. De pretutindeni năvăleau copii care se zbenguiau, îngreunând circulaţia oricum dificilă, şi făceau un zgomot asurzitor suflând în fluiere sau în sâmburi goi de caisă. Şi, chiar în toiul larmei, la urechile lui Cipriano tot mai răzbeau frânturi de fraze de-ale Doctorului, cuvinte răzleţe din monologul său fără sfârşit. Însă atenţia lui se îndrepta, aproape fără să-şi dea seama, în altă direcţie, mintea lui istovită se agăţa de Minervina, de făptura ei plină de graţie, hotărâtă, cu căpăstrul în mâna dreaptă, croindu-şi drum prin mulţime. Drăgălăşenia ei era pentru el o alinare şi, contemplând-o, ochii lui aproape orbi se umpleau de

lacrimi. Neîndoios Minervina era singura fiinţă care l-a iubit în viaţa lui, singura pe care el a iubit-o, împlinind porunca divină iubiţi-vă unii pe alţii, închise ochii, legănat de mersul clătinat al măgăruşului, şi evocă momentele cruciale ale convieţuirii cu ea: căldura ei în faţa privirii îngheţate a tatălui lui, plimbările pe Espolón, căruţa cu care mergeau la Santovenia, duioşia cu care-l veghea când dormea, dăruirea-i spontană la întoarcerea lui, acasă la unchi. Când a fost dată afară, Minervina a dispărut din viaţa lui, s-a evaporat. Încercările lui de a o găsi dăduseră greş. Şi acum, după douăzeci de ani, apărea din nou, misterios, ca să-l însoţească în ultimele clipe precum un înger păzitor. Să fie oare Mina, în realitate, singura fiinţă pe care o iubise? Îi veni în minte Ana Enríquez, un vis abia înfiripat; unchiul Ignacio, sclav al convenienţelor; marele său eşec cu Teo, armata de umbre care-i trecuse prin viaţă şi care se destrămase încetul cu încetul, pe măsură ce a crezut că descoperise sentimentul de frăţie în sânul sectei. Dar ce mai rămăsese din frăţia aceea visată? Exista realmente frăţie undeva pe lume? Cine dintre atâţia fraţi îi rămăsese alături în momentele grele? Cu siguranţă că Doctorul în niciun caz, nici Pedro Cazalla şi nici Beatriz. Cine atunci? Poate don Carlos de Seso, cu toate contradicţiile lui? De ce nu Juan Sánchez, cel mai obscur, mai umil şi mai modest dintre fraţi? Ideea încălcării jurământului şi a denunţului făcut cu atâta uşurinţă continua să-l chinuiască.

„Ce viaţă lipsită de căldură am avut!” îşi zise. Oricât de surprinzător putea să pară, activitatea muribundă a creierului său evita gândul morţii, meditând la misterul de nepătruns al limitelor fiinţei omeneşti. Când a acceptat teza binefacerii lui Hristos n-a fost nici vanitos şi nici semeţ şi nu voia să fie astfel nici acum, perseverând. Ar trebui fie să persevereze, fie să revină la credinţa strămoşilor, una din două, însă oricum cu certitudinea că e

călăuzit adevăr. Dar unde să găsească certitudinea asta? În gând îl ruga pe Domnul să-i dea un mic ajutor: un cuvânt, un gest, un semn. Domnul rămânea însă mut şi, tăcând, îi respecta libertatea. Oare inteligenţa omului era în sine de-ajuns pentru a rezolva arzătoarea problemă? El simţise suflul divin citind *Binefacerea lui Hristos,* dar, cu timpul, totul, începând cu cuvintele fraţilor Cazalla, se năruise. Atunci întregul drum făcut fusese în zadar? „Oh, Dumnezeule, îşi spuse, copleşit de amărăciune, dă-mi un semn!" îl îndurerau tăcerea nesfârşită a Domnului, vădita limitarea minţii sale, îngrozitoarea nevoie de a fi silit să decidă el însuşi, singur, în problema aceea vitală.

Zdruncinăturile măgăruşului în marea aceea unduitoare îl adormeau. Când deschise ochii, observă că zeci de sutane roiau ca muştele în jurul lui fray Domingo de Rojas; călugării strigau în gura mare la el, încercând să-şi potrivească pasul cu cel al măgăruşului şi ferindu-se de halebarde. Şi ei încercau să-i smulgă vreun cuvânt, poate doar un gest, îl hăituiau fără încetare. Însă ce urmăreau de fapt? Salvarea sufletului lui sau a prestigiului ordinului dominican? Ce voia grupul acela care stârnea atâta larmă, contrastând cu dezolarea celorlalţi condamnaţi? Dominicanul se arăta inflexibil, spunând întruna nu şi nu, iar cei car**e-l** împresurau, amestecaţi cu mulţimea, îşi dădeau unii altora vestea proastă: a spus că nu, e îndărătnic, dar trebuie să-l salvăm. Şi-şi reluau hăituiala, iar unul se apropie până îl atinse, şi-l îndemnă să moară în aceeaşi credinţă ca gloriosul nostru Santo Tomás, însă fray Domingo dovedea o tărie extraordinară, nu, nu şi nu, repeta, până când fray Antonio de Carreras, care-şi petrecuse noaptea alături de el, îl spovedise şi acum îl ajutase să se urce pe măgăruş, îi alungă pe toţi, şi se aşeză în dreptul lui ca o pavăză, ţinân**du-l** de vorbă până la locul unde se înălţa rugul.

Ieşind pe Puerta del Campo era şi mai multă lume

adunată, dar câmpia întinsă permitea să se circule mai bine. Amestecându-se cu gloata se vedeau trăsuri luxoase, catâri înşeuaţi ducând perechi căsătorite de artizani, ba chiar şi o doamnă pântecoasă, cu pălărie cu pene şi pandantive de aur, care-şi zorea măgăruşul, dorind să ajungă în dreptul condamnaţilor şi să-i insulte. Pe măsură ce aceştia ajungeau la Campo, nerăbdarea şi vacarmul sporeau. Se apropia punctul culminant cu care sărbătoarea se încheia. Doamne şi femei din popor, bărbaţi cu copii mici în spate, călăreţi şi chiar oameni în trăsuri mergeau de la un rug la altul, întrebând cui îi era destinat, îşi petreceau minutele de aşteptare pe la tarabele cu mărunţişuri sau cu jocuri ca tragerea la ţintă sau de-a pescuitul. Alţii se postaseră de o bucată de vreme în faţa rugurilor şi-şi apărau locul cu înverşunare. Oricum, fumul de la prăjitul gogoşilor se răspândea pretutindeni, pe când măgăruşii începeau să sosească. Ultimul număr al spectacolului era gata să înceapă:

Arderea ereticilor, contorsiunile şi strâmbăturile lor în mijlocul flăcărilor, urletele lor când simţeau focul pe piele, patetica expresie a chipurilor pe care se întrezărea semnul infernului.

De pe măgăruş, Cipriano văzu şirul de stâlpi, stivele de lemne cu scăriţele pe margine, belciugele unde aveau să fie legaţi condamnaţii, acel du-te-vino nervos al paznicilor şi călăilor. Mulţimea îngrămădită izbucni în strigăte asurzitoare când văzu primii măgăruşi. Auzind vacarmul, cei care îşi amăgeau aşteptarea stând mai departe o rupseră la fugă spre stâlpii cei mai apropiaţi. Unul câte unul, măgăruşii cu condamnaţii se împrăştiau, căutându-şi locul. Cipriano îl zări pe neaşteptate lângă el pe Pedro Cazalla, care călărea legat la gură, scuturat de nişte icneli atât de îngrozitoare că agenţii se repeziră să-l coboare de pe măgar şi să-i dea apă dintr-un burduf. Se cuvenea să-l facă să-şi vină în fire. Din respect pentru spectatori

trebuiau să evite să ardă un mort. Apoi îşi înălţă capul şi-şi întoarse iar privirea înnebunită spre ruguri. Stâlpii se ridicau tot la douăzeci de metri, cei mai aproape de cartierul Tăbăcarilor pentru reconciliaţi, iar restul, din celălalt capăt, pentru ei, cei care aveau să fie arşi de vii, într-o ordine stabilită dinainte: Carlos de Seso, Juan Sánchez, Cipriano Salcedo, fray Domingo de Rojas şi Antonio Herrezuelo. Stâlpul lui don Carlos era alături de cel al Doctorului, care avea să fie sugrumat mai întâi. Înainte de a fi executat de călău, acesta încercă din nou să vorbească oamenilor, dar norodul îi ghici intenţia şi izbucni în strigăte şi fluierături. Nu-i era pe plac pocăinţa târzie, care ascundea partea cea mai atrăgătoare a spectacolului. Pe când Doctorului îi fixau la gât cercul, doi gardieni îl ajutară pe Cipriano Salcedo să descalece şi apoi îl ţinură de braţe ca să nu cadă. Nu se putea ţine pe picioare, dar o văzu pe Minervina atât de aproape că îi spuse în şoaptă: „Unde te-ai ascuns, Mina, de nu te-am putut găsi?” Dar cei doi gardieni îl şi apucară şi-l duseră pe sus la stâlp, unde-l legară. Alături, în jurul celui al lui fray Domingo, roiau mai departe preoţi în sutană, urcau şi coborau scara, vorbeau între ei sau dădeau fuga să caute clerici mai cu greutate care să-l ajute. Se înfăţişă atunci din nou părintele iezuit Tablares. Urcă anevoie scăriţa şi stătu un lung răstimp de vorbă cu penitentul. Zarva iscată de mulţime nu lăsa să li se audă vocile, dar pesemne că i-a spus ceva important fiindcă fray Domingo se înmuie, şi părintele Tablares, din înaltul scăriţei, le strigă preoţilor care stăteau jos să-l caute în mare grabă pe grefier; după câteva minute, acesta se prezentă călare pe un catâr negru. Era un bărbat între două vârste, cu barbă scurtă, care, cunoscându-şi bine meseria, scoase o hârtie albă din cutie pe când un călugăr tinerel îi ţinea călimara. Fray Domingo se uita în dreapta şi-n stânga parcă descumpănit, pierdut, dar când părintele Tablares îi vorbi din nou la

ureche, încuviinţă şi proclamă, cu glas hotărât şi bine timbrat, că crede în Hristos şi în Biserică şi îşi renegă public toate greşelile din trecut. Preoţii şi călugării îi primiră declaraţia cu strigăte şi dovezi de entuziasm, zicându-şi unii altora: „N-a mai stăruit în păcat, s-a mântuit”, în vreme ce grefierul, la picioarele stâlpului, consemna totul, iar gloata furioasă protesta din pricina acelei întorsături.

Cipriano, legat de belciugul stâlpului, cu ochii speriaţi aţintiţi asupra Minervinei, simţea presiunea mulţimii, vedea foiala călăilor şi agenţilor, mişcările lor, le auzea vocile.

Unde era călăul lui? De ce nu apărea? Era îngrozit de urletul plebei, de zgomotul surd al trupului sugrumat al lui fray Domingo, căzând fără viaţă alături de el, de gestul rapid al călăului uriaş care-l împinse în foc, de trosnetul iniţial. Mulţimea, dezamăgită la vederea arderii unui corp mort, încerca acum să se deplaseze în stânga, înspre cei patru condamnaţi care aşteptau să fie executaţi, dar cei care se instalaseră de la început acolo, dându-şi seama de intenţiile lor, le ţineau piept, luându-se la harţă cu ei. Călăul, străin de tot tămbălăul, terminase de dat foc rugului lui Juan Sánchez care ardea cu furie, răspândind o duhoare acră de carne arsă. Însă flăcările îi mistuiră mai întâi legăturile, nu trupul, şi Juan Sánchez, simţindu-se liber, se agăţă de stâlp şi se căţără pe el cu agilitate de maimuţă, răcnind şi cerând îndurare, în aplauzele şi râsetele norodului. Agăţat de vârful stâlpului, cu partea stângă a corpului arsă şi pielea zbârcită şi cenuşie, asculta îndemnurile unui dominican care îl făcură să şovăie un moment, însă, când întoarse capul, văzu curajul cu care don Carlos de Seso accepta supliciul, lăsându-se ars fără un gest de protest. Atunci sări de sus aruncându-se în flăcări şi se răsuci în convulsii până îşi pierdu cunoştinţa şi muri.

Mulţimea postată în faţa stâlpilor urla de entuziasm. Copiii şi câteva femei plângeau, dar mulţi bărbaţi, încinşi de alcool, râdeau de săriturile şi contorsiunile condamnatului, îi strigau lepros şi blestemat şi îi maimuţăreau mişcările şi piruetele. În egală măsură stârniră râsul şi lacrimile celor de faţă legănatul şi strâmbăturile licenţiatului Herrezuelo, legat la gură, cu flăcările suindu-i-se pe picioare, extinzându-se până îl cuprinseră tot, urletul inuman ce-i scăpă din gâtlej îndată ce focul îi mistui legătura, eliberându-i gura. Multe femei închideau ochii îngrozite, altele făceau rugăciuni, cu mâinile împreunate şi privirea fixă, dar câţiva bărbaţi continuau să vocifereze şi să-l insulte. Cipriano abia dacă avea o vagă idee că-i văzuse murind alături de el pe Seso, pe Juan Sánchez şi pe licenţiat. Flăcările le-au pus repede capăt vieţii şi duhoarea grea de carne arsă năvălea pe câmp. Îl zări pe călău îndreptându-se spre stâlp, cu făclia fumegândă în mâna dreaptă şi atunci, din nou, îşi închise ochii înroşiţi şi-l rugă fierbinte pe Domnul să-i dea un semn. Un preot fugea acum spre călău, cu sutana suflecată, implorând cu gesturi violente să amâne execuţia. Era părintele Tablares. Ajunse la scăriţă suflând din greu, îşi duse o mână la piept şi se opri la prima treaptă. În sfârşit, urcă dintr-un salt şi-şi apropie chipul plin de milă de cel al muribundului. Gâfâia. Mai aşteptă câteva minute până vorbi.

— Frate Cipriano, încă mai e timp, spuse în cele din urmă. Pocăieşte-te şi mărturiseşte-ţi credinţa în Biserică.

Oamenii fluierau. Cipriano îşi întredeschise pleoapele umflate şi schiţă un zâmbet sfios. Avea gura uscată şi mintea înceţoşată. Îşi înălţă capul şi privi în sus.

— C… cred, spuse, în Sfânta Biserică a lui Hristos şi a Apostolilor.

Părintele Tablares îşi apropie buzele de obrazul lui şi-i dădu sărutarea păcii.

— Frate, imploră, spune Romană, doar atât, pentru binecuvântatele Patimi ale Domnului Nostru!

Mulţimea era cuprinsă de nerăbdare. Răsunau fluierături şi vorbe de ocară. Cipriano, cu ceafa sprijinită de stâlp, se uita recunoscător la părintele Tablares. Pentru nimic în lume nu voia să păcătuiască din trufie. Călăul îi privea nerăbdător, cu torţa în mâna dreaptă, pe când grefierul, cu pana pregătită, aştepta la poalele rugului confesiunea condamnatului. Cipriano închise iar ochii, cerându-i Domnului un semn. Simţi zvâcnirea dureroasă în pleoape şi murmură cu umilinţă, parcă scuzându-se pentru obstinaţie:

— Dacă Biserica Romană e cea Apostolică, cred în ea din tot sufletul, părinte.

Furia norodului cerând cu sălbăticie arderea pe rug, graba călăului spre a-i face pe plac îl zoreau pe părintele Tablares care, într-un avânt patern, îşi ridică mâna dreaptă şi mângâie obrazul condamnatului.

— Fiul meu, de ce trebuie să pui condiţii în asemenea clipe? Spuse.

Zbuciumul creştea în pieptul lui Cipriano. Căută o nouă formulă care să **nu-l** trădeze, care să-i exprime sentimentele şi, în acelaşi timp, să-i dea satisfacţie iezuitului: nişte cuvinte ambigue, pline de duioşie.

— Cred în Domnul Nostru Iisus Hristos şi în Biserica sfântă **ce-l** reprezintă, spuse cu un firicel de voce.

Părintele Tablares îşi plecă descurajat capul. Nu mai era timp. Spectatorii cereau în gura mare sacrificiul: vociferau, săreau, îşi ridicau braţele. Fluierăturile copiilor îl zăpăceau. Fumul îl făcea să lăcrimeze. O femeie grasă mânca liniştită gogoşi lângă Minervina. Părintele Tablares, conştient că dăduse greş, coborî încet scăriţa, o văzu pe Minervina hohotind lângă călău şi pe acesta uitându-se atent la el. Atunci făcu semnul, un gest uşor cu mâna dreaptă înspre stiva de lemne. Călăul apropie făclia de

vreascuri şi focul înflori dintr-odată precum un mac, se repezi, fumegând, îl împresură pe Cipriano trosnind, îi trecu peste cap. Mulţimea izbucni în strigăte de bucurie când se auzi explozia şi flăcări uriaşe îl învăluiră pe condamnat. „Doamne, primeşte-mă!”, şopti acesta. Simţi o durere înfiorătoare, de parcă pielea îi era smulsă în fâşii, în partea interioară a pulpelor, în tot trupul, cu o intensitate sporită în buricele degetelor. Strânse din pleoape în tăcere, fără să-i tremure niciun muşchi, resemnat. Gloata, impresionată de tăria lui, dar în fond decepţionată, amuţise. Atunci hohotele sfâşietoare ale Minervinei rupseră tăcerea. Capul lui Cipriano căzuse într-o parte şi vârfurile flăcărilor îi devorau ochii suferinzi.

DECLARAŢIA MINERVINEI CAPA

În oraşul Valladolid, în a douăzeci şi opta zi a lunii mai a anului o mie cinci sute cinci zeci şi nouă, domnii inchizitori don Teodoro Romo şi don Mauricio Labrador, ţinându-şi audienţa de după-amiază, ordonară să se prezinte în faţa lor Minervina Capa, de cincizeci şi şase de ani, născută la Santovenia de Pisuerga şi locuind la Tudela, care a jurat în forma cuvenită să spună adevărul.

Întrebată de motivul prezenţei sale la arderea pe rug în după-amiaza zilei de 21 mai 1559 şi de legătura ei cu ereticul Cipriano Salcedo, declaranta a arătat că respectivul fusese *copilul ei* de la moartea mamei acestuia în 1517, că îl alăptase şi îi purtase de grijă. A arătat, de asemenea, că, după ce crescuse, martora a rămas în serviciul lui don Bernardo Salcedo, văduv şi tată al copilului, până când acesta a hotărât să-l dea intern la Colegiul Spitalului Copiilor Găsiţi pentru a-şi face educaţia, hotărâre care a durut-o nespus pe declarantă.

Întrebată de ce a dus măgăruşul de căpăstru până la stâlp, a declarat că acuzatul era foarte bolnav de ochi şi de picioare şi că ideea de **a-l** conduce ea a pornit de la unchiul şi tutorele acestuia, don Ignacio Salcedo, preşedintele Cancelariei Regale, care poruncise să fie căutată în toate satele din ţinut cu ajutorul

crainicilor, şi a găsit-o în cele din urmă la Tudela del Duero, unde locuia de când s-a căsătorit cu plugarul Isabelino Ortega, căruia îi făcuse doi copii, acum oameni tineri. Şi că sus-numitul don Ignacio Salcedo, când i-a cerut să-i însoţească nepotul la rug, i-a adus la cunoştinţă că altminteri acesta se va simţi foarte singur în după-amiaza aceea atât de tristă, moment în care declaranta a acceptat să-l însoţească, tot aşa cum ar fi acceptat, spuse, să moară în locul lui dacă i-ar fi cerut-o.

Întrebată despre persoanele care au vorbit cu condamnatul cât a stat legat de stâlp sau dacă i s-a încredinţat vreo sarcină pentru când acesta va muri, sau dacă a văzut ori auzit ceva privitor la erezia despre care trebuie să înştiinţeze Sfântul Tribunal, declaranta jură după lege că în ziua aceea după autodafe n-a remarcat şi n-a văzut nimic la locul arderii pe rug, în afara celor pe care le va spune în continuare. Şi anume: numărul foarte mare de clerici şi confraţi de la Mănăstirea Santa Cruz care l-au înconjurat pe penitentul mai corpolent, un călugăr roşu în obraji căruia îi ziceau fray Domingo care, după spusele lor, era renegat. Însă numai numitul părinte Tablares l-a asistat şi l-a convins să abjure. Şi că, după ce condamnatul a fost executat, acelaşi părinte Tablares s-a dus la stâlpul unde era legat *copilul ei* şi i-a spus: „Frate Cipriano, încă mai e timp. Pocăieşte-te şi mărturiseşte-ţi credinţa în Biserica Romană”. *Copilul ei* însă şi-a deschis puţin ochii bolnavi şi i-a zis: „Cred în Sfânta Biserică a lui Hristos şi a Apostolilor. Declaranta asigură că numitul părinte Tablares a stăruit ca penitentul să rostească cuvântul *Romană,* la care penitentul a răspuns că dacă Romană e biserica Apostolilor, cum se cuvenea să fie, atunci crede în ea. A adăugat că părintele i-a mai spus pesemne ceva *copilul ei,* pentru că au stat un moment cu feţele alăturate, dar că nu-şi aminteşte ce i-a spus sau poate n-a izbutit să audă, fiindcă în jur era mare zarvă şi dezordine.

Întrebată în final declaranta dacă a văzut sau auzit orice altceva ce consideră, dintr-un motiv sau altul, că trebuie să fie adus la cunoştinţa Sfântului Tribunal, a arătat că, oricum, din cele văzute de ea în după-amiaza aceea cel mai mult a impresionat-o curajul cu care a murit *copilul ei,* care a îndurat flăcările atât de neclintit şi hotărât că nu i s-a mişcat un fir de păr, nici n-a scos un geamăt, nici n-a vărsat o lacrimă şi că,

văzând asemenea curaj, ea crede că Domnul Nostru a vrut să-i facă o favoare în ziua aceea. Întrebată fiind declaranta dacă socoteşte cu bună-credinţă că Domnul Nostru poate face o favoare unui eretic, a răspuns că ochiul Domnului Nostru nu e la fel ca ochiul oamenilor, că ochiul Domnului Nostru nu ia în seamă aparenţele, ci merge drept în inima oamenilor, motiv pentru care nu se înşală niciodată. În rest, încheie declaranta, n-a observat şi n-a văzut, şi nici n-a auzit nimic care să-i fi rămas în minte, în afară de cele de mai sus.

A fost obligată să ţină totul în secret sub pedeapsa cu excomunicarea.

Transcris de mine, Julián Acebes, grefier.

(Declaraţia Minervinei Capa, din Santovenia de Pisuerga, în cadrul informărilor făcute de persoanele care au asistat la execuţiile din ziua de 21 mai 1559.)

MULŢUMIRI

În afară de cărţile şi autorii menţionaţi expres în roman, sunt istorici ca Jesús A. Burgos, Bartolomé Bennassar, Carmen Bemis, Germán Bleiberg, Teófanes Egido, Isidoro González Gallego, Marcelino Menéndez Pelayo, Juan Ortega y Rubio, Anastasio Rojo Vega, Matías Sangrador, J. Ignacio Tellechea şi Federico Wattenberg care m-au ajutat cu operele lor să reconstitui şi să configurez o epocă (secolul al XVI-lea). Tuturor le exprim prin aceste rânduri recunoştinţa mea.

CUPRINS

PRELUDIU.....5

CARTEA I - CEI DINTÂI ANI.....33

CARTEA A II-A - EREZIA.....162

CARTEA A III-A - AUTODAFE.....321